ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

טעמי המנהגים

חלק א׳

אידיש

53

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

ספר

טעמי המנהגים

אויף עברי טייטש

כדי עס זאלען פאר שטיין גרויס און קליין.

דא ווערט גיברענגט דער טעם פון איעדין מנהג וואס מיר וועגין זיך נוהג, עס איז צו זאמען געקליבען פון פיהל ספרים הקדושים. אויך נאך איעדער טעם איז גיצייכינט ווי ער גיפינט זיך. און איעדער סדר איז פאר זיך גישטעלט כדי מען זאל קענין איעדין טעם תיכף גיפינין. און דער מנהג ישראל איז אתורה. על כן טאהר מען נישט משנה זיין קיין שום מנהג. אויך גיפינט מען דא דינים פון פיהל ספרים און מעשות פון צדיקים הקדושים זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עד עולם. אמן:

איבער גיזעצט פון דעם טעמי המנהגים

מא"י"ש שו"ב

והוספתי לזה בסוף הקונטרס עלה לתרופה מאת הגה"צ מוה"ר יהושע אלתר ווילדמאן זצ"ל אב"ד קאנסקיוואליע. והוא מלא וגדוש עם דינים נחוצים למען דעת האיך להתנהג בכמה ענינים מידי יום ביומו.

שלום יהודא גראס

מו"ל ספר אבן שלמה, גדר עולם ואמרו אמן

דפוס

אברהם יצחק פריעדמאן

ניו יארק נ. י.

ספר

טעמי המנהגים

אויף עברי טייטש

כדי עס זאלען פאר שטיין גרויס און קליין.

דא ווערט געבריינגט דער טעם פון איעדין מנהג וואס מיר זענין זיך נוהג עס איז צו זאמען גענקליבען פון פיהל ספרים הקדושים. אויך נאך איעדער טעם איז גיצייכינט ווי ער גיפינט זיך. און איעדער סדר איז פאר זיך גישטעלט כדי מען זאל קענין איעדין טעם תיכף גיפינין. און דער מנהג ישראל איז אתורה. על כן טאהר מען נישט משנה זיין קיין שום מנהג. אויך גיפינט מען דא דינים פון פיהל ספרים און מעשות פון צדיקים הקדושים זכותם יעמוד לנו ולכל ישראל עד עולם. אמן:

איבער גיזעצט פון דעם טעמי המנהגים

מאי"ש שו"ב

והוספתי לזה בסוף הקונטרס עלה לתרופה מאת הבה"צ מוה"ר יהושע אלתר ווילדמאן זצ"ל אב"ד קאנסקיוואליע. והוא מלא וגדוש עם דינים בחוצים למען דעת האיך להתנהג בכמה ענינים מידי יום ביומו.

שלום יהודא גראס

מו"ל ספר אבן שלמה, גדר עולם ואמרו אמן

דפוס

אברהם יצחק פריעדמאן

ניו-יארק נ. י.

הרוצה להשיג הספר יפנה אל האדרעס

RABBI S. J. GROSS
171 TYLOR STREET
BROOKLYN, N. Y.
Telephone: 388-8812

SINAI OFFSET CO.
34 HUBERT STREET
NEW YORK 13, N. Y.

מפתחות

	בדף
ענייני השכמת אדם בבוקר :	א
ענייני ציצית :	א
ענייני תפילין :	ב
ענייני ברכות :	ב
ענייני קריאת שמע :	ג
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר מֵהָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹש רבי ר' זישא מִיט הָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹש רבי ר' שמעלקי זלה"ה :	
ענייני תפלה :	ד
ענייני נשיאת כפים :	ה
ענייני נפילת אפים :	ו
ענייני קריאת התורה	ז
ענייני בית הכנסת	ז
ענייני נטילת ידים	ח
ענייני סעודה	ח
ענייני ברכת המזון	ח
ענייני ברכת הפירות	ט
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר פוּן הבעש"ט זי"ע	
ענייני ברכות.	י
דָארְט וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר מֵהָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹש מבארדיטשוב. אִין פוּן רַבֵּינוּ אליעזר דֶער פָאטֶער פוּן הבעש"ט זי"ע ועכי"י	
ענייני תפלת ערבית :	יא
ענייני שבת :	יא
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר פוּן	יב
הַגְבִיר ר' איסורל דֶער פָאטֶער פוּן רַבֵּינוּ הרמ"א . אוּן אַסִיפּוּר	
פוּן רַבִּי בערצי מנדאבורנא .	יג
אוּן דִי צַוָואָה מֵהַגָאוֹן הַקָדוֹש מו"ה	
נפתלי כ"ץ . אִין אַסִיפּוּר וִויא	טו
מֶען הָאט אַיינֶעם גִיהַרְגֶעט דוּרְך	
אַבִּלְבּוּל פוּן עֲלִילַת דַם. אוּן אַסִיפּוּר	טו
מֵהָרַב הַצַדִיק הק' מו"ה אלימלך	
מִיט הָרַב הַצַדִיק הק' רבי ר'	
בער . אוּן אַסִיפּוּר פוּן דֶעם	
בעש"ט. אוֹיך אַסִיפּוּר מֵהָרַב הַצַדִיק	יז
הק' מראפשיטץ מִיט הָרַב הַצַדִיק	
הַקָדוֹש מו"ה מנחם מענדיל	
זללה"ה זי"ע :	
ענייני ראש חודש :	כ
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר פוּן הֶחָסִיד מהר"י מֵייזְלִש וִויא גַזְלָנִים הָאבְּן אִיהְם גִיוָואלְט הַארְגֶען :	
סימני המועדים	כב
ענייני פסח	כב
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר פוּן	כט
הָרַב ר' שלמה אלקבץ ז"ל וִויא אַיִשְׁמָעֵאל הָאט אִיהְם גִיהַרְגֶעט :	
ענייני חג השבועות	לא
ענייני יום טוב	לא
ענייני תשעה באב	לב
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר וִויא	לג
הבעש"ט זי"ע הָאט זִיך גִיוָואלְט	
זֶעהְן מִיט רַבֵּינוּ הַקָדוֹש אור	
החיים . אִין אַסִיפּוּר פוּן הַמַגִיד	לד
הַקָדוֹש ממעזריטש זלה"ה :	
ענייני תענית	לד
ענייני ראש השנה	לה
דָארְט וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַסִיפּוּר	לח
מֵהָרַב הֶחָכָם ר' משה דיליאון מִיט אַבַּעַל תְשׁוּבָה . אִין אַסִיפּוּר פוּן דֶעם רמב"ן מִיט זַיינֶעם אַתַּלְמִיד וָואס עֶר הָאט זִיך כּוֹפֵר גִיוֶועז אִין דֶער נָאך הָאט עֶר תְשׁוּבָה גִיטָאן :	

מפתחות

	בדף
עניני יום כפור	לח
עניני סוכה	מא
עניני לולב	מב
דארט ווערט גיברענגט אמאמר מהר"ב הצדיק הקדוש מקאזניץ זצוק"ל	מב
עניני שמיני עצרת	מג
עניני שמחת תורה	מד
עניני חנוכה	מה
עניני ד' פרשיות	מה
עניני מגילה	מו
עניני ארבעה תקופות השנה	מז
עניני מילה	מח
עניני פדיון הבן	נ

	בדף
עניני אישות	נ
עניני בקור חולים	נד
עניני שמחות	נה
דארט ווערט גיברענגט אסיפור פון איין אשה זקנה וואס מען האט זיא גענומט אויף גראבין אין פאר	
ברעניך. און אסיפור פון האריז"ל	נו
פון די גילגולים. און אסיפור	נז
פון אמענטש וואס איז געקימען צו חלום צו זיינע קינדער דאס מען	
זאל איהם אויף גראבין. און אסיפור	נח
פון הרב הצדיק הק' מריימנאב	
זצוק"ל. און אסיפור פון אתלמיד	נט
חכם וואס האט בגעניגט אנמטר און ער האט איהם אטובה גיטאן:	

מודעה

בכל מקום אשר תמצא בספ' זה שם עכו"ם ערל או גוי קאי רק על אותן אשר היו בימים הקדמונים הנקראים (היידען) שלא האמינו באחדות הבורא ית"ש. אבל לא על האומות שאנחנו דרים תחתיהם וחוסים בצלם. אדרבא אנחנו מחויבים לדרוש בשלומם וטובם כל הימים כי הם מאמינים באחדות הבורא ית"ש. וכבר הזהרנו באמרם (אבות פ"ג) הוי מתפלל בשלומה של מלכות:

בעזה״ה וֶוערְט דָא גִיבְּרֶענְגְט דֶער טַעַם פוּן אַיְעֶרֶען מִנְהָג אַזוֹי וִוי אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים ז״ל הָאבֶּען אוּנְז גֶעלֶערֶענְט דֶעם וֶועג וָואס מִיר זָאלֶען אִין דֶעם וֶועג גֶעהְן:

עניני הנהגת אדם בבוקר

(א) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גֶעוֶועזֶען דָאס מֶען זָאל זִיךְ אִין דֶער פְרִיה וֶוען מֶען שְׁטֵייט אוֹיף דִי הֶענְד אָפּ גִיסֶען. וַוייל אַ רוּחַ רָעָה רוּהְט אוֹיף זֵיי. זוהר פ׳ וישב:

(ב). טעם. וָואס דֶער רוּחַ רָעָה רוּהְט אוֹיף דִי הֶענְד מֶעהְר וִוי אוֹיף אַלֶע אֵבָרִים פוּן דֶעם מֶענְשׁ. וַוייל אוֹיף דִי הֶענְד זֶענֶען דִי גֶעהֶעגֶעל וָואס זֵיי זֶענֶען אַיין אָפְּשֵׁיידוּנְג פוּן דִי חִיצוֹנִים דְרִיבֶּער טָאר מֶען זֵיי נִישְׁט לָאזֶען לַאנְג וַואקְסֶען אוּן דֶער רוּחַ רָעָה גֶעהְט נִישְׁט אַוֶועק בִּיז מֶען גִיסְט אָפּ דִי הֶענְד דְרַיי מָאל. צוּ עֶרְשְׁט דִי רֶעכְטֶע הַאנְד דֶערְנָאךְ גִיסְט מֶען אָפּ דִי לִינְקֶע הַאנְד דֶערְנָאךְ וִוידֶער דִי רֶעכְטֶע אַזוֹי זָאל מֶען טָאן דְרַיי מָאל. אוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּען גוֹזֵר גֶעוֶועזֶען דָאס מֶען זָאל אוֹיף דֶעם וַואסֶער נִישְׁט אַרוֹיף טְרֶעטֶען וַוייל עֶס אִיז אַ סַכָּנָה. (גלי רזיא):

(ג) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אִין דֶער פְרִיה אַ בְּרָכָה וֶוען מֶען וַואשְׁט זִיךְ. על נטילת ידים. מֶעהְר וִוי פוּן אַ גַאנְצֶען טָאג. וַוייל אִין דֶער פְרִיה וֶוערְט דֶער מֶענְשׁ וִוי אַיין נַייעֶ בֶּעשֶׁעפִינֶעשׁ דַארְפֶען מִיר אִיהְם דוֹיְרְךְ דֶעם לוֹיבֶּען. מ״א סי׳ ד׳ סק״א:

(ד) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט אָן טְהוּן צְוֵויי קְלֵיידֶער צוּזַאמֶען. וַוייל מֶען הָאט דֶערִיבֶּער שִׁכְחָה. בְּשֵׁם האריז״ל. אוֹיךְ טָאר מֶען נִישְׁט לֵייגֶען אֵיינְס פוּן זַיינֶע קְלֵיידֶער צוּקָאפֶּענְס וַוייל מֶען הָאט דֶערִיבֶּער שִׁכְחָה. מהרי״ל:

עניני ציצית

(ה) טעם. וָואס מֶען לֵייגְט אִין דֶער פְרִיה דֶעם טַלִית. וַוייל דֶער טַלִית מַאכְט אוּנְטֶער־טְהֶענִיג דָאס הַארְץ פוּן דֶעם מֶענְשׁ אוּן עֶס בְּרֶענְגְט אִיהְם צוּ יִרְאַת שָׁמַיִם. עֶר זָאל מִתְפַּלֵל זַיין מִיט פָארְכְט. א) (ב״י סי׳ ח׳):

טעם

א) אוֹיךְ דַארְף מֶען מִיט דֶעם טַלִית גֵיין אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן אָנְהֵייבּ דֶער תְּפִלָּה בִּיז אִין סוֹף. נִישְׁט אַזוֹי וִויא עֶס אִיז דָא מֶענְשֶׁין וָואס מַאכִין נָאר אַבְּרָכָה אוֹיף דֶעם

טלית

(ו) טעם וואס אין איעדער פון די צצית זענען דא אכט פעדים ווארין די גמרא זאגט אין מנחות עס שטייט אין די תורה גדילים תעשה לך. ווען עס זאל שטיין גדיל וואלט משמע געוועזען צווי פעדים ווען עס שטייט אבער גדילים איז משמע פיר פעדים און אז מען גיט זיי אריין אין דעם טלית און זיי ווערען געטאפעלט איז דא אכט פעדים. ט"ז סי' י"א ס"ק י"ג:

(ז) טעם. פאר וואס די צצית ווערען אן גערופען גדילים. ווארען דער שטיינער איז דעם קינד צו מאכען ציצית איידער מען גיוויינט איהם צו אנדערע מצות. און אזוי ווי דאס קינד וואקסט טהוט די מצוה מיט איהם אויך וואקסען ווארען אלע מאל פיהלט ער מעהר א טעם אין דער מצוה. דורך דעם הייסען די ציצית גדילים ווארין גדילים איז טייטש וואקסען. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר צבי הכהן מרימינוב זצוק"ל:

(ח) טעם. וואס ביי דעם טלית קטן זענען דא צוויי נקבים ביי די ציצית אזוי ווי אין ציירי און ביי דעם טלית גדול איז נאר דא איין נקב וואו מען גיט אריין די ציצית. ווייל דער ציירי איז ע"פ סוד און דער טלית קטן איז צו נידעקט ווייזט עס נישט אויס גלייך ער האלט זיך פאר א גרויסען מאן. אבער דעם טלית גדול געהט מען פון אויבען אנגעטהון ווייזט עס אויס גלייך ער האלט זיך פאר איין אדם גדול. מ"א ס' י"א ס"ק י"ג:

(ט) טעם. דאס ביי די ציצית מאכען וויקעלט מען דאס ערשטע מאל ארום זיבען מאל. דאס אנדערע מאל אכט. דאס דריטע מאל עלף. דאס פערטע מאל דרייצעהן. ווייל עס בעטרעפט גלייך ווי ה' אחד. ב"י שם:

(י) טעם. וואס עס איז דא אין זיי פינף קניפען. אקעגען די פינף ספרים פון דער תורה. (א"ח שם):

עוד טעם. ווארין צצית בעטרעפען ת"ר. און פינף קניפען און אכט פעדים בעטרעפט

טלית און וואַרפען דעם טלית אויף זייער אקסיל. אויף זייא זאגט דער פסוק ואותי השלכת אחרי גויך. מיך האסט דו גיווארפען אינטער דיין ריקען. און דיא ברכה אויף דעם טלית דארף מען מאכען שטייענדיג. עס איז דא זעקס ברכות וואס מען דארף זייא מאכען שטייענדיג דער סימן איז פון זייא. עליק שלים. 'עומר. 'לבנה בחידושה. 'ציצית. 'שופר. 'לולב. 'מילה. און ווען מען לייגט דאס ערשטע מאהל דעם טלית דארף מען מאכען איין שהחיינו. אזוי ווי איינער קויפט זיך איין ניי מלבוש אדער נייע כלים. אבודרהם:

בעטרעפט תרי"ג. זעקס הונדערט דרייצעהן אקעגען די תרי"ג מצות. און דער טעם וואס מען דארף גיין א טלית קטן א גאנצען טאג: כדי מען זאל זיך דערמאנען יעדע רגע אין די מצות. א) דער עטרת זקנים שרייבט דער מענש דארף אלע מאל קוקען אויף די ציצית. דאס היט אפ מען זאל נישט קומען צו קיין חטא:

ענייני תפילין

(יא) טעם. וואס מען לייגט די תפילין אויף דער לינקער האנד. ווייל עס שטייט והי' לאות על ידכה. מיינט מען יד כהה. די לינקע האנד וואס זי איז שוואך (מנחות דף ל"ז ע"א). וואס דער מנהג איז אז א יתום הייבט אן פריהער תפילין צו לייגען. איז אפשר דער טעם כדי מזכה צו זיין דאס נפש פון דעם נפטר:

(יב) טעם. וואס מען האט מתקן געווען דאס ביי די תפילין של ראש זאל זיין ביי די בתים אביסעל פון די שערות אין דרויסען. כדי מען זאל געבען א חלק צו דעם ס"ם דאס ער זאל נישט מקטרג זיין אויף די יודען. ב) תפארת יונתן פ' ראה:

מעם

א) אין ספר אליהו רבה שטייט דאס מען דארף דעם קינד אהן טאן א טלית קטן ווען דאס קינד הייבט אהן צו רעדין אונ דכל הפחות ווען ער ווערט אלט דריי יאהר. אויך איהם צי גיוויינין אין דיא אותיות פון דער תורה. אז מען וועט איהם אזוי מרגיל זיין וועט ער זוכה זיין צו אגרויסע נשמה. אין ארץ ישראל איז דער מנהג צו מאכען אשמחה ווען מען שערט אפ דאס קינד דאס ערשטע מאהל. מען גוויינט איהם ער זאל זיין מיט פיאות:

ב) עס שטייט אין ספרים הקדושים דאס ווען קשיה וועט קומען וועט דער ס"ם מיתוק ווערין דאס הייסט עס וועט אויס א הם ווערין איין גיטער מלאך. אונ ער אליין וויל אויך אזוי. אין ספר שארית ישראל ווערט גיברענגט אמעשה וויא דער בעש"ט האט אויף גיברענגט דעם ס"ם ועניין איין זאך וואס ער האט בעדארפט האט צי איהם דער ס"ם גיזאגט מיט בעט פאר וואס ער האט איהם אויף גיברענגט. מען האט איהם נאר דריא מאהל אויף גיברענגט. בעת חטא אדה"ר. ובעת העגל. ובעת פון דעם חורבן. האט דער בעש"ט גיהייסען דיינע מענשין אז זייא זאלין גיין מיט זייער שטערין אויף גידעקט כדי ער זאל זעהן דעם צלם אלקים אויף זייער פנים. אונ לבסוף ווען ער האט גיוואלט אוועק גיין האט ער גיבעטין מיט דעם לשון בני אל חי. איהר קינדער פון דעם לעבעדיגען גאט ערלויבט מיר נאך דא אקליינע צייט צו שטיין דאס איך זאל זעהן דעם צלם אלקים אויף אייער פנים. פון דעם איז איין ראיה דאס ער וויל מיתוק ווערין:

ווען

(יג) טעם. וָואס מֶען ווִיקֶעלְט אַרוּם דֶער הַאנְד זִיבֶּען כְּרִיכוֹת אוֹיךְ דֶער נָאךְ אוֹיף דֶעם פִינְגֶער דְרַייא כְּרִיכוֹת. דָאס אִיז עפ"י סוד (קיצור של"ה). אוּן וָוען מֶען אִיז אַיין אָבֵל ר"ל זָאל מֶען נִישְׁט לֵייגֶען תְּפִילִין שֶׁל ר"ת. בשם האריז"ל:

(יד) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט נֶעמֶען אַיין רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ אוּן גֶעבֶּען אִין שֶׁל יַד. ווַייל מֶען טָאר נִישְׁט נֶעמֶען פוּן אַיין גְרֶעסֶערֶע קְדוּשָּׁה צוּ אַיין קְלֶענֶערֶע קְדוּשָּׁה. א) (מנחות דף ל"ד ע"ב):

ענייני ברכות

(טו) טעם. וָואס מֶען אִיז מְחוּיָב צוּ זָאגֶען יֶעדֶען טָאג הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת. ווַייל דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גֶעזֶעהֶען אַז עֶס זֶענֶען יֶעדֶען טָאג גֶעשְׁטָארְבֶּען הוּנְדֶערְט מֶענְשֶׁען פוּן דִי יוּדֶען אוּן מֶען הָאט נִישְׁט גֶעווּאוּסְט פַאר וָואס זֵיי שְׁטַארְבֶּען בִּיז עֶר הָאט נָאךְ גֶעפָארְשְׁט אוּן הָאט פֶערְשְׁטַאנֶען מִיט זַיין רוּחַ הַקוֹדֶשׁ ווַייל זֵיי הָאבֶּען נִישְׁט גֶעלוֹיבְּט השי"ת ווִי עֶס בַּאדַארְף צוּ זַיין פַאר זַיינֶע טוֹבוֹת וָואס עֶר הָאט אוֹיף זֵיי מַשְׁפִּיעַ גֶעוֶועזֶען זֶענֶען זֵיי דֶערִיבֶּער גֶעשְׁטָארְבֶּען הָאט דָוִד מְתַקֵן גֶעוֶועזֶען צוּ דִי יוּדֶען יֶעדֶען טָאג הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת אַקֶעגֶען דִי הוּנְדֶערְט וָואס זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּען הָאבֶּען זֵיי פוּן דֶעמִילְט אָן אוֹיף גֶעהֶערְט צוּ שְׁטַארְבֶּען. ב) טור סי' מ"ו:

(טז) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַ בְּרָכָה שלא עשני גוי פַאר וָואס מַאכְט מֶען נִישְׁט שעשני ישראל. ווַייל עֶס אִיז נִישְׁט גְלַייךְ צוּ מַאכֶען אַ בְּרָכָה וָואס מֶען הָאט אִיהְם בֶּעשַׁאפֶען. וָוארִין עֶס וָואלְט לִיבֶּער

נעווען

א) וָוען אַיינֶער נִיטִינְט רְצוּעוֹת אוּנ ווַייסְט נִישְׁט צִי זֵייא זֶענִין פוּן רש"י צוּ פוּן ר"ת. אִיז דֶער דִין אַזוֹי אַז דָאס אִיז בַּייא אַיין אָרְט וָואס דֶער מִנְהָג אִיז צוּ לֵייגֶען צְווַיי פָּאהר תְּפִילִין קֶען עֶר דִיא רְצוּעוֹת גֶעבִּין צוּ וֶועלְכֶע תְּפִילִין עֶר ווִיל צוּ רש"י אָדֶער צוּ ר"ת. אוּנ וָוען עֶס אִיז בַּייא אַיין אָרְט וָואס דָאס רוֹב לֵייגִין תְּפִילִין של רש"י זָאל עֶר דִי רְצוּעוֹת גֶעבִּין צוּ תְּפִילִין פוּן רש"י. יד אליהו:

ב) נָאר בְּשַׁבָּת פֶעהְלְט פוּן אַיְעדֶער תְּפִלָּה צְוֶועלְף בְּרָכוֹת אוֹיךְ פֶעהְלְט בִּרְכַּת הַתְּפִילִין. אִיז מֶען אַקֶעגִין דֶעם מוֹסִיף דִיא בְּרָכָה פוּן מָגֵן אָבוֹת. אוּנ תְּפִלַּת מוּסָף וָואס עֶס אִיז דָא זִיבֶּען בְּרָכוֹת. אוֹיךְ אִין סְעוּדָה ג' אִיז דָא אַכְט בְּרָכוֹת. אוּנ וָואס עֶס פֶעהְלְט נָאךְ צוּ דִי הוּנְדֶערְט בְּרָכוֹת אִיז מֶען מַשְׁלִים מִיט בִּרְכַּת הַפֵּירוֹת אִין מִינֵי בְּשָׂמִים (ב"י שם) דֶער שִׁבֳּלֵי הַלֶּקֶט שְׁרַייבְּט אַז מֶען אִיז ... דִיא אִיבְּרִיגֶע בְּרָכוֹת מִיט דֶעם לֵיינִין פוּן דֶער תּוֹרָה אוּנ מִיט דִי בְּרָכוֹת זֶענִין דִי וָואס זֵיי הֶערִין אוֹיךְ יוֹצֵא:

גָעוֶוען פַאר דֶעם מֶענְש אַז עֶר זָאל נָאר נִישְׁט גֶעוֶועזֶען בֶּעשַׁאפֶן וֶוערֶען. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען דִי בְּרָכָה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי. וֶוען דוּ הָאסְט מִיךְ שׁוֹין בֶּעשַׁאפֶן בע״כ לויב אִיךְ דִיר וָואס דוּ הָאסְט מִיךְ נִישְׁט בֶּעשַׁאפֶן אַיין גוֹי. ב״ח:

(יז) טעם. וָואס דִי אִשָּׁה מַאכְט אַ בְּרָכָה שעשני כרצונו. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין מדרש רבה. נַעֲשֶׂה אָדָם. השי״ת הָאט זִיךְ מְיַיעֵץ גֶעוֶוען מִיט דִי מַלְאָכִים וֶוען עֶר הָאט דֶעם מֶענְש בֶּעשַׁאפֶן. וַוייל אַז דֶער מֶענְש זִינְדִיגְט אִיז עֶר פוּגֶם אִין עוֹלָם הַמַּלְאָכִים דְרוּם הָאט השי״ גִיוָואלְט אַז זֵיי זָאלֶען אוֹיךְ מַסְכִּים זַיין. אֲפִילוּ אַז השי״ וִויל וֶוער קֶען אִיהְם אַ דֵיעָה זָאגֶען. עֶס אִיז אָבֶּער דֶער דֶרֶךְ וֶוען דִי זַאךְ רִירְט אָן דֶעם קְלֶענֶערִין מְהוּט זִיךְ דֶער גְרֶעסֶערֶער מִיט דֶעם קְלֶענֶערִין אוֹיךְ בֶּערָאטְהֶען. אָבֶּער דִי אִשָּׁה הָאט השי״ת מִיט זַיין וִוילֶען אַלֵיין בֶּעשַׁאפֶען וַוייל זִי אִיז אַ חֵלֶק פוּן דֶעם מֶענְש. אוּן אַזוֹי וִוי השי״ת הָאט זִיךְ נִישְׁט בֶּערָאטְהֶען בֶּעזוּנְדֶער אוֹיף דֶעם קָאפ אָדֶער אַנְדֶערֶע אֵבָרִים פוּן דֶעם מֶענְש אַזוֹי אוֹיךְ וַוייל דִי אִשָּׁה אִיז אַ חֵלֶק פוּן דֶעם מַאן. אוּן זִי אִיז מַשְׁלִים דֶעם מֶענְש דֶערִיבֶּער אִיז זִי בֶּעשַׁאפֶן גֶעוָוארֶען מִיט דֶעם וִוילֶען פוּן השי״ת אַלֵיין. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט זִי אַ בְּרָכָה שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ הַיְינוּ מִיט דֶעם וִוילֶען פוּן השי״ת אַלֵיין עֶר הָאט זִיךְ נִישְׁט בֶּערָאטְהֶען מִיט דִי מַלְאָכִים. ישועות יעקב סי׳ מ״ו סק״ה:

(יח) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגִין דִי מִשְׁנָה פוּן איזהו מקומן. כְּדֵי מִיר זָאלֶען זוֹכֶה זַיין צוּ לֶערְנֶען יֶעדֶען טָאג. מִקְרָא. מִשְׁנָה. גְמָרָא. צוּ עֶרְשְׁט זָאגְט מֶען פַּרְשַׁת צַו דֶערְנָאךְ זָאגְט מֶען דִי מִשְׁנָה פוּן אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן. אוּן דֶערְנָאךְ זָאגְט מֶען דִי בְּרַיְיתָא פוּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אבודרהם:

(יט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נָאךְ אָמֵן וֶוען אֵיינֶער מַאכְט אַ בְּרָכָה. וָוארִין עֶס שְׁטֵייט אַ, פָּסוּק כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו. וֶוען אִיךְ וֶועל אָנְרוּפֶען גָאטְ׳ס נָאמֶען זָאלְט אִיהְר בְּרֶענְגֶען אַ גְרוֹיסְקַייט צוּ אוּנְזֶער גָאט. מֹשֶׁה הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל וֶוען אִיךְ וֶועל זָאגֶען אַ בְּרָכָה צוּ גָאט זָאלְט אִיהְר נָאךְ זָאגֶען אָמֵן. (אבודרהם) אוּן פוּן דֶעם זֶעלְבֶּען פָּסוּק לֶערֶענְט מֶען אַרוֹיס אִין דֶער גְמָרָא יוֹמָא אַז מֶען הֶערְט גִידֶענְקֶען דֶעם נָאמֶען פוּן השי״ת זָאל מֶען זָאגֶען בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ. מחצית השקל:

(כ) טעם. וָואס מֶען טָאר נִישְׁט נָאךְ זָאגֶען ב״ה וב״ש בַּיי אַ בְּרָכָה וָואס

דער חבר איז איהם מוציא. דהיינו די ברכה פון שופר אדער מגילה וכדומה. ווייל ברוך הוא וברוך שמו איז נישט גידענקט אין דער גמרא איז דאס א הפסק, וואריין ווען דער חבר איז איהם מוציא איז גלייך ווי ער וואלט אליין גימאכט די ברכה. און מ׳טאר נישט מפסיק זיין אין מיטען דער ברכה. דגול מרבבה:

(כא) טעם. וואס מען זאגט צוויי מאל כל הנשמה תהלל. און ה׳ ימלוך לעולם ועד. ווייל כל הנשמה איז סוף פסוקי זמרה. און ה׳ ימלוך איז סוף פון דער שירה. אבודרהם:

(כב) טעם. וואס מען זאגט נאך פסוקי דזמרה. און נאך דער תפלה י״ח און נאך תהלה לדוד ביי מנחה און נאך קריאת התורה בב׳ וה׳ נאר חצי קדיש און נישט קדיש שלם. ווייל ביי פסוקי דזמרה זאגט מען נאר קדיש מען זאל מפסיק זיין ווייל מען האט גומר גיוועזען פסוקי דזמרה. און נאך ש״ע כדי עס זאל זיין א בעזונדער׳ע מצוה. און נאך תהלה לדוד ביי מנחה ווייל מען זאגט עס נור אזוי ווי א תפלה נישט אזוי ווי מען לייענט אין דער תורה. און נאך קריאת התורה בב׳ וה׳. ווען אויך מען לייענט אין דער תורה ווייל עס איז א מצוה אין תקנת עזרא זאגט מען נאר חצי קדיש. אבער נאך פסוקים אדער נאך א דרשה זאגט מען קדיש שלם. פ״מ ס׳ נ״ה:

ענִיני קריאת שמע

(כג) טעם. וואס מען נעמט די האנד אויף די אויגען ווען מ׳זאגט דעם ערשטען פסוק פון ק״ש כדי ער זאל נישט קוקען צו קיין שום זאך וועט ער קענען מכון זיין. אויך איז מען נוהג צו זאגין דעם ערשטען פסוק מיט א הויך קול כדי ער זאל מעורר זיין די כונה. א) לבוש סי׳ ס׳ סעי׳ ה׳:

טעם

א) איינער מענש איז חייב צו זאגין די ק״ש מיט פארכט און מיט פחד. איין מאהל איז גיקומען דער רבי ר׳ זושא זצוק״ל צו הרה״ק רבי ר׳ שמעלקי מניקלשבורג זצוק״ל האט דער רבי ר׳ זושא גיבעטין דעם רבי ר׳ שמעלקי אז ער זאל מיט איהם לערנין האט איהם דער רבי ר׳ שמעלקי גיענטפערט אז איהר וועט מיט מיר לערנין חכמות הנסתרות וועל איך מיט אייך לערנין נגלות התורה האט איהם דער רבי ר׳ זושא צו גיזאגט. האט איהם דער רבי ר׳ שמעלקי גיפרעגט וואס פאר איין לימוד ער וויל לערנין האט איהם דער רבי ר׳ זושא גיענטפערט אזוי ווי זיין שטייגער איז גיוועזין ער איז גיוועזען איין עניו. זושא איז איין ע״ה גדול דארף ער לערנין משניות און מען זאל איהם מפורש זיין יעדעם ווארט אויף טייטש. האבין זיי אהן גיהויבען צו לערנין מסכת ברכות האט

איהם

ענייני ק"ש

(כד) טעם. וואס מען דארף האלטען די ציצית אין דער לינקע האנד אין דער צייט ווען מען זאגט די ק"ש. כדי די ציצית זאלין זיין אקעגין דיין הארץ. אזוי וויא עס שטייט והיו הדברים האלה על לבבכם. אונ דאס הארץ ביא דעם מענש איז אין דער לינקער זייט.
לבוש סי' כ"ד סעי' ב':

(כה) טעם. וואס דער חזן זאגט נאך אמאל ה' אלהיכם אמת. כדי ער זאל משלים זיין די ווערטער פון רמ"ח. צוויא הונדערט אכט און פערציג. וואס זיי זענין אקעגין די איברים פון דעם מענש. וואריין אין דער ק"ש איז נאר דא צוויי הונדערט און פינף און פערציג ווערטער (טור סי' ס"א) דער מגן אברהם זאגט אז דאס ערשטע מאל זאל מען אויך זאגען אמת כדי מען זאל נישט מאכען א הפסק צווישען זיי. און ווען א יחיד זאגט ק"ש זאל ער זאגין די דריי ווערטער אל מלך נאמן ער זאל משלים זיין רמ"ח תיבות פון ק"ש:

ענייני תפלה

(כו) טעם. וואס מען דארף גיין אנארטיל בשעת התפלה. ווייל עס שטייט הכון לקראת אלהיך ישראל. איהר זאלט יודין זיין אנגעבר"יט אקעגין אייער גאט. (טור סי' צ"א). דער מחצית השקל שרייבט אז מען טאר נישט מתפלל זיין ווען מען גייט אהן געטוהין פאנטאפלען אויף די פוס אויך זאל מען נישט גיין קיין האנדשוהה אויף די הענד בשעת התפלה ווארין עס איז נישט קיין דרך כבוד פאר השי"ת:

(כז) טעם. דאס איידער מען הייבט אהן שמונה עשרה גייט מען צוריק דרייא טריט כדי מען זאל צו גיינעהין דרייא טריט. אקעגין די דרייא מחיצות וואס משה רבינו ע"ה האט גינעהנט פאר זיין תפלה טאן. חושך. ענן. וערפל. (רקח). און דורך דעם זעלבין טעם גייט מען נאך דער תפלה צוריק דריי טריט כדי מען זאל צוריק גיין פון די דריי מחיצות.
קיצור של"ה:

טעם
איהם דער רבי ר' שמעלקי מפורש גיוועזין דאס ערשטע ווארט מאימתי (פון ווען) קורין את שמע וכו'. אזוי האט זיך דער רבי ר' ורשא גינעבין אוועקארף אויף דער ערד מיט פארכט און מיט גרוים פחד און האט גיזאגט צו דעם רבי ר' שמעלקי פון וואנים ווייסט איהר אז דאס ווארט מאימתי איז טייטש (פון ווען) אפשר איז מאימתי טייטש פון פארכט כלומר אז פר פארכט פון השי"ת דארף מען לייבין ק"ש. אזוי האט דער רבי ר' שמעלקי גיזאגט ווען אזוי לערינט איהר פאר אייך אליין אזוי וויא איהר ווילט:

(כח) טעם. וואס מען טאר נישט מתפלל זיין אויף אהויך ארט. ווייל עס שטייט אין פסוק ממעמקים קראתיך ה'. פון דער טיפעניש טוה איך דיך גאט רופען. וואריין ווען מען איז מתפלל אויף אהויך ארט הייסט גלייך ער שטעלט ח"ו. ער ווייזט אז ער וויל זיין נאהנט צו השי"ת און ער ווייסט נישט אז השי"ת איז פול די גאנצע וועלט. ווען אפילו ער שטייט נאר טיעף הערט אויך השי"ת. דריבער איז דער מנהג אין שיהל אז דם ארט ווי דר חזן שטייט איז נידריגער ווי איין אנדער ארט א). מ"א:

(כט) טעם. אז בשעת ווען מען שטייט שמונה עשרה מוז מען די פוס האלטען צו זאמען. וואריין עס שטייט אין פסוק ורגליהם רגל ישרה, אז ביי די מלאכים זענען די פיס צוזאמען. זאגט דער ירושלמי אז בשעת דער תפלה בעדארף מען די פוס גלייך צו האלטען. ווייל אז מען שטייט צו רעדין מיט דער שכינה מוז מען מסלק זיין אלע מחשבות פון זיין הארץ און זיך האלטען גלייך ער וואלט גיוועזין אמלאך:

(ל) טעם. וואס מען מוז די שמונה עשרה שטיל זאגין. וואריין ווען מען איז מתפלל מיט אהויך קול איז גלייך ער גלייבט נישט אז השי"ת הערט שטיל. ווערט זיין תפלה נישט אהן גענומען. אבער ראש השנה ויו"כ מעג מען מתפלל זיין מיט אהויך קול. ווייל ר"ה און יו"כ ווערט ער אנגערופען מלך וואס ער זיצט אויף כסא דין. אמשל צו איינעם וואס איז חייב מיתה שרייט ער צו דעם מלך אז ער זאל איהם העלפין אזוי שרייען מיר אויך מיט אהויך קול צו השי"ת אז ער זאל אונז גידענקין לחיים טובים. און דורך דעם זאגען מיר אין ר"ה ויו"כ המלך הקדוש המלך המשפט. ספר דגן ודרך משה:

(לא) טעם. וואס מען הט קובע גיוועזין צו זאגען טל ומטר זעכצינ טאג נאך דער תקופה. ווייל מיר זענין אצונד פערטריבן גיווארין צו די לענדער פון די פעלקער וואס דיא ערטער זענין נידעריג האבין דיא חכמים משער גיוועזין אז זיי בעדארפין נישט רעגין ביז זעכצינ טאג נאך די תקופה. ספר התניא סי' פ"ח:

טעם

א) דער רמב"ם שרייבט אז מען טאר נישט מתפלל זיין אויף איין ארט וואס עס איז הויך דריי טפחים ווען עס איז אבער פיער איילין אויף פיער איילען הייסט שוין דאס אבעזונדערער רשות. אזוי אויך ווען עס איז דא ארום דעם ארט מחיצות מעג מען מתפלל זיין אפילו עס איז נישט דא פיער איילען אויף דעם ארט:

(לב) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוָועזִין צוּ זָאגִין יעלה ויבא נָאךְ רְצֵה. ווייל עֶס אִיז אַתְּפִלָּה אַז מֶען זָאל דִי יִשְׂרָאֵל צוּרִיק קֶערִין קֵיין יְרוּשָׁלַיִם א). תוספות מס' שבת:

(לג) טעם. דָאס וֶוען מֶען גֵייט אוֹיס שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה זָאגְט מֶען עושה שלום כו' ואמרו אמן. דָאס הֵייסְט זָאגְט נָאךְ אָמֵן. וֶוער זָאל זָאגִין אָמֵן. נָאר עֶס אִיז אַזוֹי וִויא מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג וֶוען אֲפִילוּ אֵיינֶער זִיצְט אִין עֶסְט זָאגְט מֶען אִיהְם בְּרוּכִים יוֹשְׁבִין. דָאס הֵייסְט גִיבֶּענְשְׁט זָאלִין זַיין דִי וָואס זֵייא זִיצֶען. מֶען זָאגְט דָאס אַזוֹי צוּ דִיא מַלְאָכִים וָואס זֶענִין מִיט אִיהְם. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט כי מלאכיו יצוה לך. השי"ת וֶועט מִיט דִיר בֶּעפֶעהְלִין זַיינֶע מַלְאָכִים אַז זֵייא זָאלִין דִיךְ תָּמִיד אָפּ הִיטֶען אִין דַיינֶע וֶועגִין. אַזוֹי זָאגְט מֶען וְאִמְרוּ אָמֵן צוּ דִי מַלְאָכִים וָואס זֵייא זֶענִין מִיט אִיהְם. קיצור של"ה:

(לד) טעם. וָואס מֶען גֵייט אוֹיס נָאךְ דֶער שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה דְרַייא טְרִיט צוּרִיק אוּן מֶען זָאגְט יהי רצון שיבנה בית המקדש וכו' ב). ווייל מִיר גִיפִינִין בַּייא נְבוּכַדְנֶצַר אַז עֶר הָאט גִיטְרֶעטִין דְרַייא טְרִיט לְכָבוֹד השי"ת אוּן דֶרִיבֶּער הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועזִין צוּ מַלְכוּת. אוּן הָאט חָרוּב גִימַאכְט דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ. אוּן אַצוּנְד וֶוען מֶען אִיז מִתְפַּלֵל צוּ השי"ת גייט

א) אַמִתְנַגֵד הָאט אַמָאל גִיפְרֶעגְט דֶעם בעש"ט ז"ע אוֹיבּ עֶר ווייסְט דֶעם דִין אַז מֶען הָאט פַארְגֶעסִין צוּ זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא. הָאט אִיהְם הבעש"ט גִיעֶנְטְפֶערְט אַז עֶר בֶּעדַארְף נִישְׁט צוּ דֶעם דִין ווייל עֶר הָאט נָאךְ קֵיין מָאל נִישְׁט פַארְגֶעסִין צוּ זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא. אוּן צוּ אִיהְם הֶעלְפְט נִישְׁט דֶער דִין. ווייל דֶער מִתְנַגֵד הָאט אַמָאל פַארְגֶעסִין צוּ זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אוּנ הָאט נָאךְ אַמָאל מִתְפַּלֵל גִיוֶועזִין הָאט עֶר דָאס אַנְדֶערִי מָאל אוֹיךְ פַארְגֶעסִין צוּ זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא:

ב) בְּסֵפֶר נַחֲלֵי דְבַשׁ (נח) וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַז דָאס וָואס מִיר זָאגִין: יהר"מ שֶׁיִבָּנֶה בֵּית הַמִקְדָשׁ כו' וְשָׁם נַעֲבָדְךָ. דָאס אִיז אַזוֹי וִוי מֶען פַארְבֶּעטְ מֶענְטְשִׁין צוּ אַסְעוּדָה אוּן בַּיי זַייעֶר אַוֶועק גֵיין זָאגְט מֶען דָאס בַּיי דִי קִינְדֶערְס חֲתוּנָה וֶועט מֶען פַארְבֶּעטֶען. דָאס גִישִׁיקְט זִיךְ אָבֶּער נָאר אַז מֶען גִיט בַּיי דֶער סְעוּדָה אוֹיךְ פוּן גוּטֶ'ן מַאֲכָלִים. אַז עֶר גִיט אָבֶּער זֵיי אַצוּנְד נָאר נִישְׁט נָאר טְרוּקֶען בְּרוֹיט אוּן וַואסֶר. גִישִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט צוּ זָאגִין אִיךְ וֶועל אַייךְ פֶערְבֶּעטֶען. אַזוֹי אוֹיךְ דִי עִיקָר תְּפִלָּה אִיז גִיוֶועזִין אִין דֶער צַייט וֶוען דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז גִישְׁטַאנִין. כְּהַיוֹם אַז מֶען אִיז מִתְפַּלֵל מִיט כַּוָונָה גִישִׁיקְט זִיךְ וָואס מִיר זָאגֶען יהר"מ שֶׁיִבָּנֶה ביהמ"ק כו' וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כו' אָבֶּער אַז מֶען אִיז מִתְפַּלֵל אָהְן כַּוָונָה גִישִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט אַזוֹי צוּ זָאגֶען. עַל כֵּן בֶּעדַארְף מֶען זַייעֶר נִזְהָר זַיין מִתְפַּלֵל צוּ זַיין מִיט כַּוָונָה:

גייט מען צוריק דריא טריט לכבוד השי"ת און מיזאגט יהי רצון. אז ווערן די דריא טריט וואס איך בין צוריק גינאנגין זאל דאס בית המקדש גיבויעט און בעפעסטיגט ווערין וואס עס איז חרוב גיווארין דורך דיא דריי טריט פון דעם רשע: א)

(לה) טעם. וואס דער חזן זאגט נאך אמאל די תפלה. כדי ער זאל מוציא זיין אזוי איינעם וואס ער קען נישט מתפלל זיין. מס׳ ר״ה דף ל״ד:

(לו) טעם. וואס מען ווארט ביז דעם אנהייב פון דיא הויכע שמונה עשרה אויף דעם רב. ווייל עס איז דא מענשין וואס זיי ווענין מתפלל גישווינד אזוי ווערין די מענשין וואס ווענין מתפלל מלה במלה נישט קענין זאגין קדושה מיט דעם צבור דורך דעם ווארט מען אויף דעם רב כדי אז יעדער זאל קענין נאך זאגין קדושה. ווען אויך עס איז קיין רב אין שיהל זאל מען ווארטען אויף דעם וואס איז מתפלל מלה במלה. ווען ער איז אבער סיהל מאריך זאל מען אויף איהם נישט ווארטען. מ״א סי׳ כ״ד סק״ז:

(לז) עוד טעם. כדי דאס צבור זאל נישט נעך מתפלל זיין ווארין זייא וועלין זיך טראכטען מיר וועלין אזוי אויך מוזען ווארטען. א״ר שם סק״ו:

(לח) טעם. וואס מען זאגט נישט נאך אמן אין דער צייט ווען דער חזן זאגט ברכת כהנים. ווייל מען זאגט נישט נאך אמן נאר ווען מען הערט די ברכה פון דעם וואס ער בענטשט דהיינו ווען די כהנים זאגין די ברכה. דורך דעם איז מען זיך נוהג אז ווען דער חזן זאגט דעם ערשטן פסוק זאגט מען יהי רצון בזכות אברהם אבינו. אויף דעם צווייטען פסוק יהי רצון בזכות יצחק אבינו. אויף דעם דריטען פסוק זאגט מען יהי רצון בזכות יעקב אבינו. אלה המצות:

ענני נשיאת כפים

(לט) טעם. וואס די כהנים מוזען אויס טהון די שיך ווען זיי גייען צום דוכן. ווייל טאמער וועט זיך איהם איבער רייסען איין בענדיל פון

א) עס איז אטגולה נישט צו פארגעסן דעם נאמען ליום הדין. צו זאגען פאר יהי׳ לרצון אפסוק פון תורה אדער נביאים וכתובים וואס הייבט זיך אהן מיט איין אות פון זיין נאמען און לאזט זיך אויס מיט איין אות פון זיין נאמען. עס איז אויך מציל פון דעם גיהנם. של״ה:

פון דעם שוך און ער וועט זיך וועצען דעם שוך צו בינדען און די כהנים וועלין דערווייל בענטשען און ער וועט נישט גיין צו דעם דוכן צו בענטשען אזוי וועט מען אויף איהם זאגען אז ער איז א בן גרושה אדער א בן חלוצה. דורכדעם מוז מען אויסטהון די שיך. אפילו אזעלכע שיך וואס האבען נישט קיין בענדער צו דעם שנירען מוז מען אויך אויס טהון. וואדען די חכמים האבען אויף אלע שיך נוזר געווען און זיי האבען קיין חילוק געמאכט.

לבוש סי׳ קכ״ח:

(מ) טעם. וואס די כהנים צו טיילען די פינגער ביי דעם דוכן. ווייל עס שטייט מציץ מן החרכים. ה׳ חרכים. השי״ת קוקט אויף די יודען פון די פינף פענצטער דורכדעם איז מען זיך נוהג צו מאכען פינף אוירים ביי די פינגער. טור שם:

(מא) טעם. וואס די כהנים וועגען זיך נוהג צו נעמען דעם טלית אויף דעם פנים און אויף די הענד. כדי זיי זאלען נישט קענען קוקען אויף דעם צבור. און דאס צבור אויף זיי. וועלען זיי דעריבער נישט מבלבל זיין א):

(מב) טעם. וואס די כהנים דוכענען נישט נאר אין יום. ווייל יום איז א זמן שמחה און עס שטייט אין פסוק וטוב לב הוא יברך.

רמ״א סי׳ קכ״ח:

עניני נפילת אפים

(מג) טעם. וואס מען פאלט נישט קיין תחנון ביי איין אבל. און נישט ביי א חתן. און נישט ווען עס איז דא א ברית. ביי איין אבל איז דער טעם. כדי מען זאל נישט שטארקען דעם דין חו וואדין ביי איין אבל איז דער מדת הדין פערשפרייט אקעגען איהם. דער טעם ביי א חתן און ביי מילה. ווייל זיי וועגען אין שמחה און עס איז די צייט פון ערוועקען דעם מדת רחמים איז גלייך ווי שבת און יום דורכדעם פאלט מען נישט קיין תחנון כדי מען זאל נישט מעורר זיין דעם מדת הדין אין דער צייט פון רחמים. ב) לבוש סי׳ קל״א סעי׳ ד׳:

טעם

א) דער גאון יעב״ץ שרייבט דאס די כהנים זאלען נישט נעהמען דעם טלית אויף זייער פנים אויך נישט דאס צבור וואס ווערען גיבענטשט נאר עס זאל ווקא זיין פנים אקעגען פנים [illegible] שטיין [illegible] אין [illegible] איך דער ברכה:

ב) דער [illegible] דאס [illegible] אחן [illegible] נישט קיין [illegible] זיבען טאג

(מד) טעם. וָואס מֶען פַאלְט תַּחֲנוּן אוֹיף דֶער לִינְקֶער הַאנְד. וַוייל דֶער דֶרֶךְ איז פון א בֶּן חוֹרִין זִיךְ אָן צוּ לֶעהְנֶען אוֹיף דֶער לִינְקֶער הַאנְד. דוּרְךְ דֶעם מַאכֶען מִיר זִיךְ אוּנְטֶער טְהֶענִיג מִיט דֶער זַייט. נָאר אִין דֶער פְּרִיה דוּרְךְ כְּבוֹד הַתְּפִילִין פַאלְט מֶען תַּחֲנוּן אוֹיף דֶער רֶעכְטֶע הַאנְד.

פ״מ שם סק״ב:

(מה) טעם. וָואס מֶען פֶערְדֶעקְט דָאס פָּנִים וֶוען מֶען זָאגְט תַּחֲנוּן. וַוייל וֶוען דִי יוּדֶען הָאבֶּען זִיךְ גֶעבּוּקְט אִין דֶער עֲזָרָה אִיז אֵיינֶער פון דֶעם אַנְדֶערִין וַוייט גֶעוֶועזֶען פִיר אֵיילֶען כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט הֶערִין דִיא וִדּוּי פון זַיין חַבֵר וֶועט עֶר פַאר אִיהְם מְבוּיָשׁ וֶוערֶען. דוּרְךְ דֶעם טוּעֶן מִיר אוֹיךְ אַזוֹי מֶען בֶּעהַאלְט דָאס פָּנִים גְלַייךְ יֶעדֶער אֵיינֶער זָעהְט נִישְׁט אוּן וַוייסְט נִישְׁט וָואס זַיין חַבֵר אִיז מִתְפַּלֵל. א) מטה משה אות כ״ד:

(מו) טעם. וָואס דֶער גַבַּאי צְדָקָה גֵייט אִין שוּהְל בְּיוֹם ב׳ וּבְיוֹם ה׳ צוּ נֶעמֶען צְדָקָה פון יֶעדֶען מֶענְשׁ. וַוייל לְכָל הַפָּחוֹת בֶּעדַארְף יֶעדֶער מֶענְשׁ צוּ גֶעבֶּען אַ״ין דְרִיטֶעל שֶׁקֶל יֶעדֶעם יָאהְר צְדָקָה וֶוען עֶר נִיט אָבֶּער וֶוענִיגֶער פון דֶעם סְכוּם אַזוֹי הָאט עֶר נִישְׁט מְקַיֵם גֶעוֶועזֶען דִי מִצְוָה פון צְדָקָה דוּרְךְ דֶעם גֵייט דֶער גַבַּאי מָאנְטָאג אוּן דָאנֶערְשְׁטָאג צוּזַאמֶען נֶעמֶען פון אַיְעדֶען מָעוֹת צְדָקָה וֶוען אֲפִילוּ מֶען זָאל גֶעבֶּען דִי קְלֶענְסְטֶע פון דִי מַטְבֵּעוֹת בֶּעטְרֶעפְט עָס אוֹיךְ מֶעהְר וִוי פון אַ דְרִיטֶעל שֶׁקֶל אַ יָאהְר.

ש״ךְ יו״ד סי׳ רמ״ט סק״ד:

(מז) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען סדר קדושה נָאךְ דֶער תְּפִלָּה וֶוען מֶען זָאגְט וּבָא לְצִיוֹן. כְּדֵי דִי עַמֵי הָאָרֶץ וָואס זַיי קוּמֶען שְׁפֶּעט אִין שִׁיהְל. זָאלִין נִישְׁט שָׁאדִין הָאבִּין דָאס הֶערִין פון קְדוּשָׁה. אִין דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מְתַקֵן גִיוֶועזֶען מְתַרְגֵם צוּ זַיין דִי קְדוּשָׁה כְּדֵי דִי עַמֵי הָאָרֶץ זָאלִין פֶערְשְׁטֵיין וָואריִן דִי עַמֵי הָאָרֶץ הָאבִּין דֶעמִילְט נִירֶעט בִּלְשׁוֹן תַּרְגוּם. אָבֶּער שַׁבָּת זָאגְט מֶען נִישְׁט דִי סֵדֶר קְדוּשָׁה וַוייל שַׁבָּת קוּמֶען דִי עַמֵי הָאָרֶץ אוֹיךְ פְּרִיה אִין שִׁיהְל אַרַיין. נָאר שַׁבָּת אוּן יו״ט צוּ מִנְחָה זָאגְט מֶען וּבָא לְצִיוֹן וַוייל מֶען פְלֶעגְט צוּ זָאגִין אַדְרָשָׁה פַאר תְּפִלַּת מִנְחָה אוּן

בסוף

אז דֶער חָתָן אִיז בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. אוֹיךְ דֶעם טָאג פון דֶער חוּפָּה פַאלְט מֶען נִישְׁט אִין דֶ״ר פְּרִיה קֵיין תַּחֲנוּן. ברכי יוסף שם:

א) דֶער שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה שְׁרַייבְּט דָאס אִין דֶער צַייט וֶוען דָאס צִבּוּר פַאלְט תַּחֲנוּן וֶוען אוֹיךְ עֶר אִיז נִישְׁט מִתְפַּלֵל מִיט זַייא זָאל עֶר אוֹיךְ פַאלֶען תַּחֲנוּן גְלַייךְ מִיט דֶעם צִבּוּר. וֶוען אֲפִילוּ עֶר זָאגְט נִישְׁט קֵיין תַּחֲנוּן עֶר הַאלְט פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וּכְדוֹמֶה:

בְּסוֹף הַדְּרָשָׁה הָאט מֶען מַזְכִּיר גִיוועזִין פְּסוּקִים פוּן דֶער גְאוּלָה דוּרְךְ דֶעם וָואס מֶען צוּ מִנְחָה וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל כו׳. אבודרהם :

עִנְיְנֵי קְרִיאַת סֵפֶר תּוֹרָה.

(מח) טַעַם. וָואס דֶער עוֹלָם זָאגְט. דָס וֶוען מֶען לֵיינְט דְרַיי טָאג אַזוֹי מוּז גֵיין רֶעגְן. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹא מָצְאוּ מַיִם. דִּיא יוּדֶען זֶענִין גִיגַאנְגִין דְרַייא טָאג אוּן הָאבִּין נִישְׁט גִיפִינֶען וַואסֶער. דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מְתַקֵּן גִיוֶועזִין דָאס מֶען זָאל נִישְׁט זַיין דְרַיי טָאג אָהְן תּוֹרָה. הַיְינוּ מֶען זָאל לֵיינִין שַׁבָּת אוּן בְּיוֹם ב׳ אוּן בְּיוֹם ה׳. אִיבֶּער דֶעם אַז מֶען לֵיינְט דְרַיי טָאג דוּרְךְ אַיין אַנְדֶער קוּמְט רֶעגִין. עי׳ פרק מרובה:

(מט) טַעַם. דָאס אֲפִילוּ דֶער כֹּהֵן אִיז אַיין ע״ה בֶּעדַארְף מֶען אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט אוֹיף רוּפֶען אוּן עֶר טָאר נִישְׁט מוֹחֵל זַיין אֲפִילוּ צוּ אַתַּלְמִיד חָכָם. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט קוּמֶען צוּ מַחֲלוֹקֶת וַוייל אִיטְלִיכֶער אֵיינֶער וֶועט זָאגִין דָאס מֶען זָאל אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט אוֹיף רוּפֶען. עֶס אִיז קֵיין חִילוּק צוּ שַׁבָּת צוּ בְּיוֹם ב׳ וּבְיוֹם ה׳ וַוייל אִין שִׁיהְל זֶענִין פִיהְל מֶענְשִׁין אַז אָבֶּער בַּייא אַסְעוּדָה קֶען דֶער כֹּהֵן מוֹחֵל זַיין דָאס אַיין אַנְדֶערֶער זָאל בֶּענְטְשִׁין. לבוש סי׳ קל״ה ומ״א סי׳ קס״ו:

(נ) טַעַם. וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבִּין מְתַקֵּן גִיוֶועזִין אַז בְּיוֹם ב׳ אוּן בְּיוֹם ה׳ זָאל מֶען נִישְׁט וֶוענִיגֶער לֵיינִין וִויא צֶעהְן פְּסוּקִים. וַוייל עֶס וֶוערְט נִישְׁט אָנְגִירוּפֶען אַיין קְרִיאָה חֲשׁוּבָה אִין דֶער תּוֹרָה וֶוען עֶס אִיז דָא וֶוענִיגֶער פוּן דֶעם שִׁיעוּר. אָבֶּער אִין פָּרָשַׁת עֲמָלֵק אִיז נָאר דָא נַיין פְּסוּקִים וֶוען מֶען לֵיינְט אוּן פּוּרִים. וַוייל עֲמָלֵק הָאט גוֹרֵם גִיוֶועזִין דָאס דֶער שֵׁם אוּן דִי כִּסֵא זָאלִין זַיין חָסֵר. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט כִּי יָד עַל כֵּס יָ־הּ. אַזוֹי זָאלִין זַיינֶע פָּרְשׁוֹת אוֹיךְ זַיין חָסֵר. לבוש סי׳ קל״ז סעיף ב׳:

א) דֶער ט״ם שְׁרַייבְּט. דָאס וֶוען אֵיינֶער הָאט מְבַטֵּל גִיוֶועזֶען דִי מִצְוָה פוּן דֶעם וָואס עֶס שְׁטֵייט וְקִדַּשְׁתּוֹ. מֶען זָאל אִיהְם הַיילִיגֶען אִין הָאט אוֹיף גִירוּפֶען אַיין יִשְׂרָאֵל וֶוען עֶס אִיז דָא אַכֹּהֵן. זָאל מֶען אִיהְם שְׁלָאגִין מַלְקוּת. אַז דֶער כֹּהֵן אִיז אָבֶּער מוֹחֵל אוּן זָאגְט דֶעם גַבַּאי אַז מֶען זָאל אוֹיף רוּפֶען דֶעם וָואס עֶר הֵייסְט. קֶען מֶען דֶעם אוֹיף רוּפֶען. וַוייל דָאס אִיז זַיין כָּבוֹד אַז עֶר קֶען הֵייסִין אוֹיף רוּפֶען וֶועמִין עֶר וִויל. אָבֶּער עֶר זָאל זָאגֶען אַז מֶען זָאל אוֹיף רוּפֶען וֶועמִין דֶער גַבַּאי הֵייסְט. קֶען דֶער כֹּהֵן נִישְׁט זָאגֶען. הגהות רב״פ על השו״ע סי׳ קכ״ה ס״ק ר״ש על הט״ז:

(נא) טעם. אז אין דעם טאג וואן מען ליינט אין צוויי ספרים נעמט מען זיי ארויס מיט איינמאל. דאס איז דורך כבוד הציבור דאס זיי זאלין נישט דער נאך בעדארפען צו ווארטען ביז מען וועט נאך אספר תורה ארויס נעהמען. ישועות יעקב סי׳ קמ״ז:

(נב) טעם. אז אין דעם טאג וועז עס איז דא צוויי ס״ת הייבט מען נישט אויף דיא ערשטע ספר תורה ביז מען ליינט די צווייטע ס״ת אויף דעם שלחן. כדי מען זאל נישט מסיח דעת זיין פון דיא מצות. דיא צווייטע ס״ת ליינט מען אויף דעם שלחן פאר דעם קדיש כדי מען זאל זאגין דעם קדיש אויף ביידע ספרים. מ״א שם:

(נג) טעם. וואס מען איז נישט מפטיר ביום ב׳ וביום ה׳ אויך נישט אין ר״ח חנוכה און פורים. כדי מען זאל נישט דאס פאלק מבטל זיין פון מלאכה. נאר אין תשעה באב ווייל מען איז שפעט אין שיהל. אויך שוהט מען קיין מלאכה אין ת״ב איז מען בשחרית אויך מפטיר. נועם מגדים:

(נד) טעם. וואס אין דער ספר תורה איז נישט דא נקודות. ווייל דאס פירוש פון די ווערטער איז אזוי ווי די נקודה איז. קען מען נאר מפורש זיין איין ענין. און ווען עס איז אבער נישט דא נקודות קען מען דרשנין פיהל ענינים. רבינו בחיי:

(נה) טעם. וואס מען רופט די תפלות פון שחרית. מנחה. מעריב. דאבנין. וואריין ד״א תפלות האבין ד״א אבות מתקן גיוועזען. מגיד תעלומה:

(נו) טעם. וואס מען האט מתקן גיוועזען מען זאל זאגין אדון עולם נאך דער תפלה. כדי דער שטן זאל נישט מקטרג זיין און זאגין רבונו של עולם די יודען ווילען נישט מעהר מתפלל זיין. דורך דעם זאגט מען תיכף נאך דער תפלה נאך אמאל אדון עולם כדי דער שטן זאל נישט מקטרג זיין. א״ר סי׳ קל״ב סק״ו:

ענייני בית הכנסת

(נז) טעם. וואס מען קלאפט דריי מאל צו רופען אין שוהל אריין. ווייל אין א יעדען מענש וועגען דא דריי שותפין. פאטער און מוטער. און השי״ת. דורך דעם רופט דער שמש אז די דריי חלקים זאלען קומען און לויבען צו השי״ת. גאולת ישראל:

(נח) טעם. וואס מען איז זיך נוהג צו קלאפען דריי קלעפ מיט דעם האמיר ווען מען רופט אין שוהל. און ווען עס איז דוו איינער געשטארבין קלאפט מען נישט נאר צוויי קלעפ. וייל דער מענש ווען ער לעבט וועגען אין איהם דריי שותפין. השי"ת. און פאטער און מוטער. אבער ווען ער איז געשטארבען נעמט השי"ת אפ זיין טייל. דאס הייסט די נשמה. און דאס חלק פון פאטער און מוטער בלייבט פאר זיי ליגען. דורכדעם קלעפט דער שמש דריי קלעפ אין שוהל צו רופען. ער גיט ארמז או דער מענש זאל זוכה זיין דורכדעם וואס ער גייט אין שוהל אריין דאס עס זאלין אין איהם זיין אלע דריי שותפים. היינו ער זאל לאנג לעבען. אבער ווען עס איז איינער געשטארבען אזוי גיט מען נאר צוויי קלעפ צו צייכען דאס עס איז אין שטארט דא אזוי איין מענש וואס עס איז אין איהם נאר צוויי שותפין. היינו השי"ת האט זיך זיין חלק די נשמה אבגענומען. שם:

(נט) טעם. וואס מען דארף צינדען ליכט אין שוהל. ווייל עס שטייט אין פסוק. על כן באורים כבדו ה'. מיט פאקלין זאלט איהר כבוד אנטהון צו השי"ת. כד הקמח:

ענין נטילת ידים

(ס) טעם. וואס מען בעדארף נטילת ידים צו פת. ווייל צו תרומה מוז מען האבען נטילת ידים. ווייל מען בעדארף די תרומה עסין בטהרה איבער דעם האט מען ביי חולין אויך גוזר גיוועזען. רש"י מס' חולין דף קיו:

(סא) טעם. וואס מען דארף נישט האבען נ"י צו פת וואס איז גיקנעטען אין האניג אדער אין שמן אדער אין מילך. פוטער. וכדומה. ווייל דאס רוב תרומה איז נאר פון מיני פת אזוי ווי עס שטייט אין פסוק ראשית דגנך. אין די פינף מיני תבואה פון דגן איז נישט דער דרך צו עסין נאר נאך דעם וואס מען מאכט דער פון פת דעריבער האט מען אויך נישט גוזר גיוועזין נטילה נאר אויף אזוי איין פת וואס מען איז חייב צו מאכין די ברכה המוציא אבער אויף א פת וואס מען מאכט נישט אויף דעם המוציא היינו פלאדין. קיכלעך וכדומה בעדארף מען נישט נטילת ידים ווייל מען איז נישט איבער דעם קובע די סעודה האט מען ביי חולין נישט גוזר גיוועזין נטילה. לבוש:

(סב) טעם. וואס מען מאכט נישט א ברכה אויף ברויט בורא פרי האדמה אזוי וויא ביא אנדרע זאכען וואס וואקסין אויף דער ערד. אדער מען זאל מאכין א ברכה בורא פרי החטה. ווייל מען שטעלט דאס לשון פון דעם פסוק. להוציא לחם מן הארץ. אזוי אויך ביא אנדרע ברכות שטעלט מען דאס לשון פון דעם פסוק. אזוי ווי עס שטייט. הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה. דרום מאכט מען אויף זיי די ברכה בורא פרי האדמה. אבודרהם:

(סג) טעם. וואס מען בעדארף איין טינקען די מוציא אין זאלץ. ווארין דער טיש איז גלייך צו א מזבח און דאס עסין איז גלייך וויא א קרבן. און עס שטייט אין פסוק על כל קרבנך תקריב מלח. אויף אלע דיינע קרבנות זאלסטו מקריב זיין זאלץ. און דאס היעט אש פון פורענות. מען איז נוהג איין צו טינקען דיא מוציא דרייא מאהל אין זאלץ דאס איז ע"פ סוד. אויך בעדארף מען לאזין דאס זאלץ אויף דעם טיש ביז נאך דעם בענטשין. א) קיצור של"ה:

ענייני סעודה

(סד) טעם. וואס מען מאכט א ברכה איבער וויין צווישען דער סעודה. ווייל עס איז א דבר חשוב מען מאכט איבער דעם א ברכה אפילו ער בדארף נישט צו טרינקען היינו קידוש און הבדלה. מ"א סי' קע"ד:

ענייני ברכת המזון

(סה) טעם. וואס מען בעדארף אראפ צו נעהמין דאס מעסער פון דעם טיש פאר דעם בענטשין. ווייל דער טיש איז גלייך צו א מזבח. און אזוי וויא ביא דעם מזבח שטייט אז מען טאהר נישט אויף איהם אויף הייבען אייזען. ווייל אייזען איז דאס כח פון עשו און דאס אייזען בעדארף צו זיין ערוויילט פון דעם בית המקדש. אזוי אויך בעדארף מען פון דעם טיש אראפנעהמען די מעסער ווייל דאס איז דער היפך פון דעם שלום בעדארף דאס נישט זיין אויף דעם ארט פון ברכה. וואס דיא ברכה איז שלום. שלחן ארבע:

טעם

א) דער כלבו שרייבט דאס מען איז נוהג דאס מען זאל נישט געבין צו עסין א בהמה אדער א חיה ועוף. אויך נישט איין גוי פון דעם שטיק וואס עס ווירט אהן אין דער מוציא:

(סו) טעם. וואס ברכת הזימון איז נאר ווען דרייא מענשין עסין צוזאמען. ווייל עס שטייט אין פסוק גדלו לה' אתי. מאכט מיט מיר גרויס צו השי"ת. אין איין מענש קען נישט זאגין צו דעם אנדערין מאכט מיט מיר גרויס צו השי"ת נאר צו צוויי. א) (מס' ברכות דף מ"ה):

(סז) טעם. וואס מען בענשט נישט מזומן מיט דעם שם נאר ווען עס עסין צעהן צוזאמען. ווייל אדבר שבקדושה קען נישט זיין נאר ווען צעהן גרויסע מענשין עסין צוזאמען. ב"י סי' קצ"ט:

(סח) טעם. דאס אויף פינף מינים. ווין אדער ווינטרויבען. פייגען. מילגרוים. איילבירט. דייטלין. מאכט מען נאך דעם עסען א ברכה אחרונה על הגפן. אדער על העץ. כדי מזאל צו טיילען כבוד צו ארץ ישראל. ווייל מיט דיא פירות איז ארץ ישראל גילויבט גיווארין. ט"ז סי' ר"ח:

(סט) טעם. אז מען טרינקט פון כוס של קידוש אדער פון כוס של ברכת המזון און מען גיט זיין חבר אויך צו טרינקען גיסט מען אין דעם כוס צו אביסיל. ווייל מיט דעם ווערט דער כוס צוריק חשוב. מען בעדארף זיין ווייב אויך שיקען כוס של ברכה. כדי זיא זאל אויך ווערין גיבענשט. הגהות מיימוניות הלכות שבת:

עניני ברכת הפירות

(ע) טעם. וואס מען מאכט נישט שהחיינו אויף ירקות. ווייל מען האלט עס אגאנץ יאהר אין דער ערד קען מען נישט דער קענין צווישען דעם גרינצייג וואס עס האט געוואקסען דאס יאהר און צווישען דעם גרינצייג וואס עס האט גיוואקסען פאר אי יאהר. דריבער ווען אפילו עס איז פון דעם יאהר מאכט מען אויך נישט שהחיינו ווייל מען קען זיך טועה זיין ב):

א) ווען איינער עסט מילכדיקס און צווייא עסין פלייש אדער איינער עסט פלייש און צווייא עסין מילעכדיקס זענין זייא זיך מצטרף צו מזומן בענשין און דער וואס עסט מילעכדיקס זאל בענטשין מזומן. ווייל ער קען מיט זיי עסין פלייש. ווען אבער ער עסט אלטען קעז וואס איז אלט זעקס חדשים אדער וואלעחישען קעז וואס מען מוז אויך ווארטען זעקס שעה זענין זייא זיך נישט מצטרף צו זימן בענטשין. מ"א סי' קצ"ו:

ב) דער פרישה שרייבט דאס א"יפ' רעטעך. און מייערין און ריבען זאל מען מאכען שהחיינו. ווארין די זאכען ווערין תיכף נאך פסח ארויס גינומען פון דער ערד און

(עא) טעם. וואס מען מאכט נישט אברכה אויף טובא"ק וואס מען רייכערט און מען דט הנאה פון דעם וואס מען נעהמט דעם רויך אין מויל אריין א). ווייל עס איז נאר פאר ארפואה אבער קיין טעם איז נישט דא אין דעם. (פ"מ סי' ר"י סק"ט). אזוי אויך מאכט מען נישט

אברכה

דיא נייע וואקסען ערשט שפעטער. גרייכט נישט איינס צו דעם אנדערין אין דער צייט ווען די אלטע זענין נאך אין דער ערד:

דער מ"א שרייבט דער מענש איז עתיד צו געבין דין וחשבון ווען ער האט גיזעהן נייע זאכען און האט פין זיי נישט גינעסין. אויף יעדער זאך וואס מען עסט אין מען מאכט אברכה זאל מען האלטען אין דער רעכטי האנד אין דער צייט פון דער ברכה. (שם).

אויף אתרוג זאל מען נישט מאכען ווען מען עסט אין שהחיינו ווייל מען האט שוין גימאכט שהחיינו ווען מען האט גיבענשט אתרוג. שו"ת מהרי"י אשכנזי:

א) עס שטייט אין ספרים בשם תלמידי הבעש"ט אז דאס עשב טאבאק איז זייער חשוב ביי די צדיקים עס איז דא אזעלכע נשמות וואס זיי קענען נישט האבען קיין עליה דורך אכילה. און דורך דעם ריח קען מען זיי מעלה זיין:

ובספר נצר חסד מהרב הצדיק הקדוש מקאמארנא (אבות פ"ר) איז מפורש דער מאמר וואס עס שטייט אין פרק אל תהי דן יחידי. ע"ד ספור נפלא וואס עס האט זיך געטראפען אין די צייטען פון הבעש"ט ז"ע. עס האט א תלמיד מתפלל גיוועהן אין ר"ה און האט ארויסגעלאזט די פושקע מיט דעם טאבא"ק האט זיך דער תלמיד איינגיבויגען און האט די כלי אויף געהויבען און האט גישמעקט דעם טאבא"ק. ווי זיין חבר האט דאס גיזעהן אזוי האט ער אין זיין מחשבה מקפיד געווען ווי אזו מען טהוט אזוי איין זאך אין מיטען דיא תפלה. האט דער חבר מיט דער הקפדה גורם גיוועהן א גרויסען קיטרוג אין הימעל און מען האט געגעבען א פסק דאס דער תלמיד זאל דאס יאהר שטארבען. און הבעש"ט הקדוש האט דאס אלעס געזעהען איז ער גענאנגען מיט עליות נשמה פאר דעם ב"ד של מעלה און האט געטרענט ווי אזוי מען פסקית פאר אזוי אקליינ'קייט מיתה. עס האט אבער נישט געהאלפען קיין איינציגע טענה. האט הבעש"ט הקדוש געהאט גרוים צער ביז ער האט הושענה רבה ביי נאכט פועל גיוועזען מיט זיין תפלה אז דער זעלבער חבר וואס האט מקטרג גיוועהן וועט צוריק או"ס זוכען א זכות אוי' וועט דער גזר דין בטל ווערען. האט הבעש"ט פועל געוועזען דאס דער חבר האט אהן גיהויבען צו קלערען פאר וואס מען שמעקט אין די דורות דעם טאבא"ק און האט אליין פערענטפערט ווייל עס איז דא אזעלכע נשמות וואס מען קען זיי נישט מעלה זיין נאר מיט יחודים און מיט דעם ריח און מיט דעם איז איהם איינגיפאלען אזכות אויף זיין חבר וואס האט גישמעקט אין מיטען דער תפלה. און הבעש"ט הקדוש האט דעם הושענה רבה יעדען מענש גיענטפערט אויף וואס מען האט איהם גיפרעגט איז דער תלמיד וואס האט דן גיוועזען זיין חבר אויך אריין גיקומען און האט גיפרעגט פאר וואס מען שמעקט דעם טאבאק האט צו איהם גיזאגט הבעש"ט ז"ע זאג דוא פאר וואס. האט ער גיענטפערט אזוי ווי עס שטייט

אריבען

עניני ברכת הפירות

אברכה אויף טובא״ק וואס מען שמעקט ווייל דער ריח האט קיין עיקר.
באר היטב ס׳ רט״ז ס״ק י״ג:

ווען מען טוהט אריין אין דעם טאבא״ק אזעלכי טרויפען וואס זיי שמעקין שטארק איז אספק אויב מען בעדארף צו מאכין א ברכה. אשל אברהם:

עניני ברכות

(עב) טעם. וואס מען מאכט נישט שהחיינו אויף ברויט וואס ווערט גיבאקין פון נייע ווייץ אדער קארין. ווייל מען קען נישט דער קענין דם ברויט וום עם ווערט גיבאקין פון דר נייע תבואה. של״ה:

(עג) טעם. וואס מען מאכט נישט א ברכה ווען מען גיט צדקה גלייך ווי מען מאכט א ברכה אויף אנדרי מצות. א) ווייל צדקה

בעראר

אובין. האט צו איהם גיזאגט דער בעש״ט זאג נאך די איבריגע זאכען וואס דו האסט אין דיין מחשבה. האט ער זיך דער מאנט און האט דעם בעש״ט דער ציילט דאס גאנצע ענין. און ווי אזוי ער איז צוריק מחמד זכות אזוי איז דער גזר דין בטל גיווארען. האט איהם הבעש״ט דעריבער מוסר גיזאגט. דאס מיינט מען אין פרק א׳ הוי דן יחידי. ווען דו זעהסט אין דיין חבר איין פעהלער זאלסטו איהם נישט תיכף דן זיין אויף חוב. נאר זאלסט זוכען א זכות אויך אויף איהם:

א) עס איז א מצות עשה צו געבין צדקה אויך ווען מען גיט צוזאמען געמען צדקה איז אויך א דבר גדול עס היט איהם אפ פון אלעם שלעכטין אויף בידע וועלטען:

אזוי ווי עס האט זיך גיטראפען א מעשה נפלא ביי הרב הצדיק הקדוש מבארדיטשוב זצוק״ל עס איז איינער גישטארבען איז מען געגאנגען פרעגען להרב הצדיק מבארדיטשוב וואו מען זאל איהם לייגין דער איז גיוועזען פון די אנשים פשוטים האט הרב הצדיק איהם געהייסען לייגען געבען איין שניידער וואס ער איז נאך פאר דרייסיג יאהר גשטארבען ער איז אויך גיוועזין אזוי איין מענש. ווי מען האט אן גיהויבען צו גראבען האט מען געזעהען ווי ער ליגט גאנץ מיט די קליידער איז מען געלאפען זאגען להרב הצדיק די מעשה דאס דער שניידער ליגט גאנץ נישט פערפוילט. איז איהם זייער א וואונדער גיוועזען האט הרב הצדיק דעם שמש געגעבען זיין פטשיילע און האט איהם גיזאגט דאס ער זאל גיין צו דעם מת און איהם ווייזען א צייכען זיין טיכיל און איהם זאגין דאס הרב מבארדיטשוב האט איהם גיהייסין תיכף קומען. האט דער שמש אזוי גיטהון איז דער מת געקומען האט הרב מבארדיטשוב איהם גיפרעגט וואס איז די מעשה וואס דו ליגסט נאך גאנץ איך ווייס דאך וואס דו ביסט געוועזען. האט דער מת גיזאגט די מעשה איז אזוי איך בין גיוועזען א שניידער איינמאל איז צו מיר איינער גיקומען איך זאל איהם געבין א נדבה אויף פדיום שבויים. האב איך איהם גיפרעגט ווי פיעל עס פעהלט נאך איהם

נעלד

בעדאַרף מען געבין מיט שׂמחה אין דאָס רוב מענטשין גיבען נישט צדקה
מיט שׂמחה דורך דעם מאַכט מען נישט קיין ברכה אויף צדקה.
בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר מנחם מענדל מפריסטיק זצוק״ל;

מעם

געלד האָט ער מיר גיגעבען עס פעהלט איהם נאָך צוועלף רובּיל האָב איך גיזאָגט צו איהם איך וועל דיר געבין די צוועלף רובּיל באופן אז זאָלסט אָן טהון דעם מאַנטיל וואָס איז בּיי מיר גילעגין איבּער צו גייען פון איין פּריצה און זאָלסט מיט דעם מאַנטיל גיין זיבען מאָל אַרום דעם ראַמה־הויז און מיינע אַלע יונגען וועלין נאָך גיין מיט קאַטשעריעס און לאָפּיטעס אַז דו וועסט אַזוי טהון אַזוי וועל איך דיר געבין די צוועלף רובּיל. האָט זיך דער מענש גימראַכט עס וועט בּיי איהם נאָך אַוועק גיין פיער וואָכין בּיז ער זאָל מאַכען צוועלף רובּעל און אַזוי וועט ער תּיכּף איבּערקומען האָט ער אַזוי מסכּים געוועזען און האָט אָן גימאַן דעם אַלטען מאַנטיל און די אַלע יונגען זענען מיט איהם זיבּען מאָל אַרום געגאַנגען דאָס ראַמה־הויז מיט גרויסע קולות און גילעכטערים און איך האָב איהם גיגעבין די צוועלף רובּיל. לימים איז ער גישטאָרבּען איז נישט גיוועזען אויף תּכריכים האָט מען גענוסען די ווייסע פּאַטשיוויקע וואָס איז גיוועזען אונטער דעם אַלטען מאַנטעל און מען האָט פון דעם גימאַכט תּכריכים. אַצינד מיט דעם כּח וואָס דער מענש האָט אַריין גיגעבען אין דעם מאַנטיל פון דער מצוה וואָס ער האָט געטהון. איז איהם דאָס מציל און איז נישט פערפוילט גיוואָרען. א סימן בּיי דעם ליגען פון אזה נישט אוים גיגאַנגען די לענג פון דער פּאַטשיוויקע איז דאָס שטיק פון פערפוילט געוואָרען. האָט הרב הצדיק מבּאַרדיטשוּב גיזאָגט דאָס מען זאָל איהם געבען איהם מאַכי ווייטער ליינין. קודם זעהט מען אַרוים ווי גרויס דער כּח פון צדקה איז גרוים דאָס עס היט אָפּ פון אַלעם שלעכטין: בשם הרב הצדיק הקדוש מסאַסוב שליט״א:

אויך אין ספר רחמי האָב וועדים גיבּרענגט אַ מעשה נפלא פון רבּינו אליעזור דער פאָטער פון דעם בעש״ט ז״ע זיין דירה איז גיוועזען אין אַ דאָרף און איז גיוועזען אַ גרויסער מכניס אורח און האָט גיזעצט שומרים אין עק דאָרף און האָט אָן גיזאָגט דעם שומר דאָס אַזוי ווי עס וועט נאָר קומען איין אורח זאָל ער איהם תּיכּף זאָגין דאָס ער זאָל גיין צו ר׳ אליעזר און דאָרט וועט איהם נוט זיין כּדי דער אורח זאָל נישט דער ווייל זאָרגען ווי ער זאָל גיין בּיי אַזאַ מקום ווי מען קען איהם נישט. און אַז דער אורח איז גיקומען האָט ער איהם תּיכּף גיגעבען אַ שיינע נדבה נאָך פאַר דעם עסין כּדי ער זאָל עסין מיט שׂמחה וואָרין בּיי איין אַרום מאַן איז געבּיך דער עיקר דאָס מען זאָל איהם געלד געבּין ער זאָל האָבּין וואָס אַהיים צו בּרענגען. איין מאָל האָט מען אין הימעל געלויבּט דיינע גוטע הנהגות. האָט מען אין הימעל מסכּים גיוועזען דאָס מען זאָל איהם מיט עפּיס פּרייוועֶן. האָט מען גיזאָגט וועער עס זאָל גיין פּריוּוען האָט דער ס״ם גיזאָגט אַז ער וועט גיין. האָט אליהו ז״ל געזאָגט עס איז נישט גוט דאָס דו זאָלסט גיין איך וועל גיין. איז אליהו ז״ל צו איהם גיגאַנגען און איז צו איהם אָן גיקומען שבּת נאָך חצות אַזוי ווי איין אָרום מאַן מיט זיין שטעקין און מיט זיין פּאַרבּע. און איז צו ר׳ אליעזר אַריין גיקומען און האָט גיזאָגט

(עד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט בַּייא תְּפִלַּת עַרְבִית **והוא רחום**. וַוייל דִיא פּוֹשְׁעִים וֶוערִין גִישְׁלָאגֶען צְווִישֶׁען מִנְחָה אוּן מַעֲרִיב אוּן מֶען זָאגְט בַּייא דִיא מַלְקוּת דְּרַייא מָאהל וְהוּא רַחוּם. דוּרְךְ דֶעם רוּפְט דֶער חַזָּן אוֹיס וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן. ספר המנהיג:

(עה) טעם. וָואס מֶען זָאגְט **ברוך ה' לעולם אמן ואמן** בַּייא דֶער תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב. וַוייל מֶען הָאט גוֹזֵר גִיוֶועזֶען שְׁמַד אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל דָאס זַייא זָאלְין נִישְׁט מִתְפַּלֵּל זַיין מַעֲרִיב הָאט מֶען מְתַקֵּן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגִין דִי פְּסוּקִים וָואס אִין זֵיי אִיז דָא י״ח הַזְכָּרוֹת. אַקֶעגִין דִיא י״ח בְּרָכוֹת פוּן דֶער **שמונה עשרה**. אִין אֲפִילוּ דִיא גְזֵירָה אִיז בָּטֵל גִיוָוארִין הָאט מֶען דִיא תַּקָּנָה נִישְׁט מְבַטֵּל גִיוֶועזֶען. דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען דָאס נִישְׁט אִים שַׁבָּת וַוייל אִין שַׁבָּת אִיז מֶען נִישְׁט מִתְפַּלֵּל דִיא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פוּן אַכְצֶעהְן בְּרָכוֹת. אבודרהם:

(עו) טעם. וָואס דֶער חַזָּן נֶעמְט אַרָאפּ דֶעם טַלִּית פוּן דֶעם קָאפּ אִין דֶער צַייט וֶוען מֶען אִיז מִתְפַּלֵּל דִיא תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב. כְּדֵי מֶען זָאל זִיךְ נִישְׁט טוֹעֶה זַיין צוּ זָאגִין אַז בַּייא דֶער נַאכְט אִיז אוֹיךְ דֶער חִיּוּב פוּן צִיצִית. אשל אברהם:

ענִיני שבת

(עז) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז בְּכָל יִשְׂרָאֵל צוּ בַּאקְן חַלָּה לִכְבוֹד שַׁבָּת. כְּדֵי דִיא אִשָּׁה זָאל נֶעהְמִין חַלָּה. וָוארִין אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז בֶּעשַׁאפֶען גִיוָוארִין אִים עֶרֶב שַׁבָּת וָואס עֶר אִיז גִיוֶועזִין דִיא חַלָּה פוּן דֶער וועלט

נוּט שַׁבָּת וִוי דֶער סֵדֶר אִיז. מִיט דֶעם שֵׂכֶל הָאט אִיהְם ר׳ אֱלִיעֶזֶר בֶּעדַארְפְט אוֹיס צוּ טְרַייבֶּען וַוייל עֶר אִיז אַ מְחַלֵּל שַׁבָּת. עֶר אִיז אָבֶּער גֶעוֶועזִין אַ סַכְּלָן אוּן הָאט אִיהְם נִישְׁט גֶעוָואלְט מְבַיֵּישׁ זַיין אוּן הָאט אִיהְם תֵּיכֶף גִינֶעבִּין צוּ עֶסִין שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת אוּן אוֹיךְ סְעוּדַת מְלַוֶּה מַלְכָּה. אוֹיךְ בְּיוֹם א׳ אִין דֶער פְרִיה אִין הָאט אִיהְם אוֹיךְ גִינֶעבֶּען אַ נְדָבָה אוּן הָאט אִיהְם נָאר נִישְׁט מַזְכִּיר גִיוֶועזֶען פוּן עִנְיַן חִלּוּל שַׁבָּת כְּדֵי עֶר זָאל אִיהְם נִישְׁט מְבַיֵּישׁ זַיין. וִוי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הָאט גִיזֶעהֶען זַיין גוּטֶען מִנְהָג. הָאט עֶר זִיךְ צוּ אִיהְם מְגַלֶּה גֶעוֶועזֶען אוּן הָאט צוּ אִיהְם גֶעזָאגְט וַויים אַז אִיךְ בִּין אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אוּן אִיךְ בִּין דִיךְ גֶעקוּמֶען פְרֵייעֶן אִין דוּרְךְ דֶעם שְׂכַר וָועסְטוּ זוֹכֶה זַיין צוּ אַ זוּהְן וָואס עֶר וֶועט פֶערְלֵייכְטֶען דִי אוֹיגֶען פוּן דִי יִשְׂרָאֵל. הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועזֶען צוּ דֶעם הֵיילִיגֶען בעש״ט זכ״ע. אִין סֵפֶר יַד אֵלִיָּהוּ שְׁטֵייט אַז מֶען בֶּעדַארְף זִיךְ אוֹיפְשְׁטֶעלִין פַאר דִי עוֹשֵׂי מִצְוָה אִין דֶער שָׁעָה וֶוען זֵיי זֶענֶען זִיךְ מִתְעַסֵּק:

וָועלְט. אִין דִיא אִשָׁה הָאט קאלֶע גִימַאכְט דִיא חַלָּה פוּן דֶער וָועלְט מִיט דֶעם וָואס זִיא הָאט אִיהְם אָהְן גִירֶעדְט אַז עֶר זָאל עֶסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַעַת דוּרְךְ דֶעם נֶעמְט דִיא אִשָׁה חַלָּה זִיא זָאל דָאס מְתַקֵן זַיין. ילקוט בראשית:

(עח) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אָהְן צוּ רוּפֶען דָאס לֶחֶם וָוס מֶען בַּאקְט לִכְבוֹד שַׁבָּת אִין נָאהְמִין פוּן חַלָּה. וַוייל דוּרְךְ דֶעם וֶועט זִיא גֶידֶענְקִין חַלָּה צוּ נֶעהְמִין. אשל אברהם סי׳ ר״ם:

(עט) טעם. וָואס מְלַייגְט דִיא חַלוֹת אוֹיף דֶעם טִישׁ פַאר דִיא לֶעכְט שְׁטֶעלִין. כְּדֵי דֶער טִישׁ זָאל נִישְׁט זַיין אַפִּים צוּ אַדְבַר אִיסוּר. וָועט מֶען שַׁבָּת דֶעם טִישׁ נִישְׁט קֶענִין אַוֶועק נֶעהְמִין פוּן דֶעם אָרְט. וָוען אָבֶּער מֶען לֵייגְט פְּרִיהֶר דִיא חַלָּה אוֹיף דֶעם טִישׁ אַזוֹי אִיז דֶער טִישׁ אַפִּים צוּ אִיסוּר אִין צוּ הֶיתֶר. אִין דָער הֶיתֶר אִיז מֶעהְר חָשׁוּב וִויא דֶער אִיסוּר וַוייל מֶען בֶּעדַארְף אִיהְם צוּ דֶער סְעוּדָה פוּן שַׁבָּת. ליקוטי הלכות שבת:

(פ) טעם. וָואס נָאךְ דֶעם אָפּ שְׁנַיידִין דִיא נֶעגִיל שְׁנִיטְץ מֶען מִיט דֶעם מֶעסֶער אִין הָאלְץ. וָוארִין דִי גְמָרָא זָאגְט אִין נִדָּה אַז מֶען שְׁנַייד מִיט דֶעם מֶעסֶער אִין אֵיין זַאךְ אִיז שׁוֹין קֵיין סַכָּנָה. דֶער עוֹלָם אִיז אָבֶּער נוֹהֵג אַז מֶען טוּהְט צְוֵויא זַאכֶען צוּ גִיט. צוּ שְׁנַיידֶען אִין הָאלְץ. אוֹיךְ זֵייא צוּ פֶערְבְּרֶענִין. תר״ש:

(פא) טעם. וָואס מֶען בֶּעדַארְף צוּ פַארְבְּרֶענִין דִיא נֶעגִיל. וַוייל פַאר דֶעם חֵטְא פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז זַיין מַלְבּוּשׁ גִיוֶועזֶען צִיפּוֹרֶן. אִין נָאךְ דֶעם חֵטְא אִיז דָאס מַלְבּוּשׁ פוּן אִיהְם גִיוָוארִין אָפּ גִיצוֹגִין. אוּן עֶס אִיז פוּן דֶעם נִישְׁט גֶעבְּלִיבֶּען נָאר דִיא נֶעגִיל דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען מוֹרָא דָאס דִיא אִשָׁה זָאל נִישְׁט דוּרְךְ זֵייא גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין. וַוייל זִי הָאט דָאס גוֹרֵם גִיוֶועזִין. (באר היטב סי׳ ר״ם סק״ב) דֶער פְּרִישָׁה שְׁרַייבְּט דָאס עֶס אִיז קֵיין חִילוּק צְווִישֶׁען דִיא נֶעגִיל פוּן דִיא הֶענְד אָדֶער פוּן דִיא פִּים מוּז מֶען פַארְבְּרֶענִין:

(פב) טעם. וָואס מֶען שְׁנַייד קֵיין נֶעגִיל בְּיוֹם ה׳. וַוייל אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג הֵייבִּין זֵייא אָהְן צוּ וַואקְסֶען אִיז עֶס נִישְׁט אַכָּבוֹד פִיר שַׁבָּת אַז זֵייא זָאלִין אִין שַׁבָּת אָהְן הֵייבֶּען צוּ וַואקְסֶען. א) מחצית השקל:

טעם

א) אִין צַוָאַת ר׳ יְהוּדָא הַחָסִיד וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַז מֶען זָאל קֵיין נֶעגִיל שְׁנַיידִין אוֹיךְ זִיךְ נִישְׁט אָפְּשֶׁערִין אִין ראש חוֹדֶשׁ. אֲפִילוּ ר״ח גִיפַאלְט אִין עֶרֶב שַׁבָּת זָאלֶען זִיךְ אוֹיךְ נִישְׁט שֶׁערִין וַוייל עֶס אִיז אַ סַכָּנָה. אוֹיךְ זָאל מֶען קֵיין נֶעגִיל שְׁנַיידִין אִין ר״ח (ר״ה) אוֹיךְ

זאל

(פג) טעם. וואס אונזערע חכמים האבין גיזאגט דס דער וואס פארברענט די נעגיל הייסט אחסיד. ווארין דאס פארברענין דיא נעגיל איז מזיק דעם מענש אין אזוי אויך יעדע זאך וואס עס קומט פון דעם מענש. דורך דעם וועט ער אהן גערופען חסיד וייל ער איז אויף זיך מחמיר צו פארברענין ווען אפילו עס איז איהם מזיק. תוס׳ נדה:

(פד) טעם. וואס מען דארף אהן צינדען צוויי ליכט ערב שבת. איין ליכט אקעגין זכור און איין ליכט אקעגין שמור ווארין עס שטייט איין מאהל זכור. גידענק דעם שבת. און איין מאהל שטייט שמור. היט אפ דעם שבת. און נשים זענין אין דעם מעהר נזהר ווייל זיא האט פארלאשען דאס ליכט פון דער וועלט. זיא האט גורם גיוועזען מיתה צו אדם הראשון. א) ביא דעם ערשטין מאהל ליכט בענטשין זאל זיא מאכען איין שהחיינו אזוי אויך ביי אלע מצות. ב) (יעב״ץ). אויך אין יו״ט איז מען נוהג צו צינדען צוויא ליכט אקעגין איש ואשה. ג) א״ר ס׳ רס״ג:

(פה) טעם. דאס נאך דעם אהן צינדען דיא ליכט בע״ש פארשטעלט מען מיט די הענד פאר די אויגען אין ב״י מאכט די ברכה. ווייל מען בעדארף מאכען די ברכה פאר דעם טוהן די מצוה. אין אזוי

באלד

זאל מען נישט אפשניידין די נעגיל פון די הענד און פון די פיס אין איין מאג. עס איז גלייך אז די נעגיל פון די פיס זאל מען שניידין ביום ה׳ און פון די הענד ביום ו׳:

אויך איז אמצוה אן צו שארפען די מעסער לכבוד שבת. און אויף אלע זאכען וואס ער קויפט אויף שבת זאל ער זאגין לכבוד שבת קודש ווארין די קדושה פון שבת ברענגט מיט כל מיני השפעות טובות שבעולם:

א) דער רמב״ם זאגט דעם טעם. ווייל די אשה איז מעהר אין דער הויז און זי איז עוסק אין די באדערפעניש פון דער הויז דרום זאל זי ליכט בענטשין:

ב) אויך ביי דעם ערשטין מאל חלה נעמען זאל זי מאכען איין שהחיינו. (ס׳ חלת לחם). דער א״ר שרייבט דאס מען בעדארף שבת צו דעקען אלע טישען אפילו אין דעם חדר וואו מען עסט נישט דארט:

ג) אין דער צי״ט ווען די אשה בענטשט די ליכט לכבוד שבת זאל זי בעטין צו השי״ת אז איהרע קינדער זאלען זיין אין זיין וועג. אין ספר דעת משה ווערט גיברענגט אז ער האט גיהערט פון זיין פאטער הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר ישראל מקאזניץ זצוק״ל אז די מוטער פון הרב הקדוש מוהר״ר שמואל קארלינבור זצלה״ה וואס ער האט מחבר גיוועזען פיהל הייליגע ספרים האט נאר נישט גיקענט מתפלל זיין נאר אין דער צי״ט ווען זי האט גיצונדען די ליכט פון שבת האט זי מתפלל גיוועזין אין לשון פון הוס׳ יהי רצון אז איהר זוהן שמואל זאל זיין א תלמיד חכם:

בַּאלְד מֶען מַאכְט דִי בְּרָכָה אִיז מֶען שׁוֹין מְקַבֵּל שַׁבָּת וָועט זִיא שׁוֹין נִישְׁט קֶענֶען דִיא לֶעכְט אָהִין צִינְדְען. דוּרְךְ דֶעם פַארְשְׁטֶעלְט זִי מִיט דִי הֶענְד דִי לֶעכְט וֶוען זִיא מַאכְט דִיא בְּרָכָה כְּדֵי זִיא זָאל עֶרְשְׁט פוּן דִיא לֶעכְט הֲנָאָה הָאבְּן נָאךְ דֶער בְּרָכָה מַאכֶען אִיז שׁוֹין גְלַייךְ וִויא מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה פַאר דֶער מִצְוָה. א) רמ״א:

(פו) טעם. וָואס אַטֵייל מֶענְטְשִׁין וֶוענִין נוֹהֵג צוּ טֵיילֶען עֲשָׂבִים (מַיְיעֶנְטְקִי) עֶרֶב שַׁבָּת אִין שִׁיהְל אִיבֶּער זֵיי צוּ שְׁמֶעקִין אוּן אַבְּרָכָה מַאכֶן. וַוייל עֶס קוּמְט אִים שַׁבָּת דִיא נְשָׁמָה יְתֵירָה וָואס זִיא הָאט הֲנָאָה פוּן דֶעם רֵיחַ. מטה אפרים:

(פז) טעם. וָואס דֶער חַזָן אִיז מְקַבֵּל שַׁבָּת אוֹיף דֶעם בְּלֶעמֶער וָואס אִיז אִין דֶער מִיט שִׁיהְל. וַוייל עֶס פְּלֶעגְט זַיין דֶער מִנְהָג אַז מֶען אִיז אַרוֹיס גִינַאנְגִין פוּן דֶער שִׁיהְל מְקַבֵּל שַׁבָּת צוּ זַיין. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין מסכת שבת דף קי״ט דְרִיבֶּער גֵייט מֶען אוֹיף דֶער בִּימָה וָואס אִיז נָאהֶנְט צוּ דֶער טִיהְר פוּן דֶער שִׁיהְל:

(פח) טעם. וָואס בַּייא דֶעם חָרוּז בּוֹאִי בְשָׁלוֹם קֶעהְרְט זִיךְ אוּם דָאס קָהָל צוּ דֶער זַייט פוּן מַעֲרִיב. וַוייל דִי שְׁכִינָה אִיז אִין מַעֲרִיב זַייט. זָאגְט מֶען צוּ דֶער שְׁכִינָה בּוֹאִי בְּשָׁלוֹם:

(פט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט בַּייא מַעֲרִיב וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וָוארִין אַז מֶען הִיטֶעט שַׁבָּת וֶוערְט מֶען אָפּ גִיהִיט פוּן אַלֶעם שְׁלֶעכְטֶען. אִין אוֹיךְ אַז דִי יוּדֶען זָאלֶען אָפּ הִיטֶען צְווֵיי שַׁבָּתוֹת א) וָואלְטֶען זֵייא תֵּיכֶּף אוֹיס גֶעלֵייזְט גִיוָוארִין. ב״י:

טעם

א) אָבֶּער יו״ט זָאל זִי מַאכֶען דִי בְּרָכָה אוּן דֶער נָאךְ אָן צִינְדֶען. אַזוֹי שְׁרַייבְּט דֶער דרישה אִין נָאמֶען פוּן זַיין מוּטֶער. ועי׳ באר היטב סי׳ תק״ג סק״ד אַז אִין יו״ט זָאלִין דִי נָשִׁים בֶּענְטְשִׁין לֶעכְט פַאר זַייעֶר גֵיין אִין שׁוּהְל עֶס אִיז מֶעהְר מִצְוָה וִוי צוּ צִינְדֶען לֶעכְט עֶרְשְׁט וֶוען מֶען קוּמְט אַהֵיים אוּן מֶען זִיצְט אִין דֶער פִינְצְטֶער:

ב) מֶען בֶּעדַארְף זַייעֶר זַיין גִיוָוארִינְט אָפּ צוּ הִיטֶען דֶעם שַׁבָּת בִּפְרַט דִי סוֹחֲרִים זָאלֶען צַייטְלִיךְ דִי גֶעוֶועלְבֶּען פֶערְשְׁלִיסֶען וָוארִין וֶוען עֶס אִיז נָאהֶנְט צוּ שַׁבָּת שְׁטַארְקְט זִיךְ דֶער בַּעַל דָבָר אוּן בְּרֶענְגְט זֵיי קוֹנִים. אוּן פִיעֶל מֶענְשִׁין קוּמֶען קוֹיפֶען לֶעכְט לִכְבוֹד שַׁבָּת. ע״כ זָאלְסְטוּ זֵיי נִישְׁט צוּ הֶערִין וָוארִין זֵיי זֶענֶען גֶעשִׁיקְט פוּן דֶעם בַּעַל דָבָר: אֵיין מעשה נפלא מהגביר ר׳ איסורל עֶר הָאט גִיהַאט אַ גְרוֹיס גִיוֶועלְב פוּן אַלֶע מִינִים זַיידֶען צֵייג. אוּן זַיין מִנְהָג אִיז גִיוֶועזֶען אַזוֹי וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען פְרַייטִיג זַיינֶער צְוֶועלְף הָאט עֶר תֵּיכֶּף דָאס גִיוֶועלְב פֶערְשְׁלָאסֶען. אֵיין מָאל הָאט זִיךְ דֶער ס״מ אִין אִיהְם

מ״נא

(צ) טעם. וואס מען זאגט נאך דער תפלה נאך אמאהל ויכלו. כדי מען זאל מוציא זיין אזוי איינעם וואס ער קען נישט מתפלל זיין. אויך דארף מען זאגן ויכלו שטייענדיג ווייל דאס איז איין עדות צו השי"ת אויף מעשה בראשית און אזוי ווי עדות בעדארפן עדות זאגן שטייענדיגערהייט אזוי בעדארף מען ויכלו אויך זאגן שטייענדיג. טור סי' רס"ח:

(צא) טעם. וואס מען זאגט נישט במה מדליקין אין יום טוב ווען עס געפאלט אין ערב שבת. ווייל מען קען נישט זאגן עשרתם. וואריין אין יו"ט גיבט מען נישט מעשר. לבוש:

(צב) טעם. ווס מען מאכט אין שוהל קידוש אפילו מען עסט נישט דארט. כדי צו לערנען דעם המון עם דעם סדר פון קידוש. כלבו:

(צג) טעם. וואס מען טאר נישט קידוש מאכען אויף אכוס פגום ווען אפילו עס איז דא אשיעור כוס. ווייל עס ווייזט אוים אז מען מאכט קידוש אדער מען בענשט אויף דעם וואס מען האט איבער געלאזט. ווען מען האט אבער נישט קיין אנדערין כוס קאן מען דעם כוס מתקן זיין מען זאל אין איהם אריין גיסען אביסעל וואסער. אזייל מענשין זענין זיך נוהג דאס ווען מען טרינקט אפ פון אכוס אין מען ווי"ל איהם מתקן זיין

וארפען

מקנא געוועזען און איז איהם געקומען פריהען. ער האט זיך פערקליידעט און געשפאלט פון א גרויסען שר און האט געקויפט פיעל טייערע סחורות און האט זיך אויף יעדער סחורה פערגלייכט נאר מען האט נאך נישט געהאט אפגעמאכטען ווי פיעל איילען עס איז אין יעדער סחורה. דערווייל איז דער זייגער געוואריען צוועלף. איז דער נגיד געגאנגען דאס געוועלב פערמאכען אזוי ווי זיין שטייגער איז געוועזין האט איהם דער שר זייער געבעטען ער זאל איהם געבען די סחורה און ער האט נישט געוואלט און האט שאדען געהאט פיעל געלד. האט מען איהם געגעבן א שכר דאס ער האט געהאט א בן קדוש רבינו הרמ"א וואס ער איז דאס לעבט פון ישראל:

אויך האט דערציילט הרב הצדיק רבי בערצי מנאדבורנא זצוק"ל דאס רבי שבתא מראשקיב איז נסתלק געווארין אין עש"ק און פאר נאכט איז צו איהם געקומען א שליח אז ער זאל גיין אין דעם היכל וואו מען איז מקבל שבת אין עולם עליון. איז ער נאך געגאנגען דעם שליח און ווי ער איז געקומען צו דער טיהר פון דעם היכל האט ער געזעהען שטיין איין אדם זקן נכבד האט איהם רבי שבתי געפרעגט פאר וואס ער גייט נישט אריין האט איהם דער אלטער געענטפערט אז מען לאזט איהם נישט אריין ביז אין דער פריה ווייל זיין מנהג איז תמיד געוועזען ער האט נישט אן געטאן איין ווייס העמד לכבוד שבת ערשט אין דער פריה:

װארפין זיא אין איהם איין ברעקילי פון ברויט דאס איז אמנהג שטות א)
לבוש סי׳ קפ״ב:

(צד) טעם. װאס מען זאגט ויכלו פאר קידוש. כדי ער זאל מוציא זיין זיינע קינדער און זיין ב״ב װאס זייא זענין נישט געװעזען אין שיהל אין האבין נישט געהערט זאגין ויכלו. (תוס׳ ע״פ דף ק״ו). דורך דעם הייבט מען אין שיהל אהן ביי דעם קידוש די ברכה בפה״ג װייל מען האט שוין געזאגט ויכלו:

(צה) טעם. װאס מען מוז מאכין קידוש בייא דעם ארט װיא מען עסט. װייל עס שטייט אין פסוק וקראת לשבת עונג. מיינט מען בייא דעם ארט פון תענוג װיא מען עסט דארט זאל זיין דער קידוש. רשב״ם פסחים:

(צו) טעם. װאס מען דעקט צו די חלה בשעת דעם קידוש. כדי די חלות זאלין נישט זעהן זייער בושה װארין עס שטייט פריער אין פסוק ארץ חטה ושעורה. אין דער נאך שטייט ערשט גפן. אין מיר מאכין פריהר קידוש אויף װיין דורך דעם דעקט מען צו די חלות כדי זיי זאלין נישט זעהן זייער בושה. טור סי׳ ער״א:

(צז) טעם. װאס מען מוז ביי קידוש טרינקען ארוב פון ארביעית. כדי ער זאל הנאה האבין פון דעם כוס של ברכה. האבין דיא חכמים משער געװעזין אז עס װעט נישט אהן גערופן הנאה. נאר אז מען טרינקט ארוב פון ארביעית. אבער אז מען טרינקט װייניגער פון ארוב רביעית איז עס אברכה לבטלה. װייל דער כוס איז אחיוב. (לבוש סי׳ ער״א). אבער בייא איין אנדערי זאך װען מען איז נאר אפילו עפים טועם מוז מען שוין אברכה מאכען:

טעם

א) אין דער צואה פון הגאון הקדוש מהר״ר נפתלי כ״ץ זצוק״ל שטייט געשריבען אז דער מנהג איז געװען פון הגאון בעל טורי זהב ז״ל אז ער האט געזאגט דעם קידוש פון שבת און יו״ט אין סידור. און האט געזאגט דעם טעם. װייל עס איז דא א קדושה אין די אותיות. און נאך א טעם האט ער געזאגט. װייל א מאל איז ער איין ארח ביי איין עם הארץ אדער ער זיצט מיט איהם אין שטוב. און דער עם הארץ קען נישט דעם קידוש בעל פה אז ער זאל איהם נאליך זאגען. און װעט בושה האבען צו זאגין קידוש אין סידור. דורך דעם האט ער אליין אויך געמאכט קידוש אין סידור. כדי דער עם הארץ זאל אויך אזוי טהון און זאל זיך נישט שעמען. און מייל מאל פלעגט ער איהם זאגין טהו אויך אזוי װי איך טהו און מאך קידוש אין סידור. דאס איז איין ערהליכער מנהג:

(צח) טעם. וואס מען בּאדארף מאכן אמוציא אויף צוויא חלות. ווייל עס שטייט אין דער תורה לקטו לחם משנה. מען האט עש״ק טאפּעל גיקליבּן פון דעם מן. דורך דעם נעמט מען צוייא חלות עס זאל זיין אצייכען צו דעם מן. אבודרהם:

(צט) טעם. וואס מען צייכענט אין שבּת די מוציא מיט אמעסער פאר דער בּרכה. ווייל עס שטייט אין שו״ע דאס מען דארף ארום שניידען דיא מוציא פאר דער בּרכה. אבּער שבּת קען מען נישט ארום שניידען ווייל די חלות בּאדארפין זיין גאנץ דורך דעם צייכענט מען ארום די חלה. לבושי שרד סי׳ רע״ד:

(ק) עוד טעם. ווייל מען דארף אהן הייבּן די מוציא אויף דעם ארט ווי עס איז ניט אוים גיבּאקען אין אז מען וועט וועלין מכוין זיין דאס ארט נאך דער בּרכה וועט זיין אהפסק צווישען די בּרכה. דורך דעם צייכענט מען צו ערשט דאס ארט מיט דעם מעסער: א)

(קא) טעם. וואס מען עסט פיש אין שבּת. ווייל מיר געפינען בּמעשה בּראשית דאס לשון בּרכה צו דרייא זאכען: אין דרייא טאג איין טאג נאך דעם אנדערין. בּרכה צו דגים בּיום ה׳. בּרכה צו דעם מענש בּיום ו׳. בּרכה צו שבּת בּיום ז׳. דורך דעם דער מענש וואס עסט פיש אים שבּת לכבוד שבּת וועט ווערין גיבּענשט מיט דרייא מאהל בּרכה. בני יששכר: ב)

(קב) טעם. וואס מען איז אין שבּת מתפלל דרייא תפלות איין תפלה פארענדערט פון דער אנדערי. אתה קדשת. ישמח משה. אתה אחד. אין יו״ט האט מען נישט מתקן גיוועזען נאר איין תפלה אתה בחרתנו צו ערבית. שחרית. מנחה. ווייל שבּת ווערט אהן גירופען חתן. דורך דעם האט מען מתקן גיוועזען אתה קדשת. דורך דיא קדושין וואס דער חתן גיט דער כלה. אין ישמח משה. דורך דער שמחה פון דעם חתן מיט דער כלה. דער נאך מוסף. אקעגין

וואס

א) דער מחצית השקל שרייבּט אז מען דארף מיט דעם מעסער נוט ארום צייכענען נישט אזוי ווי די וואס וועגען זיך נוהג דאס זיי מאכין נור אזוי ארום מיט דעם מעסער:

ב) ובשם הרב הצדיק הקדוש מרימאנוב זצוק״ל אז מיט דער קדושה פון שבּת נייען מיט אלע מיני השפּעות אין דער וועלט. דעריבּער דארף דער מענש בּיי איעדער זאך וואס ער טהוט לכבוד שבּת. צו זאגין לכבוד שבּת קודש:

וואס דער חתן איז מוסיף צו דער כלה אויף דער כתובה. און דורך דעם ידוע פון דעם חתן מיט דר כלה זאגט מען צו מנחה אתה אחד. אבודרהם:

(קג) טעם. או וען יו"ט געפאלט אים שבת איז מען נישט מתפלל די תפלה וואס מען האט מתקן געוועזן אויף שבת נאר מזאגט ביי אלע תפלות אתה בחרתנו נאר אין דער מיט איז מען מזכיר פון שבת. מען איז דאך מיט דעם חז פונם אין כבוד פון שבת׳. ווייל די קדושה פון שבת איז דאך העכער פון אלע ימים טובים. נאר מיט דעם איז אגרויסער כבוד צו שבת או די קדושה פון שבת איז גרוים. ווייל שבת איז אזוי ווי איין בעל הבית. און יו"ט איז אזוי ווי איין אורח וואס קומט איינשטיין ביי דעם בעה"ב. און דער סדר איז או דער בעה"ב מוז אהן כבוד דעם אורח מעהר ווי זיך. אזוי אויך איז שבת דער בעה"ב מכבד דעם אורח. דורך דעם איז מען מתפלל די תפלה פון יו"ט. אבער ביי דעם אוים לאזען פון דער תפלה זאגט מען צו ערשט מקדש השבת ווייל דער סדר איז או דער אורח בענטשט מיט זיין ברכה דעם בעה"ב. בני יששכר:

(קד) טעם. וואס בערבית זאגט מען אין דער תפלה וינוחו בה. בשחרית בו. און ביי מנחה וינוחו בם. ווייל ביי ערבית איז אזוי ווי א כלה אין איהר פאטערס הויז וואס די שמחה. ווענט זיך אין איהר. ביי שחרית איז אזוי ווי א כלה אין דעם הויז פון דעם שווער וואס די שמחה ווענט זיך אין איהם. און ביי מנחה איז די שמחה דורך ביידע זאגט מען וינוחו בם. הו"ש:

(קה) טעם. וואס מען לייענט אין שבת פאר זיבען מענטשין אין דער תורה. ווייל אפשר האט זיך אמענש געטראפען איין אונם און איז נישט גיגאנגען אין שיהל אנאנצע וואך און האט נישט גיהערט ברכו. וועט ער אצונד הערין ברכו פון די מענטשין זיבען מאהל. וועט ער שוין יוצא זיין. טור ס"רפ"ב:

(קו) טעם. וואס דער קורא זאגט אמן פאר דעם לייענען מיט אהויך קול. כדי די מענטשין זאלין וויסען און הערין ווען מען הייבט אהן צו לייענען אין דער תורה. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר פנחס מקאריץ זצוק"ל:

(קז) טעם. וואס מען לייענט אין דער תורה צו יששכר. יששכר. ווייל יששכר האט גיהאט אזיהן וואס ער האט איהם אנאמען

גינעבען

גִינֶעבִּין יוב . אִין דֶעמִילְט אִיז גִיוֶועֶן אֵיין ע"ז וָואס הָאט גֶעהֵייסֶן יוב. אִיז דֶער ווֹהִין גֶעקוּמֶען צוּ זַיין פָּאטֶער זִיךְ בֶּעקְלָאגִין פַאר וָואס עֶר הָאט אִיהְם אַנָאמֶען גִינֶעבִּין וִוִיא דִיא ע"ז. הָאט אִיהְם דֶער פָּאטֶער גִינֶעבִּין אֵיין אוֹת פוּן זַיין נָאמֶען דִיא שִׁי הָאט מֶען אִיהְם גֶערוּפֶען יָשׁוּב. דוּרְךְ דֶעם לֵיינְט מֶען יִשָּׂכָר מִיט אֵיין שִׂי: א)

(קח) טעם. וָואס מֶען רוּפְט אוֹיף עֶטְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין אַהוֹסָפָה. ווַייל אֶפְשַׁר הָאט מֶען פְּרִיהְר אֵיינֶעם אוֹיף גֶערוּפֶען וָוָם עֶר ווַייסְט נִישְׁט קֵיין צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת אַזוֹי וֶועט עֶר נִישְׁט גִירֶעכִינְט. דֶער עוֹלָם אִיז נִישְׁט נִזְהָר אִין וֶועגִין צוּ פִיהְל מוֹסִיף אוּן רוּפֶען אוֹיף צוּ הוֹסָפָה קְלֶענֶערִי מֶענְטְשִׁין פוּן דִיא עֶרְשְׁטֶע אִין נָאךְ דֶעם טַעַם בֶּעדַארְף מֶען אוֹיף רוּפֶען אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים צוּ הוֹסָפָה. ב) פ"מ סי' קל"ה סק"ה:

(קט) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג אוֹיף צוּ רוּפֶען אֵיין אָדָם חָשׁוּב אַחֲרוֹן. ווַייל בִּזְמַן הַמִּשְׁנֶה הָט מֶען נִישְׁט גִימַאכְט דִי בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה בַּייא דֶער תּוֹרָה נָאר דֶער וָואס אִיז גִיוֶועֶן אַחֲרוֹן. אִין דֶער הָאט אוֹיךְ גוֹלֵל גִיוֶועֶן דִיא ס"ת. תוי"ט מגילה:

(קי) טעם. וָואס אוּנְזֶערִי חֲכָמִים הָאבִּין מְחַיֵּיב גִיוֶועזִין מַעֲבִיר צוּ זַיין דִי סֶדְרָה יֶעדֶער וָואךְ **שנים מקרא ואחד תרגום**. כְּדֵי מֶען זָאל זַיין רָגִיל אִין דֶער תּוֹרָה. לבוש סי' רפ"ה:

(קיא) טעם. אַז ראש חודש גִיפַאלְט אִין שַׁבָּת לָאזְט מֶען נִישְׁט אוֹיס אִין דֶער בְּרָכָה פוּן מַפְטִיר מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים. ווַייל וֶוען נִישְׁט שַׁבָּת אִיז נִישְׁט דָא מַפְטִיר בַּיי ר"ח. סֵפֶר הַתַּנְיָא:

(קיב) טעם. וָואס דֶער חַזָן הַאלְט דִי ס"ת אִין זַיין הַאנְד בְּשַׁעַת עֶר זָאגְט

יקום

א) ובשם הרב הצדיק הקדוש מוהר"ר צבי מודי"טשוב דָאס בִּיז פ' פנחס הַארְף מֶען לֵייעֶנֶען ישׂשכר מִיט צְווַיי שִׂינִ"ן . אוּן פוּן פ' פנחס אוּן ווַייטֶער לֵייעֶנְט מֶען מִיט אֵיין שִׂי"ן . וָואִרִין בִּיז פרשת פנחס גִיפִינְט מֶען נָאךְ נִישְׁט דֶעם נָאמֶען יָשׁוּב דוּרְךְ דֶעם בֶּעדַארְף מֶען לֵייעֶנִין ישׂשכר מִיט צְווַיי שִׂי"ן:

ב) מֶען טָאר נִישְׁט אוֹיף רוּפֶען אֵיין בְּרוּדֶער נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין . אוֹיךְ נִישְׁט אַ פָּאטֶער מִיט זַיין זוּהְן פַאר אֵיין עַיִן הָרָע . אֲפִילוּ מֶען הָאט אִיהְם נִירוּפֶען זָאל עֶר נִישְׁט גֵיין. אַ זֵיידִין מִיט זַיין אֵיינִיקִיל קֶען מֶען דֶעם צְווַייטֶען אוֹיף רוּפֶען צוּ מַפְטִיר . שערי אפרים: אוֹיךְ אַז דֶער מַפְטִיר אִיז נָאךְ נִישְׁט בַּר מִצְוָה קֶען מֶען מֵיקִל זַיין . אַזוֹי אוֹיךְ בְּשַׁבָּת אָדֶער יו"ט וָואס מֶען לֵייעֶנְט אִין צְווַיי סְפָרִים. אוּן פַאר דֶעם מַפְטִיר לֵייעֶנְט מֶען אִין אֵיין אַנְדֶער סֵפֶר אוּן עֶס אִיז אוֹיךְ דָא אַ הֶפְסֵק פוּן קַדִּישׁ קֶען מֶען מֵיקִיל זַיין. שערי אפרים:

יקום פורקן, ווייל ער איז דעמילט מתפלל אויף לומדי תורה. ט״ז סי׳ ציו סק״א:

(קיג) טעם. וואס מזאגט אב הרחמים אין שבת וואס מען בענשט ר״ח אייר און ר״ח סיון. ווייל דעמילט איז געוועזען זייער גרויסע צרות צו ישראל אין פיהל קהלות קודש ועגין חרוב געווארין שנת תתנ״ו א) לאלף ה׳. ווען אפילו עס איז דארט אברית מילה אדער אחתן זאגט מען אב הרחמים. פמ״ג:

(קיד) טעם. אז מען מאכט איין מי שבירך וועגין אחולה איז מען איהם מזכיר אויף דעם נאמען פון זיין מוטער. ווייל עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט והושיעה לבן אמתך. לערינט פון

דעם

א) אין ספר ערבי נחל שטייט דאס עס איז בקבלה איש מפי איש אז איינער קומט אום אויף קידוש השם פיהלט ער נאר נישט יסורים. ווייל אין דער צייט וואס ער גייט צו דער מיתה ברענגט ער אויף אלע זיינע חושים מיט גרויס התלהבות צו השי״ת: בספר עמוד העבודה ווערט געברענגט א מעשה אז אין זיינע דורות הט מען אויף איינם אוים געטראכט איין כלבול פין עלילת דם אין ער איז גידרנית געווארין אויף קידוש השם מיט א מיתה משונה מען האט איהם דורך זיין נוף דורך געשטאכין א שטאנג פון האלין מיט גרויס קראפט עס האט איהם דורך גילעכערט די בני מעיים אין די שפ״ין שטאנג איז איהם ארוים דורך דעם אויער. דאס איז געוועזען ערב שבת פאר נאכט. אין די גאנצע וואך האט ער גאר נישט טועם געוועזען. ער האט די גאנצע וואך פאן גיפאסט אין פאר קידוש הט מען איהם גידרנית אין פר זיין טויט הט ער געזינגען שירות ותשבחות מיט גרויס התלהבות. האט מען איהם גיפרעגט אויב ער פיהלט עפיס יסורים האט ער גיענטפערט אז ביז אצונד האט ער גאר נישט געפיהלט נאר אין דער צייט וואס מען האט איהם גיפרעגט אויב ער פיהלט אויב נישט. אין דאס איז געוועזען ווייל ער האט באהעפט זיין מחשבה מיט גרויס ליבשאפט צו השי״ת. אין פר גרויס שמחה וואס ער הט געוואוסט אז אין אקליינע צייט וועט ער זיין אין גן עדן דורך דעם האט ער גאר נישט געפיהלט פון דיא אלע יסורים:

ובספר בינת משה מהרב הצדיק מקאזניץ זצוק״ל שטייט אז ווען אפילו עס קומט אמאהל ח״ו איין גזירה אויף ישראל. דער אמת איז אז פון השי״ת גייט נישט ארוים שלעכטין אין דעם שלעכטן איז באהאלטן פיהל נוטץ. נאר מיר זעהן נישט ארוים דאס נוטע. אזוי וויא בימי הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר אלימלך זצוק״ל האט מען גוזר געוועזען א שטארקע גזירה אויף ישראל ר״ל. הט ער שטארק מתפלל געוועזען מיט מסירת נפש ער זאל דיא גזירה מבטל זיין ביז עס האט זיך צו איהם מגלה געוועזען רבו הקדוש מוהר״ר דוב בער זצ״ל מגיד משרים דק״ק ראוונע אין האט צו איהם געזאגט. האב איך אייך דען נישט געזאגט דאס איהר זאלט פאר מיר מתפלל זיין ווארין אזוי לאנג וויא איך

לעב

דעם דער זוהר הקדוש ארוים אז מען איז אמענש מזכיר פאר דעם ב"ד של מעלה זאל מען איהם מזכיר זיין אויף דעם נאמען פון זיין מוטער. מעולפת ספירים:

(קטו) טעם. וואס מען זאגט שבת אין יו"ט אין דער קדושה פון מוסף **שמע ישראל** אין **אני ה' אלהיכם**, וואס דאס איז דער אהנהייב אין דער סוף פון דער ק"ש. ווייל אין דיא צייטען פון רב האט יוהנדר דער קעניג פון פרס גוזר געוועזען אז מען זאל נישט לייענען ק"ש האבין די חכמים פון דעם דור מתקן געוועזען אז מען זאל עס זאגין אין די קדושות. ביא דעם אהנהייב **שמע ישראל** אין ביא דעם סוף **אני ה' אלהיכם** כדי עס זאל נישט פערגעסין ווערין די ק"ש. האבין דיא חכמים גיבעטין רחמים צו השי"ת איז געקומען אשלאנג אין האט איינגישלינגען יוהגדר דעם קעניג פון פרס ביא איהם אין הויז אז די גזירה בטל גיווארין. האבין די חכמים גיזאגט אז מען זאל נישט מבטל זיין דאס גישט צו זאגין אין דער קדושה. כדי מען זאל דאס גם נידערקין לדורות. נאר מען זאל עס זאגין ביא דער תפלה פון מוסף ווייל דארט איז נישט דא ק"ש. ב"י סי' תכ"ג:

(קטז) טעם. וואס דער מנהג ישראל איז צו עסין ציבאלים און קנאביל בשבת. ווייל דער מענש בעראריך דעם שבת מענג זיין מיט אלע תענוגים וואס איז דא אויף דער וועלט א) אזוי ווי עס שטייט אין פסוק

לעב בין איך מעכב אלע נזירות. האט איהם דער רבי ר' אלימלך ניטענט אמעהר צדיקים זענין דאך גרעסער נאך זייער לעבין וויא פריהר. זייט אצונד אויך מתפלל פאר אונז. האט איהם דער רבי ר' בער גיענטפערט אזוי לאנג איך בין גיוועזען אויף דעם עולם אין פאר דעם מענשענס אויגען ווייזט עס אויס פאר אצער האב איך גיקענט מעכב זיין אבער דא בעולם העליון זעה איך אז עס איז אטובה צו יודען זאל איך דען נישט לאזען יודען גוטין טוהן. זעהט מען ארוים אז וואס השי"ת טוהט איז לטובה: וקי"את

א) ובהבל ברכה מהר"ב הצדיק הקדוש מוהר"ר **יצחק איזיק** וצוק"ל **מקאמארנא** שטייט ווען אפילו דער עיקר איז דיא לא תעשה מקיים צו זיין אין צו זאגען איך וויל טוהן דאס שלעכטי נאר וואס זאל איך טוהן השי"ת האט אויף מיר גוזר גיוועזען. דאס איז נאר ביא אנדערי מצות ל"ת דהיינו מען זאל זאגען איך וואלט גיגעסין חזיר נאר השי"ת האט גוזר גיוועזען אויף מיר איך זאל נישט עסין. אבער שבת זאל ער נישט זאגין איך האט גיוואלט רייכערין נאר וואס זאל איך טוהן השי"ת האט גוזר גיוועזען. ווארין שבת מוז מען וויזען אז עס פעהלט איהם נאר גישט. נאר ער קען דאס זאגין אין מיטען דער וואך איך וואלט זייער הנאה גיהאט שבת צו רייכערין אדער צו טוהן אמלאכה נאר וואס זאל איך טוהן עס איז הילול שבת. אזוי אויך אין פסח זאל מען נישט זאגין איך

האט

וקראת לשבת עונג. דְהַיְינוּ מֶען דַארְף עֶסִין אַלֶע מִינֵי מַאֲכָלִים וָואס זָענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּן צוּ טְרִינְקֶען אַלֶע מִינֵי מַשְׁקָאוֹת וָואס זֶענֶען דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט. נָאר מֶען קֶען דִי אַלֶע זַאכֶען נִישְׁט מְקַיֵים זַיין. נָאר דֶער אֱמֶת אִיז אַז אִין דֶעם תַּבְשִׁיל פוּן שַׁבָּת אִיז דָא דֶער טַעַם פוּן מָן. וָואס אִין דֶעם מָן הָאט מֶען גֶעפִּיהְלְט כָּל מִינֵי טַעֲמִים פוּן דֶער וֶועלְט. נִמְצָא אִיז שׁוֹין דֶער מֶענְשׁ יוֹצֵא מִיט דִי מַאֲכָלִים פוּן שַׁבָּת אוֹיף אַלֶע מַאֲכָלִים אוּן מַשְׁקָאוֹת וָואס זֶענִין דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט. אִין דֶעם מָן אִיז אָבֶער דֶער טַעַם פוּן קְנָאבִּיל אוּן צִיבַּאלִים נִישְׁט גִיוֶועזְן כְּדֵי עֶס זָאל נִישְׁט שָׁאדִין צוּ אַיין אִשָּׁה וָואס אִיז מְעוּבֶּרֶת דוּרְךְ דֶעם בֶּעדַארְף מֶען שַׁבָּת עֶסִין בְּצָלִים אוּן שׁוּמִים כְּדֵי מֶען זָאל מְקַיֵים זַיין עוֹנֶג שַׁבָּת פוּן אַלֶע מִינֵי מַאֲכָלִים פוּן דֶער וֶועלְט. גאולת ישראל:

(קיז) טעם. וָואס מֶען עֶסְט קִיגֶעל אִים שַׁבָּת. וַוייל דֶער מָן אִיז נִישְׁט גִינַאנְגֶען אִין שַׁבָּת. דוּרְךְ דֶעם מַאכְט מֶען אַיין זַאךְ צוּ אַזֵכֶר.
ע׳ רמ״א סי׳ רמ״ב:

(קיח) טעם. וָואס שַׁבָּת אוּן יו״ט אוּן ר״ח זָאגְט מֶען אִין בֶּענְטְשִׁין מִגְדוֹל מִיט אַ חוֹלָם אוּן בְּחוֹל זָאגְט מֶען מַגְדִיל מִיט אַ חִירִ״יק. וַוייל שַׁבָּת אִיז אַגְרוֹיסֶער מֶלֶךְ אַקֶעגִין דֶער גַאנְצֶער וָואךְ. אוּן מַגְדִיל שְׁטֵייט אִין תְּהִלִים אוּן דֶעמִילְט אִיז נָאךְ דָוִד נִישְׁט גִיוֶועזְן אַ מֶלֶךְ. אוּן מִגְדוֹל שְׁטֵייט אִין נְבִיאִים אוּן דֶעמִילְט אִיז דָוִד שׁוֹין גִיוֶועזְן אַמֶלֶךְ. אבודרהם:

(קיט) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט אָן צוּ זָאגִין שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית ברכי נפשי. וַוייל דֶער גַאנְצֶער מִזְמוֹר אִיז פוּן עִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. מֶען זָאגְט אוֹיךְ דֶער נָאךְ אַיְעדֶען שַׁבָּת צוּ מִנְחָה ברכי נפשי. כְּדֵי צוּ גִידֶענְקֶען דָאס עִנְיָן פוּן מַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית בְּשַׁעַת דֶער שַׁבָּת גֵייט אַוֶועק. וָואס דֶער שַׁבָּת אִיז אַ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית:

(קכ) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט אָן צוּ זָאגִין נָאךְ פֶּסַח פרקי אבות וַוייל דֶעמִילְט אִיז דִי צַייט פוּן תַּעֲנוּגִים הָאט מֶען דֶערִיבֶּער מְתַקֵן גִיוֶועזְן דִבְרֵי מוּסָר אַז דִי מֶענְשִׁין זָאלֶען אוֹיךְ גִידֶענְקֶען אִין השי״ת:

טעם

הָאט זַייעֶר גֶעוָואלְט עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען חָמֵץ נָאר וָואס זָאל אִיךְ טוּהְן. וָוארִין חָמֵץ אִיז אַיין לָאו פוּן עֲבוֹדָה זָרָה טָאר מֶען דָאס נִישְׁט מַזְכִּיר זַיין. אִין מֶען טָאר עֶס נָאר נִישְׁט אִין זִין הָאבֶּען. נָאר מַאר פֶּסַח קֶען מֶען זָאגֶען אִיךְ הָעט גֶעוָואלְט עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען חָמֵץ אִין פֶּסַח עֶס אִיז זַייעֶר נִיט. נָאר וָואס זָאל אִיךְ טוּהְן השי״ת הָאט אוֹיף מִיר גוֹזֵר גִיוֶועזְן אַז חָמֵץ אִיז אָסוּר אִין פֶּסַח:

(קכא) טעם. וָואס מֶען זָאגְט סדרי קדושה (וּבָא לְצִיוֹן) צוּ מִנְחָה נִישְׁט בְּשַׁחֲרִית. וָוארִין דָאס וָואס מְ'זָאגְט אַלֶע טָאג סֵדֶר קְדוּשָׁה אִיז כְּדֵי עֶס זָאל אֶפּ הִיטֶען פוּן דֶעם דִין פוּן גֵיהִנָם דוּרְךְ דֶעם הָאט מֶען אִיבֶּער גִילָאזְט סֵדֶר קְדוּשָׁה צוּ מִנְחָה כְּדֵי עֶס זָאל קַאלְט מַאכִין דָם פַייֶער פוּן דֶעם גֵיהִנָם. רוקח:

(קכב) עוד טעם. כְּדֵי עֶס זָאל נִישְׁט זַיין אַ טִרְחָה אוֹיף דֶעם צִבּוּר. עֶס זָאל נִישְׁט זַיין שְׁוֶוער פַאר דִיא זְקֵנִים אִין נָשִׁים וָואס זֶענִין מְעוּבֶּרֶת זֵיי זָאלִין נִישְׁט לַאנְג דַארְפֶן זַיין אִין שִׁיהְל אִין פַאסְטֶן. כלבו:

(קכג) טעם. וָוס מְ'זָאגְט שַׁבָּת צוּ מִנְחָה ואני תפלתי. וַוייל דִי יִשְׂרָאֵל זָאגִין צוּ השי״ת וֶוען אֲפִילוּ מִיר הָאבִין גִיטְרִינְקִין. גֵייעֶן מִיר פָארְט מִתְפַּלֵל זַיין: נִישְׁט אַזוֹי וִויא אַנְדֶערִי אוּמוֹת (טור סי׳ רצ״ב). אָבֶער אִין יוֹם הַכִּפּוּרִים זָאגְט מֶען נִישְׁט וַאֲנִי תְפִלָתִי וַוייל מֶען פַאסְט. שם סי׳ תרכ״ב:

(קכד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נִישְׁט יום טוב צוּ מִנְחָה ואני תפלתי. וַוייל מֶען לֵיינְט נִישְׁט אִין דֶער תּוֹרָה. וָוארִין בְּשַׁעַת מַתַּן תּוֹרָה אִיז גִיוֶועזֶען אַיין עֵת רָצוֹן פַאר השי״ת אַז כָּל יִשְׂרָאֵל הָאבִין זוֹכֶה גִיוֶועזֶען צוּ נְבוּאָה. דוּרְךְ דֶעם יֶעדֶער צַייט וָואס מֶען לֵיינְט אִין דֶר תּוֹרָה אִיז זִיךְ מְעוֹרֵר פוּן דֶעם עֵת רָצוֹן וָואס אִיז גִיוֶועזֶען בְּשַׁעַת מַתַּן תּוֹרָה. דוּרְךְ דֶעם אִין שַׁבָּת וָוס מֶען לֵיינְט אִין דֶער תּוֹרָה אִין עֶס אִיז דָא אַיין עֵת רָצוֹן זָאגְט מֶען ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון. אָדֶער יו״ט וָואס מֶען לֵיינְט נִישְׁט אִין דֶר תּוֹרָה קֶען מֶען נִישְׁט זָאגִין עֵת רָצוֹן מ״א סי׳ רצ״ב:

(קכה) טעם. וָואס מֶען לֵיינְט אִין דֶער תּוֹרָה שַׁבָּת צוּ מִנְחָה. וַוייל עֶס גֶעפִינֶען זִיךְ מֶענְשִׁין וָואס זֵייא זֶענִין אַגַאנְצֶע וָואךְ עוֹסֵק בִּסְחוֹרָה אִין הֶערִין נִישְׁט לֵיינִין אִין דֶער תּוֹרָה בְּיוֹם ב׳ וּבְיוֹם ה׳. הָט מֶען דוּרְךְ זֵיי מְתַקֵן גִיוֶועזִין צוּ לֵיינִין שַׁבָּת צוּ מִנְחָה. מס׳ ב״ק דף פ״ב:

(קכו) טעם. וָוס מֶען אִיז נִישְׁט אִין שַׁבָּת מִתְפַּלֵל נָאר זִיבֶּען בְּרָכוֹת אִין דֶער תְּפִלָה. וַוייל עֶס אִיז אָסוּר אַז דֶער מֶענְשׁ זָאל בֶּעטִין זַיינֶע בַּאדֶערְפֶענִישׁ אִים שַׁבָּת. אוּן בַּיי דֶער תְּפִלָה פוּן חוֹל זֶענִין דָא אַזֶעלְכֶע זַאכֶען וָואס דֶער מֶענְשׁ אִיז זִיךְ דַארִיבֶּער מְצַעֵר אַז עֶר הָט זֵיי נִישְׁט וֶועט עֶר דוּרְךְ דֶעם נִישְׁט הָאבִין עוֹנֶג שַׁבָּת. ספר התניא:

(קכז) טעם. וואס מען זאגט נישט ישמחו במלכותך אין דער תפלה פון מנחה. ווייל אין דער צייט ווען די צדיקים נפטר געווארן איז די שמחה פארשטערט געווארן. מען זאגט דרייא מאהל צדקתך. דאס איז א צידוק הדין אויף די פטירה פון דרייא צדיקים וואס ווען דעמאלט נפטר געווארן. משה, יוסף, דוד ע״ה. יעב״ץ:

(קכח) עוד טעם. וואס מען זאגט צדקתך. דאס איז אזוי ווי א צידוק הדין אויף דיא פושעים וואס ווען אהן צוברייט דייא זאלין צוריק גיין צו זייער דין. אזוי ווי עס שטייט אין מדרש אז דער מלאך וואס איז געזעצט אויף דיא רוחות רופט אוים אין ערב שבת אין זאגט גייט ארויס פושעים פון דעם גיהנם אין רוהט אזוי ווי די ישראל רוהען. אין מוצאי שבת רופט ער אוים אין זאגט גייט צוריק פושעים אין גיהנם אריין ווארין די ישראל האבין גומר געוועזין זייער סדר. אין אזוי לאנג מען האט נישט מתפלל געוועזן מנחה זאהרגין זיי נישט אבער ווען מען הט שוין מתפלל געוועזן מנחה און עס איז שוין באלד נאכט זארגין זיי שוין אויף דער נאכט וואס וועט קומען אז זייא דארפען צוריק גיין צו זייער דין. דורך דעם איז מען מצדיק דעם דין צו מנחה. אבודרהם:

(קכט) טעם. וואס מען זאגט נישט צדקתך צדקך אז ראש חודש גיפאלט אין מוצאי שבת. ווייל דיא נשמות גייען נישט צוריק צו זייער דין אין ר״ח. אין אזוי אייך אז יו״ט גיפאלט אין מוצאי שבת זאגט מען נישט צדקתך חאטשי זיי גייען צוריק צו זייער דין אין יו״ט. כדי מען זאל נישט פונם זיין אין דעם כבוד פון יום טוב. מען זאל נישט מפרסם מאכען דאס זיי גייען צוריק צו זייער דין אין יו״ט. מרדכי:

(קל) טעם. וואס מען רופט די דריטע סעודה שלש סעודות א) ווייל מיט דער סעודה איז ער מקיים אלע דרייא סעודות. ווארין דיא ערשטע סעודות ווען אייך עס איז א מצוה אזוי וויא עס שטייט.

וקראת

א) איין מאל האט דער בעש״ט ז״ע געהאלטען שבת אין א דארף מיט זיין מנין אין ווען עס איז גיקומען די צייט פון שלש סעודות האט דער רינדאר פון דעם דארף צוזאמען גענומען פיעל מענשען פון די דערפער און האט מיט זיי גיגעסען און געטרונקען און געזונגען זמירות. האט דער בעש״ז גיזעהען אז דאס איז אין הימעל זייער חשוב. האט ער דעם רינדאר געשיקט רופען נאך דער סעודה און האט איהם גיפרעגט דעם טעם פאר וואס ער גיט אוים אזוי פיעל געלד אויף דער סעודה. האט ער דעם בעש״ט גיענטפערט איך האב גיהערט דער עולם זאגט מיין נשמה זאל אוים גיין צווישען

יודען

וקראת לשבת עונג. ער איז אבער אויך הונגעריג אין האט הנאה פון דעם עסן. אבער דיא דריטע סעודה איז בוודאי לשם שמים ווארין מען איז דעמולט נישט הונגעריג צום עסן איז ער מיט דער סעודה מתקן אלע דריי סעודות. דרום ווערט די סעודה אן גערופען שלש סעודות. דברי אמת:

(קלא) טעם. אז במוצאי שבת קודש ווען דער צדיק זאגט תורה צינד מען נישט אהן ליכט. ווייל עס קומען נשמות פון דעם עולם האמת ויי זאלין הערין די תורה פון דעם צדיק און אז זיי וועלין זעהן די ליכט פון דעם עולם. מאכט עס זייא פינצטער. שארית ישראל:

(קלב) טעם. וואס מען זאגט **ויהי נועם במוצאי שבת.** ווארין דאס איז דער שיר פון פגעים. און ווייל אים מוצאי שבת ערוועקין זיך דיא רוחות זייא זאלין שוועבין אויף דער וועלט. דורך דעם זאגין מיר מפחד בלילות. דאס מיר זאלין ווערין אפ גיהיט פון דער שרעק פון דער נאכט. יעב״ץ:

טעם

יודען אויך האב איך גיהערט אז אין שבת האט יעדער פון די יודען א נשמה יתירה. אין במוצאי שבת נעמט די נשמה יתירה פון איהם אוועק. על כן וויל איך אויך אז מיין נשמה זאל מיר אוים ניין צווישען יודען דורך דעם זאמעל איך איין פיעל כנשין פון ישראל. כת״ שם טוב:

ובספר דביר המוצנע ווערט גיברענגט א סיפור פון הר״ב הצדיק הקדוש **מראפשיטץ** זי״ע אז אמאל האט ער ביים שלש סעודות גיזאגט תורה און מגלה גיווען גרויסע סודות. און נאך דער סעודה האט ער זייער גיוויינט ווייל ער האט מגלה גיוועזן אזעלכי גרויסע סודות און ער ווייסט אז ער איז נישט ראוי דער צו. האט ער מורא אויב דאס איז נישט הלילה פון דער סטרא אחרא. האט ער תיכף במוצאי שבת גענומען החסיד ר׳ פישיל סופר אז ער זאל מיט איהם גיין לרבו הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר **מנחם מענדיל מפריסטיק** זצוק״ל. ווענין זיי גיגאנגען א גאנצע נאכט פיר מייל און נאכין פריה זענען זיי געקומען צו דעם רבי ר׳ מענדלי. און אזוי ווי ער האט זיי דערזעהען האט ער גיפרעגט צו הרב מראפשיטץ וואס טוט איהר דא אזוי פריה איז צו אייך שלום איז צו אייער בני בית. האט הרב מראפשיטץ געזאגט עס איז שלום און האט זייער שטארק אן גיהויבען צו וויינען און האט איהם דערציילט די מעשה. איז הרב הקדוש רבי ר׳ מענדעלי זצוק״ל מיט הרב הקדוש מראפשיטץ זי״ע גיגאנגען אין א בעזונדער חדר און האט צו איהם גיזאגט זאגט פאר מיר די תורה וועל איך זעהן אויב דאס איז דרך השם אדער ח״ו להיפך. און ווי הרב הקדוש מראפשיטץ האט פאר איהם גיזאגט די תורה האט ער צו איהם גיזאגט יואויל צו אייך. וואויל איז אייער חלק דאס איהר האט ב״ה דערגרייכט צו אזוי א מדריגה אין דרך השי״ת. מגלה צו זיין אזעלכע סודות פון דער תורה:

(קל"ג) טעם. אז יום טוב גִיפַאלְט אין מִיטְען דֶער וָואך זָאגְט מֶען נִישְׁט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וִיהִי נוֹעַם. וַוייל אז יו"ט איז אין מִיטֶען דֶער וָואך אזוי זֶענִין דִיא טֶעג פון דֶער וָואך צְוִוישֶׁען צְווייא קְדוּשׁוֹת. הִיטֶען דִיא קְדוּשׁוֹת אָפּ פון דִיא מַזִיקִין און פון דִיא רוחות. אִין אזוי בַּאלְד מֶען וֶועט זָאגִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וִיהִי נוֹעַם. הֵייסְט גְלַייך מֶען אִיז פּוֹגֵם אִין דֶעם כָּבוֹד פון יו"ט. שם:

(קל"ד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נִישְׁט וְאַתָּה קָדוֹשׁ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אז יו"ט גִיפַאלְט אִין מִיטֶען דֶער וָואך. וַוייל אז מֶען זָאגְט נִישְׁט וִיהִי נוֹעַם זָאגְט מֶען אויך נִישְׁט וְאַתָּה קָדוֹשׁ. וָוארִין מֶען הָאט נִישְׁט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגִין וְאַתָּה קָדוֹשׁ. נָאר וַוייל עֶס איז נִישְׁט גְלַייך צוּ בֶּענְטְשִׁין דֶעם תַּלְמִיד אָהְן דֶעם רֶבִּי. דוּרְך דֶעם אז מֶען זָאגְט וִיהִי נוֹעַם וָוס עֶס איז דִי בְּרָכָה פון זִיך זָאגְט מֶען אויך וְאַתָּה קָדוֹשׁ וָואס עֶס איז דֶער שְׁבַח פון הַשי"ת. אָבֶּער אז מֶען זָאגְט נִישְׁט דִיא בְּרָכָה פון זִיך זָאגְט מֶען אויך נִישְׁט וְאַתָּה קָדוֹשׁ. אבודרהם:

(קל"ה) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט נִישְׁט אָהְן וּבָא לְצִיוֹן גּוֹאֵל. נָאר וְאַתָּה קָדוֹשׁ. וַוייל בַּייא נַאכְט איז קֵיין גְאוּלָה. טור:

(קל"ו) טעם. וָואס אַסַייל זֶענִין נוֹהֵג נִישְׁט צוּ זָאגִין וְיִתֶּן לְךָ אִין שׁוּהְל. וַוייל זֵיי הָאבִּין נָאך נִישְׁט גִימַאכְט הַבְדָלָה איז נִישְׁט גְלַייך הֲנָאָה צוּ הָאבִּין פון דֶעם לֶעבְּט. וַוייל נִישְׁט אַיֶעדֶער קֶען זָאגִין וְיִתֶּן לְךָ בְּעַל פֶּה. דוּרְך דֶעם זָאגִין זַייא עֶרְשְׁט נָאך דֶעם וָואס מֶען מַאכְט הַבְדָלָה. אשל אברהם א):

(קל"ז) טעם. וָואס מֶען שְׁמֶעקְט בשמים במוש"ק. כְּדֵי צוּ מַאכִין הֲנָאָה צוּ דֶעם מֶענְשׁ וָואס עֶס איז פון אִיהְם אַוֶועק גִינַאנְגֶען דִיא נְשָׁמָה יְתֵירָה. און אז יו"ט גִיפַאלְט אִים מוֹצָאֵי שַׁבָּת אזוי בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט קֵיין בְּשָׂמִים וַוייל דֶער תַּעֲנוּג פון יו"ט איז גְלַייך וִויא בְּשָׂמִים. אבודרהם:

(קל"ח) טעם. וָוס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה אויף דֶעם לֶעכְט במוש"ק. וָוארִין דִיא לֶעכְט פון דֶעם פַייֶער איז עֶרְשְׁט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת

בעשאפען

א) האריז"ל הָאט זִיך נוֹהֵג גִיוֶועזִין אז וֶוען עֶר הָאט מִתְפַּלֵל גִיוֶועזֶען צְוִוישֶׁען אַשְׁכְּנַזִים הָאט עֶר גִיזָאגְט וְיִתֶּן לְךָ אִין שׁוּהְל. אִין אז עֶר הָט מִתְפַּלֵל גִיוֶועזִין צְוִוישֶׁן סְפָרַדִים וָואס זֵייעֶר מִנְהָג איז נִישְׁט צוּ זָאגִין אִין שׁוּהְל. הָאט עֶר זִיך נוֹהֵג גִיוֶועזֶען צוּ זָאגִין נָאך הַבְדָלָה. וּבְשֵׁם גָּדוֹל אֶחָד קָרוֹשׁ אז עֶס איז נִיט אז צְווייא מֶענְשִׁין זָאלִין צוּזַאמֶען זָאגִין וְיִתֶּן לְךָ:

בעשאפען געווארין. אזוי וויא מיר געפינען איין אגדה אין ירושלמי אז אדם הראשון האט געזעהן אז אין מוצאי שבת איז געווארין פינצטער האט ער געזאגט ווייי איז צו מיר ווייל איך האב געזינדיגט איז דיא וועלט פאר מיר פינצטער געווארין. האט השי״ת געגעבין פערשטאנד אין זיין הארץ אין האט גענומען צוויי שטיינער אין האט געקלאפט איין שטיין צו דעם אנדערין איז פון זיי ארויס גיגאנגין א פייער אין האט דאריבער געמאכט א ברכה. כלבו:

(קלט) טעם. אז ווען מען מאכט דיא ברכה מאורי האש קוקט מען אויף דיא נעגיל. ווייל דיא זענין ווייס האט מען פון דער לעכט מעהר הנאה ווען מען זעהט זיי. עוד טעם. כדי ער זאל זיך מעהרין אזוי ווי די נעגיל וואקסען. ספר התניא:

(קמ) טעם. וואס מען איז נוהג צו גיסען פון דעם וויין אויף דער ערד. צו סימן ברכה. מען טוהט עס אין אהנהייב דער וואך עס זאל זיין סימן ברכה אנאנצע וואך. לבוש:

(קמא) טעם. וואס מען ניסט אביסעל אויף דעם טיש צו פארלעשין דאס לעכט פון דער הבדלה. כדי מען זאל זעהן אז מען האט דאס לעכט נאר אהן געצינדען צו דער מצוה פון הבדלה. אז מען זאל דריבער א ברכה מאכען. דריבער אז מען מאכט הבדלה ביא דעם לעכט פון דער שטיב וואס עס איז נישט אהן געצינדען געווארין פון דעסט וועגין בעדארף מען נישט צו פארלעשין. מען איז נוהג צו געבין פון דעם וויין וואס ווערט פארנאסין אויף די אויגען צו ווייזען אז די מצוה איז חשוב א).

ש״ע הרב:

(קמב) טעם. וואס נשים טרינקען נישט דעם כוס פון הבדלה. ווייל אשי״ל. פון די חכמים האבען געזאגט אז דער כוס וואס אדם הט אין איהם געזינדיגט איז געוועזען פון ווייןטרויבען. חוה הט אויס געקוועטשט ווייןטרויבען אין דאט איהם גיגעבין. דריבער טרינקען נישט נשים פון הבדלה ווייל חוה האט גורם געוועזען דעם חטא. של״ה:

(קמג) טעם. וואס נשים זענין נוהג צו נעהמ׳ן פון דער בריגע וואסער במושי״ק תיכף נאך הבדלה. ווייל מיר געפינען אין אגדה

דאס

א) דער רמ״א זאגט אין סי׳ רצ״ט סעי׳ י׳ אז נשים וואס דייא ווייסען נישט צו מאכען הבדלה אין דער תפלה (היינו צו זאגין אין דער שמונה עשרה אתה חוננתנו). זאל מען זייא לערנין דאס זיי זאלין זאגין המבדיל בין קודש לחול פר זייער מלאכה טוהן:

דָאס דיא בְּרִינָע פוּן מִרְיָם איז אין דֶעם יַם פוּן טְבֶרְיָה אוּן אַיְעדִין מוצאי שבת גייט די בְּרִינָע דוּרְךְ אַיְעדִין קְוָואל. אוּן דוּרְךְ יֶעדֶער בְּרִינָע. אוּן אַז אֵיינֶער איז קְרַאנְק אוּן עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אִיהְם פוּן דֶעם וַואסֶר אוּן טְרִינְקְט. וֶוען אֲפִילוּ דֶער גוּף איז פוּל מִיט שְׁחִין וֶועט עֶר תֵּיכֶף גִיהֵיילְט. עֶס הָאט זִיךְ אַ מַעֲשֶׂה גִיטְרָאפִין בַּייא אֵיינֶעם וָואס עֶר איז גִיוֶועזֶען פוּל מִיט צָרַעַת אוּן זַיין וַוייבּ איז גִיגַאנְגִין אַהִין שֶׁעפִּין וַואסֶער בְּמוצאי שבת. אוּן זיא הָאט זִיךְ דָארְט מֶעהְר פֶערְווִייְלְט הָאט זִיךְ אִיהְר גִיטְרָאפִין דיא בְּרִינָע פוּן מִרְיָם אוּן זיא הָאט אָהִין גִישֶׁעפְּט פוּן דֶעם וַואסֶער וִויא זיא איז אַהֵיים גֶעקוּמֶען איז אִיהְר מַאן אוֹיף אִיהְר גִיוֶועזֶען אִין כַּעַס. אוּן דוּרְךְ זַיין כַּעַס איז די קְרִיג מִיט וַואסֶר אַרָאפּ גֶעפַאלֶען פוּן אִיהְר אַקְסֶעל אוּן איז צוּבְּרָאכֶען גִיוָוארִין. אוּן פוּן דֶעם וַואסֶר איז פַארְשְׁפְּרִיצְט גִיוָוארִין אוֹיף זַיין לַייבּ. אוּן אוֹיף אַיְעדִין אָרְט וִויא דָאס וַואסֶער איז פַארְשְׁפְּרִיצְט גִיוָוארִין אוֹיף זַיין לַייבּ איז דָאס צָרַעַת גֶעהֵיילְט גִיוָוארִין. אוֹיף דֶעם הָאבֶּען דיא חֲכָמִים גֶעזָאגְט אַז דֶער בֵּייזֶער מוּט אִיז דֶער מִיט אַלֵיין. ככבו:

(קמד) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג תֵּיכֶף אִין מוצאי שבת דֶעם טַלִית צוּזַאמֶען צוּ לֵייגֶען. כְּדֵי מֶען זָאל תֵּיכֶף עוֹסֵק זַיין בְּמִצְוָה. (מהרי״ל).

וֶוען מֶען הָאט נִישְׁט דֶעם טַלִית בְּמוצאי שבת צוּזַאמֶען גֶעלֵייגְט אַזוֹי איז אַ סַכָּנָה. וַוייל די רוּחוֹת וֶוערִין זִיךְ מִתְדַבֵּק אִין דֶעם טַלִית. בֶּעדַארְף מֶען אִיהְם בַּיוֹם אִין אִין דֶער פְּרִיה פוּן יֶעדֶער זַייט אַפּ צוּ שָׁאקְלֶען צוּ דֶער עֶרְד. מדרש תלפיות:

(קמה) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אִין מוצאי שבת דא היא סעודתא דדוד מלכא. וַוייל השי״ת הָאט גֶעזָאגְט צוּ דוד המלך דָאס עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּען אִין שַׁבָּת. אוּן אַז דָוִד הָאט גִיזֶעהֶן אַז דֶער שַׁבָּת איז אַוֶועק גִיגַאנְגִין אוּן עֶר איז נִישְׁט גִישְׁטָארְבִּין הָאט עֶר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת גִימַאכְט אַ סְעוּדָה וַוייל עֶר הָאט גֶעוואוּסְט וֶועבֶּער אַז עֶר וֶועט אַגַאנְצֶע וָואךְ לֶעבִּין דְרוּם וָואגְט מֶען בַּיי דֶר סְעוּדָה פוּן מוצ״ש דא היא סעודתא דדוד מלכא א):

טעם

א) בספר א״ד שְׁטֵייט אַז עֶס איז דָא אֵיין אֵבֶר אִין דֶעם מֶענְשׁ וָואס הֵייסְט לוּז. פוּן דֶעם אֵבֶר וֶוערְט דֶער מֶענְשׁ בֶּעשַׁאפֶען. אוּן אַז דֶער מֶענְשׁ שְׁטַארְבְּט וֶוערְט דֶער בֵּיין נִישְׁט פַארְפֶעלְט. יֶען אֲפִילוּ מֶען זָאל דֶעם בֵּיין לֵייגֶען אִין פַייעֶר אַרַיין וֶוערְט עֶר נִישְׁט פַארְבְּרֶענְט אוֹיךְ וֶוען מֶען זָאל אִיהְם גְרָאבֶּען אִין אַ מִיהְל וֶועט עֶר נִישְׁט וֶוערֶען צוּ מָאהְלֶין. אוֹיךְ וֶוען מֶען זָאל אִיהְם שְׁלָאגִין מִיט אַ הַאמֶער וֶועט עֶר נִישְׁט צוּ שְׁפַּאלְטֶען וֶוערֶען. אוּן

וועון

(קמו) טעם. וואס מען רופט דעם זעקסטין טאג פון דער וואך ערב שבת קודש. ווארין ערב הייסט אויסגעמישט. ווייל אין דעם זעקסטען טאג איז אויסגעמישט דיא קדושה פון שבת. אין צו דעם רמז רופען מיר דיא נאכט פון שבת פרייטיג צו נאכט. אין מוש״ק וואס דיא נאכט געהער צו יום א׳ רופען מיר שבת צו נאכט. מיט דעם שכל באדארף זיין פארקעהרט אז די נאכט פון שבת זאל מען רופען אויף דעם נאמען פון שבת. אין מוצאי שבת וואס דיא נאכט געהער צו יום א׳ זאלין מיר רופען אויף דעם נאמען פון חול. נאר ווייל די קדושה פון שבת קודש איז אויסגעמישט אין דיא טעג פון חול. אין די קדושה פון שבת גיט אויך שפע צו דיא טעג פון דער וואך. דורך דעם רופען מיר אויך דיא נאכט פון מוצאי שבת אויף דעם נאמען פון שבת. שבת צו נאכט. ורע קודש מהרב הצדיק הקדוש מראפשיץ זצוק״ל:

(קמז) טעם. וס מיר זאגען נישט אין דר נאכט פון שבת א גוטע נאכט אזוי וויא מען זאגט בחול. ווייל שבת איז אין גאנצען לעכט. דיא נאכט פון שבת לייכט מעהר וויא די טעג פון אנאנצע וואך געשיקט זיך נישט אהן צו רופען די נאכט פון שבת אין נאמען פון נאכט. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר יהודא צבי מראזדיל זצוק״ל:

ענני ראש חודש

(קמח) טעם. וואס מיר פאסטין אין ערב ראש חודש. ווייל השי״ת האט קלענער גימאכט די לעכט פון דער לבנה. מ״א סי׳ ת״ו:

טעם

ווען עס וועט זיין תחיית המתים וועט פון דעם דער מענש לעבעדיג ווערין. און דאס אבער סיהלט פון תענוג און פון עונש נאך דעם שטארבען. דער שורש און דער עיקר פון דעם ביין איז פון דעם לוסטערקייט פון דעם הימעל. און ווייל אדם הראשון האט גיגעסען פון דעם עץ הדעת און אלע אברים האבין הנאה גיהאט איז אויף זיי גנזר גיווארען מיתה אבער דאס אבער האט נישט הנאה נאר פון דער סעודה פון מו״ש. און ע״ש ווען אדם האט גיגעסען פון דעם עץ הדעת האט דאס אבר נישט הנאה גיהאט דורך דעם וועט דאס אבר נישט נפסד:

דער ספר כנפי יונה שרייבט אז אין דעם זכות וואס מען עסט מלוה מלכה וועט מען ניצל פון חבוט הקבר. ובשם הרב הצדיק הקדוש רבי אלימלך זצוק״ל אז עס איז א סגולה צו נשים אז זיי זאלין גרינג האבין זייערע קינדער אז זיי זארין אייעדין מוש״ק עפיס עסין לשם מצות סעודת מלוה מלכה. און זאלען אויך אזוי זאגין בפה מלא לשם סעודת מלוה מלכה. און דורך דעם וועלין זיי בעזהשי״ת גרינג האבען זייערע קינדער:

(קמט) טעם. וָואס מֶען רוּפְט צוּ דֶעם טָאג פוּן עֶרֶב ר"ה יוֹם כִּפּוּר קָטָן. ווייל אִין דֶעם טָאג וֶוערִין פַארְגֶעבִּין דִי עֲוֹנוֹת פוּן אַנְאנְהֵייבִּין חוֹדֶש. אַזוֹי וִוי עֶס שְׁטֵייט זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. פּ"ח סי' ת"ז:

(קן) טעם. וָואס נָשִׁים וֶוענֶען זִיךְ נוֹהֵג זַיי זָאלִין נִישְׁט טָאן אַמְלָאכָה אִין רֹאשׁ חוֹדֶש. ווייל זַיי הָאבֶּען נִישְׁט גִינֶעבֶּען זֵייעֶרֶע אוֹירִינְג אוּן זֵייעֶר צִירִינְג צוּם עֵגֶל דְרִיבֶּער אִיז זַיי גִינֶעבִּין גִיוָוארִין רֹאשׁ חוֹדֶשׁ פַאר אַ יוֹ"ט. דֶער בֵּית יוֹסֵף שְׁרַייבְּט אַז דִי נָשִׁים דַארְפֶען נִישְׁט טָאן אַמְלָאכָה צוּ פֶערְדִינֶען. אָבֶּער אַזוֹי קֶענִין זַיי טָאן אַ מְלָאכָה:

(קנא) טעם. וָואס מֶען טְרוּגְט אוֹיס דִי תְּפִילִין אִין ר"ח פַאר דִי תְּפִלָּה פוּן מוּסַף. ווייל דִי תְּפִלָּה פוּן מוּסַף אִיז אַקֶעגִין דֶעם וָואס מֶען הָאט אִין דֶעם טָאג מַקְרִיב גִיוֶועזֶען דֶעם קָרְבַּן מוּסַף. אִין מִיר מַאכִין דֶעם טָאג אַזוֹי וִוי יוֹ"ט עכ"פ אִין דֶער צַייט פוּן מַקְרִיב זַיין דָאס קָרְבָּן. אוּן יוֹ"ט בֶּעדַארְף נִישְׁט הָאבֶּען קֵיין תְּפִילִין. מִכָּל שֶׁכֵּן אוֹיף דֶעם אָרְט וִויא מֶען זָאגְט בַּיי דֶער קְדוּשָּׁה פוּן מוּסַף כתר. בֶּעדַארְף מֶען נִישְׁט צוּ זַיין דֶעם כֶּתֶר פוּן תְּפִילִין. דֶער זוהר שְׁרַייבְּט אִין פ' פִּנְחָס אַז דֶער וָואס אִיז מִתְפַּלֵּל מוּסַף אִין תְּפִילִין אִיז חַיָּב מִיתָה:

(קנב) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דִי קִינְדֶער בְּרֶענְגִין צוּ זֵייעֶר רֶעבִּין גֶעלְד אִין ר"ח אוּן עֶס וֶוערְט אָן גִירוּפֶען רֹאשׁ חוֹדֶשׁ גֶעלְד. ווייל מִיר זָאגִין אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן מוּסַף זמן כפרה לכל תולדותם. אִיז דָאס גֶעלְד אַכַּפָּרָה פַאר דִי קִינְדֶער. ממ"מ:

(קנג) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אֵיין עִיבּוּר נָאר ר"ח אֲדָר. נִישְׁט קֵיין אַנְדֶערִין חוֹדֶשׁ. ווייל עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער מְגִילָּה לחודש שנים עשר הוא חודש אדר. צוּ דֶעם צְוֶועלְפְטֶען חוֹדֶשׁ דָאס אִיז חוֹדֶשׁ אֲדָר. אוּן וֶוען מִיר זָאלֶען מַאכִין אֵיין אַנְדֶערִין חוֹדֶשׁ. וָואלְט דֶער חוֹדֶשׁ אֲדָר נִישְׁט גִיהַייסֶען דֶער צְוֶועלְפְטֶער חוֹדֶשׁ. תוס' זנהדרין:

(קנד) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אִין אַיָאהְר פוּן אֵיין עִיבּוּר אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן מוּסַף ולכפרת פשע. ווייל עֶס אִיז דָא צְוֶועלְף לְשׁוֹנוֹת. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. כו'. אַקֶעגִין דִי צְוֶועלְף חֳדָשִׁים פוּן דֶעם יָאהְר. זָאגְט מֶען אוֹיךְ אִין אֵיין עִיבּוּר יָאהְר ולכפרת פשע אַקֶעגִין דֶעם עִיבּוּר. דֶער פְּרִי מְגָדִים שְׁרַייבְּט אַז מֶען זָאל נָאר זָאגִין וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע בִּיז רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן:

(קנה) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג צוּ מַאכֶען סְעוּדַת ראש חוֹדֶשׁ. אַזֶכֶר צוּ דֶער סְעוּדָה. וָואס מֶען פְלֶעגְט מַאכִין צוּ דִי עֲדֵי הַלְבָנָה וָוען דָאס בֵּית דִין הָאט מְקַדֵּשׁ גִיוֶועזִין דִי לְבָנָה דוּרְךְ עֵדוּת א) (כלבו):

(קנו) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מְחַדֵּשׁ דִי לְבָנָה בַּיי זִיךְ אִין הוֹיז. נָאר מֶען גֵייט אִין דֶער גַאס. וָוארִין מִיט דֶעם אִיז מֶען מְקַבֵּל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. אוּן דֶער סֵדֶר אִיז אַז מֶען גֵייט אַקֶעגִין אַמָה"ךְ. גֵייט מֶען אַקֶעגִין אִין דֶער גַאס. וָוען מֶען אִיז אָבֶּער נִישְׁט צְוִוישֶׁען יוּדֶען אָדֶער דִי גַאסֶען וָועלֶען נִישְׁט רֵיין אִיז בֶּעסֶער מֶען זָאל בַּיי זִיךְ אִין שְׁטוּב דוּרְךְ דִי פֶענְצְטֶער דִי לְבָנָה מְחַדֵּשׁ זַיין. מ"א סי' תכ"ו:

(קנז) טעם. וָואס מֶען אִיז נִישְׁט מְחַדֵּשׁ דִי לְבָנָה אִים שַׁבָּת אָדֶער אִין יו"ט. וַוייל מֶען טָאר נִישְׁט מְקַבֵּל זַיין פְּנֵי הַשְּׁכִינָה אִין שַׁבָּת אָדֶער אִין יו"ט חוּץ לִתְחוּם. וָוארִין אַזוֹי וִוי עֶס אִיז דָא אַתְּחוּם שַׁבָּת לְמַטָה אַזוֹי אִיז אוֹיךְ דָא אַתְּחוּם שַׁבָּת לְמַעְלָה אוּן חוּץ לִתְחוּם טָאר מֶען נִישְׁט מְחַדֵּשׁ זַיין דִי לְבָנָה. ב) (מ"ז):

(קנח) טעם. וָואס מֶען זָאגְט שלום עליכם בַּיי דֶער לְבָנָה מְחַדֵּשׁ זַיין. וַוייל מֶען הָאט גִיזָאגְט תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם כו' זָאגְט מֶען צוּ דֶעם חַבֵר לא עָלֶיךָ. דִיךְ הָאבּ אִיךְ נִישְׁט גִישָׁאלְטֶען נָאר שָׁלוֹם. מט"מ:

(קנט) טעם. וָואס מֶען זָאגְט דְרַיי מָאל שלום עליכם. וָוארִין עֶס שְׁטֵייט שלום רב לאוהבי תורתך. פִיעֶל פְרֵייד צוּ דִי מֶענְשִׁין וָואס הָאבִּין לִיעֶב דַיין תּוֹרָה. אוּן דָאס לָשׁוֹן פוּן רָב וַוייזְט אוֹיף דֶער צָאהְל פוּן דְרַיי. דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען דְרַיי מָאל שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם:

טעם

א) אִין סֵפֶר תוצאות היים וֶוערְט גִיבְּרָענְגְט אַז עֶס אִיז דָא אַמָקוֹם אִין אַרְצוֹת הַמַעֲרָב וָואס מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג דִי נַאכְט פוּן ר"ח צוּ צִינְדֶען לֶעכְט וִוי אִין שַׁבָּת. ע"כ בֶּעדַארְף מֶען לְכָל הַפָּחוֹת אַיין לֶעכְט מֶעהְר אָן צִינְדֶען וִוי עֶר צִינְד וָוען עֶס אִיז נִישְׁט ר"ח. אוֹיךְ שְׁרַייבֶּען דִי סְפָרִים דָאס מֶען זָאל זַיין אַמַלְבּוּשׁ חָשׁוּב אִין ר"ח. אוֹיךְ זָאל מֶען מַאכֶען מֶעהְר אַ מַאַכָל לְכָבוֹד ראש חוֹדֶשׁ:

ב) וָוען עֶס אִיז אָבֶּער נִישְׁט דָא צַייט מְחַדֵּשׁ צוּ זַיין נָאר מו"ש אוּן מְהָאט מוֹרָא אַז עֶס וֶועט נִישְׁט זַיין קַיין לְבָנָה. זָאל מֶען מִתְפַּלֵל זַיין מִנְחָה בְּצִבּוּר אִין ע"ש אָדֶער אִין עֶרֶב יו"ט. אוּן מֶען זָאל וַוארְטֶען בִּיז צוּ דֶער צַייט וָואס עֶס אִיז רָאוּי מְחַדֵּשׁ צוּ זַיין. זָאל דָאס צִיבּוּר נַיין דִי לְבָנָה מְחַדֵּשׁ זַיין אוּן דֶער נָאךְ צוּרִיק גַיין אִין שׁוּהְל אַרַיין מְקַבֵּל שַׁבָּת זַיין אָדֶער צוּ תְּפִלַת מַעֲרִיב פוּן יו"ט. וָוען עֶס אִיז אִין דֶער צַייט קַיין לְבָנָה דָא קָאן מֶען נָאךְ מַעֲרִיב אוֹיךְ מְחַדֵּשׁ זַיין. מטה אפרים:

דער

(קס) טעם. וואס מען זאגט עלינו נאך קידוש לבנה. ווייל דאס פנים פון יהושע איז אזוי ווי דאס פנים פון דער לבנה און עלינו האט יהושע מתקן געווען ווען ער האט איין גענומען די שטאט יריחו. א) כל בו:

(קסא) טעם. וואס מען איז נוהג אפ צו שאקלען די עק פון די קליידער נאך קידוש לבנה. כדי אפ צו שאקלען די קליפות וואס זיי זענען נתעורר געווארען דורך דעם קטרוג פון דער לבנה. (עמק ברכה). אין סידור האריז״ל שטייט געשריבען אז מען זאל אפ שאקלען דעם עק פון די כנפי ציצית ב):

(קסב) טעם. וואס מען איז נישט מקדש די לבנה נאר ביי נאכט. ווארין א רעכט וואס עם לייכט ביי טאג טוט נאר נישט העלפין. ספר התניא:

(קסג) עוד טעם: ווייל די גרעניין פון דער לבנה איז ביי דער נאכט. אזוי ווי עם שטייט **את הירח וכוכבים לממשלות בלילה**. די לבנה מיט די שטערין איז געגעבין געווארין אז זיי זאלין געוועלטיגען ביי דער נאכט. דריבער קען מען נישט די לבנה ביי טאג מחדש זיין. שם:

טעם

א) דער אוצר הכבוד שרייבט אז מען זאל נישט קוקען אין דער לבנה אזוי ווי די חכמים האבען מזהיר געווען אז מען זאל נישט קוקען אין רעגין בוינין. נישט אזוי ווי פיעל מענשין זענין זיך נוהג זיי קוקען אין דער לבנה די גאנצע צייט וואס זיי זאגין די ברכה. נאר צו קוקען אין דער לבנה פאר די ברכה מאכען:

ב) אין ספר אורח חיים ווערט געברענגט א סיפור בשם החסיד מהר״י מיזילש עם האט זיך געטראפען א מעשה אז גזלנים האבען א מענש ביי נאכט באגעגענט און האבען איהם געוואלט הרגנין. האט ער זיי געבעטען אז זיי זאלען איהם לאזין א מצוה טאן פאר דעם טויט. און די לבנה איז געווען אין דער צייט פון מחדש זיין האט דער מענש פאר זיי די לבנה מחדש געווען מיט גרויס כונה. איז איהם געשעהן א נס אז ווען ער האט דריי מאל געשפרונגען אזוי ווי דער סדר איז האט איהם דער ווינט אוועק געטראגין און איז פון די גזלנים ניצל געווארען. דער א״ר שרייבט אז פון דעם טאג פון דער לבנה מחדש זיין ביז דעם גאנצען חודש זאל ער נישט מורא האבין אז ער וועט שטארבען. אויך ווערט דארט געברענגט שבעה ימים. היינו נאך זעקס מעת לעת פון דעם מולד זאל מען מחדש זיין. אזוי איז אויך אין ספר אנרא דפרקא. אין ישועות יעקב שטייט געשריבען דאס אין די טעג פון היינטער בפרט אין חודש כסליו וואס עם איז שכיח וואלקין איז ער מחדש נאך דריי מעל״ע ווען איך אין מיטען דער וואך:

ביום ב׳. און ביום ד׳. און ביום ו׳ קען נישט זיין פסח: ביום ג׳. און ביום ה׳. און ביום ז׳. קען נישט זיין שבועות: ביום א׳. און ביום ד׳. און ביום ו׳. קען נישט זיין ראש השנה: ביום א׳. און ביום ג׳. און ביום ו׳. קען נישט זיין יום הכפורים: ביום ז׳. און ביום ב׳ און ביום ד׳. קען נישט זיין פורים:

בד״ו קען נישט זיין פסח. ווארין אז פסח וועט זיין ביום ב׳. קומט אוים אז יום הכפורים זאל זיין ביום ו׳. און יום כפור קען נישט זיין ביום ו׳. ווארין אז איינער וועט שטארבן ביום ו׳ קומט אוים אז ער זאל בלייבן ליגען צוויא טאג. יום כפור אין שבת וועט זיין אבזאן פאר דעם מת. אזוי אויך אז פסח וועט זיין ביום ד׳. קומט אוים אז יום כפור זאל זיין ביום א׳. איז אויך דער זעלבער טעם. און אז פסח וועט זיין ביום ו׳. קומט אוים אז הושענא רבה זאל זיין אין שבת. וועט בטל ווערין דיא ערבה פון הושענות ווארין ערבה איז נישט דוחה שבת. אבודרהם:

סימן לכל מועדי השנה

א״ת. ב״ש. ג״ר. ד״ק. ה״ע. ו״פ. ווען עס גיפאלט דער ערשטער טאג פסח איז תשעה באב. דער סימן איז א״ת. ווען עס גיפאלט דער אנדערער טאג פסח. וועט זיין שבועות. דער סימן איז ב״ש. ווען עס גיפאלט דער דריטער טאג פסח. וועט זיין ראש השנה. דער סימן איז ג״ר. דער פערדער טאג פסח. וועט זיין קריין התורה. דאס איז שמחת תורה. דער סימן איז ד״ק. דער פינפטער טאג פסח. וועט זיין יום כפור. דער סימן איז ה״ע. ווען עס גיפאלט דער זעקסטער טאג. איז גיפאלען פורים וואס איז גיוועזן אין דעם יאהר. דער סימן איז ו״פ. אין דעם טאג וואס עס גיפאלט פורים וועט זיין ל״ג בעומר. דער סימן איז פל״ג:

עניני פסח

(קסג) מעם. וואס מען פאלט נישט תחנון גאנץ חודש ניסן. ווייל עס האבין צוועלף נשיאים מקריב גיוועזן אין צוועלף טאג. אין יעדין טאג וואס דער נשיא האט מקריב גיוועזן דאס קרבן איז גיוועזין זיין יום טוב. דער נאך איז ערב פסח. און פסח. און אסרו חג. איז שוין דער רוב חודש מיט קדושה. מאכט מען שוין דעם גאנצען חודש קודש.

און

און מען זאגט נישט דעם גאנצען חודש תחנון און נישט צדקתך. ב״י:

(קסד) טעם. וואס מען רופט דעם שבת פאר פסח שבת הגדול. ווייל דאס פאלק ישראל ווערט מרומם זיך דעם שבת פאר פסח און שיהל צו הערין די דרשה וואס מען דרשנ׳ט פאר זיי. דינים פון מבער זיין דעם חמץ. דינים פון היטען די מצות. דינים ופון יו״ט. דינים פון חול המועד. דינים וויא מען זאל זיך נוהג זיין די נאכט פון פסח. און אויך צו דער ציילען דאס שטארקייט פון אונזער גאט וויא אזוי אונזערע עלטערין זענין געקומען קיין מצרים און ווי השי״ת האט זיי אויסגעצוגין. און ער האט אונז געשפאלטען דעם ים. און דאס דרשענין דויערט זייער לאנג דריבער ווייזט אויס דער טאג ביי דעם פאלק לאנג און גרוס מעהר ווי איין אנדערער טאג. דורך דעם רופט מען דעם שבת. שבת הגדול. אזוי אויך רופט מען דעם טאג פון י״ב. צום הגדול. ווייל מען איז אנגעצע טאג אין שיהל און מען איז מתפלל. ווייזט אויס דער טאג לאנג און גרוים. דער מנהג איז פון מענשין אז ער האט נישט אנגעצע טאג וואס צו טוהן גאר ער זיצט אויף איין ארט זאגט ער. וויא גרוים איז דער טאג. שבילי הלקט:

(קסו) טעם. וואס מען זאגט די הפטורה פון וערבה אין שבת הגדול. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה הנה אנכי שולח לכם את אליהו. וואס איז גלייך צו דער בשורה פון דער גאולה וואס משה האט מבשר געוועזין אין מצרים. אין די מקומות וואס מען איז נישט מפטיר וערבה נאר אז שבת הגדול געפאלט אין ערב פסח. איז דער טעם. ווייל אין דער הפטורה שטייט פון מבער זיין דאס מעשר אין דעם פערדען יאהר פון שמיטה. אין דיא צייט פון מבער זיין. איז געוועזין נאר אין ערב פסח א). לבוש סי׳ ת״ל:

(קסז) טעם. וואס דער רב זאגט א דרשה בשבת הגדול און אויך שבת תשובה. ווייל ווען השי״ת האט אונז אויסגעצויגען פון מצרים האט משה געדרשנ׳ט פאר די יודען דעם שבת פאר פסח הלכות פסח. איך געפינען מיר אז אין דער צייט וואס דער חכם דרשנ׳ט איז השי״ת מכפר די עונות פון ישראל דורך דעם דרשנ׳ן מען אין שבת תשובה. בני יששכר:

טעם

א) אין חידושי הגהות מהגאון מהר״ר יוסף שאול נ״ז סי׳ ת״ל ווערט געברענגט אז ער האט געזעהן אין פנקס פון דער אלטער שוהל תוך העיר לבוב אז מען זאגט די הפטורה פון וערבה אפילו שבת הגדול געפאלט נישט אים ערב פסח:

(קסח) טעם. וואס מען טאר נישט כשרן א כלי וואס מען האט דעם טאג גענוצט ווען אפילו מען כשרט פאר די פינפטע שעה.

ווייל מען איז נוהר דורך א כלי פון איסור וואס עס העלפט נישט דערבייא קיין כשרין כל זמן מען האט די כלי דעם זעלבען טאג גענוצט. ווייל עס איז בולע צוריק אין זיך פון דעם איסור. אויך די טישען זאל מען נים אפרייבען אין נאך דעם אפרייבען זאל מען ווארטען איין מעת לעת כדי זיי זאלין זיך נאך דעם אפרייבען אוים טריקענין פון דעם קאלטען וואסר כדי אז דם הייסע וואסער וואס ער גיסט אויף. זאל נישט פון דעם קאלט ווערין א):

טעם

א) דער חק יעקב שרייבט בשם מהרי״ו אז טישען איז נישט נינוג מיט אויף גיסען זידענדיק וואסער ווייל מען לייגט אמאל אויף דעם טיש טעמי זאכען. נאר ער זאל זיי כשרין דארך איין צוגליטען שטיין און אויף דעם שטיין אויף גיסין זידינדיק וואסער. דער מנחת יעקב שרייבט אז מען איז נוהג אז מען זאל נישט נוצען דעם טאג וואס מען גיסט דאס זידינדיקע וואסער אויף דעם שטיין וואס מען כשרט מיט איהם די כלים. ווייל דער ריח פון דעם חמץ גייט אריין אין איהם. נאר אז מען האט מיט דעם טאג גיניצט איז נישט אסור:

דער מהרי״ל שרייבט אז אויך נאך דעם כשרין זאל מען אויף דעם טיש נישט ניצען קיין הייסע זאך נאר מען זאל אויף דעם טיש עפים פערשפרייטען. אויך זאל מען זיין גיווארינט אפילו ווען מען כשרט פאר די פינפטע שעה אז דאס וואסער זאל נישט אויף הערין צו זידען אין דער צייט פון דעם כשרין. רמ״א סי׳ תנ״ב:

די כלי וואס מען טוט אין איהר כשרין בעדארף מען צו ערשט אויך כשרין ווען מען האט פריהער אין איהר גענוצט חמץ. היינו מען זאל די כלי פול מאכען מיט וואסער אויף אלע זייטען און ווען דאס וואסער טוט זידען זאל מען אין דער כלי אריין ווארפען אהייסען שטיין וואס ער איז צינלים אין פייער כדי דאס הייסע וואסער זאל איבער גיין אויף אלע זייטען. (מהרי״ל). און אז מען וויל מיט דער כלי וואס מען כשרט אין איהר ניצען אין פסח בעדארף מען די כלי דער נאך אויך כשרין. מחצית השקל שם:

ווען עס איז דא גרויסע כלים וואס זיי קענין נישט מיט איין מאל אריין אין דעם קעסיל וואס מען כשרט אין איהם. זאל מען צו ערשט אריין געבין אין דעם קעסיל אריין וויפיל עס קען אריין מיט איין מאל פון דער כלי. און דער נאך זאל מען אריין געבין די אנדערי זייט פון דער כלי אין דעם הייסען וואסער. נאר ער זאל שטארק אכטונג געבען ווי ווייט מעגליך איז אז ער זאל דאס אנדערי מאל נישט מעהר אריין געבען אין דעם וואסער נאר ביז צו דעם ארט וויא ער האט דאס ערשטע מאל איין גיטונקען. און אז עס איז נישט מעגליך אם צו מעסטין דאס ארט. איז בעסער מעהר אריין צו געבין אין וואסער פון דער כלי. ווי עס זאל איבער בלייבין אשטיקיל פון דער כלי אום ניבשרט. מהרי״ל:

מען קען זיי כשרין אז מען זאל אויף זיי גיסען זידענדיג וואסער. סי׳ תנ״א: דיא כלים וואס זיי האבען הענט אדער אויערען בעדארף מען די הענט אויך כשרין.

(קסט) טעם. וואס מען טאר נישט כשר'ן א מילכדיגע כלי מען זאל דער נאך אין דער כלי עסן פלייש. אדער פארקערט. ווייל אז מען טעט אזוי טוהן וועט ער קיין מאהל נישט האבן נאר איין כלי און איטלעכעס מאהל וואס ער וועט וועלין אין דער כלי ניטצען וועט ער די כלי כשר'ן און דאס איז אסור ווייל מען קען זיך טועה זיין. א) מ"א:

(קע) טעם. וואס מען מאכט נישט א שהחיינו ביי א בדיקת חמץ. ווייל מען מאכט נישט שהחיינו נאר אויף אזא זאך וואס עס איז אין דעם א שמחה. און דער נוף האט דער פון הנאה. אבער ביי א בדיקת חמץ איז זיך דער מענש מצטער ווייל ער מאכט פארלירען זיין חמץ וואס עס בלייבט איהם און ער פארברענט איהם דורך דעם מאכט מען נישט שהחיינו. אבודרהם:

(קעא) טעם. וואס מען איז נוהג אנידער צו לייגען ברעקעלעך פון חמץ אז דער בודק זאל זיי געפינען. כדי ער זאל נישט פארגעסן מארגען דעם חמץ מבטל צו זיין. אבער אז ער האט דעם חמץ וועט ער אין דער צייט פון דעם חמץ פארברענען אויך מבטל זיין:

טעם

מען טאר נישט אריין לייגען פיעל כלים אין דעם קעסיל אריין אז מען זאל זיי צוזאמען כשר'ן ווייל זיי רירען זיך אהן קען אויף דעם ארט דאס הייסע וואסער נישט צו קומען. ט"ז שם:

די כלים וואס מען כשר'ט זאל מען נישט לאנג לאזין אין דעם הייסען וואסער נאר אריין געבין אין דעם וואסער און תיכף ארויס נעמין. טור:

א) אבער ווען איינער האט פערקויפט אדער אמתנה געגעבין א כלי צו איין אנדערין וואס ער איז מיט דער כלי נישט רגיל. מעג ער די כלי כשר'ן פון בשר צו חלב. אדער פון חלב צו בשר. און עס איז קיין חשש מאמער וועט מען זיך טועה זיין. קיצור של"ה: דער פר"ח שרייבט אין או"ח אז ווען מען וויל כשר'ן א כלי פון בשר צו חלב אדער להיפך. זאל מען די כלי צו ערשט טרפה מאכין. און בס' הג"א סק"ל ווערט געברענגט דאס אין פסח קען מען כשר'ן פון בשר צו חלב אדער להיפך. ווייל איין מאל אין יאהר איז קיין חשש. איז מען נזהר:

איינגעזעצטע ציין וואס ווערען געמאכט פון זילבער אדער פון ביין און מיעסט מיט זיי חמץ בעדארף מען זיי נישט צו כשר'ן נאר גוט דורך שווענקין מיט וואסער אזוי ווי געווענליכע ציין. ישדי חמד:

מען איז נוהג אין פסח נישט צו ניטצען אזעלכע כלים וואס עס ווערט אין די כלים גיקאכט בצים מיט דער שאהל. ווייל עס איז א חשש מאמער ווען זיי גילעגין ביי מעהל. אבער נאך אמאל בצים קען מען אין זיי קאכין:

(קעב) עוד טעם. וואריין אז ער ווערט בודק זיין און וועט נישט תיכף
עפים געפינען וועט ער אויף הערין בודק צו זיין.

(חק יעקב). הארי״ל ברענגט דעם מנהג אין מען זאל לייגען צעהן
ברעקעליך על פי סוד גדול. דר א״ר שרייבט אז מען באדארף דעם חמץ
וואס מען באדארף נאך צו עסין באהאלטען. ווען אויך דער בודק געפינט
אירם שאדעט אויך נישט:

(קעג) טעם. וואס מען זאגט כל חמירא וחמיעא כו׳ אין לשון פון
תרגום. וייל דאס ברויט איז דאס לעבין פון דעם מענש.
אין מען טאר נישט מזלזל זיין אין כבוד פון דעם ברויט. און אז ער זאל
זאגען בלשון הקודש וואס אין דעם לשון פארשטייען די מזיקין אין די
מקטריגים וועלין זייא אויף דעם מקטרג זיין. דורך דעם האט מען מתקן
געוועזין צו זאגין בלשון תרגום. סדר היום:

(קעד) טעם. וואס מען זאגט נישט מזמור לתודה אין ערב פסח. ווייל
די לחמי תודה זענין געוועזין פון חמץ האט מען זיי אפילו
אין ערב פסח אויך נישט געטארט מקריב זיין כדי עס זאל נישט פון זייא
איבערבלייבען. מ״א:

(קעה) טעם. וואס בכורים פאסטען אין ערב פסח. אזכר צו דעם נס
וואס זיי זענין ניצול געווארין פון מכות בכורות. לבו״ש ס״ה״ע:

(קעו) טעם. אז ווען יו״ט געפאלט אין שבת זאגט מען נישט מעריב.
ווייל מען איז נישט אין דעם בקי וועט מען קומען אז מען
זאל א רעכט נעהמען מען זאל בעסער וועהן צו זאגין. לבוש סי׳ תפ״ו:

(קעז) טעם. וואס מען זאגט נישט די ברכה פון מגן אבות (היינו פון
ברוך אתה ה׳ כו׳ מגן אבות כו׳ אלהינו כו׳ ביז ברוך אתה
ה׳ מקדש השבת) אז פסח געפאלט אין שבת. ווייל מהאט נישט די ברכה
מתקן געוועזען נאר דורך די סכנה פון מזיקין. אבער די נאכט פון פסח
איז ליל שמורים. די נאכט איז אפ געהיט פון מזיקין. ט״ז שם:

(קעח) טעם. וואס מען זאגט אויף טייל ערטער די נעכט פון פסח הלל
בציבור מיט א ברכה. ווייל מען מאכט נישט א ברכה פאר
הלל אין דער צייט ווען מען זאגט די הגדה. דעריבער זאגט מען הלל אין
שיהל מיט א ברכה כדי מען זאל נישט דארפין צו מאכען א ברכה בשעת
דער הגדה:

(קעט) טעם. וָואס מֶען מְרוֹצִט אָן דֶעם קִיטִיל. כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט בֶּעקוּמִין גַאֲוָה דוּרְךְ דֶער שִׂמְחָה. דוּרְךְ דֶעם זָאל עֶר אָן מָאן אַבֶּעדֶ פוּן מֵתִים. ט״ז סי׳ תע״ב:

(קפ) טעם. וָואס מֶען דַארְף זַיין אָנְגִילֶעגְט אוֹיף דֶער לִינְקֶער הַאנְד נִישְׁט אוֹיף דֶער רֶעכְטִי. וַוייל מֶען קֶען נָאךְ קוּמֶען צוּ אַ סַכָּנָה. וָוארִין דֶער וֶושְׁט אִיז אִין דֶער רֶעכְטִי זַייט קֶען זִיךְ נָאךְ דֶער קָנֶה צֶעפִיעֶן פוּן זִיךְ אַפַיין אוּן דָאס עֶסֶען וָאל אַרַיין אִין דֶעם קָנֶה קֶען עֶר נָאךְ קוּמֶען צוּ אַסַכָּנָה. אוֹיךְ זָאל עֶר נִישְׁט לִיגִין אוֹיף דֶעם רוּקֶען. וָוארִין דָאס אִיז נִישְׁט דֶער סֵדֶר פוּן חֵירוּת. (לבוש): עֶס אִיז אוֹיךְ קֵיין חִילוּק צוּ עֶר אִיז גִילִינְקְט אָדֶער נִישְׁט זָאל עֶר אַלֶץ לִיגֶען אוֹיף דֶער לִינְקֶער זַייט. טור:

(קפא) טעם. וָואס מֶען זָאגְט דֶעם קִידוּשׁ אוּן אוֹיךְ הַבְדָלָה זִיצֶענְדִיג. כְּדֵי עֶס זָאל זַיין דֶער סֵדֶר פוּן חֵירוּת. (חק יעקב). ועי״פ האריז״ל בֶּעדַארְף מֶען שְׁטֵיין בִּשְׁעַת דֶעם קִידוּשׁ מַאכִין:

(קפב) טעם. דָאס וֶוען יו״ט גִיפַאלְט נִישְׁט אִין שַׁבָּת זָאגְט מֶען ותתן לנו ה׳ אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון אֶת יוֹם חַג הַמַצוֹת הַזֶה זְמַן חֵירוּתֵנוּ מִקְרָא קוֹדֶשׁ כו׳. אוּן אַז יו״ט גִיפַאלְט אִין שַׁבָּת זָאגְט מֶען צְווייִ מָאל בְּאַהֲבָה. אֵיין מָאל באהבה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. אוּן דָאס אַנְדֶערֶע מָאל. זְמַן חֵירוּתֵינוּ באהבה מִקְרָא קוֹדֶשׁ. דֶער טַעַם אִיז. וַוייל אַז יו״ט גִיפַאלְט אִין מִיטְעֶן דֶער וָואךְ. זָאגְט מֶען בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. וָוארִין דֶעם כְּלַל פוּן אַלֶע מוֹעֲדִים הָאבֶּען דִי יוּדֶען אָנְגִינוּמֶען מִיט לִיבְּשַׁאפְט. אָבֶּער נִישְׁט דִי פְּרָטִים. הַיְינוּ אַז מֶען הָאט זֵיי גִיזָאגְט אַז עֶס אִיז דָא יָמִים טוֹבִים. פסח. שבועות. סוכות. ר״ה. יום כפור. הָאבֶּען זֵיי תֵּיכֶף אָנְגִינוּמֶען מִיט לִיבְּשַׁאפְט מֶען הָאט זֵיי נִישְׁט בֶּעדַארְפְט נֵייטֶען דֶער צוּ. נָאר וֶוען מֶען הָאט זֵיי גִיזָאגְט דִי פְּרָטִים פוּן יֶעדִין יו״ט. הַיְינוּ אַז פֶּסַח מוּז מֶען שְׁטַארְק נִזְהָר זַיין פוּן חָמֵץ. אוּי אוֹיךְ סוּכּוֹת מוּז מֶען פוּן דֶער הַיים אַוֶועק גֵיין אִין דֶער סוּכָּה. אוּן נָאךְ אַזֶעלְכִי זַאכֶען בַּיי אַלֶע יו״ט. הָאבִּין דִי יוּדֶען מוֹרָא בֶּעקוּמֶען. הָאט מֶען זֵיי גֶעמוּזְט נֵייטֶען דֶער צוּ. דְרוּם אַז מֶען זָאגְט אֶת יוֹם חַג הַמַצוֹת הַזֶה. אָדֶער אֶת יוֹם חַג הַסוּכּוֹת הַזֶה זָאגְט מֶען נִישְׁט דָאס אַנְדֶערִי מָאל בְּאַהֲבָה. אָבֶּער אַז יו״ט גִיפַאלְט אִין שַׁבָּת. אוּן שַׁבָּת הָאבִּין דִי יִשְׂרָאֵל וֶוען זֵיי זֶענִין גִיוֶועזְן אִין מָרָה אָנְגֶענוּמֶען בְּאַהֲבָה. דוּרְךְ דֶעם אַז יו״ט גִיפַאלְט אִין שַׁבָּת

זאגט

וָאגְט מֶען דָאס אַנְדֶערֶע מָאל אוֹיךְ בְּאַהֲבָה. הַיְינוּ אוֹיף דֶעם פְּרַט פוּן שַׁבָּת. לבוש סי' תע"ז:

(קפג) טעם. וָואס מֶען דַארְף טְרִינְקֶען פִיעָר כוסות. וַוייל עֶס אִיז דָא פִיעָר לְשׁוֹנוֹת פוּן דֶער גְאוּלָה. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי:

(קפד) טעם. וָואס נָשִׁים זָענֶען חַיָיב צוּ טְרִינְקֶען אַרְבַּע כוסות ווייל נָשִׁים זָענֶען גִיוֶוען דֶער עִיקָר אִין דֶעם נֵס. וָוארִין אִין דֶעם זְכוּת פוּן נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת זֶענִין דִי יוּדֶען אוֹיס גִילֵייזְט גִיוָוארֶען. מ"א סי' תע"ב:

(קפה) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט צְווַיי תַּבְשִׁילִין. זרוע. און ביצה. הַיְינוּ מֶען בְּרָאט אָפּ אַשְׁטִיקֶעל פְלֵייש און אַנִיקָאכְט אֵיי. דִי זְרוֹעַ אִיז אַזֵכֶר צוּם קָרְבַּן פֶּסַח וָואס מֶען הָאט אִיהם גִיבְּרָאטִין אוֹיף אַשְׁפִּיז און דִי בֵּיצָה אִיז אַזֵכֶר צוּ דֶער חֲגִיגָה וָואס מֶען הָאט מַקְרִיב גִיוֶועזֶען אִין עֶרֶב פֶּסַח און מֶען הָאט עָס גִיגֶעסִין מִיט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח. דִי זְרוֹעַ עֶסְט מֶען נִישְׁט בַּיי נַאכְט א) און דִי בֵּיצָה עֶסְט מֶען. וַוייל עֶס אִיז אוֹיךְ אַסִימָן פוּן אֲבֵילוּת. וָוארִין דֶעם טָאג וָואס עֶס גִיפַאלְט דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג פֶּסַח אִיז תִּשְׁעָה בְּאָב. לבוש סי' תע"ג:

(קפו) טעם. וָואס מֶען עֶסְט כרפס. וַוייל כַּרְפַּס אִיז דִיא רָאשֵׁי תֵּיבוֹת ס' פֶּרֶךְ. כְּלוֹמַר זֶעכְצִיג מָאהְל צֶעהְן טוֹיזֶענְד יוּדִין הָאבִּין שְׁוֶוער גֶעאַרְבֵּייט אִין מִצְרַיִם. מ"א:

(קפז) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט חֲרוֹסֶת. אַזֵכֶר צוּ דֶעם לֵיים וָואס דִי יוּדֶען הָאבֶּען גֶעאַרְבֶּעט דֶער מִיט אִין מִצְרַיִם. מֶען מַאכְט דִיא חֲרוֹסֶת פוּן זִיסֶע פֵּירוֹת אִין פוּן בִּיטֶערֶע. מֶען גִיט אִין דֶעם אוֹיךְ אִינְגְבֶּער אִין צִימְרִיד. עֶס זָאל זַיין גְלַייךְ צוּ בְּרָאטֶע וָואס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין דֶעם פוּן אַלֶע מִינִים. טור:

(קפח) טעם. וָואס מֶען אִיז נוֹהֵג צוּ נֶעמֶען דְרַייא מַצוֹת. אַזֵכֶר צוּ דִיא דְרַייא מָאס מֶעהְל וָואס אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט גֶענוּמֶען וֶוען עֶס זֶענִין צוּ אִיהם גֶעקוּמֶען דִי מַלְאָכִים אִין דֶעמִילְט אִיז גִיוֶועזֶען פֶּסַח ב).

טעם

א) אִין שו"ת בית יעקב שְׁטֵייט גִישְׁרִיבִּין אַז אוֹיף דִי עֶרְשְׁטֶער וָואס מֶען עֶסְט נִישְׁט קַיין גִיבְּרָאטֶען אִין דִי נֶעכְט פוּן פֶּסַח וֶוען אָבֶּער עֶס אִיז גִיקָאכְט נָאךְ דֶעם בְּרָאטֶען מֶעג מֶען עֶסִין. אַזוֹי אוֹיךְ וֶוען עֶס אִיז גִיבְּרָאטֶען אִין אַטָאפּ מֶעג מֶען עֶסִין פֶּסַח בַּיי נַאכְט:

ב) אִין סֵפֶר מְנַחֵם צִיּוֹן לְהָרַב הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ מוהר"ר מנחם מענדיל מריימנוב זצוק"ל

שטייט

טעם. וואס מען שפאלט איין מצה. א זכר צו קריעת ים סוף וואס ער איז געשפאלטען געווארין אין פסח. דער א״ר שרייבט איך האב געזעהן פון גרויסע צדיקים. אז זייא האבין געקישט די מצות און דעם מרור און אלע מצות אין דער צייט פון זייער טוהן דיא מצוה אויך דיא סוכה האבין זייא געקישט ווען זיי זענין אין דער סוכה אריין געגאנגען. און ווען זייא זענין פון דער סוכה ארויס געגאנגען. און אויך די פיער מינים פון דעם לולב דאס איז געוועזען כדי צו בעליבען די מצוה:

(קפט) **טעם.** וואס מען עסט מרור. א זכר וואס דיא מצרים האבין דיא ישראל פערביטערט זייער לעבין. דער עיקר מצוה איז צו נעהמין חריין. נאר מען איז נוהג צו נעהמין זערזו״ך דאס איז חסא. צו א רמז אז השי״ת וועט זיך איבער אונז דערבארימען. א) לבוש:

טעם

שמיט אז די מלאכים וואס זענין געקומען צו אברהם אבינו זיי זאלען איהם מבשר
תולדה זיין האבען זיך ביי איהם פערזוימט מעהר ווי זיבען חדשים. ווארין אין יום כפור האט זיך אברהם אבינו מל געוועזען. און די צייט פון זייער אוועק גיין איז געוועזען פסח זיי האבין ביי איהם געגעסען מצות:

דער הסד לאברהם זאגט דאס פירוש פון דעם פסוק ובן הבקר אשר עשה. ווארין אין דעם טאג ווען אברהם איז געגאנגען מיט זיין זוהן ישמעאל צו נעמין פון דער שטאל דריי יונג רינדער. איז מיט איהם מיט געגאנגען דער מלאך רפאל. און נאך דעם וואס ער האט גענומען צוויי יונג רינדער און האט זיי איבער געגעבען אין דער האנד פון דעם יונג ער זאל זיי פיהרין. און האט געוואלט נעמין דעם דריטען. האט זיך דער מלאך רפאל פארשטעלט פאר איין פר חשוב. און ווי אברהם האט איהם געוואלט נעמין. איז דער פר אנטלאפען און האט איהם געפיהרט צו א טיהר פון איין הייל. האט זיך די טיהר פון דעם הייל געעפענט. און ווי אברהם האט געזעהען אז אדם און חוה ליגען דארט בעגראבען. און האט געפיהלט א ריח פון דעם גן עדן. האט ער געגליסט אז ער זאל אויך דארט ליגין. דאס איז געווען דורך שליחות פון השי״ת. נאך דעם האט זיך דער פר תיכף געלאזט נעמין אין דער האנד פון אברהם. און ווי עס איז געקומען צו דעם עסין איז נאר געווען צוויי. האט אברהם געמוזט בעשאפין דעם דריטען פר מיט שמות הקדושים (עיי ספר יצירה) ווייל אין דער צייט וואס ער וועט צוריק גיין אין שטאל און נעמין איין אנדערין פר וועט אוועק גיין דער זמן פון דעם עסין. וועט ער די אורחים נישט האבען צו געבין דריי צינגען. און דאס זאגט דער פסוק ובן הבקר אשר עשה. דאס יונג רינד וואס ער האט אליין בעשאפין:

א) דער דרך פקודיך שרייבט פיעל מענשין עסין חריין און ווייל עס איז זייער הארב קענין זיי נישט עסין אכזית עם זאל זיין גרוים ווי אהאלבע איי און ווען אפילו

מען

(קצ) טעם. וואס מען טרינקט איין צווייא מאהל. אקעגין די צווייא מאהל וואס מען האט געשפריצט מיט דעם בלוט פון דעם קרבן פסח איין מאהל אויף דער אייבער שוועל און איין מאהל אויף דיא ביי שוועלין. דעת זקנים:

(קצא) טעם. וואס מען טרינקט איין אין זאלץ וואסער אדער אין עסיג. ווייל מען האט אזוי מיט זייא שווער אין ביטער געארבייט. של"ה:

(קצב) טעם. וואס מען ברעכט איבער דיא מצה פאר דעם זאגען דיא הגדה. כדי מען זאל נישט זאגין הא לחמא עניא נאר אויף א מצה וואס איז צו בראכען. ווארין דער שטייגער איז פון איין עני ער זאל האבין א צו בראכענע מצה. אבודרהם:

(קצג) טעם. וואס מען בעהאלט דעם אפיקומן. כדי דיא קינדער זאלין זעהן אז מען בעהאלט די מצה וועלין זיי פרעגין פאר וואס מען בעהאלט די מצה מען האט נאך נישט גיגעסין. און פון דער תשובה וואס מען וועט זייא ענפערין וועט מען קומען צו דער ציילין פון יציאת מצרים. לבוש:

(קצד) טעם. וואס דער מנהג איז די קינדער חאפען דעם אפיקומן. כדי זייא זאלין נישט שלאפען ווען מען זאגט דיא הגדה. וועלין זייא פרעגין פון יציאת מצרים. חק יעקב:

(קצה) טעם. וום מען זאגט הא לחמא עניא אין לשון ארמית. ווייל זיי האבין אלע גירעדט אין לשון ארמית. און די עמי הארץ פארשטייען נישט לשון הקודש. אבודרהם:

(קצו) טעם. וואס מען זאגט די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. (דאס איז דאס ברויט וואס אונזערע עלטערין האבין גיגעסין אין דעם לאנד מצרים). א מעהר דאס מיינ האבין זייא גיבאקין ווען זייא זענין שוין ארויס גיגאנגין פון מצרים. זאגט דער בן עזרא אז אין דר מדינה פון הודי אז איינער איז גיזעסין אין דער תפיסה האט מען איהם גיגעבין צו עסין

מען עסט אכזית עסט מען נישט מיט אמאל. ע"כ דארף מען נזהר צו זיין אז מען עסט נישט אכזית מיט אמאל זאל מען נישט מאכען אברכה ווארין עס איז אברכה לבטלה ע"ש. ע"כ איז גלייך אז נשים און קינדער זאלען קיין ברכה מאכען נאר דער בעל הבית זאל מאכען אברכה און ער זאל זיי אלע מוציא זיין און זיי זאלען נאך זאגין אמן וענין זיי יוצא אפילו זיי עסין מרור ווייניגער פון אכזית:

עסין מצה נישט חמץ. ווייל מצה איז הארט קען עס נישט נאך פארדייעט ווערין ווען ער אביסעל אויך גענוג האבין. און אזוי אויך האבין די מצרים גענומען צו די יודען אין מצרים:

(קצז) טעם. וואס די הגדה ווערט אהן גערופען סדר. ווארין דאס איז דער סדר פון דעם גאנצען יאהר ווארין אלע מצות העננין אפ אין יציאת מצרים. און ביי קבלת התורה שטייט אשר הוצאתיך מארץ מצרים. בית אהרן:

(קצח) טעם. וואס מען טינקט אפ פון דעם כוס מיט דעם פינגער ווען מען זאגט דם ואש ותמרות עשן. און ווען מען גידענקט די מכות דצ"ך עד"ש באח"ב. אזכר צו דעם וואס עס שטייט אצבע אלהים הוא. דריבער בעדארף מען פון דעם כוס אראפ ווארפען מיט דעם פינגער וואס הייסט אצבע (דאס איז דער אנדערער פון דעם גראבין פינגער) א). (חק יוסף). אויך צו ווייזען דאס דורך די מכות איז אלע מאהל פון דיא ווייניגער געווארין:

(קצט) טעם. ווס רבי יהודא האט געגעבין סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. ווייסט דען דאס נישט יעדער מענש צו נעהמין פון יעדען ווארט איין אות און צו מאכען א סימן. נאר ווייל אין תהלים קאפיטל ק"ה זענין נישט די מכות גירעכינט כסדר אזוי ווי זיי זענין גירעכינט אין דער תורה דורך דעם גיט רבי יהודא דיא סימנים צו מאכען וויסען אז דער סדר פון דער פרשה איז דער עיקר. שבלי הלקט:

(ר) טעם. וואס מען צוטיילט דעם הלל. היינו מען זאגט האלב הלל פאר דעם עסין און האלב הלל נאך דעם בענטשין. ווייל דיא העלפט הלל ווס מען זאגט פאר דר סעודה שטייט נאר פון יציאת מצרים זאגט מען דאס אויך ביי דער הגדה פאר דער סעודה וואס ווערט אויך נאר גירעדט פון יציאת מצרים. אבער דיא אנדערי העלפט הלל אין דאס רוב
פון

א) בשם האריז"ל הקדוש שטייט גישריבען דאס מ'זאל אפ ניסען פון דעם כוס אליין צעהן טראפין ווען מען זאגט די צעהן מכות. מען זאל ארייין גיסין אין א צובראכינע כלי וואס איז מרמז אויף דער קליפה וואס ווערט אן גירופען ארור. עס איז גלייך אזוי ווי מען לאזט ארויס אביסעל שערות פון אעגל ביי די תפילין מען זאל געבין א חלק צו דער סטרא אחרא. והטעם. כדי זיי זאלען די נאכט נישט מקטרג זיין. אזוי ווי עס גיפינט זיך אין סעי' י"ב:

פון דער הגדה נאך דיא סעודה ווערט גירעדט פון אנדערי גאולות און פון דער גאולה וואס וועט זיין. זאגט מען דורך דעם דיא אנדערי העלפט הלל נאך דער סעודה. זיין דורך דעם טעם. איז מען נוהג צו זאגן שפוך חמתך פאר לא לנו. אנקעגין דער גאולה. לבוש:

(רא) טעם. וואס מען איז נוהג צו עפינין דיא טיר ווען מען זאגט שפוך חמתך על הגוים וגו׳. צו ווייזען אז מיר גלייבן פארזיכערט אין השי״ת אין די נאכט איז א ליל שמורים. און דעם זכות פון דער אמונה וועט קומן משיח און וועט אונז גיכען זיין צאריין אויף דיא ע״א. שם:

(רב) טעם. וואס מען מאכט א ברכה אויף איעדין כוס בעזונדער. ווייל איעדער כוס איז א בעזונדערי מצוה. מ״א:

(רג) טעם. ווס מען גיעסט אהן דעם פינפטען כוס און מען רופט איהם דער כוס פון אליהו הנביא. ווייל עס איז א פלוגתא אין דער גמרא צו דער כוס פון ברכת המזון ווערט גערעכינט אונטער די פיער כוסות. צו דער כוס פון ברכת המזון מ״ז זיין חוץ די פיער־כוסות. און די הלכה איז געבליבען אין ספק. און אז אליהו וועט קומען וועט ער מברר זיין אלע ספיקות און אויך דעם ספק צו מען באדארף האבין אבאזונדערין כוס צו ברכת המזון. דרום גיעסט מען אהן דעם כוס און מען טרינקט איהם ניט:

(רד) טעם. וואס מען טאר ניט טרינקען וויין נאך דיא פיער כוסות נאר וואסער. דורך דיא עניים וואס מען גיט זייא פון דער צדקה ארבע כוסות צו ביידע נעכט. האט מען מתקן גיוועזין אז מען טאר נישט טרינקען קיין שום משקה נאך דיא ארבע כוסות כדי זייא זאלין נישט זיין מטריח צו טרינקען דעם וויין. וואס מען האט זייא גיגעבין אויף ביידע נעכט אין איין נאכט. חק יעקב:

(רה) עוד טעם. כדי ער זאל נישט ווערין שיכור. וואריין דער מענש באדארף עוסק צו זיין אין יציאת מצרים ביז עס וועט איהם אהן האפען דער שלאף. דרום טאר ער נישט טרינקען נאך די פיער כוסות נאר וואסער. און דיא אנדערי נאכט פסח מעג מען טרינקען אויך אנדערי משקות וואס זענין נישט משכר. (חק יעקב):

(רו) טעם. וואס מען טאר נישט עסין אין פסח געטריקענטי ווייניטרויבען (ראזינקעס) אדער אנדערי געטריקענטי פירות. נאר אז מען

ווייסט

ווייסט דיבער אז זיי זענען אויך געטריקנט געווארן אז מען זאל נישט מורא האבן פר חמץ. אין די משקה פון וויא טרינקט מען. ווייל עס איז אחשש אפשר איז אין זייא באהעפט געווארן א שטיקעל חמץ. אבער דיא משקה פון זייא טרינקט מען. ווארין דאס ביסעל איז בטל געווארן אין ס׳ . דאס הייסט. אין דער משקה איז דא זעכציג מאהל אזוי פיהל אקעגין דעם שטיקעל חמץ וואס מען האט מורא אז עס איז באהעפט געווארן אין דיא געטריקענטע פירות א). אבער קאכין טאר מען זיי נישט ווייל דורך דעם קאכין גיט עס מעהר איין טעם. אויך קען מען דעם ווין אפ זייען ערב פסח אנאנצען טאג. מ״א ופ״מ סי׳ תס״ז:

(רז) טעם. וום מען טאר נישט עסן רייז אין בונים אין ארבעס אים פסח. ווייל מען קען דער פון מאכען מעהל וואס עס איז גלייך צו ווייצען מעהל ווען מען זאגין אזוי וויא מען מעג דאס קאכין אזוי מעג מען קאכין דיא פינעף מינים פון קארין אין זיי וועלין נישט וויסען אז די פינעף מינים קומען צו חימוץ. דרום האט מען נוהר גיוועזען אויף דיא אלע מינים דורך דיא מינים פון קארען. ווען עס האט אבער זיך גיטראפין אז פון די מינים איז אריין געפאלען אין עסין אריין ווערט דאס תבשיל נישט אסור. לבוש:

(רח) טעם. וואס דער חזן הייבט אהן אין יום טוב האל בתעצומות. ווייל דיא ימים טובים זענין א זכר צו יציאת מצרים ווס דס ווייזט

א) דער לבוש שרייבט דער מנהג איז אז מען זאל נישט עסן גיטריקנטע מינין אין פסח ווייל עס קומט אין זיי מעהל. אזוי אויך איז דער מנהג נישט צו עסין ראזינקים. נישט די הייסע נישט די שווארצע ווייל מען זאגט אז דאס ווייסע וואס איז אויף זיי איז מעהל. ווען אפילו מען האט נאך נישט פארשט און עס איז בעקאנט אז מען בעדארף פאר דעם נישט מורא האבען איז דאך פערשפרייט דער מנהג צו איסור. אבער די קליינע שווארצע ראזינקליך (זיי ווערין אן גירופין ר״ד) זענין אפייל מתיר ווייל מיר זעהין אז אין זיי איז נישט דא קיין שום ווייסקייט. און וואס מיר זענין נוהג איסור אין די רויטע ווען אפילו מיר זעהין נישט אין זיי אמאל קיין ווייסקייט. ווייל דער סדר איז מען זאל זיי אריין ווארפען אין הייס וואסער ווען מען טריקינט זיי איז דאס אסור דורך כלי עכו״ם. על כן דורך די ביידע חששות ווערין די ראזינקים נישט גינוצט אין פסח ע״כ. אויך בעדארף מען נזהר זיין ביי קאפע און פעפער ווייל עס ווערט גיפעלשט און גימאכט פון חמץ און ווערין גימארבט און האבין די זעלבע מראה פון דער קאפע און עס ווערט צו גימישט צו די גוטע. על כן זאל מען גוט נזהר זיין און נאך פרעגין:

ווייזט אויף תעצומות עוזו. אויף זיין שטארקע מאכט. און זיין גרויס קענטשאפט. לבוש:

(רט) טעם. וואס מען רופט אויס אין שמיני עצרת פאר מוסף משיב הרוח ומוריד הגשם. און מען רופט נישט אויס אין דער תפלה פון מוסף דעם ערשטין טאג פסח דאס מען זאל נישט זאגין משיב הרוח. דער טעם איז ווארין או מען זאל רופען או מען זאל נישט זאגין משיב הרוח וואלט משמע גיוועזין גלייך מען איז מבזה און מען וויל נישט דעם רעגין ער זאל מעהר קומען. און אזוי באדארף מען נישט צו טוהן. אזוי וויא עס שטייט. אין מתפללין על רוב טובה. מען טאר נישט מתפלל זיין אויף דעם וואס מען האט פיהל גוטץ. אבער אויף די מקומות וואס מ'זאגט פון פסח אהן מוריד הטל. רופט דער שמש אויס פאר דיא שמ"ע פון מוסף מוריד הטל. לבוש:

(רי) טעם. וואס דער חזן זיהט אהן דעם קיטעל ביא דער תפלה פון טל אין דעם ערשטין טאג פון פסח. און ביי דער תפלה פון גשם אין שמיני עצרת. און ראש השנה. און הושענא רבה. ווייל דאס איז א בגד מתים וועט ער דורך דעם מכניע זיין זיין הארץ און וועט מתפלל זיין מיט כוונה פאר דעם כלל ישראל אויף חיי בני ומזוני:

(ריא) טעם. וואס מען הייבט אהן צו זאגין משיב הרוח ומוריד הגשם אין דער תפלה פון מוסף פון דעם אכטען טאג סוכות. און מוריד הטל. הייבט מען אהן צו זאגין אין דער תפלה פון מוסף אין ערשטין טאג פסח. ווייל טל איז אגוטער סימן פאר דיא וועלט על כן זאלין אויס גיין די אלע ימים טובים פון פסח מיט טל. אבודרהם:

(ריב) טעם. וואס מען הייבט נישט אהן צו זאגין מוריד הטל די ערשטי נאכט פון פסח. ווייל דאס גאנצע פאלק איז דעמולט נישט דא אין שיהל זיי זענין טרודה אין מצה און מרור. קומט אויס או אייניגער וועט זאגין מוריד הטל און אייניגער נישט. שם:

(ריג) טעם. וואס מען הייבט נישט אהן צו זאגין מוריד הטל ביי דער תפלה פון שחרית. ווייל מען קען זיך טועה זיין אין דעם יאהר וואס וועט קומען מען וועט מיינען או מען האט אהן גיהויבין צו זאגין מוריד הטל ביא דער נאכט. דורך דעם הייבט מען ערשט אהן צו זאגין מוריד הטל אין דער תפלה פון מוסף אין דעם ערשטין טאג פון פסח. שם:

טעם

(רי״ד) טעם. וָואס דֶער סֵדֶר אִיז צוּ זָאגִין מֶען בֶּענְשְׁט גֶשֶׁם. אָדֶער מֶען בֶּענְשְׁט טַל. וַוייל דֶער דֶרֶךְ הָעוֹלָם אִיז אַז אֵיינֶער פָּארְט אִין וֶועג אַרַיין אִין הָאט פַּחַד מָאמֶער וֶועט עֶר קוּמֶען צוּ אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשִׁין וָוס זֶענִין רְשָׁעִים אִין וָועלִין אוֹיס אִיהְם שְׁפֶּעטִין. אַזוֹי פָּארְט עֶר צוּ אַ צַדִיק פַאר זַיין אַוֶועק פָּאהְרִין דָאס עֶר זָאל אִיהְם בֶּענְטְשִׁין אַז הַשי״ת זָאל אִיהְם מַצְלִיחַ זַיין דֶעם וֶועג וִויא עֶר גֵייט אַז דִיא רְשָׁעִים זָאלִין נִישְׁט אוֹיס אִיהְם שְׁפֶּעטִין. אַזוֹי אוֹיךְ דֶער גֶשֶׁם אִין טַל גֵייט אוֹיף דֶער גַאנְצֶע וֶועלְט אִין צוּ אַלֶע אוּמוֹת. אַצוּנְד ווילֶען זַיי אַז דִי רְשָׁעִים זָאלִין דוּרְךְ זַיי נִישְׁט פֶּעלְשִׁין. דְרוּם גֵייעֶן זַיי צוּ עֶרְשְׁט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל דָאס זַיי זָאלֶען זַיי בֶּענְטְשִׁין אַז זַייעֶר טוֹבָה זָאל זַיין פַאר דִיא יִשְׂרָאֵל. בשם הרב הצדיק הקדוש מהרמ״מ מרימנאב וצוק״ל:

(רט״ו) טעם. וָואס הַשי״ת הָט גִיבָּאטִין אִין דֶער תּוֹרָה אַז מֶען זָאל צֵיילֶען סְפִירָה. וַוייל יֶעדֶער אֵיינֶער אִיז טָרוּד אִין שְׁנַיידֶען דִיא תְּבוּאָה. אִין זַייא אַהֵיים צוּ נֶעהְמִין הָאט הַשי״ת גֶעהֵייסִין צֵיילִין סְפִירָה כְּדֵי זַייא זָאלִין נִישְׁט פַארְגֶעסִין דִיא צַייט פוּן עוֹלֶה רֶגֶל זַיין. שם:

(רט״ז) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אִין חוֹל הַמוֹעֵד פוּן פֶּסַח הַאלְבּ הַלֵּל. וַוייל אִין דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג פוּן פֶּסַח זֶענִין דִי מִצְרִיים אַיינְגֶעזוּנְקֶען גִיוָוארִין אִין יַם. הָאט הקב״ה גִיזָאגְט מַעֲשֵׂה יָדַי טוֹבְעִים בַּיָם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה. (דִיא וָואס מֵיינֶע הֶענְד הָאבֶּען בֶּעשַׁאפֶען וֶוערִין אַיינְגֶעזוּנְקֶען אִין יַם אִין אִיהְר וֶועט זָאגִין שִׁירָה) אִין וַוייל מֶען זָאגְט נִישְׁט דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג פוּן פֶּסַח נָאר הַאלְבּ הַלֵּל. זָאגְט מֶען נִישְׁט אִין חוֹה״מ אוֹיךְ נָאר הַאלְבּ הַלֵּל כְּדֵי חוֹל הַמוֹעֵד זָאל נִישְׁט בֶּעסֶער זַיין פוּן יו״ט. ט״ז:

(רי״ז) טעם. וָואס אִין חוֹה״מ פוּן פֶּסַח. אַז עֶס גִיפַאלְט אִים שַׁבָּת לָאזְט מֶען אוֹיס אִין דֶער הַפְטוֹרָה נָאר מְקַדֵשׁ הַשַּׁבָּת אַלֵיין. אִין מֶען אִיז נִישְׁט מַזְכִּיר פֶּסַח נִישְׁט אִין דֶער מִיט פוּן דֶער הַפְטוֹרָה אִין נִישְׁט בַּייא דֶעם אוֹיס לָאזִין. וַוייל אַז חוֹל הַמוֹעֵד פֶּסַח גִיפַאלְט אִים שַׁבָּת נֶעמְט מֶען נִישְׁט אַרוֹיס מֶעהְר אַ סֵפֶר תּוֹרָה וִויא מֶען נֶעמְט אַרוֹיס אִין אַיין אַנְדֶערִין טָאג פוּן חוֹה״מ. מֶען נֶעמְט יֶעדֶען טָאג פוּן חוֹה״מ אוֹיךְ אַרוֹיס צְוַוייא סֵפֶר תּוֹרָה. אָבֶּער אִין שַׁבָּת חוֹה״מ פוּן סוּכּוֹת אִיז מֶען מַזְכִּיר אִין דֶער מִיט פוּן דֶער הַפְטוֹרָה פוּן סוּכּוֹת אִין מֶען לָאזְט אוֹיךְ אוֹיס מקדש השבת וישראל והזמנים. וַוייל מֶען נֶעמְט אִין שַׁבָּת חוֹה״מ מֶעהְר אַרוֹיס אַיין סֵפֶר תּוֹרָה

הִיא אַז חוה"מ גִּיפַאלְט נִישְׁט אִין שַׁבָּת. וָואדִין אַז חוה"מ סוּכּוֹת גִּיפַאלְט נִישְׁט אִין שַׁבָּת נֶעמְט מֶען נָאר אַרוֹיס אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה. מטה משה:

(ריח) טעם. וָוס מֶען זָאגְט אִין שַׁבָּת חוה"מ פוּן פֶּסַח שִׁיר הַשִּׁירִים. וַוייל עֶס שְׁטֵייט דָאס עִנְיָן פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם. אִין סוּכּוֹת זָאגְט מֶען קֹהֶלֶת. וַוייל סוּכּוֹת אִיז דִיא טֶעג פוּן שִׂמְחָה אִין קֹהֶלֶת שְׁטֵייט וּלְשִׂמְחָה מַה זּוֹ עוֹשָׂה. אִין שְׁבוּעוֹת זָאגְט מֶען רוּת. וַוייל עֶס קוּמְט צוּ לֶערְנִין אַז דִיא תּוֹרָה אִיז נִישְׁט גִּיגֶעבִּין גִּיוָוארִין נָאר דוּרְךְ יִסּוּרִין אוּן דוּרְךְ עֲנִיּוֹת. מ"א:

(ריט) טעם. אַז וֶוען מֶען אִיז מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת אִיז דֶער מִנְהָג אַז דֶער וָואס הָאט פָאטֶער אִין מוּטֶער גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶער שׁוּהל. וַוייל אַז עֶר הֶערְט דָארְט זַיין פָאטֶער וֶועט עֶר מִיט זַייא אוֹיךְ מִיט זָאגִין קֶען עֶס נָאךְ חַס וְשָׁלוֹם שַׁאדִין. לשון חכמים:

(רכ) טעם. וָואס דִיא פִּיּוּטִים וָואס מֶען זָאגְט בַּייא דִיא תְּפִלּוֹת הֶערִין אָהִין גֶערוּפֶען קְרוֹבוֹת. וַוייל מֶען זָאגְט זַייא אִין מִיטֶען דִיא תְּפִלּוֹת א):

טעם

א) בְּסֵפֶר שִׁבֳּלֵי הַלֶּקֶט שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבִּין אַז עֶס אִיז אַמִּצְוָה צוּ זָאגִין פִּיּוּטִים אוּן וֶוען ר' אֱלִיעֶזֶר הָאט גִּימַאכְט דֶעם פִּיּוּט וחיות אשר הנה כו' אִיז גִּיוֶועזֶען אַפַייעֶר אַרוּם אִיהְם:

ב) בְּסֵפֶר קַב הַיָּשָׁר וָוערְט גִּיבְּרֶענְגְט אַ סִיפּוּר פוּן אַגָּדוֹל הַדּוֹר ר' שלמה אלקבץ ז"ל וָוער הָאט גִּימַאכְט דֶעם זֶמֶר פוּן לְכָה דוֹדִי) עֶר אִיז בָּקִי גִּיוֶועזֶען אִין חָכְמַת הַקַּבָּלָה אוּן הָאט מְחַבֵּר גִּיוֶועזֶען פִיעֶל פִּיּוּטִים אוּן וַוייל עֶר אִיז גִּיוֶוען אַ גְרוֹיסֶער חָכָם הָאבֶּען זִיךְ אִין אִיהְם דִי שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל מְקַנֵּא גִּיוֶועזֶען. אַיִשְׁמָעֵאל הָאט אִיהְם גִּיהַרְגֶ'ת אוּן הָאט אִיהְם בֶּעגְרָאבֶּען בַּיי זִיךְ אִין גָארְטֶען נֶעבֶּען אַיין פַייגֶען בּוֹים. אוּן דֶער פַייגֶען בּוֹים הָאט אָן גִּיהוֹיבֶּען צוּ בְּלִיהֶען פַאר דֶער צַייט אוּן עֶס הָאט אוֹיף אִיהְם גִּיוַואקְסֶען זֵייעֶר שֵׁיינֶע אוּן גְרוֹיסֶע פַייגִין. הָאט זִיךְ אוֹיף דֶעם דִי גַאנְצֶע שְׁטָאט זֵייעֶר פֶערְוואוּנְדֶערְט בִּיז דִי זַאךְ אִיז אָן גִּיקוּמֶען צוּ דֶעם מֶערְקִישֶׁען קֶענִיג. וִוי דֶער מֶלֶךְ הָאט גִּיזֶעהִין דִי פֵּירוֹת הָאט עֶר זִיךְ זֵייעֶר פֶערְוואוּנְדֶערְט. אוּן הָאט גֶעשִׁיקְט רוּפֶען דֶעם יִשְׁמָעֵאל אוּן הָאט אִיהְם גִּיפְרֶעגְט וָואס פַאר אַמִּיטֶעל עֶר הָאט גִּיטָאן אַז דִי פַייגֶען זָאלֶען פַארְטִיג וֶוערִין פַאר דֶער צַייט. אוּן פַאר גְרוֹיס פַּחַד הָאט דֶער יִשְׁמָעֵאל נִישְׁט גִּיוְוִיסְט וָואס עֶר זָאל דֶעם מֶלֶךְ עֶנְטְפֶערִין. וָוארִין הַשֵּׁי"ת הָאט אַזוֹי גִּיפִיהְרְט. הָאט דֶער מֶלֶךְ גֶעהֵייסֶען אַז מֶען זָאל אִיהְם אָן טָאן גְרוֹיסֶע יִסּוּרִים בִּיז דֶער יִשְׁמָעֵאל הָאט גִּימוּזְט מוֹדֶה זַיין אַז פוּן דֶעם טָאג אָן וָואס עֶר הָאט גִּיהַרְגֶ'ת דֶעם יְהוּדִי ר' שלמה אלקב"ץ הָאט אוֹיף דֶעם בּוֹים אָן גִּיהוֹיבֶּען צוּ וַואקְסֶען פֵּירוֹת פַאר דֶער צַייט. הָאט דֶער מֶלֶךְ בֶּעפוֹילֶען אַז מֶען זָאל דֶעם יִשְׁמָעֵאל דֶעם רוֹצֵחַ אוֹיף הֶענְגִין אוֹיף דֶעם זֶעלְבִּין בּוֹים. דֶער כְּלַל אִיז אַז דִי גְדוֹלֵי הַדּוֹר הָאבִּין מְתַקֵּן גִּיוֶועזֶען פִיעֶל פִּיּוּטִים:

(רכא) **טעם.** וָואס מֶען טוּהְט אָהְן אִין יו״ט בֶּעסֶערִי קְלֵיידֶער וִויא אִין שַׁבָּת. אוֹיךְ אִיז מֶען נוֹהֵג צוּ עֶסִין בֶּעסֶערִי מַאֲכָלִים וִויא שַׁבָּת. וַוייל דִיא זַאךְ וָואס עֶס קוּמְט אַמָאהְל אִיז בַּייא דֶעם מֶענְשׁ מֶעהְר חָשׁוּב. אַזוֹי וִויא מֶען זֶעהְט אַז וֶוען עֶס קוּמְט צוּ אֵיינֶעם זַיין רֶבִּי אָדֶער זַיין פָּאטֶער נָאר אַמָאהְל טוּהְט עֶר אִיהְם אָהְן מֶעהְר כָּבוֹד וִויא אַז עֶר זָאל בַּיי אִיהְם תָּמִיד זַיין. יוסף אומץ:

(רכב) **טעם.** וָואס מֶען אִיז מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת אִין דֶעם לֶעצְטֶען טָאג יו״ט. וַוייל אֵיינְס פוּן דִיא צֶעהְן נִסִים פוּן דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז גִיוֶוען. אַז דִיא יוּדֶען הָאבֶּען דְרַייא מָאהְל אִין יָאהְר עוֹלֶה רֶגֶל גִיוֶוען אִין **פסח. שבועות. אין סוכות.** אִין זֶענִין גֶענַאנְגִין אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ אַרַיין. אִין וֶוען זַייא זֶענִין גֶעשְׁטַאנִין אִיז גִיוֶוען זֵייעֶר עֶנְג אִין וֶוען זַייא הָאבִּין זִיךְ גֶעבִּיקְט אִיז גִיוֶוען גְרָאם. דָאס אִיז גִיוֶוען אַקֶעגִין דִיא טֶבַע. נָאר דָאס עִנְיָן אִיז וָוארִין יֶעדִין יו״ט זֶענִין גֶעקוּמֶען דִיא נְשָׁמוֹת פוּן **אברהם יצחק** אִין **יעקב** אִין דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַעֲלָה מִיט אַלֶע נְשָׁמוֹת פוּן דִיא צַדִיקִים אִין דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַטָּה הָט זִיךְ אָפּ גֶעטוּהְן אִין דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַעֲלָה הָאט אַרָאפּ גֶענִידֶערְט. אִין דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ שֶׁל מַעֲלָה אִיז זֵייעֶר אַ רוּחְנִיוּת. דוּרְךְ דֶעם הָט דָאס גִיקָאנְט מְקַבֵּל זַיין אַלֶע יוּדֶען. דוּרְךְ דֶעם אַצוּנְד אַז דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז חָרוּב גִיוָוארִין דוּרְךְ אוּנְזֶערִי עֲוֹנוֹת. בֶּעדַארְפֶען מִיר מַזְכִּיר צוּ זַיין דִיא נְשָׁמוֹת פוּן אוּנְזֶערִי אָבוֹת אַיֶעדִין רֶגֶל. כְּדֵי זֵייעֶר זְכוּת זָאל אוֹיף אוּנְז מֵגִין זַיין. אִין צוּ אוּנְזֶערִי קִינְדֶער אוֹיף אֵייבִּיג אָמֵן:

(רכג) **טעם.** וָואס מֶען לֶעבֶערְט דִיא חַלוֹת מִיט אַשְׁלִיסֶעל אוּם שַׁבָּת נָאךְ פֶּסַח. וָוארִין אִין דֶער צַייט וֶוען דִיא יוּדֶען הָאבִּין גִינֶעמִין מָן. אַזוֹי פוּן דֶער צַייט אָהְן וָואס מֶען הָאט מַקְרִיב גִיוֶועזֶען דֶעם

עומר

א) אַז עֶר אִיז מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת זָאל עֶר נִישְׁט זָאגֶען בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי נוֹדֵר צְדָקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתָם נָאר עֶר זָאל זָאגִין בַּעֲבוּר שֶׁאֶתֵּן (אִיךְ וֶועל גֶעבִּין) וָוארִין אֶפְשַׁר וֶועט עֶר נִישְׁט תֵּיכֶף אָפּ גֶעבִּין דֶעם נֶדֶר אַזוֹי וֶועט נָאךְ ח״ו אוֹיף אִיהְם דִי נְשָׁמָה וָואס עֶר הָאט פַאר אִיהְר מְנַדֵר גִיוֶועזֶען מְקַטְרֵג זַיין. דְרוּם זָאל עֶר נִישְׁט זָאגִין בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי נוֹדֵר. אִיךְ בִּין מְנַדֵר צוּ גֶעבִּין. נָאר עֶר זָאל זָאגִין בַּעֲבוּר שֶׁאֶתֵּן. קב הישר:

דִיא מֶענְשִׁין וָואס זַיי זָאגִין נָאךְ דֶעם וָואס זַיי זָאגִין יִזְכּוֹר דֶעם נוּסַח פוּן **אל מלא רחמים** זֶענִין זִיךְ טוֹעֶה. וָוארִין דֶעם נוּסַח פוּן אֵל מָלֵא רַחֲמִים זָאגְט מֶען נָאר אוֹיף דִי וָואס זֶענִין נִפְטָר גִיוָוארִין אִין דֶעם יָאהְר:

עומר דעם אנדערין טאג פסח. האבין זייא שוין נישט מעהר גיגעסין פון דעם מן אין זיי האבין שוין אהנגעהויבען צו עסין פון די תבואות פון דעם לאנד. אזוי האבין די ידען אהנגעהויבען צו בעדארפען פרנסה. וואריין ביז אין דער צייט האבין זיי געהאט דעם מן. אין יעדע זאך האט אשער. אזוי וויא מיר בעטין אז השי"ת זאל אונז עפינין די טויערין פון פרנסה. דריבער האט זיך פארשפרייט דער מנהג אז מען זאל מאכען אצורה פון אשליסעל אויף די חלות צו ארמז אז השי"ת זאל אונז עפענין די טויערין פון פרנסה.

אוהב ישראל:

(רכד) טעם. וואס מען איז נוהג צו פאסטען בה"ב. שני. וחמישי. ושני. נאך פסח. און נאך סוכות. ווייל מען האט אחשש טאמער דורך עסין און טרינקען און דורך שמחה איז מען נעקומען צו איין עבירה. אבער שבועות ווייל עס איז נאר איין טאג איז נישט אחשש. מ"א סי' תצ"ב:

(רכה) טעם. וואס מען פאסט נישט כה"ב אין חודש ניסן אויך נישט אין חודש תשרי. אין ניסן פאסט מען נישט בה"ב ווייל דער רוב חודש איז אוועק געגאנגען מיט קדושה דורך דעם איז מען נוהג קדושה אין יום טוב דעם גאנצען חודש. אז מען פאסט נישט אין חודש ניסן נאר די בכורים פאסטען אין ע"פ אזכר צו דעם נס וואס דיא בכורים פון מצרים זענין אוים געשטארבען אין דיא בכורים פון ישראל זענין ניצול געווארין. אויך אין חודש תשרי פאסט מען נישט. ווייל דער חודש איז פיהל מיט מועדות. דורך דעם פאסט מען ערשט בה"ב נאך חודש ניסן און נאך חודש תשרי. (לבוש) א):

(רכו) טעם. וואס דער מנהג איז אז מען טאר זיך נישט אפ שעהרין אויך מאכט מען נישט חתונה צווישען פסח אין שבועות. ב) כדי מען זאל נישט מעהרין שמחה. וואריין אין דער צייט זענין געשטארבען

א) און שבת וואס מען בענטשט ראש חודש זאל מען נישט מזכיר זיין דעם תענית פון בה"ב מכל שכן אז ר"ח גיפאלט אין שבת זאל מען בודאי נישט מזכיר זיין בה"ב. מהרי"ל:

ב) אין ספר ארחות חיים ווערט גיברענגט בשם כתבי דע"ק אז די התחלת נישואין זענין אין ל"ג בעומר קען מען נומר זיין אין דער נאכט פון ל"ד בעומר אפילו די עיקר חופה איז ביי נאכט איז מותר. ווייל מען האט אן גיהויבען אין טאג פון ל"ג בעומר. נאר מען בעדארף זעהין זיך מקדים צו זיין אז מען זאל די סעודה אויך מאכען אין דעם טאג פון ל"ג בעומר און נישט צו מאכין ריקודים און כלי זמר אין דער נאכט פון ל"ד. נאר אז זייער כוונה איז לשם שמים איז מען מיקיל:

דִיא תַּלְמִידִים פוּן ר׳ עֲקִיבָא. אָבֶּער אַשִׁידוּךְ קֶען מֶען טוּהְן אוֹיךְ אִין דֶער סְפִירָה א) טור:

(רכז) טעם. וָואס חוֹדֶש אִיָּיר אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה. וַוייל אַלֶּע קְרַאנְקְהֵייטֶען קוּמֶען פוּן אֶועלְכֶע מַאֲכָלִים וָואס עֶס טוּהְט שָׁאדֶען דֶעם מֶענְשׁ. אִין בְּחוֹדֶש אִיָּיר הָט אָהְנְגֶעהוֹיבֶּען דֶער מָן צוּ גֵיין וָוס אִיז אַיין עֶסִין וָואס עֶס וֶועט אַיין גֶעזַאפְּט אִין דִיא אֵיבָרִים אַזוֹי אִיז פוּן דֶעם עֶסִין דֶעם מָן נִישְׁט גִיוֶוען קֵיין שׁוּם חוֹלַאַת אִין קֵיין שׁוּם שְׁמָערְץ. נִמְצָא וָוענִין אִין דֶעם חוֹדֶש גֶעהַיילְט גִיוָוארִין אַלֶּע קְרַאנְקֶע. דְרוּם אִיז גֶעבְּלִיבֶּען דִי טֶבַע אַז חוֹדֶש אִיָּיר אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה. (בני יששכר) וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים וָאגְט מֶען דָאס חוֹדֶש מַיא אִיז מְסוּגָל צוּ רְפוּאָה:

(רכח) עוד טעם. דְרִיבֶּער אִיז דִיא הַתְחָלָה פוּן שַׁעֲרֵי רְפוּאָה אִין דֶעם חוֹדֶש. וַוייל אִיָּיר אִיז דִי ר״ת פוּן ׳אני ׳ידוד ׳רופאך:

(רכט) טעם. פוּן ל״ג בעומר. וַוייל אִין דִיא טֶעג וָואס מֶען זָאגְט אִין זֵייא נִישְׁט תַּחֲנוּן וָוענִין דִיא תַּלְמִידִים פוּן רַבִּי עֲקִיבָא נִישְׁט גֶעשְׁטָארְבֶּן. הַיְינוּ אַכְט טָאג פוּן פֶּסַח. צְוַוייא טֶעג פוּן ר״ח אִיָּיר. ר״ח סִיוָן. אִין זֶעקְס שַׁבָּתוֹת. אִיז צוּזַאמֶען זִיבֶּעצֶעהְן טָאג. וָוענִין אִיבֶּער גֶעבְּלִיבֶּען צְוַוייא אִין דְרַייסִיג טֶעג בִּיז צוּ דֶער צָאהְל פוּן נַיין אִין פֶערְצִיג וָואס אִין זֵייא וָוענִין דִיא תַּלְמִידִים פוּן ר״ע גֶעשְׁטָארְבֶּן. דוּרְךְ דֶעם פְרֵייד מֶען זִיךְ אִין טָאג פוּן ל״ג בָּעוֹמֶר ב). מהרי״ל:

(רל) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דִיא קִינְדֶר שִׁיסֶען מִיט פַאלֶען בֵּיינֶען אִין ל״ג בָּעוֹמֶר. וַוייל אַזוֹי לַאנְג ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי הָאט גִילֶעבְּט הָאט מֶען נִישְׁט גֶעזֶעהְן אַרֶעגִין בוֹינִין (וָואס דֶער רֶעגִין בוֹינִין אִיז אַצֵייכֶען אַז מֶען אִיז חַיו וְשָׁלוֹם עֶס זָאל זַיין אַמַבּוּל) ע״כ אִיז דָער פַאלֶען בוֹגִין אַרֶמֶז צוּ ר׳ שִׁמְעוֹן. בני יששכר:

א) אוֹיךְ זָאל מֶען נִישְׁט מַאכִין שֶׁהֶחֱיָינוּ אִין דִי טֶעג פוּן סְפִירָה. (בִּגְדֵי אַהֲרֹן). אַז מֶען הָאט אָבֶּער חֲתוּנָה אִין ל״ג בָּעוֹמֶר קֶען עֶר בְּשַׁבָּת פַאר דֶער חֲתוּנָה גֵיין דִי קְלֵיידֶער אוּן מַאכִין שֶׁהֶחֱיָינוּ:

ב) אִין סֵפֶר נוֹפֶת צוּפִים וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אַז דִי תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא וָוענִין גִישְׁטָארְבִּין אִין צְוַויי אוּן דְרֵייסִיג טֶעג פוּן דֶער סְפִירָה אוּן רשב״י וָואס אִיז גִיוֶועזִין דֶער לֶעצְטֶער פוּן דִי תַּלְמִידִים אִיז גִישְׁטָארְבִּין אִין ל״ג בָּעוֹמֶר וָוענִין דִי דִינִים נִמְתַּק גֶעוָוארִין דוּרְךְ דֶעם אִיז ל״ג בָּעוֹמֶר יוֹם שִׂמְחָתוֹ עַד הַיּוֹם אַזוֹי וִוי עֶס וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אִין סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים:

(רלא) **טעם.** וואס מען רופט דעם אנדערין טאג פון ראש חודש סיון **יחום טאג.** ווייל השי"ת האט גיזאגט צו משה אין ראש חודש סיון אז ער זאל זאגין צו דיא יודען. **ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.** (איהר יודען וועט צו מיר זיין אקעגינרייך אין אהייליג פאלק). **והייתם לי סגולה מכל העמים.** (אין איהר וועט צו מיר זיין געליבט מעהר וויא אלע פעלקער). אין דעם ערשטען טאג האט משה די יודען נישט גיזאגט ווייל זייא זענין גיוועזען שוואך פון דעם וועג. האט ער ערשט זייא גיזאגט דעם אנדערין טאג ר"ח. אזוי וויא דיא גמרא זאגט אין שבת. דרום רופט מען דעם טאג **יוחם טאג** ווייל משה רבינו האט אונז גיזאגט דעם סדר פון אונזער יוחס אין נאהמען פון השי"ת:

ענני חג השבועות

(רלב) **טעם.** וואס דער יו"ט ווערט אהן גערופען **חג השבועות.** ווייל השי"ת האט געשווארין אז ער זאל אונז נישט איבערבייטען פאר איין אנדער פאלק. אין מיר האבין צו איהם געשווארין. אז מיר זאלין איהם נישט ח"ו איבערבייטען. טור ברקת:

(רלג) **טעם.** וואס דער מנהג איז מען זאל שטעלין ביימער. אין שיהר אויך בייא זיך אין דער היים. אזכר צו דער שמחה פון מתן תורה וואס עס האט געוואקסען גראז ארום דעם בארג סיני. לבוש:

(רלד) **טעם.** וואס מען איז נוהג נישט צו שלאפען די נאכט פון שבועות אין צו לערנין תורה. ווייל קודם קבלת-התורה האבין זייא אגאנצע נאכט געשלאפען ביז השי"ת האט זייא גענומט אויף וועקין. דורך דעם בעדארפען מיר דאס מתקן זיין א). מ"א סי' תצ"ד:

א) בספר בינת יעקב שטייט אזוי עס איז ידועה אז אלע נפשות זענין גישטאנין אויף דעם בארג סיני. און איך האב גיהערט פון הרב הצדיק הקדוש מראפשיטץ זצוק"ל בשם הצדיק הקדוש המפורסם מוהר"ר אלימלך זי"ע בזה הלשון נישט דאס אליין וואס איך געדענק דעם מעמד הר סיני נאר איך גידענק די אלע וואס זיי זענין ביי מיר דעמילט גישטאנען:

ובשם קדוש אחר וואס האט גיזאגט דעם טעם פאר וואס די עשרת הדברות זענין גיזאגט גיווארין בלשון יחיד. צו לערנין דאס דער מענש זאל נישט טראכטען און זאגין וואס איז דען אז איך בין ני"ט פון די עובדי השם. עס איז דאך דא פיעל מלאכים און פיעל צדיקים וואס דינען איהם. וואס דארף השי"ת מיין עבודה. דרום האט השי"ת גיזאגט

(רלה) טעם. ווס מען עסט מאכלים פון חלב דעם ערשטין טאג שבועות. ווארין ביז מען האט גינעבין די תורה האט מען נימענט עסי פלייש אהן שחיטה. אין נאך דעם וואס מען האט גינעבין דיא תורה ווענין וייא גיבאטין גיווארין אויף דער שחיטה. אין די תורה איז גינעבין גיווארין צו דיא יודען אים שבת. אזוי זענין אלע כלים אסור גיווארין. ווארין אין שבת האט מען נישט גיקענט דיא כלים כשרין. האבין זייא נישט גיהאט וואס צו עסין. ווארין דיא כלים מיט דעם פלייש וואס זייא האבין אהן נערייט איז אסור גיווארין. האבין זייא געמוזט עסין מאכלים פון חלב. דרום עסין מיר אויך מאכלים פון חלב אין שבועות אוכר צו מתן תורה. נאולת ישראל:

(רלו) עוד טעם. ווייל דר מדרש זאגט אז דר בארג סיני האט אכט שמות אין איין נאמען איז פון זייא גבנונים. פון דעם לשון נקי כגבינה. (ריין וויא קעז). דרום עסט מען אין שבועות מאכלים פון קעז ווייל מיר האבין מקבל גיוועזן דיא תורה אויף דעם בארג וואס דער בארג ווערד אויך אזוי אהן גערופען. בשם הרב הגאון המקובל מוהר״ר שמשון מאסטריפאליע זצוק״ל:

ענ׳ני יום טוב

(רלז) טעם. וואס מען טאר נישט קאכין פון יו״ט אויף שבת. כדי מען זאל נישט קימען צו קאכען פון יו״ט אויף חול. ווארין מען וועט

צו איעדין איינעם אנכי יי אלהיך. דהיינו זאלסט בייא דיר טראכטין דאס איך בין נאר דיין גאט אליין. און איך האב נישט קיין שום עובד חוץ דיר. און די גאנצי עבודה איז מוטל נאר אויף דיר:

ובספר דברי שאול (ואתחנן) ווערט גיברענגט דאס דורך דעם איז השי״ת גיקומין צו די ישראל ווען ער האט זיי גינעבען די תורה מיט קולות און פלאמען. אקעגין דעם אזוי ווי דער גאון יעב״ץ שרייבט דאס אין ים הגדול קומין ארוים אזעלכע מענשין פון דעם ים און זינגען מיט אזוי אזיסקייט. דאס ווען מען זאל נישט שלאגין אין דער פויק אז מען זאל נישט הערין זייער קול וואלטען מענשין גישטארבין דורך דעם זיסקייט פון זייער קול. און בפרט ווען זיי האבען גיהערט דאס זיסקייט וואס נאט האט צו זיי גיטאן רײדין וואלטין זיי בוודאי גיוועזן גישטארבין. דורך דעם איז השי״ת צו זיי גיקומען מיט קולות און פלאמען כדי זיי זאלען נישט הערען דאס זיסקייט פון זיינע רייד:

וועט זאגן מאָרגען מען טאָר נישט קאָכען פון יו"ט אויף שבת. טאָר מען פון יו"ט אויף אַוואָכען טאָג בודאי נישט קאָכען א):

ענייני תשעה באב

(רלח) טעם. אז מען בענטשט ראש חודש אב זאָגט מען מנחם אב. מען איז מנחם דעם א' ב'. ווייל אלע קינות זענען געשטעלט מיט א' ב'. און אז עס וועט זיין די גאולה וועט זיין די נחמה אויף דעם א"ב:

(רלט) טעם. וואָס מען עסט אין ראש חודש אויך נישט פלייש. אפילו סעודת ר"ח איז א מצוה. ווייל אין ר"ח אב איז אהרן געשטאָרבען ב):

(רמ) טעם. וואָס מען באַדאַרף צו זיצען אויף דער ערד בייא דער סעודה המפסקת. כדי עס זאָל אויס ווייזען איין אָרימע אין אַנדערע סעודה. אָבער דיא שיך דאַרף מען נישט אויס טוהן בייא דער סעודה. ב"י:

(רמא) טעם. וואָס מען טאָר נישט עסען צוויי־ערליי גיקעכטץ בייא דער סעודה המפסקת. וואָרין דאָס איז דער סדר פון הערשאַפט אין כבוד ג):

טעם

א) נאָר אז מען מאַכט איין עירוב תבשילין אין ערב יו"ט קען מען שוין קאָכען פון יו"ט אויף שבת. ווייל ער האָט שוין אָנגיהויבען צו קאָכען און צו באַקען פון ערב יו"ט אויף שבת. הייסט דאָס וואָס ער קאָכט אין יו"ט גלייך ווי ער איז גומר דאָס וואָס ער האָט אָנגיהויבען צו קאָכען אין עי"ט. איז שוין מיט דעם אַצייכען אַז פון יו"ט אויף חול איז אין גאַנצען אָסור:

ווען אפילו ער האָט גימאַכט איין עירוב תבשילין קען ער נישט קאָכען אין ערשטין טאָג יו"ט אויף שבת. היינו אז יו"ט גיפאַלט ביום ה' וביום ו' קען ער נישט קאָכען ביום ה' אויף שבת. (או"ח סי' תקכ"ז) אויך טאָר מען נישט קענען לאָקשין אין יו"ט ווייל די אַלטע זענען פיעל בעסער. מ"א:

ב) בין המצרים היינו פון שבעה עשר בתמוז ביז נאָך ת"ב איז אָסור צו עסין אפרי חדש אויך איז אָסור אָן צו קליידן נייע מלבושים כדי מען זאָל נישט באַדאַרפן מאַכן שהחיינו. אָבער נייע שיך קען מען אָן טאָן. וואָרין מען מאַכט אויף זיי נישט שהחיינו. נאָר פון ר"ח אב אָן זאָל מען נייע שיך אויך נישט אָן טאָן. נעגיל שניידען איז נישט אָסור נאָר די וואָך פון ת"ב. אָבער לכבוד שבת מעג מען זיי אָפּ שניידען. אויך מעג מען אין די טעג אַשידוך טאָן. אָבער אַסעודה טאָר מען נישט מאַכן. נאָר וואָס מען איז נוהג צו עסין לעקאך בשעת די תנאים דאָס הייסט נישט אַסעודה:

ג) ווען אפילו די צוויי מינים זענען אין איין טאָפּ גיקאָכט טאָר מען אויך נישט עסין. נאָר ווען עס איז אַזאַ מאכל וואָס דער סדר איז אַז מען זאָל עס אַנאַנץ יאָהר אַזוי

קאכען

(רמב) טעם. וואס מען זאגט נאך דער תפלה פון מעריב קדיש שלם מיט תתקבל. ווייל מען האט נאך נישט געלייגט איכה וואס עס שטייט דארט סתם תפלתי. (עס איז פארשטעלט מיין תפלה. לבוש א): אבער אין דער פריה זאגט מען נישט תתקבל נאר ערשט צו מנחה ווייל מען האט שוין גיזאגט נחם:

(רמג) טעם. וואס עס שטייט אין דער מגילה פון איכה ביא דעם א״ב דיא פ׳ פאר דער ע׳. ווייל דיא גמרא זאגט אז ס׳ ע׳ סומך "עניים. מען באדארף אינמער שטיצען די ארימע. אבער דא האט מען דעם ארימאן נישט איינמער שטיצט ווייל פיהו מריתי מען האט זיין מויל ווידער גישפעניגט. דרום שטייט דיא פ׳ צווישען דיא ס׳ אין צווישן דיא ע׳. נאולת ישראל:

(רמד) טעם. וואס מען זאגט נישט ויהי נועם אז תשעה באב גיפאלט אין מוצאי שבת. ווייל ויהי נועם האט מען מיסד גיוועזן ביא דעם אויף שטעלין דאס משכן. זאגט מען נישט אצונד אין דעם טאג וואס דאס מקדש איז חרוב גיווארין. מטה משה:

(רמה) טעם. ווס מען זאגט ואתה קדוש נאך דעם ליינין איכה. ווייל די מגלת איכה האט גיזאגט פאר השי״ת רבונו של עולם אז די ישראל וועלין חיו פארלענגט ווערין וועט ווער מקדש זיין דיין נאמען אויף

קאכען. דהיינו אמאכל וואס ווערט אויף דעם ארויף גינעבין ציבאלים מעג מען עסין. אויך טאר מען נישט עסין ביי דער סעודה קרעפליך גיפילט מיט קעז. ווייל אז דער קעז ווערט גיקאכט. הייסט דאס מיט דעם טייג צוויי תבשילין. אבער לאקשין מיט קעז מעג מען עסין: אויך טאר מען נישט עסין פיש ביי דער סעודה. ווייל עס איז אמאכל פון מלכים. אויך איז מען נוהג צו עסין ביי דער סעודה המפסקת ארבים אדער אייער. ווייל דאס איז אסימן צו אבילות אזוי ווי דאס איז קיילעכדיג אזוי אויך אבילות איז אקיילעכדיגע זאך וואס עס גייט ארום די וועלט. אויך זאלין דריי מענשין נישט צוזאמען עסין ביי דער סעודה כדי דיי זאלין נישט חייב זיין צו בענטשין בזימון. לבוש ומ״א סי׳ תקנ״ב:

א) אז ט״ב גיפאלט ביום א׳ זאל מען תיכף נאך דער תפלה ווען מען זעהט דאס ליכט מאכין די ברכה ברוך אתה יי. ומ״ה בורא מאורי האש. און במוצאי תשעה באב פאר דער סעודה זאל מען מאכען הבדלה. אבער דעם כוס און די ברכה פון המבדיל בין קודש לחול. אבער בשמים זאל מען נישט שמעקין (מהרי״ל). נשים וואס די ווייסען נישט צו מאכין הבדלה אין דער תפלה. מארין די קיין פייער מאכין ביז די זאלין זאגין בא״י אמ״ה המבדיל בין קודש לחול. שליה: און דער רמ״א שרייבט אין סי׳ רצ״ט אז נשים זאלין זאגין המבדיל אן שם ומלכות:

אויף דער וועלט . און ווער וועט מסדר זיין צו דיר קדושה אין די בתי כנסיות . איז השי"ת צו די יודען מרוצה געווארין במדת הרחמים . דריבער האבין די חכמים מתקן געוועזן דאס מען זאל זאגין **ואתה קדוש** נאך מגלת איכה . פרדס :

(רמו) טעם . וואס מען זאגט נישט **ובא לציון גואל**. תשעה באב ביי'דן נאכט. ווייל ביי נאכט איז קיין גאולה . טור :

(רמז) טעם . וואס דער אבל ר"ל מעג ביי נאכט און אויך ביי טאג גיין אין שיהל אריין זאגין קינות . ווייל דאס גאנצע פאלק וועגין ווי אבילים דרום מעג ער מיט זיי זיטצען. (לבוש) אויך קען דער אבל אין ט"ב עולה תורה זיין און אויך מפטיר זיין . שערי תשובה סי' תקנ"ד :

(רמח) טעם . וואס מען לייגט נישט קיין תפילין אין ט"ב . ווייל תפילין ווערין אהן גערופען פאר (שיינקייט) . מ"א סי' תקנ"ה :

(רמט) טעם ; וואס דער חזן זאגט נישט **ברכת כהנים** אין דר תפלה פון שחרית . ווייל ט"ב איז אסור בשאילת שלום . ווי אזוי קען ער זאגין וישם לך שלום :

(רן) עוד טעם . ווייל אז דער כהן איז איין אבל טאר ער נישט דיכענין . אין ט"ב זענין דיא כהנים אבילים אויף דעם חורבן . שו"ת פנים מאירות :

(רנא) טעם . אז עס איז א ברית אין ט"ב איז מען דאס קינד מל נאך דעם וואס מען איז גומר דיא קינות . ווייל די מילה באדארף צו זיין מיט שמחה. אזוי ווי עס שטייט אין פסוק **שש אנכי על אמרתיך**. אבער נאך דעם גומר זיין די קינות האט מען שוין גיזאגט דיא פסוקים פון נחמה אין שמחה א) . לבוש סי' תקנ"ט :

(רנב) טעם . וואס מען זאגט נישט **אל ארך אפים**. אז ט"ב גיפאלט ביום ה' אויך זאגט מען נישט **למנצח יענך**, אויך אז ט"ב איז ביום א' זאגט מען נישט שבת **צדקתך צדק**, ווייל ט"ב וועט אהן גערופען מועד . ט"ז :

(רנג) טעם . וואס מען זאגט נישט ואני זאת בריתי . נאר נאך ובא לציון גואל כו' נאום ה' . הייבט מען אהן **ואתה קדוש**. כדי עס זאל

נישט

א) אז עס איז אמילה אין ט"ב אוז מען נוהג צו רופען דם קינד מנחם. אזוי אויך אז עס איז אמילה און פורים גיט מען דעם קינד אנאמין מרדכי :

נִישְׁט אוּים וָועהְן ווִיא עֶר אִיז מְקַיֵּים בְּרִית אוֹיף דִיא קִינוֹת. מהרי״ל:

(רנד) טעם. וָואס נָאךְ חֲצוֹת בַּאדַארְף מֶען שׁוֹין נִישְׁט זִיצֶען אוֹיף דֶער עֶרְד. ווַייל דָאס זִיצֶען ט״ב אוֹיף דֶער עֶרְד. וֶוערְט נִישְׁט גִידֶענְקְט אִין דֶער גְמָרָא. שלי״ה:

(רנה) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נִישְׁט נחם בַּייא דֶער תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב אִין פוּן שַׁחֲרִית בִּיז מִנְחָה. ווַייל בִּיז מִנְחָה אִיז גְלַייךְ ווִיא דָם מֵת לִיגְט פַאר אִיהְם. אִיז נִישְׁט רָאוּי דֶעמִילְט מְנַחֵם צוּ זַיין. אָבֶער בַּיי מִנְחָה דֶעמִילְט אִיז גְלַייךְ ווִיא מֶען הָאט שׁוֹין דָאס מֵת בֶּעהַאלְטֶען. דרום זָאגְט מֶען צוּ מִנְחָה נַחֵם. המנהיג:

(רנו) עוד טעם. וָוארִין ט״ב צוּ מִנְחָה אִיז גִיבּוֹרִין גִיוָוארִין מָשִׁיחַ וָואס עֶר וֶועט אִיהְן נֶערוּפֶען מנחם א). זכור לאברהם:

טעם

א׳ דֶער זוהר שְׁרַייבְּט וָוען אַיין קְהִילָּה אוֹדֶער אַיין שִׁיהְל זָאלִין זִיךְ מְעוֹרֵר זַיין תְּשׁוּבָה צוּ טוּהְן אַזוֹי וָואלְט תֵּיכֶּף מָשִׁיחַ גֶעקִימֶען.

דֶער אור החיים שְׁרַייבְּט אַז דָאס אוֹרְט פוּן זַיין גֶבּוֹרִין וֶוערִין אִיז אִין ארץ ישראל הקדושה. אוֹיךְ דָארְט אִיז דָאס אוֹרְט פוּן זַיין בַּאהַאלְטֶען:

א) ובספר נתיב מצותיך להרב הצדיק הקדוש מוהר״ר יצחק אייזיק מקאמרנא זצוק״ל וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַז הבעש״ט ז״ע הָאט גִיזָאגְט אַז דִיא נְשָׁמָה פוּן רבינו הקדוש אור החיים אִיז פוּן רוח דוד פוּן אֲצִילוּת. אוּנ עֶר הָערְט אַיְדֶע נַאכְט תּוֹרָה פוּן הקב״ה עֶס אִיז נִישְׁט מֶעגְלִיךְ צוּ בֶּעשְׁרַייבְּען דָאס גְרוֹיסְקַייט פוּן זַיין קְדוּשָׁה. עֶר אִיז גִיוֶוען אַבַּעל רוּחַ הַקוֹדֶשׁ. אוּנ הבעש״ט אִיז גִיוֶוען נֶפֶשׁ דוד פוּן אֲצִילוּת. אַזוֹי הָאט הבעש״ט ז״ע גִיוָואלְט אַז עֶס זָאל וֶוערִין צוּ זַאמֶען גִיקְנוּפְּט דָאס נפש מִיט דֶעם רוּחַ פוּן דָוִד. הַיינוּ זַייא זָאלִין זִיךְ צוּ זַאמֶען קִימֶען וֶועט זַיין דוא גאולה אֲמִיתִּית. הָאט הבעש״ט גִישִׁיקְט דֶעם אור החיים הקדוש דָארְךְ גִיסוֹ הקדוש ר׳ גרשון מקיטוב צוּ עֶר זָאל קִימֶען קַיין ירושלים עֶר זָאל זִיךְ מִיט אִיהְם זֶעהְן הָאט עֶר אִיהְם גִיעֶנְטְפֶערְט אַז עֶר זָאל נִישְׁט פָאהְרֶען וָוארִין עֶס וֶועט זַיין בְּחִנָּם דוא טִרְחָה. אוּנ הבעש״ט הָאט דֶעם בְּרִיף נִישְׁט מְקַבֵּל גִיוֶועזִין הָאט עֶר זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ גִיוֶוען אוּנ אִיז גִיפָאהְרִין. מֶען הָאט אִיהְם אֲפִילוּ פוּן דֶעם הִימֶעל נִישְׁט גִיהַייסֶען פָאהְרִין הָאט עֶר זִיךְ פָארְט מוֹסֵר נֶפֶשׁ גִיוֶוען אוּנ אִיז גִיפָאהְרִין אִין ווִינְטֶער צַייט. יום טוב של פסח אִיז עֶר גִיוֶוען אִין סְטַאמְבּוּל אוּנ הָאט דָארְט גִיטָאן ווִינְדֶערְלִיכֶע זַאכֶען. דֶער נָאךְ אִיז עֶר וַוייטֶער גִיפָארִין מִיט דֶער שִׁיף. הָאט מֶען אִיהְם גִיזָאגְט פוּן דֶעם הִימֶעל אַז עֶר זָאל זִיךְ צוּרִיק קֶערִין הָאט הבעש״ט נִישְׁט גִיוָואלְט. הָאט מֶען בַּייא אִיהְם צוּ גִינוּמֶען אַלֶע מַדְרֵיגוֹת אוֹיךְ זַיין תּוֹרָה אוּנ תְּפִלָּה. עֶר הָאט נִישְׁט גִיקָאנְט זָאגִין אֲפִילוּ דָאס וָוארְט בָּרוּךְ אִין סִידוּר. ווַייל עֶר הָאט נִישְׁט פֶערְשְׁטַאנֶען דִיא אוֹתִיּוֹת. הָאט עֶר אוֹיף דֶעם אַלִּים נִישְׁט גִיקִיקְט אוּנ הָאט גִיזָאגְט וֶוען אֲפִילוּ אִיךְ בִּין אַיין עם הארץ וִויל אִיךְ אוֹיךְ פָאהְרִין צוּ הַצַּדִיק אור החיים הַקָדוֹשׁ קַיין ארץ ישראל. בִּיז דִיא שִׁיף אִיז צוּ בְּרוֹכֶען גִיוָוארִין אוּנ זַיין

טאכטער

(רנז) טעם. וואס מען איז נישט נוהג דיא מגילה פון איכה צו שרייבען אויף פארמיט אזוי ויא מען שרייבט מגילת אסתר. דיא מגילה פון איכה ליינט אויך דער חזן פאר דעם עולם. ווייל מיר האפן איערין טאג אז דער טאג זאל איבער גיקערט ווערין צו ששון און שמחה און צו יום טוב. דורך דעם וועגן די סופרים נישט נוהג צו שרייבען מגילת איכה. ווייל עס וועט הייסן אז מען גלייבט נישט אין דר גאולה ח״ו. לבוש:

(רנח) טעם. וואס אין ט״ב האלט מען ביא זיך קנאביל אויך ליינט מען קנאביל בבית הקברות. ווייל קנאביל מאכט אנטלויפען די חיצונים. דאס גאנצע יאהר קען מען ניצול ווערין דורך תורה און תפלה האבין זיא נישט שליטה. אבער ט״ב איז אסור בתלמוד תורה. ווייל עס שטייט פקודי ה׳ ישרים משמחי לב:

טעם

פאכמער אדיל הצדיקות איז אריין אונזם און האט שטארק אן גיהויבען צו שרייען מיין עדבאהרימדיגער פאטער זייא ביזט דיא וואס דוא זעהסט נישט אין מיין צרה. און פאר גרוים צער וואס ער האט גיזעהן אז דוא צרה איז זייער גרוים. און עס האט זיך פון איהם אפ גיטוהן אלע מדריגות און דוא גאנצע קדושה. האט ער גיזאגט שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד. רבון העולמים אוך פאהר צדיק אהיים. איז תיכף צו איהם גיקומען זיין רבי אחיה השלני הנביא אזוי אונ ער אין איין רגע צדיק גיקומען קיין פטאמביר און פון דארט איז ער לבית׳ גיפארין:

אויך אין ספר דברי דוד וועט גיברענגט אסיפור בשם הרב הצדיק הקדוש מטשארקוב זצוק״ל אז אמאהל האט המגיד הקדוש ממעזריטש זי״ע זיך נתעצב גיוועזין אז עס זאל זיין דוא גאולה. האט מען איהם גיסרענט מן השמים. ווער איז דער וואס איז אזוי דוחק את השעה. איז הען נישט דא אנדערעסטער פון איהם. האט המגיד הקדוש זצוק״ל גיענטפערט ווייל ער איז אצדיק הדור איז אויף איהם מוטל אז ער זאל זיך מתאם זיין בענין הגאולה. האט מען איהם גיפרעגט ווער וועט אויס ווייזין אז דוא ביסט אצדיק הדור. האט המגיד זי״ע גיענטפערט מיין חבריא קדושה וועלין אויף מיר עדות זאגין אז איך בין אצדיק הדור. האט מען איהם גיזאגט מן השמים ווען אזוי לאזין דיין חבריא קדישא עדות זאגין אז דוא ביסט אצדיק הדור. וועסטו זיין גירעכט מיט דיינע רייד. איז המגיד זצוק״ל גיקומען צו זיין חבריא קדישא און האט זייא גיפרעגט און דער צייט ווען אלע זענען פאר איהם גיזעסין, איז אמת אז איך בין אצדיק הדור. איז פון אלע נישט גיוועזן איינער וואס ער זאל זאגין אז עס איז אמת. אזוי האט ער גיפרעגט דרייא מאהל און עס איז נישט גיוועזן איינער ער זאל איהם אויף דעם עפיס ענטפערין. זעהט מען אפלא מהמעשה בעל דבר וואס איז העמילט גיוועזין. דען אלע האבין גיוויסט און גיגלייבט אז ער איז אצדיק הדור. און עס איז נישט פון זייא גיוועזן איינער וואס ער זאל זאגין אז עס איז אמת:

(רנט) טעם. וואס מען איז נישט מקדש די לבנה אין מוצאי שבת חזון. ווייל די לבנה מקדש זיין איז גלייך וויא קבלת פני השכינה. און דיא שכינה איז מען נישט מקבל נאר מתוך שמחה און דעמאלט איז אסור בשמחה. מהרי"ל:

(רם) טעם. וואס מיר פאסטען אויף דעם חורבן וואס עס איז שוין לאנג אוועק דאס איז נאר כדי מיר זאלין געבין צו אונזער הארץ. אז אונזערע מעשים זענין אויך אצונד אזוי וויא עס איז דעמאלס געוועזען זייערע מעשים. על כן פאסטען מיר אצונד כדי עס זאל אויף אונז נישט קומען וואס עס איז אויף זייא געקומען. יסוד התשובה בשם הרמב"ם:

(רמא) טעם. וואס דיא חכמים האבין געזאגט אז עס איז נישט געוועזען צו דיא יודען ימים טובים אזוי וויא **חמשה עשר באב**. ווייל עס האבין דעמאלט אויף געהערט צו שטארבען דיא מתי מדבר. אזוי ווי דער ירושלמי זאגט אז יעדין ערב תשעה באב איז אקול ארויס גיגאנגען צו דער מחנה פון ישראל. צאו לחפור. צאו לחפור. (אז זייא זאלין גיין אוים גראבין זייערי קברים). האבין זייא אוים גיגראבין זייערי קברים און האבין זיך דארט געלייגט שלאפין ביז אין דער פריה. און דער פריה ווען זייא זענין אויף גישטאנין האט פון זייא גיפעהלט פינפצעהן טויזענד. און דאס לעצטע יאהר האבין זייא זיך געפינען גאנץ עס האט פון זייא נאר נישט גיפעהלט. האבין זייא זיך געטראכט אפשר האבין מיר זיך טועה געוועזען אין חשבון פון דעם קביעת החודש. זענין זייא צוריק געגאנגען אין דיא קברים אריין צעהן טאג אין אב. און עלף טאג אין אב. און צוועלף. און דרייצין. און פערצין טאג אין אב. וויא עס איז געווארען פינפצעהן טאג אין חודש און זייא האבין געזעהן וויא דיא לבנה איז פול און זייא האבין זיך געפינען גאנץ. האבין זייא געזאגט עס איז שוין בטל געווארען אונזער גזירה און האבין זיך גימאכט יום טוב. כל בו:

ענייני תענית

(רמב) טעם. וואס מען פאסט דיא פיער תעניתים. **שבעה עשר בתמוז. תשעה באב. צום גדליה. עשרה בטבת.** דער טעם איז פון **שבעה** [illegible] התמוז. ווייל עס האט זיך אין איהם געטראפען פינעף זאכען. עס זענין אין דעם טאג צובראכען געווארען דיא

לדחות. עס איז בָּטֵל גֶעוָוארֶען דֶער תָּמִיד וָואס מֶען הָאט יֶעדִין טָאג מַקְרִיב גִיוֶועזֶען. עס איז אִין דֶעם טָאג דִי שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם צְוַוייא מָאהְל גֶעשְׁפַּאלְטֶען גֶעוָוארֶען א). אַפּוֹסְטְמוֹס הָאט פַארְבְּרֶענְט דִי תּוֹרָה. דָאס פִינְפְטֶע אִיז מֶען הָאט גִישְׁטֶעלְט אַ צֶלֶם אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ:

(רסג) טעם. וָואס מֶען פַאסְט תשעה באב. וַוייל עס הָאט זִיךְ אִין אִיהְם גֶעטְרָאפֶען פִינֶעף זַאכֶען. עס אִיז נִגְזַר גֶעוָוארֶען אוֹיף דִיא יוּדֶען אִין דֶער מִדְבָּר אַז זֵייא זָאלֶען נִישְׁט גֵיין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. עס אִיז אִין דֶעם טָאג חָרוּב גֶעוָוארֶען דֶם עֶרְשְׁטֵי בֵּית הַמִקְדָשׁ אִין דָאס אַנְדֶערִי בֵּית הַמִקְדָשׁ. עס אִיז בַּאצְווּנְגֶען גֶעוָוארֶען אַגְרוֹיסֶע שְׁטָאדְט פוּן דִי יוּדֶען וָוס אִיהְר נָאמֶען אִיז גִיוֶועזֶען בֵּיתָר. אִין אִיהְר אִיז גִיוֶועזֶען טוֹיזֶענְדֶער אִין צֶעהְן טוֹיזֶענְדֶער פוּן דִיא יוּדֶען. אִין דִיא שְׁטָאדְט אִיז גֶעפַאלֶען אִין דִי הֶענְד פוּן דִיא גוֹיִם אִין זֶענֶען אַלֶע גֶעהַרְגִּית גֶעוָוארֶען. עס אִיז דֶערְמִילְט גִיוֶועזֶען אַצָרָה אַזוֹי וִוייא וֶוען דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז חָרוּב גֶעוָוארֶען. אוֹיךְ אִין דֶעם טָאג הָאט טוּרְנוּסְרוּפוּס דֶער מֶלֶךְ פוּן אֱדוֹם צוּ אַקֶערְט דָאס אָרְט פוּן דֶעם הֵיכָל. אִין וָואס עס אִיז גִיוֶועזֶען אַרוּם דֶעם הֵיכַל. עס אִיז מְקוּיָם גֶעוָוארֶען אַזוֹי וִוי עס שְׁטֵייט צִיוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. צִיוֹן וֶועט וִוי אַפֶעלְד גֶעאַקֶערְט וֶוערִין:

(רסד) טעם. וָואס מֶען פַאסְט צום גדליה. וַוייל עֶר אִיז אִין דֶעם טָאג גֶעהַרְגִּית גֶעוָוארֶען. אִין עס הָאט זִיךְ אָהְן גֶעהוֹיבֶּען דָאס גָלוּת:

(רסה) טעם. וָואס מֶען פַאסְט עשרה בטבת. וַוייל אִין דֶעם טָאג הָאט דֶער קֶענִיג פוּן בָּבֶל בֶּעלַאגֶערְט דִי שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם אִין הָט זִי גִיבְּרֶענְט אִין עֶנְגְשַׁאפְט. אִין זְכַרְיָה זָאגְט דֶר פָּסוּק. כה אמר ה' צבאות. אַזוֹי הָאט גִיזָאגְט השי"ת דָאס דִיא פִיעֶר תַּעֲנִיתִים וֶועלִין זַיין בַּיי יִשְׂרָאֵל צוּ ששון אִין שמחה אִין צוּ ימים טובים:

(רסו) טעם. וָואס אֶיחִיד זָאגְט נִישְׁט עֲנֵנוּ אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן שַׁחֲרִית נָאר דֶר חַזָן. וַוייל טָאמֶער וֶועט זִיךְ אִיהְם חוּ טְרֶעפִין אֵיין אוֹנֶס אִין עֶר וֶועט נִישְׁט קֶענִין פַאסְטֶען וֶועט עֶר הָאבֶּען גִיזָאגְט שֶׁקֶר אִין

ויין

א) אִין סֵפֶר תולדות אהרן וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַז אי"ה וֶוען אליהו הנביא וֶועט קִימֶען אוּנ וֶועט מְבַשֵּׂר זַיין אַז מָשִׁיחַ וֶועט קִימֶען וֶועלִין זַיין דִיא כ"א יום פוּן שבעה עשר בתמוז בִּיז ט"ב יָמִים טוֹבִים אוּנ מֶען וֶועט אי"ה אוּנ דִיא אַלֶע טֶעג זָאגִין הַלֵּל. אוּנ ט"ב וֶועט זַיין א יום טוב גָדוֹל:

זַיין תְּפִלָּה. אָבֶּער דֶער חַזָּן קֶען זָאגִין עֲנֵנוּ אִין דֶער תְּפִלָּה פוּן שַׁחֲרִית. וָוארִין עֶס אִיז נִישְׁט מֶעגְלִיךְ אַז אֵיינֶער פוּן דֶעם צִבּוּר זָאל נִישְׁט פַאסְטֶען. תוס׳ מס׳ שבת:

(רסז) טעם. וָואס דֶער חַזָּן זָאגְט עננו צְווִישֶׁען דִיא בְּרָכָה פוּן גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל אִין צְווִישֶׁען רְפָאֵנוּ. ווייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ה׳ צורי וגואלי אִין נָאךְ דֶעם שְׁטֵייט יענך כו׳. אִין דָם וָואס אַיָחִיד זָאגְט נִישְׁט דָארְט עֲנֵנוּ. וָוארִין אַיָחִיד קֶען נִישְׁט קוֹבֵעַ זַיין אַבֶּעזוּנְדֶערִי בְּרָכָה. ב״י:

(רסח) טעם. וָואס אַיָחִיד לָאזְט נִישְׁט אוּיס בַּיי דֶער תְּפִלָּה פוּן עֲנֵנוּ **ברוך אתה ה׳ העונה בעת צרה**. ווייל אַיָחִיד טָאר נִישְׁט מְשַׁנֶה זַיין דִיא בְּרָכָה פוּן שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. לבוש סי׳ תקס״ה:

(רסט) טעם. וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבִּין מְכַוֵּין גֶיוֶועזִין אַז אַתַּעֲנִית זָאל דַוְקָא זַיין אַגַאנְצֶע טָאג. ווייל דָאס בְּלוּט פוּן דֶעם מֶענְשׁ אִיז דָאס גֶעוָועכְט פוּן אַלְצֶעהְן דִינְרִין. אִין אַז עֶס גֵייט פוּן דֶעם מֶענְשׁ אַרוּיס בְּלוּט דָאס גֶעוָועכְט פוּן אַמַטְבֵּעַ וָואס הֵייסְט אִיסוּר. פִּידֶעלְט עֶר טַעַם מִיתָה. כְּהַיוֹם אַז עֶר פַאסְט אַגַאנְצֶע טָאג וֶועט פוּן אִיהם גֶעמִינֶערְט בְּלוּט דֶעם שִׁיעוּר פוּן אֵיין אִיסוּר אִיז עֶר טוֹעֵם טַעַם מִיתָה. טוּהְט דִיא מִיתָה מְכַפֵּר זַיין זַיינֶע עֲוֹנוֹת. אָבֶּער אַז עֶר פַאסְט אִין טָאג ווייניגֶער אֵיין שָׁעָה אָדֶער צְווייא שָׁעָה וֶועט נִישְׁט זַיין בְּלוּט גֶעמִינֶערְט דֶער שִׁיעוּר פוּן אַגַאנְצֶען אִיסוּר. אִיז עֶר נִישְׁט טוֹעֵם דֶעם טַעַם פוּן מִיתָה דָאס עֶס זָאל פַארְגֶעבִּין זַיינֶע עֲוֹנוֹת. חסד לאברהם:

עניני ראש השנה

(ער) טעם. וָואס מֶען הֵייבְּט אָהְן צוּ בְּלָאזֶען שׁוֹפָר אִין ר״ח אֱלוּל. ווייל משֶׁה רַבֵּינוּ אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין הִימֶעל אִים ר״ח אֱלוּל עֶר זָאל מְקַבֵּל זַיין דִי אַנְדֶערִי לוּחוֹת. הָט מֶען גֶעבְּלָאזֶען שׁוֹפָר אִין דֶר מַחֲנֶה אִין השי״ת אִיז דֶער הוֹיבֶען גֶעוָוארֶען מִיט דֶעם קוֹל פוּן שׁוֹפָר. דְרִיבֶּער הָאט מֶען מְתַקֵּן גֶיוֶועזֶען אַז מֶען זָאל יֶעדֶעם יָאהְר אִין חוֹדֶשׁ אֱלוּל בְּלָאזֶען שׁוֹפָר כְּדֵי צוּ וָוארְנֶען דִיא יוּדֶען צוּ טוּהְן תְּשׁוּבָה (טור סי׳ תקפ״א):

(ערא) טעם. וָואס מֶען שְׁטֵייט אוּיף **סליחות** נָאנְץ פְרִיה. ווייל אִין אֵיטֶעדֶער נַאכְט טוּהְט השי״ת שְׁוֶועבִּין אִין אַכְצֶעהְן עוֹלָמוֹת אִין דִיא לֶעצְטֶע דְרַייא שָׁעָה שְׁוֶועבְט עֶר אוּיף דֶעם עוֹלָם. לבוש שם:

(ערב) טעם. אז ראש השנה נעפאלט ביום ב׳ אדער ביום ג׳ הייבט מען אהן צו זאגין סליחות ביום א׳ מיט אוואך פריהר. ווייל מען איז נוהג צו פאסטען צעהן טאג מיט יום כפור. אין פון ר״ה ביז יו״כ פעהלט תמיד פיער טאג וואס מען קען נישט פאסטען אין זייא. דהיינו צווייא טעג פון ר״ה אין שבת שובה אין ערב יו״כ. דורך דעם באדארף מען משלים צו זיין פיער טאג פאר ר״ה. אז ראש השנה נעפאלט אבער ביום ב׳ אדער ביום ג׳ וועט מען נישט קענין דיא פיער טאג פאסטען. אין כדי דער טאג זאל זיין נעצייכינט צו דער התחלה הייבט מען אהן תמיד צו זאגין סליחות ביום א׳ א). (לבוש):

(רעג) טעם. וואס דער חזן זאגט סליחות אין אנעלינגען טלית. ווייל מען זאגט סליחות בייא דער נאכט. אין אמייל פוסקים זאגען אז מען באדארף בייא דער נאכט אויך אויף דעם טלית מאכען אברכה. דרום זאגט מען סליחות אין אטלית וואס דער טלית איז נעלינגען. כדי מען זאל איבער דעם טלית נישט דארפען אברכה מאכען ב). ט״ז:

(רעד) טעם. וואס מען בענשט נישט דעם חודש תשרי. כדי דער שטן זאל נישט וויסען ווען עס איז ראש חודש: אויך איז מען נישט מזכיר ראש חודש אין דער תפלה. כדי דער שטן זאל נישט וויסען ווען עס איז ראש השנה. לבוש:

(רעה) טעם. וואס מען בלאזט נישט שופר אין ערב ר״ה כדי מען זאל מפסיק זיין צווישען דיא תקיעות וואס זייא זענין מדרבנן. וואס דיא חכמים האבין מתקן געווען. און צווישען די תקיעות וואס זיי זענין מן התורה. ט״ז:

(רעו) טעם. וואס דער מנהג איז אז ווען דער חזן זאגט דיא תפלה זאגט דאס קהל מיט דעם חזן וכתוב לחיים טובים כו׳. אויך בספר חיים. אין זייא זאגען נישט אזוי אויך ווען דער חזן זאגט זכרנו. ווייל עס געשיקט זיך נישט אז נאך דעם וואס ער האט גיבעטין אדבר נדול

א) פון ר״ח אלול אז איינער שרייבט אבריף צו זיין חבר זאל ער שרייבען אז ער בעדט אויף אוהם אגוט יאהר. דהיינו. בשנה טובה תכתב ותחתם. אדער תולה ארץ על בלימה יטיב לך כתיבה וחתימה:

ב) אז מען זאגט אבער סליחות ווען עס איז שון טאג איז גלייכער צו נעמין זיין טלית און צו מאכין אברכה און זאגין סליחות און דער נאך מתפלל זיין. (שם). אויך ווען עס איז טאג קען מען אברכה מאכין אפילו דער טלית איז גילינין. מטה אפרים:

גָדול. ער האָט שוין אין דער תְּפִלָּה גיבֶּעטין וכתוב לחיים טובים. אין בספר חיים ברכה ושלום. ער זאָל דער נאָך בֶּעטין אַזאַך וואָס איז פִיהל קלֶענֶער. וואָרין בַּייא זָכְרֵנוּ זאָגט מען נאָר לְחַיִּים אַלֵיין. נאָר צום סוף זאָגט מען מיט דעם חזן וכתוב לחיים טובים אזוי אויך בספר וואָס עס איז אויך פִיהל גְרֶעסֶער. בשם הרב הצדיק הקדוש מהר״ש מבעלז וצוק״ל:

(רעז) טעם. וואָס מען זאָגט אין קַדיש צְווייא מאָהל לעילא אין עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. וַוייל אין דיא טעג איז השי״ת פִיהל מֶעהר דֶערְהוֹיבֶּען מיט דער תְּפִלָּה פון אַלֶע וֵייגֶע בֶּשֶׁעפֶּינִיש. ווייל ער זיצט אויף דער כִּסֵא פון דין און אַלֶע בֶּעדַארְפֶען איהם לויבֶּען און צו בֶּעטין רַחֲמִים אויף זֵייעֶר דין א). לבוש סי׳ תקפ״ב:

(רעח) טעם. וָוס מען זאָגט אין עשי״ת נאָך דר תְּפִלָּה עושה השלום. און אזוי אויך בייא דעם קַדיש. ווייל עושה בֶּאטְרֶעפְט גְלַייך וויא (סמריא״ל) אזוי הייסט דער מַלְאָךְ וואָס איז נִיחְעצְט אויף דעם שְׁרַייבֶּען. נִידֶענְקִין מיר איהם. אז ער זאָל אונז איין שְׁרַייבֶּען לחיים טובים ולשלום. אין הַשָּׁלוֹם בֶּאטְרֶעפְט אויך אזוי. מהרי״ל:

(רעט) טעם. וואָס מען עֶסְט דיא נַאכְט פון ר״ח עֶפִּ״ל. דאָס איז אַרְמָז צו שְׂדֵי תַּפּוּחִים וואָס איז יְדִיעָה עַל פִּי הַקַּבָּלָה. מען עֶסְט ראש כֶּבֶשׂ אַנְדֶער צו דעם אַיִל פון יִצְחָק וואָס אַבְרָהָם האָט איהם מַקְרִיב גיוועֶן. מען עֶסְט מִיהְל־גְרוים און מען זאָגט יהי רצון כו׳ שנרבה זכיות כרימון. טז:

(רפ) טעם. וואָס מען עֶסְט האר״ביזי אין ראש השנה. ווייל דאָס וואַקְסְט פון דעם כֹּחַ דער לְבָנָה וואָס עס טוט בֶּעוֶועגֶען דעם כֹּחַ הַמַּיִם. און עס איז מְעוֹרֵר חֲסָדִים און מַמְתִּיק די דינים. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר פינחס מקאריץ וצוק״ל:

(רפא) טעם. וואָס מען עֶסְט נִישְׁט נִים אין ר״ה. ווייל אֶגוז בֶּעטְרֶעפְט גְלַייך ווי חֵטְ׳. ארח:

טעם

א) מען איז נוֹהֵג צו גֵיין אויף קְבָרִים פון צַדִּיקִים אין עֶרֶב ר״ה און עֶרֶב יו״כ און מען גִיים אַרוּם דאָס בית הקברות און מען זאָגט דאָרט תְּחִינוֹת וּבַקָּשׁוֹת און מען גִיט דאָרט צְדָקָה צו אָרִימֶע: אויך איז מען זיך מִשְׁתַּטֵחַ אויף קְבָרִים פון מֵתִים. כְּדֵי דוא מֵתִים זאָלין אויף אונז בֶּעטין רַחֲמִים. אַזוי וויא מיר גֶעפִינֶען אז ווען כָּלֵב איז גיגאַנגֶען מִיט דוא מְרַגְּלִים האָט ער זיך מִשְׁתַּטֵחַ גֶעוֶועזִין אויף דוא קְבָרִים פון דוא אָבוֹת. של״ה:

(רפב) טעם. וָאס מען זָאגְט נִישְׁט הלל אין ר"ה. ווייל השי"ת זיצט אויף דער כסא פון דין און די ספרי חיים און ספרי מתים ווערן פאר איהם אויף גימאכט קען מען דערמילט נישט זאגן שירה. טור:

(רפג) טעם. וָאס מען זָאגְט **אבינו מלכנו**. ווייל מען האט אמאל גוזר תענית גיוועזן און מען איז נישט גיענטפערט גיווארין. איז ר' עקיבא גיגאנגין פאר דעם עמוד און האט גיזאגט אבינו מלכנו חטאנו לפניך. **אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה** איז ער תיכף גיענטפערט גיווארין און עס איז גיגאנגין רעגין. און ווי מען האט גיזעהן אז מיט דער תפלה איז מען גיענטפערט גיווארין. האט מען אויף דעם נאך מוסיף גיוועזין תפלות און בקשות און מען האט עס קובע גיוועזין צו זאגין אין עשי"ת. כלבו:

(רפד) טעם. וָאס מען זָאגְט נישט אבינו מלכנו אז ר"ה גיפאלט אין שבת. ווייל מען טאר נישט מתפלל זיין אויף זיינע בעדערפניש אין שבת. ר"ן פ' בתרא דר"ה:

(רפה) טעם. אז עס איז **א ברית מילה** אין ר"ה איז דער ברית נאך קריאת התורה און מען ווארט נישט מיט דעם ברית ביז מען גייט פון דער שוהל אזוי ווי שבת און יו"ט. ווייל אין ר"ה איז מען פיעל מאריך אין שוהל קען אוים קומען אז דער ברית מילה זאל זיין נאך חצות היום. און דער ברית בעדארף זיין פאר חצות. ווייל מען בעדארף זיך מקדים זיין צו א מצוה. אויך האט מען מסדר גיוועזין אז דער ברית זאל זיין פאר תקיעת שופר. כדי מסמיך צו זיין ברית אברהם צו שופר וואס דער שופר איז אזכר צו דער עקידה פון יצחק. לבוש סי' תקפ"ד:

(רפו) טעם. וָאס מען גייט ר"ה **תשליך** צו וואסער. ווארין עס שטייט אין מדרש אז ווען אברהם אבינו ע"ה איז גיגאנגין ברענגין זיין זוהן יצחק אויף דער עקידה. האט איהם דער שטן גיפיהרט אין וואסער ביז צו דעם האלז. האט אברהם אבינו מתפלל גיוועזין צו השי"ת און איז ניצל גיווארין: א)

טעם

א) אויך בעדארף צו זיין אנ דעם וואסער פיש כדי דער מענש זאל גידענקין אז זייא זענין גלייך צו פיש וואס זייא ווערין גיכאפט אנ דער נעץ. אזוי ווערין אויך מענשין גיכאפט אנ דער נעץ פון דעם טויט. וועט ער דורך דעם תשובה טוהן. מהר"ם יפה:

דער מחצית השקל (סי' תקפ"ג) שרייבט אז מען בעדארף מבטל צו זיין דעם גימיינם מנהג וואס

מען

(רפו) טעם. װאס מען איז נוהג אפ צו שאקלען דעם עק פון די קלײדער בײ דעם װארט ותשליך. כדי עס זאל זיך פון אינו אפ שאקלען די קליפות װאס האלטען זיך אין אונז דורך אונזערע זינד. אזוי װי מען איז זיך נוהג אפ צו שאקלען די קלײדער בײ קידוש לבנה איר. אזוי װי עס געפינט זיך אין סעי׳ קי״מ:

(רפח) טעם. װאס מען בעדארף בײ דעם קידוש פון דער אנדערע נאכט ר״ה אנידער צי לײגען אײן נײע פרי. כדי צו מאכען אײן שהחינו און נישט בײ אײן אנדערן יו״ט. װײל די בײדע טעג ר״ה װערען אזוי װי אײן לאנגער טאג דריבער לײגט מען בײ דעם קידוש אנײע פרי. װארין צװײ מאל שהחינו מאכט מען נישט אויף יו״ט אין אײן טאג. נאר װען ער האט נישט א נײע פרי קען ער אויך מאכען שהחינו װײל װען דאס בית דין איז געװעזען האט מען אין ארץ ישראל אויך אמאל גימאכט ר״ה צװײ טעג: א) ט״ז

(רפט) טעם. װאס מען האט קובע געװעזען די מענשען דן צו זײן אין חודש תשרי. װארין די מדה פון השי״ת איז נישט אזוי װי די מדה פון אמענש. די מדה פון אמענש איז ער זאל זײן ליכהאבער דן זײן אין דער צײט װען ער איז גוט. און זײנע שונאים איז ער דן אין דער צײט װען ער איז אין כעס. אבער השי״ת איז דן די גאנצע װעלט אין דער צײט פון רצון אין חדש תשרי. װאס אין דעם חודש איז דא ימים טובים און פיער מצות. שופר. און יום כפור. ט און סוכה. און לולב מיט פיער מינים

מען װארפט ארײן אין דעם װאסער ברױט אדער ברעקאליך דיא פיש זאלען עסען. װארין עס איז אסור זײא עסין צו געבען װײל מען איז נישט מחײב זײא צו געבען עסען אי׳ אחשש מאכער װעט מען פון זײא חאפען:

מען איז נוהג נישט צו שלאפען אום ר״ה. װײל עס װעט געברענגט און ירושלמי אז דער װאס שלאפט אין ר״ה פאר שלאפט הי״ו זײן מזל:

א) אויך נשים זאלען אהן טוהן אנײע קלײד פאר לעכט צינדען כדי צו מאכען שהחינו. װען זיא לײגט אבער אנײע פרי זאל זיא בענטשען לעכט נאהגט צו קידוש כדי זיא זאל תיכף עסין דיא פרי. מטה אפרים:

ב) דער יסוד התשובה שרײבט אז דיא תענית װאס אונזערע חכמים האבין מתקן געװען װענען כדי מען זאל זיך דורך דעם בודק זײן זײנע מעשים נישט אזוי װיא עס איז דא נעדנים װאס זײא מײנין אז דורך דעם פאסטען פון עשרת ימי תשובה װעט קען אויבער אין יוה״כ מוחל זײן אלע עבירות דאס זאל דיר נאר נישט אויף זײן אויף דײן דעה:

ובספר

מינים. דרום ווערט דער חודש אן גירופען שביעי ווייל דער חודש איז זאט מיט מצות. אבודרהם:

(רצ) טעם. וואס מען זאגט נישט פרקים אין שבת תשובה. ווייל דער מנהג איז דעם שבת צו דרשנ׳ן אין די בתי כנסיות דורך דעם בעדארף מען נישט צו זאגן פרק. ווארין דער עיקר איז וואס מען האט מתקן גיוועזן צו זאגן פרקים איז נאר כדי דאס פאלק זאל לערנען אין דברי מוסר. און בשבת תשובה זאגט מען אזוי אויך דברי מוסר. לבוש:

וכספר בית אהרן מהרב הצדיק הקדוש מקארלין זצוק״ל שטייט אזוי. טעם תשובה און אונזער ערך טייטשן מיר סור מרע ע״י ועשה טוב. זאלסט אפ קערין פון שלעכטן דורך דעם, וואס וועסט טוהן גוטס. משכו. איז טייטש אוועק ציהען און צו ציהען. אז מען ציהט ארוף אויף זיך קדושה וועט מען ממילא אוועק ניצוג׳ן פון שלעכטן. מיר טייטשן והנדחים בארץ מצרים. מען קאן נדח ווערין פון דער קדושה ח״ו אז מען איז זיך מיצר מיט תענית וסגופים. ממ״נ. גייט מען אויף דעם גלייכען וועג איז דאך תענית וסגופים אויך נוט גלייך. אלא מען גייט אויף דעם אמת׳ן וועג איז דאך עסן און שלאפן אויך גוט. תשובה איז דער עיקר חדשה. אזוי האבין מיר מקבל גיוועזן פון אונזערע עלטערין פון גרויסע צדיקים ע״כ:

וכספר אור צדיקים ווערט גיברענגט אסיפור נפלא פון איינים וואס איז גיוועזין אגרויסער רשע דיא גאנצע צייט. ער האט בייא זיך אליין געווירקט אז עס איז שווער אז זיין תשובה זאל ווערין אן גינומען. איין מאהל האט ער גיפרעגט אויף אגילעכטער להחכם ר׳ משה דילאון ז״ל אויב ער קען האבין ארטואה אויף זיינע עבירות. האט ער צו אוהם גיזאגט אז ער קען נישט האבין ארטואה און אכפרה אויף זיינע עבירות. נאר באופן אז ער וועט אויף זיך מקבל זיין דעם דין פון מיתה האט דער רשע גיפרעגט באם אז ער וועט אויף זיך מקבל זיין מיתה וועט ער האבין אחלק אין גן עדן. האט החכם ר׳ משה דילאון אוהם גיענטפערט אז ער וועט האבין אחלק אונ נ״ע. האט ער צו אוהם גיזאגט שווער מיר צו. אז מיין אורט אונ נ״ע וועט זיין נעבין דיר. האט החכם ר׳ משה צו אוהם גישווארין אז ער וועט זעהן אז ער זאל אוהם צו זיך מקרב זיין אונ נ״ע:

אזוי איז ער אוהם תיכף נאך גינאנגין און בית המדרש אריין און החכם ר׳ משה דילאון האט גיהייסין ברענגין בלייא און מען האט עס צו לאזט אויף דעם פייער. און ער האט גינומען דעם מענטש און האט אוהם אנידער גיזעצט אויף אקליין בענקיל און האט גינומען אקליין טיכל און האט אוהם צו געבונדין דיא אויגען. און האט צו אוהם גיזאגט זייא מתודה צו נאט אויף דיינע זינד. און נעהם אויף דיר דעם עול מלכות שמים מיט דעם גאנצין הארין און זאג שמע ישראל. און זייא מקבל אויף דיר מיתה דורך דיינע זינד וואס האסט אזוי פיהל יאהר מרגיז גיוועזין דיין בעשעפער. האט דער בעל תשובה אזוי גיטאן חיא הרב האט אוהם גיהייסען. און האט זייער שטארק און ביטער גיוויינט. און ארום אוהם איז גישטאנין אגרויס פערזאמלונג פון זקנים און תלמידי חכמים. דער נאך

(רצא) טעם. וואס עס איז א מצוה צו עסין אין ערב יום כפור. כדי ער זאל פיהלען אין דעם צער פון תענית. ווייל ער האט זיך אין די טעג געוויינט ער זאל פאסטען. ועט ער אין יום כפור נישט פיהלען דעם תענית. דרום האבען די חכמים גיזאגט אז מען עסט אין עיו"כ איז גליך ווי ער האט גיפאסט דעם נייענטען טאג און דעם צעהענטען טאג. מהרי"ט:

(רצב) טעם. וואס דער מנהג איז אז דער גבאי טיילט אין ערב יו"כ ויסע זאכען מיט יי"ש. ווייל אפשר איז נגזר געווארען אז מען זאל ח"ו אהנגאה האבין פון צדקה זאל מען עס מיט דעם מקיים זיין. ד"ח:

(רצג) טעם. וואס מען עסט אין עיו"כ קרעפליך געפיהלט מיט פלייש. ווארין פלייש איז מרמז אויף דין איז עס צו גידעקט. אין טייג איז מרמז אויף רחמים איז עס פון אויבען. באהעפט מען צוזאמען חסד מיט גבורה ווערין די גבורות אוועק געריקט. ווייל די אכילה איז איין הכנה צו דעם תענית פון יו"כ. זרע קודש:

(רצד) טעם. וואס מען שלאגט זיך מיט דער האנד אויף דעם הארץ ווען מען זאגט די"א וידוי פון אשמנו. ווייל מיט די"א הענד פון דעם מענש ווערט געחתמית וואס ער האט געטוהן אזוי זענין די הענד עדות אויף אלע מעשים פון דעם מענש אין עס שטייט אז איינער איז חייב מיתה

האט הרב ר' משה דילאר"ן צו אוהם גיזאגט עפען אויף דיין מויל וועל איך אריין גיסען דעם צו לאזען ציהן ווערסטו שטארבין אויף קידוש השי"ת. האט דער בעל תשובה תיכף שטארק אויף גיעפענט זיין מויל און האט זיך אריינטער גיבויגען. און פוהל מענטשין זענין גישטאנין ארים אוהם. האט הרב ע"ה גינימען אלעפעל פול מיט האניג און האט אריין גילאזט און זיין מויל אריין און האט גיזאגט וסר עונך וחטאתך תכופר. (עס ועט ווערין אפ גינמען דיין זינד און ועט ווערין פערגעבין) האט תיכף דער בעל תשובה אן גיהויבין צו שרייען מיט אביטער קול. רבי למען השם. וואס האט איהר מיר גיטאן. דהרגית מיך ליבער און איך זאל נישט זעהן און מיין שלעכטען אז מיין נשמה ועט ווערין פערלוירין. וואס טויג מיר שוין מעהר מיין לעבין אז איך האב אזוי פיהל עבירות גיטאן. האט צו אוהם הרב גיזאגט פארכט דיך נישט און שרעק דיך נישט. ווארין השי"ת האט אן גינומען דיינע מעשים:

פון דער צייט אהן איז דער בעל תשובה תמיד גיזעסין און בית המדרש און האט תמיד גיפאסט און הט גיטאן גרוים תשובה. און איז תמיד גיזעסין און גילערינט. און אזוי ארים איז הרב ר' משה דילאר"ן נפטר גיווארין. האט ער זייער ביטער גיוויינט פאר השי"ת אז ער זאל אוהם אויך צו נעמין ווייל ער האט נישט איין רבין ער זאל אוהם מדריך זיין. און האט אזוי פוהל גיבעטען ביז השי"ת האט אוהם צו גיהערט און איז קראנק

גיוואַרין

מִיתָה יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה. (דִיא הֶענְד פוּן דִיא עֵדוּת זָאלֶען אִין אִיהְם צוּ עֶרְשְׁט זַיין). דְרִיבֶּער שְׁלָאגְט מֶען מִיט דֶער הַאנְד אוֹיף דֶעם הַארְץ וֶוען מֶען זָאגְט דִי וִידוּי. אגרת הטיול:

(רצה) עוד טעם. וָואס מֶען שְׁלָאגְט זִיךְ אוֹיף דֶער בְּרוּסְט אָדֶער אוֹיף דֶעם הַארְץ. עֶס אִיז גְלַייךְ' וִויא מֶען זָאגְט דִיא הָאסְט גוֹרֵם גִיוֶועזְן אַז אִיךְ זָאל זִינְדִינְגֶען. מטה אפרים:

(רצו) טעם. וָואס מֶען טוּהְט אָהְן אִין יוֹם כִּפּוּר וַוייסֶע רֵיינֶע קְלֵיידֶער. וַוייל דִיא יִשְׂרָאֵל זֶענִין גְלַייךְ צוּ דִיא מַלְאָכִים. אוֹיךְ אִיז מֶען נוֹהֵג אָהְן צוּ טָאן דֶעם קִיטֶ'ל. וַוייל דָאס אִיז אַבֶּגֶד פוּן מֵתִים וֶועט דוּרְךְ דֶעם זַיין הַארְץ זַיין אוּנְטֶערְטֶעהְנִיג אִין צוּ בְּרוּכֶען עֶר זָאל טוּהְן תְּשׁוּבָה שְׁלֵימָה. לבוש:

(רצז) טעם. וָואס מֶען שְׁפְּרֵייט אִינְטֶער אִין יוֹ"כ הֵיי אוֹיף דֶער בְּרִיק אִין שִׁיהְל. וַוייל אִין דֶעם טָאג פַאלְט מֶען כּוֹרְעִים אוֹיף דֶער עֶרְד שְׁפְּרֵייט מֶען אִינְטֶער הֵיי עֶס זָאל זַיין אַהֶפְסֵק צְווִישֶׁען אִיהְם אִין צְווִישֶׁען דִיא עֶרְד. וֶוען אֲפִילוּ עֶס אִיז דָארְט נִישְׁט דָא גֶעהוֹיטֶע שְׁטֵיינֶער הָט מֶען גוֹזֵר גִיוֶועזֶען דוּרְךְ גֶעהוֹיטֶע שְׁטֵיינֶער וָוס עֶס אִיז אָסוּר מִן הַתּוֹרָה. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲווֹת

עליה

גִיוָוארִין. וִויא עֶס אִיז גִיקוּמֶען נָאהְנְט צוּ זַיין פְּטוּרָה. הָאט עֶר אָן גִיהוֹיבֶּען צוּ שְׁרַייֶען. פנו מקום. פנו מקום. צוּ מַיין רֶבִּין ר' משה דילאו"ן עֶר אִיז אַצִינְד נָאךְ מִיר גִיקוּמֶען מְקַיֵים צוּ זַיין זַיין שְׁבוּעָה עֶר זָאל מִיךְ פִירֶען אִוּנ גַן עֵדֶן. אוּנ אִיז תֵּיכֶף נִפְטַר גִיוָוארִין אוּנ נָאךְ זַיין פְּטוּרָה הָאבִּין אוּהְם פִיהְל זְקֵנִים גִיזֶעהְן אִין חָלוֹם וִויא עֶר זִיצְט אִין ג"ע נֶעהְבִּין זַיין רֶבִּין אוּן לֶערְנִין צוּ זַאמֶען תּוֹרָה:

אוֹיךְ אַזוֹי אַמַּעֲשֶׂה וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אוּנ סֵפֶר שַׁלְשֶׁלֶת הַקַּבָּלָה אַז צוּם רי"בּ"ן אִיז גִיוֶועזְן אַתַּלְמִיד מִיט זַיין נָאמִין ר' אַבְנֵר. אִיז אִיבֶּער אוּהְם גִיגַאנְגִין אַרוּחַ שְׁטוּת אוּנ הָאט זִיךְ כּוֹפֵר גִיוֶועזְן. אוּנ זַיין מַזָל הָאט גוֹרֵם גִיוֶועזְן אַז עֶר אִיז גִיוָוארִין אַגְרוֹיסֶער שַׂר. לְיָמִים הָאט עֶר אוּנ יוֹם כִּפּוּר גִישִׁיקְט צוּם רמב"ן וָואס עֶר אִיז גִיוֶועזְן זַיין רֶבִּי אַז עֶר זָאל צוּ אוּהְם תֵּיכֶף קוּמֶען. אוּנ הָאט פַאר אוּהְם גִיהַרְגִית אַחֲזִיר אוּנ הָאט אוּהְם צוּ שְׁנִיטֶען אוֹיף שְׁטִיקֶער אוּנ הָאט אוּהְם גִיקָאכְט אוּנ גִיגֶעסִין. נָאךְ זַיין עֶסִין הָאט עֶר גִיפְרֶעגְט צוּ זַיין רֶבִּי אוֹיף וִויפִיל כְּרִיתוּת עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶועזְן. הָאט דֶער רמב"ן צוּ אוּהְם גִיזָאגְט דָאס עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶועזְן אוֹיף פִיהְר כְּרִיתוּת. אוּנ דֶער שַׂר הָאט גִיזָאגְט דָאס עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶועזְן אוֹיף פִינִיף כְּרִיתוּת. אוּנ הָאט גִיוָואלְט אוּיס זַייֶען דֶעם רמב"ן אַז עֶס אִיז אַזוֹי וִויא עֶר זָאגְט. הָאט דֶער רמב"ן אוֹיף אוּהְם זַיינֶע אוֹיגִין גִיגֶעבִּין מִיט כַּעַס. אִיז עֶר שְׁטִיל גִיבְּלִיבֶּען. וַוייל עֶס אִיז אוּהְם נָאךְ אִיבֶּער גִיבְּלִיבֶּען אַבִּיסֶעל פָארְכְט פַאר זַיין רֶבִּי.

אחר

עָלֶיהָ. (אַיין גֶעהוּיטֶען שְׁטֵיין זָאלְט אִיהְר נִישְׁט גֶעבִּין אִין אַייעֶר לַאנְד אִיהְר זָאלְט אַייךְ צוּ דֶעם שְׁטֵיין בִּיקְען). רמ״א:

(רצה) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזֶען צוּ זָאגֶען כל נדרי אִין יו״כ נִישְׁט אִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וַוייל אִין יו״כ אִיז דָאס פָאלְק בָּטֵל פוּן דִי מְלָאכָה אֲפִילוּ אָהְן צוּ גְרֵייטֶען עֶסִין־וַוארג אִיז דָא אַגְרוֹיס פֶערְזַאמְלוּנְג אִין עֶס אִיז אוֹיךְ נָאהְנְט צוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה. ספר התניא:

(רצט) טעם. וָוס מֶען הֵייבְּט אָהְן צוּ זָאגֶען כל נדרי וָוען עֶס אִיז נָאךְ גְרוֹיס טָאג. וַוייל מֶען אִיז נִישְׁט מַתִּיר נְדָרִים בְּשַׁבָּת ויו״ט. מ״א ס׳ תרי״ט:

(ש) טעם. וָואס מֶען זָאגְט כָּל נִדְרֵי אִין לָשׁוֹן אֲרַמִּי. (תַּרְגּוּם לָשׁוֹן). וַוייל מֶען הָאט דָאס מְתַקֵן גִיוֶועזֶען אִין בָּבֶל וָואס זֵייעֶר עִיקָר לָשׁוֹן אִיז גִיוֶועזֶען לָשׁוֹן אֲרַמִּי. הָאט מֶען עֶס דְרִיבֶּער מְתַקֵן גִיוֶועזֶען בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי כְּדֵי יֶעדֶער זָאל עֶס פַארְשְׁטֵיין. לבוש שם:

(שא) טעם. וָואס מֶען זָאגְט כל נדרי דְרַייא מָאהְל. וַוייל דָאס לָשׁוֹן פוּן חֲכָמִים אִיז אַזוֹי אַז מֶען אִיז מַתִּיר נֶדֶר זָאגְט מֶען דְרַייא מָאהְל מותר לך. מטה משה ס׳ תתס״ד:

(שב) טעם. וָואס מֶען זָאגְט דִיא נַאכְט פוּן יו״כ אוֹיךְ אִין דֶער פְרִיה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מִיט אַהוֹיךְ קול

אחר כך הָאט אִיהם דֶער רמב״ן גִיפְרֶעגְט וֶועלִיכֶע זַאךְ עֶס הָאט אִיהם גִיבְּרֶענְגְט דָאס עֶר זָאל כּוֹפֵר זַיין. הָאט עֶר גִיעֶנְטְפֶערְט דָאס אַיין מָאהְל הָאט עֶר אִיהם גִיהֶערְט דַרְשִׁינֶען אִין פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ אַז אִין דֶער פָּרָשָׁה גִיפִינֶען זִיךְ אַלֶע מִצְוֹת אוּנ אַלֶע זַאכֶען וָואס גֶעשִׁיעֶן זִיךְ אִין דֶער וֶועלְט. אוּנ וַוייל עֶר אִיז אוּנ דֶעם נִישְׁט מַאֲמִין הָאט אִיהם דָאס גִיבְּרֶענְגְט צוּ דֶער כְּפִירָה. הָאט דֶער רמב״ן צוּ אִיהם גִיזָאגְט דָאס וָואס אִיךְ הָאבּ גִיזָאגְט אִיז אֱמֶת אִיך בִּין אַז דָאס אִיז אֱמֶת פְרֶעג וָואס דוּא ווילְסְט. הָאט זִיךְ דֶער שַׂר זֵייעֶר פַאר וִוינְדֶערְט אוּנ הָאט צוּ אִיהם גִיזָאגְט וֶוען עֶס אִיז אַזוֹי ווִיל אִיךְ זֶעהְן צוּ מַיין נָאמֶען גֶעשִׁינְט זִיךְ דָארְט. ויאמר הרמב״ן. הָאט דֶער רמב״ן צוּ אִיהם גִיזָאגְט דוּא הָאסְט רֶעכְט דוּא קֶענְסְט עֶס פוּן מִיר פֶערְלַאנְגֶען. אוּנ הָאט תֵּיכֶף מִתְפַּלֵל גִיוֶועזֶען. אִיז אִיהם אַיינְגִיפַאלֶען דֶעם פָּסוּק אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם. דָאס דְרִיטֶע אוֹת פוּן יֶעדִין וָוארְט גֶעפִינְט זִיךְ דֶער נָאמֶען פוּן דֶעם מֶענְשׁ וָואס זַיין נָאמֶען אִיז גִיוֶועזֶען ר׳ אבנר. ווִיא דֶער שַׂר הָאט דָאס גִיהֶערְט אִיז עֶר זֵייעֶר דֶער שְׁרָאקֶין גִיוָוארִין. וַוייל דָאס פִי פוּן דֶעם פָּסוּק אִיז. אַז זַיין זֵכֶר וֶועט פַאר שְׁטֶערְט וֶוערִין פוּן צְווִישֶׁען מֶענְשִׁין. הָאט עֶר גִיפְרֶעגְט צוּ זַיין רֶבִּי אוֹיבּ עֶר קֶען תְּשׁוּבָה טוּהְן. הָאט דֶער רמב״ן צוּ אִיהם גִיזָאגְט דוּא הָאסְט דָאךְ גִיהֶערְט דִיא רֵייד פוּן דֶעם פָּסוּק. אִיז דֶער רמב״ן פוּן אִיהם אַוֶועק גִיגַאנְגִין. אוּנ דֶער שַׂר הָאט גֶענוּמֶען אַקְלֵיין שִׁיפֶעל אָן אַקָאמְפַּאן אוּנ אִיז אַוֶועק אוּנ מֶען הָאט נִישְׁט גֶעוואוּסְט ווִיא עֶר אִיז גֶעבְּלִיבֶּען:

קול. ווייל אַנאַנְק יָאהְר זָאגְט מֶען עֶס שְׁטִיל ווייל משה הָט דָם צו גֶענוּמֶען בַּייא דִיא מַלְאָכִים. אָבֶּער אִין יוה״כ וֶוענִין דִיא יִדְּעֶן אוֹיךְ גְלַייךְ צוּ דִיא מַלְאָכִים. טור:

(שג) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אִין יוה״כ בַּייא דֶער קְדוּשָׁה פוּן אַלֶע תְּפִלּוֹת ממקומו הוא יפן ברחמים. ווייל השי״ת אִיז דַן דֶעם גַאנְצֶען טָאג. מ״א:

(רש) טעם. וָואס מֶען זָאגְט נִישְׁט אִין יוֹם כִּיפּוּר ואני תפלתי. ווייל מֶען פַאסְט. טור סי׳ תרכ״ב. וְעַיֵּן אִין סעי׳ קכ״ג:

(שה) טעם. וָוס דִי תְּפִלָּה וֶועט אָהְן גֶערוּפֶען מִיט דֶעם נָאמֶען נעילה, וָוארִין דֶעמִילְט פַארְשְׁלִיסֶען זִיךְ דִי צַדִּיקֵי הַדּוֹר מִיט השי״ת אַלֵיין אִין אַבֶּעזוּנְדֶער הֵיכָל אִין זֵייא קָאנֶען נִישְׁט דָארְט אַרַיין קֵיין שׁוּם מְקַטְרֵג. בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי הכהן מרימנאב זצוק״ל:

(שו) טעם. וָוס מֶען זָאגְט זִיבֶּען מָאהְל. ה׳ הוא האלהים. כְּדֵי מְלַוֶּה צוּ זַיין דִיא שְׁכִינָה וָואס וֶוערְט דֶערְהוֹיבֶּען אוֹיף צוּ גֵיין אִיבֶּער דִיא זִיבֶּען הִימְלֶען. באר היטב:

(שז) טעם. וָואס מֶען בְּלָאזְט אַ תְּקִיעָה נָאךְ נְעִילָה. צוּ אַ סִימָן אַז דִיא שְׁכִינָה הָאט זִיךְ אָפּ גֶעטוּהְן אַרוֹיף צוּ גֵיין. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט עלה אלהים בתרועה, ט״ז:

(שח) עוד טעם. כְּדֵי מוֹדִיעַ צוּ זַיין אַז עֶס אִיז שׁוֹין נַאכְט קֶען מֶען שׁוֹין דִיא קִינְדֶער וָואס הָאבֶּען גֶעפַאסְט גֶעבִּין צוּ עֶסֶען. אוֹיךְ אָהְן צוּ גְרֵייטֶען דִיא סְעוּדָה פוּן מוֹצָאֵי יוה״כ. וָוארִין עֶס אִיז אַזוֹי וִויא יום טוב. (תוס׳ שבת) דוּרְךְ דֶעם זָאגְט מֶען אִין מוֹצָאֵי יוה״כ גִיט יום טוב אֵיינֶער צוּ דֶעם אַנְדֶערִין א). ממה משה:

(שט) טעם. וָואס מֶען אִיז מְקַדֵּשׁ דִיא לְבָנָה אִין מוֹצָאֵי יוה״כ. ווייל מֶען אִיז דֶעמִילְט מִיט שִׂמְחָה. רמ״א:

(שי) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט אִין מוֹצָאֵי יוה״כ בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ נָאר אוֹיף אַזוֹי אַלֶעכְט וָואס עֶס הָאט אַגַאנְצֶע טָאג נִיבְּרֶענְט נִישְׁט אוֹיף אַלֶעכְט וָואס עֶס וֶוערְט עֶרְשְׁט אָהְן גֶעצוּנְדֶען. ווייל דֶער טַעַם

אין

א) אִין סֵפֶר יוֹסֵף אוֹמֶץ שְׁטֵייט אוֹיךְ דָאס א״מ הֶחָסִיד ז״ל הָאט בְּמוֹצָאֵי יוה״כ גִיזָאגְט צוּ דִיא שְׁכֵנִים אוּנ וֶוער עֶס הָאט אוֹהם בֶּגֶעגְנִיט אוֹיף דֶעם וֶועג אוֹיךְ אוּנ דֶער הֵיים: גִיט יום טוב:

איז וואס מען מאכט מוצאי יו"כ אברכה איבער דער לעכט. ווייל מען האט פון דעם לעכט נישט גיטארט דעם טאג הנאה האבין. און אצונד איז אידם מיתר געווארען. דרום מוז מען האבען מוצאי יו"כ אנר ששבת. חב עם האט אנאנצע טאג גיברענט. אדער מען האט עס אהין געצונדען בהיתר דהיינו וועגין יולדת אדער וועגין אחולה. אבער אזוי אלעכט וואס וועט אוים געצונדין פון האלץ אדער פון שטיינער גייט נישט אהין דער טעם א). אבער אין מוצאי שבת קען מען אויף יעדען לעכט אברכה מאכען ווייל דר טעם איז וואס מען מאכט אברכה אין מו"ש אויף דער לעכט. ווייל דיא לעכט איז ערשט אין מו"ש בעשאפען געווארען אזוי ווי מיר געפונען אין ירושלמי אז אין מו"ש ווען קם איז געווארען פינצטער האט השי"ת אהין געגרייט צוויי שטיינער צו אדם הראשון און ער האט זיי צוזאמען געשלאגען ביז עס איז פון זיי ארוים גיגאנגין פייער און האט גימאכט אברכה **בורא מאורי האש** ב):

(שיא) טעם. וואס מען מאכט נישט אברכה אויף בשמים במוצאי יו"כ. ווייל אין יו"כ איז נישט דא אנשמה יתירה דורך דעם תענית. אז יו"כ געפאלט אבער אין שבת קען מען אברכה מאכען איבער בשמים. און עס הייסט נישט אברכה לבטלה. ווייל ער האט הנאה פון דעם ריח. ט"ז:

(שיב) טעם. וואס מען רופט אהין דעם טאג וואס איז נאך יו"כ צו נאמס נאמען. ווייל אין אלע טעג פון עשרת ימי תשובה האט מען

גיזאגט

א) אייך אויף אזוי אלעכט וואס עס האט גיברענט אונ שיהל זאל מען אויך קיין ברכה מאכען. ווייל דאס לעכט איז אן גיצינדען געווארין לכבוד היום נושט צו לייכטען. דורך דעם איז גלייך מען זאל אן צינדען אלעכט פון אזוי אלעכט וואס עס האט גיברענט אונ שיהל אונ מען זאל איבער ביידע לעכט מאכען הבדלה. ווען מען האט נישט אזוי אלעכט ווס עס האט גיברענט אונ שיהל אנאנצו טאג זאל מען אן צינדען אלעכט אונ פון דעם לעכט זאל מען נאך איין לעכט אן צינדען דאס הייסט אויך אור ששבת. און מען זאל אויף זייא אברכה מאכין בורא מאורי האש. מטה אפרים:

אין הגהות מנהגים שטייט אז מען פערלעשט דאס לעכט פון דער שיהל אין מען צינד עס צוריק אן קען מען אויך איבר דעם אברכה מאכין:

ב) דרום מאכט מען אין מו"ש אברכה אפילו אויף אזוי אלעכט וואס עס איז אוים געצונדין פון האלץ אדער פון שטיינער ווייל עס איז אזוי גלייך ווי עס איז אצינד בעשאפען געווארין. אבער אין יו"כ דאס מען קען נישט זאגין דעם טעם. מאכט מען נישט הבדלה נאר אויף אזוי אלעכט וואס עס האט אנאנצע טאג גיברענט. כל בו:

נִיזָאגְט אִין דֶער שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה הַמֶלֶךְ הַקָדוֹשׁ הַמֶלֶךְ הַמִשְׁפָּט אִין אַצוּנְד זָאגְט מֶען צוּרִיק הָאֵל הַקָדוֹשׁ, א) גאולת ישראל:

עניני סוכה

(שׁיג) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה אוֹיף דֶער סוּכָּה דִיא גַאנְצֶע זִיבֶּען טָאג . אוּן אִיבֶּער מַצָה מַאכְט מֶען נִישְׁט אַבְּרָכָה אַלֶע זִיבֶּען טָאג . וַוייל מַצָה אִיז קֵיין מִצְוָה צוּ עֶסִין נָאר דִיא עֶרְשְׁטִי נַאכְט פוּן פֶּסַח אָבֶּער סוּכָּה אַלֶע זִיבֶּען טָאג וֶוען עֶר זִיצְט אִין סוּכָּה אִיז אַמִצְוָה. מ״א:

(שׁיד) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה, נָאךְ דֶעם קִידוּשׁ. אָדֶער אִין חוֹל הַמוֹעֵד נָאךְ דֶער בְּרָכָה פוּן דֶער מוֹצִיא.

פַאר וָואס מַאכְט מֶען נִישְׁט דִיא בְּרָכָה פַאר דֶעם אַרַיין גֵיין אִין דֶר סוּכָּה. אַזוֹי וִויא בַּייא אַיעֶדֶער מִצְוָה מַאכְט מֶען פְרִיעֶר דִיא בְּרָכָה פַר דֶעם טוּהְן דִיא מִצְוָה. נָאר וַוייל דִיא מִצְוָה פוּן דֶער סוּכָּה אִיז דָאס עֶסִין אִין וָוָם עֶר אִיז עוֹסֵק אִין דֶער סוּכָּה. דְרוּם אֲפִילוּ עֶר מַאכְט דִיא בְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה נָאךְ דֶעם וָואס עֶר זִיצְט אִין דֶער סוּכָּה הֵייסְט עֶס אוֹיךְ עוֹבֵר לַעֲשִׂיָיתָן. פַאר דֶעם טוּהְן דִיא מִצְוָה ב). וַוייל דִיא מִצְוָה צִיהְט זִיךְ דִיא גַאנְצֶע צַייט פוּן דֶעם עֶסִין אִין אוֹיךְ דִיא גַאנְצֶע צַייט וָואס עֶר פַארְזוּימְט זִיךְ אִין דֶער סוּכָּה. אבודרהם:

(שׁטו) טעם. וָואס נָשִׁים זֶענִין פָּטוּר פוּן אַמִצְוַת עֲשֵׂה וָואס דֶער זְמַן אִיז גוֹרֵם. דְהַיְינוּ. סוכה. לולב. וַוייל זֵייא זֶענִין אִין רְשׁוּת פוּן זֵייעֶר מַאן קֶען זַיין אַז אִין דֶער צַייט וָואס זֵייא וֶועלִין טוּהְן דִיא מִצְוָה וֶועט אִיהְר מַאן בֶּעדַארְפֶען אַז זִיא זָאל פַאר אִיהְם אַמְלָאכָה טוּהְן. דְרוּם

האט

א) דֶעם טָאג נָאךְ יוֹם כִּיפּוּר זָאל מֶען אוֹיךְ פְּרִיה אוֹיף שְׁטֵיין כְּדֵי דֶער שָׂטָן זָאל נִישְׁט מְקַטְרֵג זַיין אִין זָאגִין אַז תֵּיכֶף וִויא מֶען הָאט נָאר זֵייא מוֹחֵל גֶעוֶועזִין דִיא עֲבֵירוֹת שְׁטֵייעֶן זֵייא נִישְׁט מֶער פְּרִיה אוֹיף. מחצית השקל:

ב) הָעֶען מֶען עֶסְט אִין סוּכָּה לֶעקֶעךְ אוֹדֶער קִיכְל. וֶוען עֶר וִויל זִיךְ דָארְט אַבִּיסֶל פֶערְזוּימֶען זָאל עֶר מַאכֶען אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בְּסוּכָּה. אָבֶּער וֶוען עֶר גֵייט תֵּיכֶף אַרוֹיס פוּן דֶער סוּכָּה זָאל עֶר קֵיין בְּרָכָה מַאכִין נָאר וֶוען מֶען מַאכְט קִידוּשׁ אִין מֶען עֶסְט דֶער בַּייא לֶעקֶעךְ אָדֶער אַיין אַנְדֶערִי זַאךְ וָואס מֶען מַאכְט מְזוֹנוֹת אִין מֶען גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶער סוּכָּה אִין מֶען פֶערְזוּימְט זִיךְ לַאנְג בִּיז צוּ דֶער סְעוּדָה זָאל מֶען מַאכִין אַבְּרָכָה לֵישֵׁב בְּסוּכָּה נָאר עֶס זָאל זַיין אִין דֶעם אַשִׁיעוּר מֶעהְר וִויא אַיין אַיי גְרוֹיס. אִין וֶוען מֶען עֶסְט פֵּירוֹת אֲפִילוּ מֶען פֶערְזוּימְט זִיךְ דֶער בַּייא אִין סוּכָּה זָאל מֶען אִיבֶּער דֶער סוּכָּה קֵיין בְּרָכָה מַאכִין. שערי תשובה:

האט די תורה נשים ניפטרת פון אמצות עשה וואס דער זמן איז גורם. מיר געפונען נאך מעהר אז דר שם הגדול וואס איז געשריבען מיט קדושה איז וואריך אז נימעקט אויף דעם וואסער ווען מען האט גיגעבין דר סוטה צו טרינקען. כדי שלום צו מאכען צווישען מאן אין וייב. אבודרהם:

עניני לולב

(שטז) טעם. וואס מען נעמט דוקא די פיער מינים. דהיינו. **לולב. אתרוג. הדס. וערבה.** איין אתרוג נעמט מען ווייל עס איז גלייך צו דעם הארץ. עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען איז מהרהר מיט דעם לב. אהדס נעמט מען. ווייל עס איז גלייך צו די אויגען. עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען האט פוגם גיוועזן מיט די אויגען. איין ערבה נעמט מען. וואס עס איז גלייך צו די ליפען. עס זאל מכפר זיין אויף אזעלכע זאכען וואס מען האט גירעדט מיט די ליפען: אלולב נעמט מען. ווייל אזוי וויא אלולב האט נאר איין הארץ. אזוי אויך האבען ישראל נאר איין הארץ צו השי"ת. אגדה:

(שיז) טעם. וואס מען בינד דעם לולב נאר מיט זיין מין. (ער וועט ארום געבונדען מיט לולב). ווייל אז מען וועט איהם ארום בינדען מיט איין אנדער מין וועט הייסען פינעף מינים. און מען באדארף נאר צו נעהמען פיער מינים. מס' סוכה:

(שיח) טעם. וואס מען נעמט דעם **לולב. הדס.** און **ערבה** אין דער רעכטי האנד. און דעם **אתרוג** אין דער לינקע האנד. ווייל דא איז דריי מצות און אתרוג איז נאר איין מצוה. שם:

(שיט) טעם. וואס מען מאכט אברכה **על נטילת לולב.** נישט על נטילת אתרוג. ווייל דער לולב איז העכער פון אלע מינים. אויך אלע מינים וואס זענען אין לולב ווערין אלע אהן גערופען אין נאמען פון לולב. שם:

(שכ) טעם. וואס מען איז מנענע מיט דעם לולב. צו מאכען ווייסען אז מיר האבען מנצח גיוועזן אלע מקטרגים. אזוי וויא דער סדר איז פון די מלכים אז זיי געווינען די מלחמה אין בעזיגען די שטעדט. נעהמען זייא די שפיז וואס העננט אויף איהר דער צייכען פון מלכות און גייען אויף דעם שפיץ פון דעם מארעס און ברענגען די שפיז צו יעדער

וייט

זַיין. צוּ מַאכֶען װיסֶען אַז דֶער מֶלֶךְ הָאט דִיא מִלְחָמָה מְנַצֵחַ גִיװֶעזֶען.
אבודרהם:

(שכא) טעם. וָואס מֶען אִיז מְנַעֲנֵעַ מִיט דֶעם לוּלָב נָאר בַּייא אנא ה׳ הושיעה נא, אוּן נִישְׁט בַּייא אָנָּא ה׳ הַצְלִיחָה נָא. וַוייל דָאס מְנַעֲנֵעַ זַיין מִיט דֶעם לוּלָב אִיז. כְּדֵי מֶען זָאל אַיין הַאלְטֶען שְׁלֶעכְטֶע ווינְטֶען. אוּן שְׁלֶעכְטֶע רֶעגֶענְס. גַייט דָאס נָאר אָן בַּייא אָנָּא ה׳ הוֹשִׁיעָה נָא. כְּלוֹמַר הֶעלְף אוּנְז פוּן דִי שָׁאדִינְס. אָבֶער בַּייא אָנָּא ה׳ הַצְלִיחָה נָא קֶען מֶען נִישְׁט זָאגִין דֶעם טַעַם. א) שם:

(שכב) עוד טעם. וַוייל אנא ה׳ הושיעה נא, אוּן אָנָּא ה׳ הַצְלִיחָה נָא וֶוערִין אִין אַיין פָּסוּק אוּן בַּייא אַיין פָּסוּק אִיז מֶען נִישְׁט צְווייא מָאהְל מְנַעֲנֵעַ. שם:

(שכג) טעם. וָואס פִיעֶל מְקוֹמוֹת וֶוערִין נוֹהֵג דָאס צִבּוּר אוֹיף דֶער חַזָן צוּ בֶּענְטְשִׁין אַתְרוֹג פַאר הַלֵל. וַוייל דִי צַייט פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אִיז פַאר דִי זוּן אוֹיף גַיין. אוּן דִי צַייט פוּן דֶעם לוּלָב אִיז נָאךְ דִי זוּן אוֹיף גַיין דְרִיבֶּער בֶּעדַארְף מֶען צוּ עֶרְשְׁט לֵייעֶנֶען ק״ש אוּן מִתְפַּלֵל זַיין אוּן דֶער נָאךְ צוּ נֶעהְמֶען דֶעם לוּלָב. וַוייל עֶס אִיז שׁוֹין גֶעקוּמֶען דִי צַייט פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אוּן תְּפִלָּה. אָבֶער אַז דָאס צִבּוּר וֶוערִין מִתְפַּלֵל נָאךְ דֶער זוּן אוֹיף גַיין זָאל מֶען פְרִיעֶר בֶּענְטְשִׁין אֶתְרוֹג וַוייל עֶס אִיז שׁוֹין דֶער זְמַן פוּן אֶתְרוֹג בֶּענְטְשִׁין אִין צוּ זַיין פוּן דִיא מַקְדִימִין. אוּן דֶער נָאךְ מִתְפַּלֵל זַיין.
סדר היום:

(שכד) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז יֶעדֶען טָאג סוּכּוֹת אַרוּם צוּ גַיין דָאס בִּימָה אִין מֶען נֶעמְט אוּם אַסֵפֶר תּוֹרָה אוֹיף דֶעם שֻׁלְחָן. דָאס אִיז וֶוענִין שִׂמְחָה. לבוש:

(שכה) טעם. וָואס הוֹשַׁעְנָא רַבָּה גַייט מֶען אַרוּם זִיבֶּען מָאהְל. אַזֶּעֶבֶר צוּם מִקְדָשׁ וָואס מֶען הָאט אַרוּם גֶערִינְגֶעלְט דָאס מִזְבֵּחַ מִיט דֶעם לוּלָב וַעֲרָבָה זִיבֶּען מָאהְל דוּרְךְ שִׂמְחַת הַחַג. ב) שם:

טעם

א) וּבְעִנְיַן הַנַּעֲנוּעִין אִיז מֶען נוֹהֵג צוּ עֶרְשְׁט. דָרוֹם. צָפוֹן. מִזְרָח. מַעֲלָה. מַטָּה. מַעֲרָב. האריז״ל. אִין אַסַייל וֶוערִין נוֹהֵג צוּ עֶרְשְׁט. מִזְרָח. דָרוֹם. מַעֲרָב. צָפוֹן. מַעְלָה. מַטָּה:

ב) בספר קרבן עני וֶועט גִיבְּרֶענְגְט דָאס עֶר הָאט גִיהֶערְט פוּן אַיין אִישׁ נֶאֱמָן אַז עֶר הָאט גִיהֶערְט מִפִּי הָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹשׁ מִקָאזְנִיץ זצוק״ל אַז בְּשַׁעַת עֶר הָאט

גיזאגט

(שכו) טעם. וָואס מֶען הַאלְט אספר תורה אויף דֶעם בִּלֶעמִיר וֶוען מֶען גֵייט אַרוּם מִיט הַקָפוֹת. וַוייל דִי סֵפֶר תּוֹרָה אִיז אוֹיף אוּנְז מְכַפֵּר אַזוֹי וִוי דָאס מִזְבֵּחַ. פ"מ:

(שכז) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז נָאךְ דֶעם וָואס מֶען אִיז גוֹמֵר דִי מִצְוָה פוּן דֶעם לוּלָב אוּן הַלֵל מִיט הוֹשַׁעֲנוֹת אוּן הַקָפוֹת לֵייגְט מֶען דֶעם לוּלָב פוּן דֶער הַאנְד אִין מֶען זָאגְט מִיט אוֹיךְ קוֹל למען דעת כל עמי הארץ כי ה׳ הוא האלקים אין עוד. דֶער טַעַם אִיז וָוארִין מֶען זָאל וֶועלִין פַארְשְׁטֵיין פַאר וָואס זָאל מֶען נִישְׁט מֶענִין אָהְן טוּהְן כָּבוֹד צוּ דֶער זוּן אָדֶער צוּ דֶער לְבָנָה אוּן דִיא שְׁטֶערִין אוּן אוֹיךְ זֵייא צוּ דִינֶען. אַמָעהְר דָאס אִיז אוֹיךְ אַכָּבוֹד פַאר דֶעם מֶלֶךְ אַז מֶען טוּהְט אָהְן כָּבוֹד צוּ זַיינֶע עֶלְצְטִי אִין צוּ זַיינֶע קְנֶעכְט. נָאר דֶער אֱמֶת אִיז אַזוֹי. וֶוען מֶען מֶעג מֶען אָהְן טוּהְן כָּבוֹד צוּ דִיא שָׂרִים פוּן דֶעם מֶלֶךְ. נָאר אַז זֵייא וֶועלִין בַּייא זִיךְ אִין דֶער הֵיים. אָבֶער אוֹיף אַזַא אָרְט וִויא דֶער מֶלֶךְ אִיז נִישְׁט דָא. אָבֶער אַז אֵיינֶער דִינְט דִיא שָׂרִים פוּן דֶעם מֶלֶךְ אִין פַאלֶעק פוּן דֶעם מֶלֶךְ פַאר דֶעם קֵייזֶערְס אוֹיגֶען. אִיז עֶר חַיָיב מִיתָה. אַזוֹי וִויא אוּרִיָה הַחִתִּי וַוייל עֶר הָט גֶעזָאגְט פַאר דָוִד הַמֶלֶךְ. וַאֲדוֹנִי יוֹאָב. (מַיין הֶער יוֹאָב). הָאט עֶר שׁוֹין מִיט דֶעם פֶערְשׁוּלְדִיגְט. אַזוֹי אוֹיךְ אִיז אָסוּר צוּ דִינֶען דִיא הֶערְשַׁאפְט פוּן דֶעם הִימֶעל. וַוייל הַשֵׁי״ת אִיז פוּל דִי גַאנְצֶע וֶועלְט. עֶס אִיז נִישְׁט דָא אֵיין אָרְט עֶס זָאל זַיין לֵיידִיג פוּן אִיהְם. אִין אַזוֹי בַּאלְד מֶען וֶועט אָהְן טוּהְן כָּבוֹד אִין דִינֶען צוּ אַנַאךְ חוּץ הַשֵׁי״ת. הֵייסְט דָאס גְלַייךְ מֶען אִיז ח״ו כּוֹפֵר אִין הַשֵׁי״ת. אוּן וָואס מִיר וֶוענִין מְכַבֵּד דִי מִצְוֹת אִין מִיר בֶּעלִיבֶּען זֵיי. אַמֶעהְר דָם אִיז דָאךְ אוֹיךְ פַאר הַשֵׁי״ת אִין זַיין הֵיכָל. נָאר וַוייל מִיר וֶוענִין אוֹיף דֶעם גֶעבָּאטֶען גֶעוָוארִין פוּן הַשֵׁי״ת טוּהְן מִיר דֶעם רָצוֹן פוּן הַשֵׁי״ת. דוּרְךְ דֶעם אִיז דֶער מִנְהָג אַז נָאךְ דֶעם וָואס מִיר פְרֵייעֶן זִיךְ אִין מִיר טוּהְן אָהְן כָּבוֹד צוּ דִיא פִיעֶר מִינִים פוּן דֶעם לוּלָב וָואס הַשֵׁי״ת הָאט צוּ אוּנְז גִיגֶעבִּין אִין טָאג פוּן אוּנְזֶער שִׂמְחָה. זָאל דֶער מֶענְשׁ נִישְׁט מֵיינֶען אַז מֶען מֶעג ח״ו דִינֶען אַנַאךְ חוּץ הַשֵׁי״ת. חָלִילָה. דֶער מֶענְשׁ זָאל אַזוֹי נִישְׁט טְרַאכְטֶען. נָאר וואס

גִיזָאגְט דֶעם פַּיִיט אוֹם אני חומה אִין אִיז גֶעקִימֶען צוּ דֶעם וָוארְט סובבת סבלך. הָאט עֶר גִיזָאגְט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דִיא וַוייסְט גַאנְץ נִיט דָאס אִיךְ וַוייס אַיין יִיהוּד אַז בְּאָם אִיךְ זָאל וֶועלִין וָואלְט גֶעמִיזְט מָשִׁיחַ קִימֶען. נָאר סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ. אַז דִיא בִּיסְט סוֹבֵל מִוז אִיךְ אוֹיךְ סוֹבֵל זַיין:

וואס מיר טוהן אהן כבוד דיא מצות. ווייל דער רצון פון השי״ת איז אהן געקלייד אין דער מצוה. און השי״ת אליין האט אונז אויף דעם געבאטען. דורך דעם בייא דעם גמר פון דר מצוה רופען מיר אוים און זאגען. למען דעת כל עמי הארץ כי ה׳ הוא האלקים אין עוד. אז אלע פעלקער זאלען ווייסען אז עס איז נאר דא איין גאט אויף דער וועלט. בני יששכר:

(שכח) טעם. וואס די תורה האט מ-ויל געווען אויף דעם אתרוג עס זאל זיין אשיינע פרי עץ הדר וויא אויף אלע מינים. ווייל דער אתרוג איז גלייך צו דעם הארץ. און אלע מדות פון דעם מענש הענגין אפ אין דעם הארץ. אזוי וויא דער סדר איז צו זאגען. דאס הארץ דאוט מיך נישט טוהן די זאך. ווייל דאס הארץ איז דער עיקר פון אלע איברים פון דעם מענש. דעריבער האט די תורה מקפיד געוועזען אויף דעם אתרוג ער זאל זיין שיין. וואורין די אויגען אין די ליפען וואס די אנדערי מינים זענין אויף זיי מרמז. איז אויך דר עיקר פון זייער פיהרען דורך דעם הארץ. שם:

(שכט) טעם. וואס מען מאכט נישט דעם אנדערין טאג יום טוב שהחיינו אויף דעם לולב. ווייל עס איז גלייך ווי ער זאל געוועזען מאכען א שהחיינו בשעת מאכען דעם לולב. וואלט ער אויך יוצא געוועזען. אבער ביי קידוש זאגט מען די אנדערי נאכט יו״ט אויך שהחיינו. ווייל די ברכה פון שהחיינו איז דורך דעם טאג. נישט וועגין דער סוכה. טור:

(של) טעם. וואס די ערבות ווערין אהן גערופען הושענא. ווייל מען איז מיט זיי מנענע אין דער צייט ווען מען זאגט הושענות. עטרת וקנים:

(שלא) טעם. וואס דער מנהג איז אין הושענא רבה אויף צו בינדען דיא קניפען פון דעם לולב. ווייל עס איז אזוי ווי דר סדר איז צו זאגען דער יולדות השי״ת זאל אויף בינדען דיין קניפף. אזוי בעטין מיר אויך אז השי״ת זאל אויף בינדען אונזער קניפף און זאל אונז אוים לייזען פון דעם גלות. זרע קודש:

(שלב) טעם. וואס מען קלאפט די ערבה אויף דער ערד. כדי מבשר צו זיין דעם דין און איהם מאכען אראפ נידעריגן ביז צו דער ערד ער זאל נישט מעהר זיין אויף דער וועלט. א) תולעת יעקב:

א) מוצאי יו״ט זאל מען נעמין דעם לולב מיט זיינע מינים און עס בייא זיך בעהאלטין טעם ווייל עס איהם דאס אפ היטען פון איטליכער צרה. נישט וויא אמייל ווארפין עס אויף אמקום בזיון. סדה״י:

(שלג) טעם. וואס דער מנהג איז אז דיא אשה בייסט אפ דעם פיטעם פון דעם אתרוג. ווייל אסייל פון די חכמים האבען געזאגט דאס דער בוים וואס אדם הראשון האט אין איהם געזינדיגט איז געוועזען א אתרוג בוים. דריבער בייסט זי אפ דעם פיטעם. כדי צו ווייזען אזוי ווי איך האב אצונד קיין שום הנאה פון דעם. אזוי האב איך דעמאלט אויך קיין שום הנאה געהאט:

ענייני שמיני עצרת

(שלד) טעם. וואס מען מאכט דעם אכטען טאג פון סוכות ביי דעם קידוש שהחיינו. אין דעם זיבעטין טאג פסח מאכט מען נישט שהחיינו. ווייל שמיני עצרת איז אבעזונדערער יו"ט. מס' סוכה:

שלה) טעם. וואס מען האט מתקן געוועזען צו זאגין משיב הרוח ומוריד הגשם אין שמיני עצרת. און דער טאג פון דער שאלה (ווען מען הייבט אהן זאגען טל ומטר) איז ערשט זיבען טאג אין חשון אין ארץ ישראל. אדער זעכציג טאג נאך דער תקופה אין די מדינות. א) ווייל פון דעם לעצטען טאג יום טוב אהן איז די צייט פון רעגין. ווען אפילו מיר בעדארפען איהם נישט. ווייל עס איז אבער די צייט פון רעגין. און עס איז אויך די צייט וואס עס פערענדערט זיך דער ווינטער פון דעם זומער. בעדארפען מיר צו לויבען השי"ת אין דער צייט פון דעם אפ ענדערין. אבער דיא שאלה פון טל ומטר ווערט נישט גיבעטין נאר אין דער צייט ווען מען בעדארף רעגין. כלבו:

טעם

אין ספר יפה ללב וועט אויך גיברענגט אז דער מנהג איז אין הושענא רבה נאך דער תפלה צו נעמין דעם לולב אזוי וויא ער איז געבינדין מיט דעם הדס און ערבה און איהם ליינין איבער דער סידר פון דער שטיב וויא ער שלאפט. עס זאל דארט ליגען ביז פסח. אין ערב פסח זאל מען האלב פון דעם ווארפין אין דעם פייער פון פאר ברענין דעם חמץ. און האלב זאל מען ווארפין אין דעם פייער בשעת מען באקט דיא מצות של מצוה. און דעם אתרוג זאל מען אפ פרעגלין און פון איהם עסין אין חמשה עשר בשבט. און עס איז אסגולה אז איין אשה מעוברת זאל פון דעם עסין. אויך זאל מען דער פון געבין צו איין מקשה לילד וועט זיא דאס קינד האבין בריוח ולא בצער:

א) תמיד הייבט מען אן זאגין טל ומטר צוויא אין צוואנציג טאג אין חודש נאוועמבער (צו דיא חדשים פון ריסען לאנד) אין איבעריגע חדשים דעם פערדען דעצעמבער. היינו אין דער נאכט וואס נאך דעם פערדען דעצעמבער. דאס איז אבער נאר אז הדש פעברואר וועט זיין אכט אין צוואנציג טאג. דעמאלט איז דיא שאלה דעם צוויא און

צוואנציגסטען

(שט״ו) טעם. וואס מען האט מתקן געווען צו זאגן ותן טל ומטר ועכציג טאג נאך דער תקופה. ווייל מיר זענען אצינד פערטריבען געווארין צווישען די לענדער פון די פעלקער. וואס די לענדער זענען נידעריג. האבען די חכמים משער געוועזען אז מען בעדארף נישט רעגען ביז זעכציג טאג אין דער תקופה פון תשרי. ספר התניא:

עניני שמחת תורה

(שלז) טעם. וואס אין שמחת תורה נאך דעם וואס מען איז מסיים די תורה הייבט מען תיכף אהן צו ליינין פון בראשית ביז סוף ויכלו. כדי דער שטן זאל נישט קענין מקטרג זיין און זאגין רבש״ע זייא האבין שוין מסיים געוועזין די תורה און זיי ווילען שוין נישט מעהר ליינין. לבוש:

(שלח) טעם. אז ווען מען לייענט צום חתן בראשית זאגט דאס קהל מיט אהויך קול ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. און אזוי אויך יום שני. און יום שלישי ביז יום הששי זאגין זיי אלע פסוקים און ויכלו ביז לעשות. פאר וואס זאגט מען נישט אזוי אין שבת בראשית. ווייל וואס מען לייענט אצינד בראשית איז נישט מען זאל דאס קהל מוציא זיין וואריו מען לייענט די פרשה אויך בשבת בראשית. מען לייענט נאר פאר דעם קהל אצינד כדי זיי זאלען גלייבין אין השי״ת. דרום זאגט דאס קהל מיט אהויך קול די פסוקים צו ווייזען אז מיר גלייבען אין השי״ת אז ער האט די וועלט בעשאפען און וואס עס איז אין איהר. אויך איז דער טעם דורך שמחה אזוי ווי ביי לולב:

(שלט) טעם. וואס מען קויפט מצות אין שמחת תורה. און א ספר תורה און תפילין טאר מען נישט קויפען אין יו״ט. ווייל ס״ת און תפילין

צוואנציגסטען נאוועמבער (דיא נאכט וואס נאך דעם פערדין דעצעמבער) אז דער חודש פעברואר וואס נאך נאוועמבער וועט אבער זיין נ״ין אין צוואנציג טאג. אזוי איז דיא שאלה דעם דרייא אין צוואנציגסטען נאוועמבער (דיא נאכט וואס איז נאך דעם פינפטען דעצעמבער). אין דאס הענגט אפ אין זייערי חדשים ווייל דיא אומות העולם ציילען נאך דער זון. און דיא תקופה איז אויך נאך דעם הילוך פון דער זון. אין דער סימן איז צו וויסען דאס יאהר ווען חודש פעבער וועט זיין נ״ין אין צוואנציג טאג. איז דאס יאהר וואס וועט נישיילט אין פיר פון אנהייב יאהר הינדערט נאך זייער חשבון. דהיינו. דאס פערדי יאהר, דאס אכטי. דאס צוועלפטי. דאס זעכציטי. ביז הינדערט:

תְּפִילִין קָען מֶען יֶעדֶע צַייט קױפֶען. אָבֶּער דִי מִצְוֹת אִיז אַצִינְד דִי צַייט וִויא צוּ קױפֶען. מהרי״ל:

(שמ) טעם, דָאס וֶוען מֶען נֶעמְט אַרױס אַלֶע סִפְרֵי תּוֹרוֹת פוּן דֶעם אָרוֹן קוֹדֶשׁ שְׁטֶעלְט מֶען אַרַיין אַלֶעכְט אִין דֶעם אָרוֹן קוֹדֶשׁ וַוייל דִי תּוֹרָה וֶוערְט אָן גִירוּפֶען אוֹר. ט״ז:

(שמא) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז שִׂמְחַת תּוֹרָה בַּיי נַאכְט נָאךְ דֶעם לֵיינִין דִי תּוֹרָה הֵייבְּט מֶען זִיא אוֹיף אִיבֶּער גִיקֶעהְרְט מִיט דֶעם כְּתַב צוּ דֶעם קָהָל. כְּדֵי צוּ וַוייזֶען אַז מֶען זָאל דִי תּוֹרָה נָאךְ דֶעם וָואס מֶען הָאט זִי גוֹמֵר גִיוֶועזֶען וַוייטֶער אָנְהֵייבֶּען צוּ לֵיינֶען:

(שמב) טעם. אַז מֶען בֶּענְטְשְׁט ראש חוֹדֶשׁ חֶשְׁוָון זָאגְט מֶען מַר־חשון. וַוייל פוּן דֶער צַייט וָואס עֶס אִיז גִיוֶועזִין דָאס מַבּוּל אִיז גִוְזַר גֶעוָוארִין עֶס זָאל זַיין פוּן דֶעם חוֹדֶשׁ אָהְן לְצָרֶךְ פֶּערְצִיג טָאג רֶעגִין. דְרִיבֶּער וֶוערְט דֶער חוֹדֶשׁ אָן גִירוּפֶען מַר. וָוארִין מַר אִיז דִיא טַייטְשׁ מְרָאפֶּען. (מדרש תנחומא). נָאר וֶוען שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גִיבּױעֶט דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאבִּין דִיא פֶערְצִיג טָאג פוּן רֶעגִין אוֹיף גִיהֶערְט. ילקוט:

ענ׳יני חנוכה

(שמג) טעם. וָואס מֶען מַאכְט אַכְט טָאג חֲנוּכָּה. אַמֶעהְר אוֹיף אֵיין טָאג אִיז אִין דֶער קְרִיג גִיוֶועזֶען בּױמֶעל צוּ בְּרֶענִין. אוּנ׳ אִיז נָאר דָאס נֵס גִיוֶועזֶען זִיבֶּען טָאג. וָוארִין נָאךְ דֶעם וָואס מֶען הָאט אַרַיין גִינֶעבֶּען דֶעם בּױמֶעל אִין דֶער מְנוֹרָה. אִיז דִיא קְרִיג וַוייטֶער גֶעבְּלִיבֶּען פוּל אוּנ׳ וִויא פְרִיהֶער נִמְצָא הָאט מֶען דֶערְקֶענְט דָאס נֵס אוֹיךְ אִין דֶער עֶרְשְׁטֶע נַאכְט. ב״י:

(שדמ) טעם. וָואס נָשִׁים זֶענִין חַייָב אִין נֵר חֲנוּכָּה. אַמֶעהְר אוּנ׳ אַמִּצְוָה וָואס דֶער זְמַן אִיז גוֹרֵם זֶענִין נָשִׁים פָּטוּר. וַוייל נָשִׁים זֶענִין אוֹיךְ גִיוֶוען אִין דֶעם נֵס דִיא טָאכְטֶער פוּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הָאט דֶעם שַׂר פוּן דִיא יְוָנִים גִיהַרְגִית אוּן הָאט גִיפְרֶעגְנְט זַיין קָאפּ פַאר דִי יוּדֶען. כל בו:

(שמה) טעם. וָואס נָשִׁים זֶענִין נוֹהֵג נִישְׁט צוּ טָאן אַמְלָאכָה אִין דֶער צַייט וֶוען דִי לֶעכְט בְּרֶענִין. א) כְּדֵי מֶען זָאל דֶער קֶענִין אַז

מען

א) נָאר נָשִׁים הָאבִּין אוֹיף זִיךְ מַחְמִיר גִיוֶועזֶען. וַוייל דִיא יְשׁוּעָה אִיז גֶעקוּמֶען דוּרְךְ אֵיין אִשָּׁה:

מען טאר נישט ניצען ביי די לעכט פון חנוכה. א) מטה משה:

(שמו) עוד טעם. ווייל מאמטר וועט פערלאשען ווערין דאס לעכט וואס מען ניצט דער מיט. וועט מען קומען צו ניצען ביי די חנוכה לעכט. שם:

(שמז) טעם. וואס מען טאר נישט אמלאכה טאן ביי די לעכט פון חנוכה. כדי יעדער זאל וויסען אז דאס איז אנר של מצוה. מען זאל דאס נם מפרסם זיין. לבוש סי' תרע"ג:

(שמח) טעם. או מען מאכט אברכה אחרונה על המחיה איז מען נישט מזכיר אין דער ברכה חנוכה און פורים. ווייל חנוכה און פורים ווערט נישט גידענקט אין דער תורה. מחצית השקל:

(שמט) טעם. וואס דאס נם האט זיך געצויגען אכט טאג. ווייל צו דעם ארט פון דיא זיתים וואס מען ברענגט פון דארט דעם בוימעל. האט גידויערט דער גאנג פיר טאג. און אויך צוריק פיר טאג איז צוזאמען אכט טאג. ב) רוקח:

(שנ) טעם. וואס מען איז נוהג צו פאסטין שובבי"ם ת"ת. פון פ' שמות ועניין אמייל נוהג צו פאסטין אלע וואך ביום ה' ביז פרשת

משפטים

אין ספר חיי אדם ווערט גיברענגט אז דיא טאכטער פון יוחנן האט דעם שונא גיגעבין צו עסין מאכלים פון קעז כדי עס זאל איהם דארשטין וועט ער ווערין שיכור פון דעם וויין וועט ער שטארק איינשלאפין ווערין . און עס איז אזוי גיוועזין . און זיא האט איהם דעם קאפ אפ גישניטין און האט דעם קאפ גיברענגט קיין ירושלים . און וויא דיא האבין גיזעהן אז זייער שר איז טויט זענין דיא אלע אנטלאפין . און ווייל דאס נם איז גיוועזין דורך מאכלים פון חלב . דורך דעם זענין אמייל נוהג צו עסין אין חנוכה מאכלים פון חלב אזכר צו דעם נם וואס איז גישעהן דורך חלב :

א) ווען אפילו עס איז דא איין שמש ביי דיא חנוכה ליכט . בעדארף מען אויך האבין אבעזונדער לעכט אויף דעם טיש כדי מזאל גישט זאגין אז ער האט זיא פון זיינט וועגין אן געצינדען . מ"א ·

ב) בערב שבת זאל מען צו ערשט אן צינדען די נר חנוכה און דער נאך דאס נר פון שבת . און דער חיוב איז בע"ש צו געבין אזוי פיהל שמן אז די נר חנוכה זאלין ברענין אהאלבע שעה נאך צאת הכוכבים. און אז זיא ברענין נישט אזוי לאנג איז די ברכה איבער די נר חנוכה אברכה לבטלה . קיצור ש"ע סי' קל"ט :

עם איז אסור צו בענעמשין די נרות של חנוכה אין דער שאהל פון ערד עפיל אויך נישט אין דער שאהל פון אייער . ווייל עס איז קיין הידור מצוה. נאך דעם אן צינדען די חנוכה לעכט זאל מען זאגין ז' פעמים ויהי נועם יושב בסתר כו' . האריז"ל :

משפטים. אויך אין איין עיבור יאהר פאסטען זיי ביום ה' תרומה. תצוה אויך. ווייל דיא טעג ווענין מסוגל מתקן צו זיין דעם עון קרי מעהר ווי פון אגאנץ יאהר. דרום הייבט מען אן צו פאסטען פון פ' שמות וואס דעמילט ד"א אן געהויבין דער שיעבוד פון דיא יודען. כדי מתקן צו זיין דעם עון קרי פון אדם הראשון. און או ראש חודש שבט און חמשה עשר בשבט ניפאלט ביום ה' קען מען דעמילט נישט פאסטען. ווענין אמייל נוהג צו פאסטען אויף ווייער ארט הקהל פקודי. א"ר:

עניני ד' פרשיות

(שנא) טעם: וואס מען לייענט פאר פסח די פיער פרשיות. דריי ווענין
אכר צו דער צייט וואס דאס בית המקדש איז גישטאנין.

פרשת שקלים. ופרשת פרה אדומה. און פרשת החודש.

היינו ראש חודש אדר האט מען אוים גירופען אויף די שקלים או יעדער זאל ברענגין אהאלבין שקל. מען האט אוים גירופען אחודש פאר ניסן כדי או עס וועט קומען ניסן זאל דאס געלד שוין זיין אין בית המקדש. און פון
דעם געלד האט מען גיקויפט קרבנות מקריב צו זיין:

(שנב) טעם. פון פ' פרה אדומה. דעם פאלק צו מאכין וויסען או
דיא וואס ווענין טמא גיווארין פון א מת זאלען זיך מטהר
זיין מיט דעם אפר פון דער פרה אדומה. וואריין אין ר"ח ניסן האבען שוין
אן גיהויבין פון די ווייטע מקומות צו גיין קיין ירושלים:

(שנג) טעם. פון פרשת החודש. דעם פאלק צו מאכין וויסען או די
וואך וואס עס קומט וועט זיין ר"ח ניסן. כדי זיי זאלין זיך אהין
גרייטען עולה רגל צו זיין:

(שנד) טעם. פון פרשת זכור. דורך פורים. ווייל המן איז ארוס גיקומען
פון זרע עמלק לייענט מען זכור את אשר עשה לך עמלק.
אבודרהם:

עניני מגילה

(שנה) טעם. וואס אסתר האט גיהייסין פאסטין דריי טאג. ווייל השי"ת
לאזט נישט די צדיקים אין אצרה מעהר ווי דריי טאג. אזוי
וויא מיר געפינען ביי רחב זי האט גיזאגט צו די מרגלים וואס יהושע האט
גישיקט. ונחבאתם שמה שלשת ימים. (איהר וועט איך דארט

בעהאלטען

בעהאלטען דרייא טאג. און ביי יונה הנביא שטייט אויך אז יונה איז געוועזען אין דיא נידערים פון דעם פיש דריי טאג כד הקמח:

(שנו) טעם. אז פורים געפאלט ביום א' פאסט מען ביום ה' פון דער וואך וואס איז פריער. נישט ביום ו'. דורך דעם כבוד פון שבת. אזוי באלד מען וועט פאסטען ביום ו' וועט מען נישט קענין אהין גרייטען אויף שבת דורך דעם תענית. מען וועט נישט קענין טועם זיין פון דיא מאכלים וואס מען קאכט אויף שבת. לבוש:

(שנז) טעם. וואס מען איז נישט נוהג צו פאסטען דרייא טאג. אזוי וויא אסתר האט געהייסען פאסטען. כדי עס זאל נישט שווער זיין אויף דעם צבור. שם:

(שנח) טעם. ווי מען האט דיא גערופען אסתר. ווייל עס איז פון דעם לשון הסתר (פערבארגען) ויא האט זיך פערבארגען אז דיא זאל נישט גענומען ווערין צו אחשורוש:

(שנט) טעם. וואס מען פאסט נישט אין חודש ניסן אזוי וויא די מעשה איז געוועזען. ווייל אין חודש ניסן טאר מען נישט פאסטען. הראי"ש:

(שס) טעם. וואס דער מנהג איז צו געבין פאר פורים דרייא האלבע מטבעות. אנכר צו דעם האלבען שקל וואס יעדער האט גיגעבין אין חודש אדר מען זאל קויפען קרבנות. און ווייל עס שטייט אין פרשת תרומה דרייא מאהל תרומה נימט מען דרייא האלבע מטבעות. סי' תרצ"ד:

(שסא) טעם. וואס דם צבור זענין נוהג צו זאגען די פיער פסוקים מיט אהויך קול. און דער נאך זאגט זיי דער קורא נאך אמאל. איש יהודי. ומרדכי יצא. ליהודים היתה. כי מרדכי. כדי מען זאל מעורר זיין שמחה צו דיא קינדר און אויך צו אלע מענטשין. אבודרהם:

(שסב) עוד טעם. כדי מעורר צו זיין דאס הארץ. ווייל אפשר ווערט איטער דרימלין. זאגט מען דריבער די פסוקים מיט אהויך קול כדי ער זאל נישט שטארק אנטשלאפען ווערין. און ווייל דיא פסוקים שטייען ביי מרדכי. און דורך דעם כבוד פון מרדכי. אויך דאס נס איז געוועזען דורך מרדכי. זאגט מען דיא פסוקים מיט אהויך קול. שם:

(שסג) טעם. וואס מען איז נוהג צו זאגען אין איין אטעם פון אהנהייב חמש מאות איש ואת פרשנדתא כו' ביז עשרת. ווייל דיא

צעהן

צעהן קינדער פון המן זענען געוועזען הערדין פון פינפציג איבער די פינעף הונדערט מאן. ט"ז ס' תר"צ:

(שסד) טעם. וואס דער מנהג איז צו קלאפען ביי המן ווען מען לייגט די מגילה. כדי זיין נאמען זאל ווערין אפ גימעקט אזוי ווי עס שטייט מחה תמחה את זכר עמלק, זאלסט אפ מעקין דעם זכר פון עמלק. ושם רשעים ירקב. א) רמ"א:

(שסה) טעם. וואס מען זאגט ואתה קדוש. נאך דער מגילה. ווייל אסתר האט געזאגט דעם פסוק אלהי אקרא יומם. וואס פון דעם פסוק דארשינען מיר מקרא מגילה. אין דער נאך שטייט ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. דריבער זאגט מען אויך ואתה קדוש ב). מנהגים:

(שסו) טעם. וואס מען זאגט נישט הלל אין פורים. ווארין דם וום מען לייגט די מגילה איז דער הלל. ג) מס' ערכין:

(שסז) טעם. וואס אין הושענא רבה בעטין מיר אז השי"ת זאל אונז העלפין בזכות הצדיקים אין עס ווערט גערעכינט יעדער צדיק. אין שאול ווערט נישט גערעכינט. אויך אין פורים האט דער וואס האט געמאכט דעם פיוט נישט מיסר געוועזען אויף די ברכה פון את צמח. ווייל דוד מיט שאול זענין געוועזן שונאים איינער מיט דעם אנדערין. דורך דעם אין הושענא רבה ווס איז אקעגין די מדה פון דוד אין עס איז אויך זיין אושפיזא. ווערט נישט גידענקט שאול. אין פורים וואס דאס נס איז געקומען דורך די קינדער פון שאול ווערט נישט גידענקט דוד. אין דוד האט דאס גיזעהן אין האט אויף דעם מחלל געוועזען. אזוי ווי דער

מדרש

א) מען זאל נישט מבטל זיין קיין שום מנהג אויך נישט צו שפעטין אויף קיין איינציגען מנהג ווארין מען האט איהם נישט בחנם מתקן געוועזן. שם:

ב) נאך דער תפלה פון מעריב זאגט מען קדיש שלם מיט תתקבל. אין נאך דער מגילה זאגט מען ואתה קדוש. ובמוצאי שבת זאגט מען ויהי נועם ואתה קדוש אין דער נאך קדיש שלם אן תתקבל. אין בשחרית זאגט מען נאך דער תפלה חצי קדיש. אין נאך דער מגילה זאגט מען אשרי אין סדר קדושה און דער נאך קדיש שלם מיט תתקבל:

ג) אין ספר מדרש אליהו ווערט גיברענגט אז אין פורים איז הקב"ה מכפר די עונות פון די ישראל אזוי ווי אם יום כיפור. אויך געפינין מיר אין ספר מאור ושמש אז מרדכי אין אסתר האבין פועל געווען אז אין פורים איז גישט געווען קיין שום קטרוג אויף די ישראל אזוי ווי אין יום כיפור:

מדרש זאגט דם פירוש פון דעם פסוק זכרנו ה' ברצון עמך ופקדנו בישועתיך. דוד המלך הט געזאגט רבונו של עולם גידענק מיך ווען דיין פאלק וועט געהאלפען ווערין. אז דו וועסט טוהן אנס דורך מרדכי אין אסתר זאל איך אויך ווערין גידענקט. דורך דעם וועט דא על כל פנים גידענקט זיין שבט. עס שטייט איש יהודי. דורך שבט פון יהודא דאס שבט פון דוד. זרע קודש:

(שסח) טעם. ווס מען איז נישט מפטיר. ראש חודש. חנוכה און פורים. כדי מען זאל נישט דם פאלק מבטל זיין פון דר מלאכה. נאר תשעה באב אין דער פריה איז מען מפטיר אסוף אסיפם. ווייל ט״ב זענין אלע אין שיהל ביז חצות. איז מען זייא נישט מבטל פון דר מלאכה. נועם מגדים:

(שסט) טעם. אז עס איז איין מילה אין פורים איז מען דאס קינד מל פאר דעם לייענען דיא מגילה. כדי אז ווען מען זאגט ליהודים היתה אורה זאל דאס קינד אויך זיין אין כלל. דרכי משה:

(שע) טעם. וואס מען עסט דרייא מאהל אין יאהר קרעפליך. פורים. הושענא רבה. אין ערב יום כפור. ווייל די טעג זענין אזוי ווי א יו״ט מיט עסין אין טרינקען. אבער ארעכטער יו״ט איז עס נישט ווייל מען מעג אין זייא טוהן א מלאכה אין מען מעג אין זיי האנדלען. נמצא איז דער יו״ט פארדעקט. און אונזערי חכמים דרשענין אויף דעם פסוק ושמחת בחגך אז עס איז קיין שמחה נאר מיט פלייש. דורך דעם איז אין דיא טעג דאס פלייש צו גידעקט. מען עסט פלייש עס איז אבער פארדעקט מיט טייג. גאולת ישראל. ועה אין סעי' רצ״ג:

(שעא) טעם. וואס די חכמים האבען מחייב גיוועזען אז מען זאל פיהל טרינקען אין פורים. אמעהר אין פיהל ערשטער ווערט גידענקט אין דער תורה אז דם שכרות האט גיברענגט צו אגרוים מכשול. ביי נח. אין ביי לוט. ווייל דיא אלע נסים וואס עס איז צו דיא יודען געטוהן געווארען אין דער צייט פון אחשורוש איז גיוועזען דורך טרינקען. צו ערשט איז ושתי אוועק גענומען געווארען פון דעם מלכות דורך דעם טרינקען פון ויין. אזוי ויא עס שטייט ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי. אין אויף איהר ארט איז געקומען אסתר דורך א סעודה. אזוי ויא עס שטייט ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו

את

אֶת מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר. אזוי אויך דִיא מַפָּלָה פון הָמָן איז גִיוָועֶן דורך דֶער סְעוּדָה פון וַיין. דורך דֶעם הָאבֶּען דִי חֲכָמִים מְחַיֵּיב גִיוָועֶן מֶען זָאל זִיך מִשְׁתַּכֵּר זַיין אין פּוּרִים וַוייל דָאס נֵס איז גֶעקוּמֶען דורך דֶער סְעוּדָה פון וַויין וָואס אֶסְתֵּר הָט גֶעמַאכְט. אבודרהם:

(שעב) טעם. וָואס מֶען הָאט מְתַקֵּן גִיוֶועֶן אין פּוּרִים **משלוח מנות** אֵיינֶער צוּ דֶעם אַנְדֶערְן. צוּ וַוייזֶן דָס דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעהַאט מְנוּחָה פון זֵייעֶרֵי פַּיינְד. עֶס הָאט זִיךְ נִישְׁט קֵיין אֵיינְצִינֶער צוּ זֵייא אַקֶעגֶין גִישְׁטֶעלְט. וָוארִין זֵייעֶר פַּחַד איז גֶעפַאלֶען אויף אַלֶע פֶעלְקֶער. און דִיא סְעוּדָה איז גִיוָועֶן רוּהִיג נִישְׁט מִיט פַּחַד. דרך פקודיך:

(שעג) טעם. וָואס הָמָן הָט גֶעמַאכְט אֵיין עֵץ הוֹיךְ פִינְפְצִיג אֵיילֶען. וַוייל הָמָן הָאט גִיזֶעהֶן אין חָלוֹם אַז מָרְדְכַי טוּהְט פְלִיהֶען אִיבֶּער זַיין הוֹיז. אין כְּדֵי מְקַיֵּים צוּ זַיין דֶעם חָלוֹם הָאט צוּ אִיהְם זַיין ווַייבּ זֶרֶשׁ אין דִי חֲכָמִים גֶעזָאגְט אַז עֶר זָאל מַאכֶען אֵיין עֵץ הוֹיךְ פִינְפְצִיג אֵיילֶען עֶס זָאל זַיין הֶעכֶר פון זַיין הוֹז וָואס עֶס איז הוֹךְ גִיוֶועֶן קָרוֹב צוּ פִינְפְצִיג אֵיילֶן אזוי ווִי דִי הַייזֶער פון דִי שָׂרִים. כְּדֵי מָרְדְכַי זָאל הֶענְגֶין אִיבֶּער זַיין הוֹיז. אין לְסוֹף הָאט דֶער חָלוֹם מְרַמֶז גִיוֶועֶן אַז מָרְדְכַי וֶועט הָאבֶּען צוּ שַׁאפֶען אִיבֶּער דֶעם הוֹיז פון הָמָן. ספר החיים:

(שעד) טעם. וָוס דִי ו׳ פון וַיְזָתָא קוּמְט לַאנְג גֶעשְׁרִיבֶּען. וַוייל דִי צֶעהֶן קִינְדֶער פון הָמָן הָרָשָׁע הָאבֶּען גְלַייךְ גֶעהָאנְגֶען אֵיינֶער אִינְטֶער דֶעם אַנְדֶערִין אין אֵיין שׁוּרָה. לבוש:

(שעה) טעם. וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט פּוּרִים אין עֶרְשְׁטֶען אֲדָר. וָוס עֶס איז דֶער צְוֶועלִיפְטֶער חוֹדֶש אזוי וִוי עֶס שְׁטֵייט אין דֶער מְגִילָה. לְחוֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר. כְּדֵי מְקָרֵב צוּ זַיין דִיא גְאוּלָה פון אֶסְתֵּר צוּ דֶער גְאוּלָה פון מִצְרַיִם. מהרי״ל:

ענייני ארבעה תקופות השנה

(שעו) טעם. וָואס מֶען איז נִזְהָר נִישְׁט צוּ טְרִינְקֶען קֵיין וַואסֶער אין דִיא פִיעֶר תְּקוּפוֹת פון דֶעם יָאהְר אין דֶר צַייט פון דֶר תְּקוּפָה. דורך סַכָּנָה עֶס קָען ח״ו שַׁאדֶען מֶען זָאל וֶוערִין גֶעשְׁוָואלֶען. **תקופת ניסן** איז. וַוייל דִי וַואסֶערִין פון מִצְרַיִם זֶענִין אִיבֶּער גִיקֶערְט גֶעוָוארֶען צוּ בְּלוּט אין אֵיין רֶגַע. **תקופת תמוז** איז. וַוייל אין דֶער צַייט וָואס השי״ת הָאט

גיזאגט צו משה און צו אהרן אז זיי זאלען רעדין צו דעם שטיין פאר דיא יודקים אויגען וועט ער געבען וואסער. און זייא האבען אזוי נישט געטאן. און זיי האבען דעם שטיין גישלאגען איז פון דעם שטיין גיגאנגען בלוט. איז אין דער שעה גישלאגין גיווארין אלע וואסערין מיט בלוט:

תקופת תשרי איז. ווייל אין דער צייט האט אברהם גיוואלט קוילין זיין זוהן יצחק האט פון דעם מעסער געטריפט בלוט און דער טראפען איז צושפרייט געווארען אין אלע וואסערין. **תקופת טבת** איז. ווייל אין דער צייט איז געקוילעט געווארין דיא טאכטער פון יפתח זענין אלע וואסערין איבער גיקערט גיווארין צו בלוט. דרום איז נישט מעגליך אז עס זאל נישט זיין עפיס בלוט אין די צייטען קען עם חיו מזיק זיין. אבודרהם:

(שעו) עוד טעם. ווייל פיר מלאכים זענין גיזעצט אויף דעם וואסער אין די פיר תקופות. יעדער מלאך אין זיין תקופה. און זיי ווערקסלין זיך איבער ווען איינער גייט אוועק קומט דער אנדערער צו. אזוי שטייט אין דער צייט דאס וואסער אהן אשומר. א) שם:

(שעה) טעם. וואס אין די פיר תקופות מאכט מען ביי דעם וואסער אשמירה מיט ברזל (אייזען). ווארין ברז"ל איז די ראשי תיבות "בלהה "רחל "זלפה "לאה. אזוי איז דאס מכניע די פיר קליפות. דאס זיי זאלען קיין שליטה האבען. דעת משה:

ענייני מילה

(שעט) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכין אסעודה שבת ביי נאכט פאר דער מילה און די סעודה ווערט אן גירופען **שלום זכר**. ווארין

א) דער ש"ך זאגט אין יו"ד סי' קי"ו אז דער מנהג איז צו לייגין אין אייזין אויף אלע משקים אין מאכלים. און אויף אזעליכע מאכלים און משקים וואס זענין ניקאכט אדער גיווייקט אדער גיזאלצין איז אויך גיט מחמיר צו זיין און צו לייגין אייזין. אין ספר ארחות חיים שטייט אז דער מנהג איז אז מען בעדארף נישט אריין נעמען דאס אייזין אין וואסער. נאר מען לייגט דאס אייזין אויף דער כלי וואס אין דער כלי איז דא וואסער אדער משקה:

דער מ"א שרייבט אין סימן תנ"ה אז מען בעדארף נישט אוים גיסען מים שלנו וואס מען נעמט צו די מצות דורך דער תקופה אודער דורך אמת. דשומר מצוה לא ידע דבר רע. דער וואס מיהט היטען אמצוה וועט נישט וויסען פון אזאך וואס איז נישט גוט:

וואָרין דאַרף דער סעודה קומט אויף דעם קינד אַהיילינע שפּע אז מען זאָל איהם מכניס זיין **בבריתו של אברהם אבינו.** א) עבודת ישראל:

(שם). טעם וואָס מען צינדט אָהן לעכט דעם טאָג פון דער מילה. ווייל אזוי האָט מען זיך נוהג געוועזין אין דער צייט פון דער גזירה. אז מען זאָל לעכט אָן צינדען אין דעם הויז וואָס עס איז דאָ אַברית מילה צו אַצייכען אז יודען זאָלען וויסען אז עס איז דאָרט דאָ אַברית מילה אזוי וועלין זיי גיין הערין דיא ברכות. שבלי הלקט:

(שפא) טעם. וואָס מען איז נוהג צו מאַכען **אכסא צו אליה' הנביא.** ווייל אין דער צייט וואָס השי"ת האָט גיזאָגט צו אליה' אז ער וועט בעדאַרפען זיין בייא איעדער ברית מילה. האָט אליה' געזאָגט צו השי"ת דו ווייסט אז איך רעכין מיך פון דיין נאָמען וועגין. און אזוי באַלד דער בעל ברית וועט זיין אַבעל עבירה אזוי וועל איך נישט קענען סובל זיין דאָרט צו זיין. האָט איהם השי"ת מבטיח גיוועזען אז ער וועט דעם בעל ברית מכפר זיין זיינע עבירות. האָט אליה' ווידער געזאָגט אפשר וועט דער מוהל זיין אַבעל עבירה. האָט איהם השי"ת מבטיח געוועזען אז ער וועט דעם מוהל אויך מוחל זיין. האָט אליה' ווידער געזאָגט צו השי"ת

אפשר

א) אז דאָס קינד איז גיבוירין גיוואָרין די נאַכט פון שבת נאָך שטערין שיין ווען דאָס קהל האָט שוין מתפלל גיוועזען מעריב. אזוי בעדאַרף מען דיא נאַכט מאַכין דעם שלום זכר. נישט אין דער נאַכט וואָס איז פאַר דער מילה. ווייל דאָס קינד איז אַצינד גיזאַלפין גיוואָרין מסכּן אטו. אין די סעודה איז אַסעודת מצוה. אָבער דעם אַנדערין שבת וואָס פאַר דער מילה הייסט נישט סעודת מצוה. (פ"מ א"ח). דער כלל איז אַסעודה וואָס מען לעריגט אוים איין מסכתא. און אַסעודה פון איינים וואָס ווערט אַלט זיבציג יאָהר. און אַסעודה פון איינים וואָס עס איז איהם גישעהין אַנס. אָדער ווען איינער גיט אַספר תורה. אָבער כלי הקודש. הייסט דאָס **סעודת מצוה.** אַשלום זכר. אין פדיון הבן. הייסט סעודת מצוה. סעודת פורים. איז אַמצוה. סעודה פון אַבר מצוה ווען ער ווערט אַלט דרייצען יאָהר. הייסט **סעודת מצוה.** ווען ער מאַכט אָבער דער נאָך די סעודה. הייסט עס נאָר אַסעודת מצוה אז ער זאָגט אַדרשה. אַסעודה פון דער נאַכט פאַר דער מילה אין אַסעודה פון אַשידוך טיהן. און סעודת אירוסין אַלע זיבען טאָג הייסט סעודת מצוה. חנוכת הבית אז ער האָט נישט גילאָזט פריהער בייא זיך טרינקען און נוהג זיין קלות ראש. נאָר ער מאַכט אַסעודה ער זאָל עס מחנך זיין אין זאָגין דברי תורה הייסט סעודת מצוה פ"מ. וא"ר:

אין ספר יוסף אומץ שטייט אז מען מאַכט אַסעודה לכבוד איין אורח וואָס ער איז אַתלמיד חכם וואָס איז גיקומען אין שטאָט איז די סעודה אַסעודת מצוה:

דער

אפשר וועט איינער פון דעם קהל זיין אבעל עבירה און איך וועל נישט קענען סובל זיין דארט צו זיין. האט איהם השי"ת מבטיח געווען אז ער וועט דעם גאנצן קהל מוחל זיין. דריבער מאכט מען אכסא צו אליה הנביא. מדרש:

(שפב) טעם. וואס דער מנהג איז אז דאס מוהל מעסער זאל האבען צוויא שארפען. כדי ער זאל זיך נישט טועה זיין און שניידען מיט דער זייט וואס איז נישט שארף וועט דאס קינד ח"ו זיין מסוכן. דרך פקודך:

(שפג) טעם. וואס מען איז מכסה דיא ערלה פון דעם קינד מיט ערד. ווארין די ערלה איז מכח הנחש און ביי דער שלאנג שטייט (ונחש עפר לחמו). דאס עסין פון דער שלאנג איז ערד. און עס שטייט (אם רעב שונאך האכילהו לחם) אז דיין פיינד איז הונגעריג זאלסטו איהם געבין צו עסין ברויט. דריבער לייגט מען די ערלה אין זאמד אדער אין ערד. מען זאל דער שלאנג געבען איהר ברויט כדי זי זאל נישט מקטרג זיין. לבוש. אזוי ווי עס געפינט זיך אין ספר י"ב:

(שפד) טעם. אז וועז מען זאגט ואומר לך בדמיך חיי גיט מען מיט דעם פינגער פון דעם ווין אויף די לעפצין. פון דעם קינד. ווייל די ברכות זענין פון דעם קינד'ס וועגען. מ"א

(שפה) טעם. וואס מען זאגט ביי דעם קינד צווייא מאל בדמיך חיי. מרמז צו זיין דאס דורך דער מילה איז ער זוכה צו ביידע עולמות עוה"ז און עולם הבא. אבודרהם.

טעם

דער תורת האשם שרייבט דאס וויא עס וועט גיברענגט כבוד אורחים מיינט מען אזעליכי אורחים וואס זענין ראוי צו כבוד. היינו בעלי תורה אודער בעלי שם טוב. אודער איין עני בן טובים. אדער עשירים וואס זיי זענין ראוי צו כבוד. זיי מאן קיין איינציגען מענטש שלעכטין. אבער גיט די קבצנים וואס זיי גייען נאך נדבות. די זענין נים בכלל כבוד אורחים נאר בכלל צדקה:

אין ספר זכרון טוב וועט גיברענגט אסיפור פון הרב הצדיק הקדוש מהר"י מנושחוו זצ"ל אז אין באדיטשוב איז גיוועזן איין איש הגון זיין נאמין איז גיוועזן ר' ליבר ז"ל איין מאל איז צו איהם איינער געקימין ווינטער ביי נאכט נאך דעם יריד האט איהם ר' ליבר מקבל גיוועין אזוי וויא דער דרך איז פון הכנסות אורחים. און ר' ליבר האט איהם אליין גיבעט דאס ער זאל זיך גיין לייגין. האט צו איהם דער אורח גיזאגט פאר וואס זענט איהר אייך אזוי מטריח דאס איהר זאלט מיר בעטין. האט ר' ליבר צו איהם גיזאגט די מיינסט איך בעט דיר איך בעט מיר. זיין כוונה איז גיוועזן לעוה"ב:

(שפו) טעם. האס מען וואגט ערשט עלינו נאך דעם ברית. כדי חען מען וואגט שלא עשני כגויי הארצות. זאל דאס קינד אויך זיין אין כלל. יעב״ק:

(שפז) טעם. וואס דער מנהג איז צו שיקען אמתנה אויף דעם ברית. ווארין אזוי גיפינין מיר אז השי״ת האט געגעבען צו אברהם אבינו ע״ה ארץ ישראל ווען ער האט מקיים גיוועזען מצות מילה. שם:

(שפח) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכען אסעודה אין דעם טאג פון דער מילה. ווארין אזוי גיפינען מיר ביי אברהם אבינו.

ויעש אברהם משתה גדול ביום הג״מל את יצחק, דרשית מען הג״מל ווארין ה״ג בעטרעפט אכט. היינו אברהם האט גימאכט אגרויסע סעודה דעם אכטען טאג ווען ער האט מל גיוועזין זיין זוהן יצחק. א) יעבץ:

(שפט) טעם. וואס מען מאכט פיעל סעודות ברית מילה, ערשט ביי דער נאכט. ווייל עס שטייט אין מדרש אז דער וואס מאכט גיוועהנין זיין זוהן צו מילה איז גלייך וויא דער כהן גדול איז מקריב זיין מנחה מיט די נסכים אויף דעם מזבח און ביי קרבן איז דער דין אז דיא נאכט גיהער צו דעם טאג וואס פריהער. דורך דעם איז מותר צו מאכען די סעודה פון ברית מילה די נאכט וואס נאך דער מילה:

(שצ) טעם. וואס דער מנהג איז דאס דער סנדק און אויך אנדערי וואס האבען אכיבוד אויף דעם ברית טיילען אויף דעם ברית צדקה, כדי די מצוה זאל נישט זיין בחנם ב):

(שצא) טעם. וואס דער מנהג איז אז ביא אברית מילה שיקט דער קוואטער אויף דער סעודה אקוואטער קוילימטש און ארעשיטקעס. ווייל אין דיא פרידידיגע יאהרען זענען גיוועזין פיעל מענשין וואס האבען נאר גינעסין חולין שנעשה על טהרת הקודש. היינו זיי האבין

נינעסן

א) אין ספר דרך פקודיך שטייט גישריבען דאס דער וואס איז מבטל די סעודה איז איין אפקורים. דער מחצית השקל שרייבט אז מיט מאכלים פון חלב איז מען נישט יוצא די סעודה פון ברית מילה. ווארין שמחה איז נישט נאר מיט בשר:

ב) דער זוהר שרייבט אין פ׳ תרומה אז דער וואס טוהט אמצוה און וויל אויף זיך ציהין דעם רוח פון קדושה איז אסור צו טוהן דיא מצוה בחנם. נאר תורה קען ווער עס וויל לערנין אימזיסט. האטשיל אז ער האט גיקויפט אדער מצוה. אלולב אדער איין אתרוג אדער אנדערי זאכין פון מצוה האט ער גינעבין ווייניגער. מען האט פון אידם פערלאנגט דאס ערשטי מאהל אין סידל מאהל האט ער אגידער גילייגט געלד מאר זיי אין האט צו דיא גיזאגט אז זייא זאלין זיך נעמין וויפיל זייא ווילען:

געסן נאר אמאכל וואס איז געווען אפ גערוהט או אדבר טמא זאל אין דעם עסן נישט אהין גערירן. און ווייל דאס הויז פון דער יולדות איז אין דער צייט נישט ריין. דורך דעם שיקט דער קוואטער דיא זאכן כדי דאס דיא מענטשן וואס עסן נאר חולין בטהרה זאלן אויך קענען עסן אויף דער סעודה:

(שכב) טעם. דאס ווען עס האלט זיך נישט ביי איינעם חס ושלום זיינע קינדער רופט מען צו דעם קינד וואס עס ווערט דער נאך געבוירן אלטער אדער אלטע. כדי צו פארדעקן אויף זיין נאמען אז דער שטן זאל נישט האבן כח איהם שלעכטס צו טאן. רופט מען איהם אלטער. אדער אלטע. א) כדי זיי זאלען זוכה זיין אלט צו ווערען:

(שכג) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכן פאר איולדת אמחיצה. כדי די רוחות זאלען נישט קיין שליטה האבן. ווייל די שדים קענען נישט גייען פון רשות הרבים צו רשות היחיד. ספר החיים:

(שכד) טעם. וואס דער מנהג איז אז איולדת גייט אין שוהל אריין נאך דעם וואס זי האט געהאט אזכר אדער אנקבה. ווייל ווען די גייט אין שוהל אריין איז דער מאן אחיוב עולה תורה צו זיין. אין דאס במקום קרבן וואס די אשה האט געברענגט ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען. מ״א:

ענייני פדיון בכור

(שכה) טעם. וואס דער כהן פרעגט דעם פאטער פון דעם קינד במאי בעית טפי. (וואס ער וויל גערנער). צי ער וויל געבן דאס קינד

א) אין זוהר הי׳ מהרב הצדיק הקדוש מוהר״ר יצחק אייזיק מקאמארנא זצוק״ל (בראשית) שטייט געשריבן דאס מען זאל גוהר זיין אז ווען עס שטארבן ח״ו צו איינים זיינע קינדער. אזוי זאל ער קיין איינציגען נאמען געבן בשעת המילה נאר אלטער. אין נישט קיין אנדערן נאמען. נאר אז ער וועט גרויס ווערן זאל איהם ערשט זיין פאטער אנאמען געבן. אין עס איז גלייך דאס ער זאל צייכענען זיין נאמען פארשטעלט דאס קיין שום מענש זאל נים וויסען ביז ער וועט גרויס ווערן אין דער וואס מיהם נים אזוי אין ריפט בשעה המילה דעם רעכטן נאמען. אין ריפט איהם אלטער אויך. העלפט נישט אין איז גורם בזהנם מיתה צו דעם קינד. ווייל דאס איז אווינדערליכע סגולה אז מען זאל איהם נים ריפען קיין שום נאמען ביז ער וועט גרויס ווערן:

דער מנהג איז אז ווען מען לייגט דאס קינד אין ווינעל אין מען ריפט איהם אנאמען. דיינט מען אספר פון תורת כהנים אינטער דעם קאפ. ס״ח:

קינד. צי ער וויל דאס קינד אויס לייזען פאר פינף סלעים. אמעהר ווען אפילו דער פאטער וויל געבען דאס קינד צום כהן איז דער פאטער מיט דעם נישט יוצא. נאר ער זאגט איהם אזוי. כדי ער זאל ביי איהם בעליבען דעם פדיון. דריבער פרעגט איהם דער כהן וואס ער וויל מעהר. ווייל עס שטייט כי לי כל בכור. אז צו מיר נאט געהערין אלע בכורים און ווי באלד דער פאטער וועט איהם נישט אויס לייזן. אזוי בעדארף ער מורא האבין אז השי"ת זאל נישט ביא איהם דאס קינד צוריק נעמין. א)
(פתחי תשובה):

ענייני אישות

(שצו) טעם. וואס מען פיהרט דעם חתן אין שיהל ארייין דעם שבת פאר דער חתונה. אויך אין דעם שבת וואס נאך דער חתונה.

ווייל אז שלמה המלך האט געזעהין אז די מדה פון גמילת חסדים איז זייער גרוים פאר השי"ת. האט ער בשעת ער האט געבויעט דאס בית המקדש. געמאכט צוויי טויהערין. איין טויהער פיר חתנים כו'. ווענין די יודען געגאנגין אין שבת און האבען זיך געזעצט צווישען די ביידע טוהערין. דער וואס איז אריין געגאנגען אין טויהער פון חתנים האט מען געוויסט אז ער איז א חתן האבין זיי איהם געזאגט דער וואס רוהט אין דעם הויז דער זאל דיך משמח זיין מיט זיהן און טעכטער. און אז דאס בית המקדש איז חרב געווארען האט מען מתקן געווען אז חתנים זאלען גייא אין שיהל אדער אין בית המדרש אריין און מען איז זיך מיט איהם משמח. און מען איז מיט דעם יוצא דעם חוב פון גמילת חסדים. פרקי דרבי אליעזר:

(שצז) טעם. וואס מען ווארפט אויף דעם חתן ניס און מאנדלען און ראזינקעס ווען מען רופט איהם אויף צו דער תורה. ווייל אגוז (ניס) בעטרעפט וויא חטא. און אויך וויא טוב צי ארמז אז מען איז איהם מוחל דיא עבירות. און מאנדלין איז אפילו דאס יאם ווערט צייטליך פארטיג אזוי זאל ער זוכה זיין ער זאל ברענגין תולדות אויף דער וועלט. און דאס ... עס ווענין אויס געטריקענטע ווייגטרויבען. צו ארמז דאס זיין ווייב זאל איהם נישט קענין ברענגין צו א חטא אזוי די חוה האט געברענגט איהר מאן
אדם

א) דאס קינד בעדארף מען אויס לייזען דעם טאג פון איין און דרייסיג. דהיינו אז דאס קינד איז געבוירין געווארין ביום א' בעדארף זיין דער פדיון הבן ביום ג' וכדי עס זאל האבין איבער געגאנגין דרייסיג טאג. יו"ד:

אָדָם. זִי הָאט אוֹיס גִיקְוָועטְשְׁט וַויינְטְרוֹיבֶּן אוּן אִיהְם גִיגֶעבִּין. אָבֶּער דִיא רָאזִינְקִים וָוענִין שׁוֹין אוֹיס גִימוּרִיקֶענְט:

(שצח) טעם. וָואס דֶער חָתָן פַאסְט דֶעם טָאג פוּן דֶער חוּפָּה. וַוייל אִין דֶעם טָאג אִיז מֶען אִיהְם מוֹחֵל זַיינֶע עֲבֵירוֹת. אָדֶער כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט זַיין שִׁיכּוֹר אִין דֶער צַייט פוּן דִי קִידוּשִׁין. א) מ״א:

(שצט) טעם. וָואס דֶער חָתָן פַאסְט אִין ראֹשׁ חוֹדֶשׁ נִיסָן. וַוייל אִין ר״ח נִיסָן זֶענֶען דִי קִינְדֶער פוּן אַהֲרֹן גֶעשְׁטָארְבֶּען. רמ״א:

(ת) טעם. וָואס מֶען זָאגְט אַז פַאר דֶער חֲתוּנָה מוּז מֶען זִיךְ קְרִיגֶען. וַוייל אָדָם מִיט חַוָּה זֶענֶען צוּ זַאמֶען בֶּעשַׁאפֶען גִיוָוארִין אוּן הַשֵּׁי״ת הָאט זֵיי דֶער נָאךְ צִיטַיילְט. דוּרְךְ דֶעם פַאר דֶעם יִחוּד בֶּעדַארְף זַיין דִיא בְּחִינָה פוּן צִיטַיילֶען. בית אהרן:

(תא) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז מֶען צוּ פְלֶעכְט דִיא הָאר פוּן דֶער כַּלָּה אִין מֶען פְלֶעכְט זַייא צוּרִיק צוּ פַאר דֶער חוּפָּה. וָוארִין הַשֵּׁי״ת הָאט אַזוֹי גֶעטוּהְן צוּ חַוָּה אִין הָט זִי גֶעצִירְט מִיט פִיעֶר אִין צְוַואנְצִיג עֶרְלֵיי צִירִינְג אִין הָט זִי גִיבְּרֶענְגְט צוּ אָדָם. מס׳ עירובין:

(תב) טעם. וָוס דֶער חָתָן דֶעקְט אִיבֶּער דִי כַּלָּה מִיט אַ דֶעק טוּךְ פַאר דֶר חוּפָּה. אַזוֹי גֶעפוּנֶען מִיר בַּייא רִבְקָה ותקח הצעיף ותתכס. זִי הָאט גֶענוּמֶען דֶעם שְׁלֵייעֶר אִין הָט זִיךְ בַּאדֶעקְט. מהרי״ל:

(תג) טעם. וָוס אִין דֶער צַייט פוּן קבלת פנים צוּ דֶער כַּלָּה וַוארְפְט מֶען וַוייץ. צוּ אַסִימָן אַזֵיי זָאלֶען זִיךְ מֶעהְרִין וִויא וַוייץ. נָאר וַוייל מֶען בַּאדַארְף אַכְטוּנְג גֶעבִּין אַז מֶען זָאל עֶס וַוארְפֶען אוֹיף אֵיין דֵיין אָרְט מֶען זָאל נִישְׁט טְרֶעטֶען אוֹיף זַייא. אִיז מֶען נוֹהֵג צוּ נֶעהְמֶען הָאפִּ״ן צוּ בֶּעוַוארְפֶען. דָאס אִיז אוֹיךְ אַנִיטֶער סִימָן דֶער צוּ. רוקח:

(תד) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז צוּ בֶּענְטְשִׁין דֶעם חָתָן מִיט דֶער כַּלָּה פַאר דֶער חוּפָּה. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ויברך אותם אלקים. נָאך הָאט גִיבֶּענְשְׁט אָדָם מִיט חַוָּה. התניא:

טעם

א) אַחָתָן וָואס דִיא חוּפָּה אִיז אִין ר״ח. וָוען אֲפִילוּ עֶר פַאסְט נִישְׁט. אָבֶּער דִי יְחִידִים זָאל עֶר זָאגִין בַּיי דֶער תְּפִלָּה פוּן מִנְחָה. אַיין אַלְמָן אָדֶער אֵיין אַלְמָנָה זָאלִין אוֹיךְ פַאסְטֶען אִין טָאג פוּן דֶער חוּפָּה. מֶען בַּדַארְף נִישְׁט פַאסְטִין נָאר בִּיז נָאךְ דֶער חוּפָּה. וָוען אֲפִילוּ דִי חוּפָּה אִיז וָוען עֶס אִיז נָאךְ גְרוֹיס טָאג. אַז דִי חוּפָּה אִיז שְׁפֶּעטְהֶעם אִין דֶער נַאכְט בֶּעדַארְפִין זַייא נִישְׁט פַאסְטִין נָאר בִּיז נָאךְ שְׁטֶערִין שַׁיין. נָאר זַייא בֶּעדַארְפִין זִין אַם גֶעהִים נִישְׁט צוּ טְרִינְקֶען מַשְׁקֶה הַמְשַׁכֵּר. ח״א כלל קכ״ד סעי׳ ב׳:

(תה) טעם. וָואס מֶען קְלֵייד אָהְן דֶעם חָתָן דֶעם קִיטֶעל פַאר דֶער חוּפָּה. אַז כְּדֵי מֶען זָאל אִיהְם מַאכֶען גֶעדֶענְקֶען דֶעם יוֹם הַמִּיתָה. אַז עֶר זָאל נִישְׁט נָאךְ גֵיין נָאךְ דִי תַּאֲוֹת פוּן דֶער וֶועלְט. כל בו:

(תו) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דִי אִינְטֶערְפִירֶערְס קְלֵיידֶען אִיהְם אָהְן דִי מַלְבּוּשִׁים. כְּדֵי מֶען זָאל אִיהְם מַאכֶען גֶידֶענְקֶען דֶעם יוֹם הַמִּיתָה. וָואס דֶעמִילְט טוּהְן אִיהְם אוֹיךְ אַנְדֶערִי אָהְן דִיא מַלְבּוּשִׁים. וָועט עֶר דוּרְךְ דֶעם תְּשׁוּבָה טוּהְן צוּ השי״ת. יעב״ץ:

(תז) טעם. וָואס מֶען דֶעקְט צוּ דֶעם קָאפּ פוּן דֶער כַּלָּה אִין דֶער צַייט וֶוען מֶען פִירְט זִי צוּ דֶער חוּפָּה. וַוייל אֵיינְס פוּן דִי קְלָלוֹת וָואס מֶען הָאט דִי אִשָּׁה גֶעשָׁאלְטֶען וַוייל זִיא הָאט גִיבְּרֶענְגְט מִיתָה אוֹיף דֶער וֶועלְט. אִיז גִיוֶועזֶען אַז זִיא זָאל אַרַיין גֵיין אַזוֹי וִויא אֵיין אָבֵל. ילקוט:

(תח) טעם. וָואס צְוֵוייא אִינְטֶערְפִירֶערְס פִירֶען דֶעם חָתָן אֵיינֶער פוּן דֶער רֶעכְטֶע הַאנְד אִין אֵיינֶער פוּן דֶער לִינְקֶער הַאנְד. וַוייל דִיא מַלְאָכִים מִיכָאֵל אִין גַבְרִיאֵל זֶענֶען גִיוֶועזֶען דִיא אִינְטֶערְפִירֶערְס פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן. מטה משה:

(תט) טעם. וָואס דִיא אִינְטֶערְפִירֶערְס הַאלְט יֶעדֶער אַלֶעכְט אִין דֶער הַאנְד. וָוארִין צְוֵוייא מָאהְל נֵר בַּאטְרֶעפְט ״פְּרוּ ״וּרְבוּ: צוּ אַסִימָן אַז זֵיי זָאלֶען זִיךְ פְרַאכְטְבַּארֶען אִין מֶערְהִין. שם:

(תי) טעם. וָואס מֶען גֵייט צוּ דֶער חוּפָּה מִיט לֶעכְט אִין מִיט פַאקְלֶען. אַרְמָז צוּ מַתַּן תּוֹרָה. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וְלַפִּידִים. עֶס אִיז גִיוֶועזֶען קוֹלוֹת אִין בְּלִיטְצֶען אִין פְלַאמֶען בַּייא מַתַּן תּוֹרָה. תשב״ץ:

(תיא) טעם. וָוס דִי אִינְטֶערְפִירֶערְס פִירֶען דִיא כַּלָּה אַרוּם דֶעם חָתָן. וַוייל דֶער חָתָן אִיז גְלַייךְ צוּ אַמֶלֶךְ. אִין אַזוֹי וִויא אַמֶלֶךְ רִינְגֶעלְט אִיהְם זַיין חַיִל אַרוּם אַזוֹי אוֹיךְ רִינְגְלֶען דִיא אִינְטֶערְפִירֶערְס דֶעם חָתָן אַרוּם. א) שם:

(תיב) טעם. וָואס דִיא בְּרָכָה פוּן נְשׂוּאִין בַּאדַארְף הָאבֶען צֶעהְן מֶענְשֶׁן. אַזוֹי גֶעפוּנֶען מִיר אוֹיךְ וַיִּקַּח בּוֹעַז עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים. בּוֹעַז הָאט

א) רָאס אִיז אוֹיךְ דֶער טַעַם. וָואס מֶען נִיט דֶ״ם חָתָן דְרָשָׁה גִישַׁאנְק. וַוייל דֶער חָתָן אִיז דוֹמֶה לְמֶלֶךְ. אִין אַזוֹי וִויא צוּ אַמֶלֶךְ שִׁיקְט מֶען מַתָּנוֹת. אַזוֹי אוֹיךְ שִׁיקְט מֶען צוּ אַחָתָן מַתָּנוֹת. שם:

האט גענומען צעהן מענשין. דארשענין דיא חכמים או ער האט זייא איינגעזאמעלט כדי ער זאל זאגען ברכת חתנים. ביא צעהן מענטשין.
מס' כתובות:

(תיג) טעם. וואס מען מאכט איבער דעם חתן מיט דער כלה אחופה. ווייל עס איז דא ביי דער חתונה פיהל מענשין. אזוי ווייזט אוים גלייך ער איז מקדש איין אשה אויף דער גאס. און רב האט געשלאגן מלקות אזוי איינעם וואס ער האט מקדש גיוועזען איין אשה אויף דר גאס. ווייל עס איז איין פריצות. דרום מאכט מען אחופה ער זאל מקדש זיין בצניעות א). ספר המנהיג:

(תיד) טעם. וואם דר מנהג איז צו מאכען דיא חופה אינטער דעם הימל. צו אסימן או זייערי קינדער זאלען זיין אזוי פיהל וויא דיא שטערין פון דעם הימל. כנסת הגדולה:

(תטו) טעם. וואס מען זאגט זיבען ברכות. אקעגין דיא זיבען חופות. וואס הקב״ה האט געמאכט צו אדם הראשון אין גן עדן. כלבו:

(תטז) טעם. וואס מען נעמט צוויי כוסות. איין כום צו ברכת אירוסין און איין כום צו ברכת נישואין. ווייל מען האט די ברכות אויף צוויא ערטער מתקן גיוועזען. אזוי ווי מיר געפונען אין מסכת ברכות או דיא ברכה פון אירוסין זאגט מען בבית האירוסין. און דיא ברכה פון נשואין בבית נשואין. און ווייל מען האט זייא מתקן גיוועזען אויף צווייא מקומות. קען מען די ברכות נישט זאגען אויף איין כום. תוס' פסחים דף קי״ב:

(תיז) טעם. וואס מען איז נישט מקדש מיט אטבעת וואס' אין איהם איז דא אשטיין. ווייל עס קען זיין או איהר דיעה איז אויף דעם שטיין. און זי וועט איהם נישט ניט אפ שאטצען הייסט דם קידושין בטעות. קען זיא נישט מקודש ווערין. אבודרהם:

(תיח) טעם. וואס מען צו ברעכט אנגלעזערני בלי ביי דער חופה. ווייל עס שטייט אין פסוק עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה

א) דער מטה משה שרייבט או אלע מנהגים פון חתן איי כלה לערנין מיר אפ פון מתן תורה דארט האט זיך השי״ת בעוויזען צו די יודען אזוי וויא אחתן אקעגין דער כלה. דאס זעניין די יודען. דורך דעם ברענגט מען זיא אונטער דער חופה. אזוי וויא דיא יודען זעניין גישטאנין אינטער דעם בארג:

אין ספר אשל אברהם מהגאון הקדוש מבוטשאטש זצוק״ל סי׳ של״ט שטייט נישריבען אז עס איז נישט גלייך צו מאכין אחופה ביום א׳. כדי עס זאל נישט זיין כתוקות העכו״ם:

ברעדה. אִיהְר זָאלְט דִינֶען גָאט מִיט פָארְכְט אִין אִיהְר זָאלְט אַייךְ פְרֵייעֶן מִיט צִיטֶערְנִישׁ. כְּלוֹמַר אוֹיף דֶעם אָרְט פוּן פְרֵייד בַּאדַארְף צוּ זַיין שְׁרֶעק. א) (רוקח). דֶער מִנְהָג אִיז אַז דֶער חָתָן צוּ בְּרֶעכְט דֶעם כּוֹס אִינְטֶער דֶער חוּפָּה. שׁם:

(תיט) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז דֶער פָאטֶער פוּן דֶער כַּלָּה מַאכְט דִי סְעוּדָה פוּן דֶער חֲתוּנָה. נִישְׁט דֶער פָאטֶער פוּן דֶעם חָתָן. וַוייל דִיא גְמָרָא זָאגְט אִין בְּרָכוֹת אַז דֶער וָואס הָאט הֲנָאָה פוּן דֶער סְעוּדָה פוּן דֶעם חָתָן אִין אִיז אִיהְם נִישְׁט מְשַׂמֵּחַ אִיז עֶר עוֹבֵר אוֹיף פִינְף קוֹלוֹת. דוּרְךְ דֶעם אִיז דֶער מִנְהָג אַז דֶער פָאטֶער פוּן דֶער כַּלָּה מַאכְט דִי סְעוּדָה. הַיינְט דָאס שׁוֹין נִישְׁט דִי סְעוּדָה פוּן דֶעם חָתָן. וֶועלִין שׁוֹין מֶענְשִׁין נִישְׁט נִכְשַׁל וֶוערִין אִין דֶעם אִיסוּר. דָאס אִיז אוֹיךְ דֶער טַעַם וָוָאס דֶער מִנְהָג אִיז צוּ גֶעבִּין דְרָשָׁה גֶעשַׁאנְק. וַוייל נִישְׁט יֶעדֶער מֶענְשׁ קֶען דָאס מְקַיֵּים זַיין. דוּרְךְ דֶעם אִיז מֶען זֵיי מְשַׂמֵּחַ מִיט מַתָּנוֹת. קרבן עני:

(תכ) טעם. וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז וֶוען מֶען מַאכְט אַסְעוּדַת מִצְוָה מַאכְט דֶער חַזָן אַיין מי שבירך צוּ דִיא אַלֶע וָואס וֶועלִין דָארְט אִין זַייא וֶועלִין מְנַדֵּר נְדָרִים וּנְדָבוֹת צוּ תַּלְמוּד תּוֹרָה אִין צוּ שַׁמָּשִׁים אִין צוּ דֶעם חַזָן. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ בְּשַׁעַת אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט גֶעמַאכְט דִיא סְעוּדָה פוּן יִצְחָק. הָאט דֶער שָׂטָן מְקַטְרֵג גִיוֶועזֶען וַוייל עֶר הָאט נִישְׁט גִיגֶעבִּין קַיין קָרְבָּן צוּ השי״ת. אִין דוּרְךְ דֶעם אִיז גִיוֶועזֶען דֶער נִסָּיוֹן פוּן דֶער עֲקֵידָה. דוּרְךְ דֶעם אִיז מֶען מְנַדֵּר נְדָבוֹת צוּ צְדָקָה כְּדֵי עֶר זָאל נִישְׁט קֶענִין מְקַטְרֵג זַיין:

(תכא) טעם. וָוָאס דֶר מִנְהָג אִיז דֶר נָאךְ צוּ גֶעבִּין דָם הדרשה גישאנק דֶער כַּלָּה. וַוייל דֶער מִנְהָג אִיז אַז דֶר חָתָן זָאגְט אַדְרָשָׁה. דְרוּם אִיז אָסוּר דֶער חָתָן זָאל גֶעהְמֶען דָאס דְרָשָׁה גֶעשַׁאנְק. וַוייל עֶס וֶועט הֵייסֶען אַז עֶר בֶּענִיצְט מִיט דֶער קְרוֹין פוּן דֶער תּוֹרָה. דְרִיבֶּער גִיט מֶען דָאס דְרָשָׁה גֶעשַׁאנְק צוּ דֶער כַּלָּה:

(תכב) טעם. וָואס מֶען נֶעמְט צְוַויי כּוֹסוֹת אַיין כּוֹס צוּ דֶעם בֶּענְטְשִׁין אִין

איין

א) דֶער פְּרִי מְגָדִים או״ח שְׁרַייבְּט אַז מֶען צוּ בְּרֶעכְט דֶעם כּוֹס צוּ אַרְמְז אַז בֵּיי מַתַּן תּוֹרָה אִיז גִיוֶועזֶען קִידוּשִׁין. אִין דוּרְךְ דֶעם חֵטְא פוּן דֶעם עֵגֶל. אוּן דִי שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת זָענִין דִי קִידוּשִׁין בָּטֵל גִוָוארִין. אִין אַזוֹי אוֹיךְ נָאךְ דֶעם חוּרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן אִין בַּיִת שֵׁנִי. אִין אַז מָשִׁיחַ וֶועט קִימֶען וֶועלִין צִירִיק זַיין דִי קִידוּשִׁין אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט וארשתיךְ לי בצדק כו׳:

אֵיין כוס צוּ זָאגֶען דִיא בְּרָכוֹת. וַוייל מֶען זָאגְט נִישְׁט צְוֵוייא קְדוּשׁוֹת אִיבֶּר אֵיין כוֹס. תוס׳ פסחים דף ק״ב:

(תכג) טעם. וָוס מֶען מַאכְט שבעת ימי המשתה, מִיר לֶערְנִין אָפּ פוּן יַעֲקֹב. אִין פוּן שִׁמְשׁוֹן. וָוען עֶר הָאט גֶענִידֶערְט צוּ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים אִין הָט פוּן דָארְט גֶענוּמֶען אֵיין אִשָּׁה הָאט עֶר צוּ זֵייא גֶעזָאגְט אִיךְ וָועל אֵייךְ גֶעבִּין אֵיין רֶעטִינִישׁ אוֹיבּ אִיהְר וָועט מִיר עֶס זָאגֶען דִיא זִיבֶּען טָאג פוּן דֶער סְעוּדָה. ילקוט:

(תכד) טעם. וָואס מֶען הָאט נִישְׁט חֲתוּנָה סוֹף חוֹדֶשׁ. וַוייל נָאךְ דֶעם הַאלְבֶּען חוֹדֶשׁ וָוען דִי לְבָנָה הֵייבְּט אָהְן קְלֶענֶער צוּ וֶוערִין. שְׁטַארְקֶען זִיךְ דִיא דִינִים. אִין וָוען דִיא לְבָנָה וֶוערְט בַּאנַייעֶט. וֶוערִין דִיא דִינִים אַוֶועק גֶערוּקְט. א) בני יששכר:

(תכה) טעם. וָוס דֶר חָתָן אָדֶער דִי כַּלָּה בַּאדַארְפֶען צוּ הָאבֶּען שְׁמִירָה. וַוייל דִי מַזִּיקִים זֶענִין זִיךְ אִין זֵייא מְקַנֵּא קֶענִין זֵייא ח״ו נִיזוּק וֶוערִין. אוֹיךְ אַיוֹלְדוֹת בַּאדַארְף צוּ הָאבֶּען שְׁמִירָה אוֹיךְ אַחוֹלֶה. וַוייל וֵייעֶר מַזָּל אִיז נִישְׁט גִיט. אִין סֵפֶר יוֹסֵף אוֹמֶץ שְׁטֵייט אַז מְזָאל נִישְׁט אִיבֶּר לָאזֶען אַיוֹלְדוֹת אַלֵיין אֲפִילוּ אַרֶגַע. דֶער מִנְהָג אִיז אַז זֵייא נֶעהְמֶען צוּ זִיךְ אַמֶעסֶער אַז זֵייא גֵייעֶן אִין דִיא שְׁטִיבֶּער פוּן דֶעם הוֹיז אִין דֶער צַייט וָוען זֵייא זֶענִין אַיוֹלְדוֹת:

(תכו) טעם. וָואס מֶען גֵייט נִישְׁט אַטַלִית בִּיז נָאךְ דֶער חֲתוּנָה. וַוייל דִיא פַּרְשָׁה פוּן צִיצִית שְׁטֵייט נֶעבִּין נְשׂוּאֵי אִשָּׁה. עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה גדילים תעשה לך. אִין דֶערְנֶעבִּין שְׁטֵייט כי יקח איש אשה. ספר המנהיג:

(תכז) טעם. וָואס מֶען וָועט אָהְן גֶערוּפֶען בעל שמחה. וַוייל עֶר אִיז בְּכֹחַ צוּ שַׁאפֶען אוֹיף יֶעדֶער זַאךְ פוּן שִׂמְחָה. עֶר זָאל צוּ יֶעדֶען מַשְׁפִּיעַ זַיין הַשְׁפָּעוֹת טוֹבוֹת. ג) בשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר יעקב יצחק מלובלין זצוק״ל:

טעם

א) דֶער מִנְהָג אִיז אַז בִּיז צְוַוייא אִין צְוָואנְצִיג טָאג אִין חֹדֶשׁ מַאכְט מֶען דִיא חֲתוּנָה:

ט) וּבְשֵׁם הָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹשׁ מהר״ש מקארלין זצוק״ל אַז דֶער וָואס השי״ת הָאט אִיהְם מְזַכֶּה גֶעוֶועזֶען מִיט אַשִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה דְהַיְינוּ אַבְּרִית מִילָה אָדֶער עֶר מַאכְט חֲתוּנָה צוּ זַיינֶע קִינְדֶער אַזוֹי עֶסֶעגְט מֶען אִיהְם אַלֶע הֵיכָלוֹת אִין מֶען אִיז אִיהְם מְמַלֵּא זַיין רָצוֹן. אִין דֶער מֶענְשׁ וָואס אִיז אִיהְם מְצַעֵר אִין דֶעם טָאג. אִין עֶר וָועט נָאר אֲפִילוּ אֵיין רֶגַע אַוֶועק נִיצִיִין פוּן דִי הֵיכָלוֹת דָאס דֶער וָואס אִיז אִיהְם מְצַעֵר גֶעוֶוסֶען חֵטְא:

(תכח) טעם. וואס דער שטר ווערט אהין גערופן גט. ווייל עס איז דא אשטיין אין ים וואס דער שטיין פערטרייבט ווס איז ארום אידם. אין דר שטיין הייסט גיטא. דריבער רופט מען אהין דעם שטר גט. וואריין גט איז דאס פירוש ערוויישערין. שלטי גבורים:

(תכט) טעם. וואס מען שרייבט אין דעם גט צוועלף שורות. ווייל דער מספר פון גט באטרעפט אזוי א). לבוש:

(תל) טעם. וואס עס איז אסור צו נעהמען מעוברת או מינקת חבירו. (או איינער איז געשטארבען אין האט איבער געלאזט אקינד וואס איז נאך נישט אלט צוויי יאהר איז אסור מיט איהר חתונה צו האבן). ווייל אפשר ווען זיא מעוברת ווערין אין דער צייט וואס זיא דינט דאס קינד ווערט איהר מילעך קאלע ווערין. ווערט זיא נישט קענין דעם קינד געבין צו זייגען. ווערט דאס קינד שטארבען פאר הונגער. אבער ווען עס טרעפט זיך אזוי ביא זיין קינד נים מען איהם מילעך אדער אנדערי זאכען. אבער ביא איין קינד וואס איז נישט זיין ווערט דער מאן נישט לאזען דעם קינד געבין אנדערי זאכען צו עסין ווערט דאס קינד שטארבען פר הונגער. דורך דעם האבען דיא חכמים גזר געווען או מען זאל נישט נעהמען איין אשה וואס דער מאן איז געשטארבען. אין האט איבער געלאזט זיין ווייב מעוברת אדער זי איז א מינקת ביז דם קינד ווערט אלט פיער אין צוואנציג חדשים. מס׳ יבמות:

טעם

והרב הצדיק הקדוש מארעסק זצוק״ל האט גיזאגט בשם צדיקים או מען מאכט חתונה צו אקינד. אזוי ווערט צו איהם אויף גינעמינט אשער חרש. אין ווער עם האט שכל מאכט צו זיך אויך אנייע מלבוש:

אין זוהר הקדוש שטייט גישריבען אויף דעם פסוק ישמח ישראל בעשיו. או ווען איינער מאכט אשמחה אזוי ברענגט השי״ת זיין פאטר און מיטר זיי זאלען זיך מיט איהם משמח זיין:

א) דאס וואס דער מאמר העולם איז דאס עס איז בעסער אנט איידער תנאים אט צו לאזין. ווייל דו גמרא זאגט אין קידושין או דער חתן נים דער כלה אמתנה פאר עדות איז דא אחשש אפשר הייסט דאס קידושין. אין ווייא באלד זיא ווערט מקודש צו איין אנדרין בעדארף זיא האבין פון דעם ערשטין אגט. דרום זאגט דער ב״י אין סי׳ מ״ה דאס דו קדמונים האבין נוהג גווען דאס דו כלה זאל אליין ביא דעם חתן נים נעמין דו מתנה. נים אזוי ווייא עס איז אויף גיקומען חדשות או דער חתן נים דער כלה בשעת התנאים חוץ דער מתנה אטבעת (פערלאבינגס־רינג) דאס איז מעשה בעל דבר אין כמרט דאס מיהל מאהל מיהם דער חתן איהר אן דעם טבעת פאר מענטשין. על כן איז מיהל ליבער או די מיטער פון דעם חתן זאל געבין דער כלה די מתנה:

(תלא) טעם. וָואס עֶס שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן בִּיקוּר חוֹלִים. אוּן נִיט דָס לָשׁוֹן. רְאִיָּה. הֲלִיכָה. וַוייל עֶס קוּמְט צוּ לֶערְנֶען דֶעם מֶענְטְשׁ דָאס עֶר זָאל לֶערְנֶען דֶעם חוֹלֶה אַז עֶר זָאל מְפַשְׁפֵּשׁ אִין מְבַקֵּר זַיין זַיינֶע מַעֲשִׂים א) שפת אמת :

טעם

א) אַיְעדָער מֶענְטְשׁ בַּדַארְף זִיךְ בֶּערֶעכֶינֶען אֲפִילוּ אִין זַיינֶע יוּנְגֶע יָאהְרֶען אַז עֶר זָאל מַאכֶען אַצְוָואָה אֲפִילוּ עֶר אִיז נִישְׁט אַיין עוֹשֶׁר זָאל עֶר אוֹיךְ אַיין צְוָואָה מַאכֶען וַויא אַזוֹי מֶען זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיין נָאךְ זַיין טוֹיט אַז דִי קִינְדֶער זָאלִין גֵיין בְּדֶרֶךְ הַשֵּׁי״ת אִין זָאלִין תָּמִיד גֵיין אִין שׁוּהל מִתְפַּלֵּל זַיין. נִישְׁט וִוי אַסַייל זֶענֶען זִיךְ נוֹהֵג אַז נָאר דִי עֲלִיַּית חֳדָשִׁים וָואס זַייא זָאגִין קַדִּישׁ גֵייעֶן זַייא מִתְפַּלֵּל זַיין אִין אַסַ יָ״ל גֵייעֶן נָאר דֶעם קַדִּישׁ אָפּ שְׁאַקְלֶען אִין זֶענִין אֲפִילוּ נִישְׁט מִתְפַּלֵּל. ע״כ בֶּעדַארְף יֶעדֶער מֶענְטְשׁ אַצְוָואָה מַאכֶען יֶעדֶער נָאךְ זַיין שֵׂכֶל נָאךְ. וֶוען אוֹיךְ עֶס אִיז דָא סִיהְל סְפָרִים פוּן מוּסָר וִויא אַזוֹי דֶער מֶענְטְשׁ בֶּעדַארְף זִיךְ צוּ פִירֶען. וֶוען דֶער פָאטֶער זָאגְט אִיבֶּער אָפּ צוּ זַיינֶע קִינְדֶער אַזֶעלְכֵי זַאכִין. גֵייט עֶס נִיט אִין זַייעֶרֶע הֶערְצֶער אַרַיין. אוּן בִּפְרַט אַז אַיינֶר אִיז אַיין עוֹשֶׁר בֶּעדַארְף עֶר בְּוַודַּאי אַצְוָואָה שְׁרַייבֶּען אִין זָאל זִיךְ אוֹיךְ פֶערְזָארְגִין עֶר זָאל נִישְׁט טְרַאכְטִין עֶס אִיז נָאךְ צַייט אַצְוָואָה צוּ מַאכֶען. וַוייל דֶער מֶענְטְשׁ ווייסְט נִישְׁט וֶוען עֶר וֶועט שְׁטַארְבִּין אִין מִיט וָואס זַיין טוֹיט וֶועט זַיין. אִינְזֶערֶע חֲכָמִים אִין דֶער צַייט וָואס זַייא זֶענִין גִיוֶואנְגֶען אִיבֶּער וָועהְן דַייעֶרִי פֶעלְדֶער הָאבִּין זַייא אַצְוָואָה גִימַאכְט. זַייא הָאבִּין גִיזָאגְט אַלֶע וֶוענִין וֶועגִין אַסַכָּנָה. אִין דֶער מֶענְטְשׁ זָאל דוּרְךְ דֶעם גִישְׁט מוֹרָא הָאבִּין פַאר דֶעם טוֹיט. וָוארִין דוּרְךְ אַזֶעלְכֵי זַאכֶען שְׁטַארְבְּט מֶען נִישְׁט :

דִיא גְמָרָא זָאגְט אַז אַיינֶער וֶוערְט קְרַאנְק אוּן אִיז קָרוֹב לְמִיתָה זָאגְט מֶען אִיהְם עֶר זָאל זָאגִין וִידוּי וָוארִין אַזוֹי בֶּעדַארְף זַיין אַז יֶעדֶער מֶענְטְשׁ בֶּעדַארְף פַאר דֶעם טוֹיט זָאגִין וִידוּי. אוֹיךְ זָאגְט דִי גְמָרָא אַז דִי אַלֶע וָואס זַייא זָאגִין וִידוּי הָאבִּין אַחֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. נִישְׁט אַזוֹי וִויא עֶס אִיז דָא מֶענְטְשִׁין וָוס זַיי זֶענִין קְרוֹבִים פוּן דֶעם קְרַאנְקֶען אִין נָשִׁים וָואס הָאבִּין רַחֲמָנוּת. אִין אַז זַייא הֶערִין אַז מֶען קִימְט מְבַקֵּר זַיין דֶעם חוֹלֶה אִין מֶען עֶפֶּענְט אִיהְם אוֹיף דִיא טוּירֶען פוּן תְּשׁוּבָה. אִיהְם מְעוֹרֵר זַיין צוּ זָאגִין וִידוּי. שְׁטַייעֶן זַייא אוֹיף וִויא אַיין לֵייבּ אַקֶעגִין אִיהְם מִיט זַייעֶר צָארִין אִין זָאגִין צוּ אִיהְם. וֶוער הָאט דָאס פֶערְלַאנְגְט פוּן אַייךְ אַז דֶער קְרַאנְקֶער וֶועט הֶערִין אַזֶעלְכֵי רֵייד פוּן אַייךְ וֶועט עֶר נָאךְ פַאר חַלִּישְׁט וֶוערִין. אִין מֶען וֶועט אִיהְם נִישְׁט קֶענִין הֶעלְפִין אִין אִיהְר וֶועט זַיין שׁוּלְדִיג אִין זַיין טוֹיט. אִין זָאגִין צוּ דֶעם קְרַאנְקֶען הָאט גִיזֶעהְן דֶעם מְשׁוּנֶה עֶר אִיז גִיקִימֶען דִיךְ אָפּ שְׁרֶעקִין גְלַייךְ עֶס אִיז גִיקִימֶען דִי צַייט פוּן דַיין שְׁטַארְבִּין. אִין דִי בִּיסְט גָאהר גֶעזִינְד וָאלְסְט נִישְׁט פַּחַד הָאבִּין. דִי שְׁטַייסְט בַּאלְד אוֹיף. אִין דֶער וַוייל שְׁטַארְקְט זִיךְ אוֹיף אִיהְם דִי קְרֶענְק אִין שְׁטַארְבְּט אָן וִידוּי. יסוד התשובה :

סדר הוידוי

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁרְפוּאָתִי וּמִיתָתִי בְּיָדֶךָ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּרַפְּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵימָה וְאִם אָמוּת תְּהֵי מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל הַחֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת וּפְשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְתֵן חֶלְקִי עִם הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן וְזַכֵּנִי לְעוֹלָם

הבא

(תלב) טעם. וואס דער מנהג איז מען צינד אהן לעכט פאר דעם גוסס.
ווארין דיא סגולה פון דיא לעכט איז צו מאכען אנטלויפען
די רוחות. אפילו ביי נאכט ווען מען גייט מיט אלעכט איז אזוי וויא צווייא
מענטשין גייען. א) מעבר יבק:

(תלג) טעם. וואס דיא מקובלים שרייבען דאס מען בדארף נזהר צו
זיין בשעת דער מענטש שטארבט עס זאל נישט ארוים
גיין איין אבר פון זיינע איברים חוץ למטה. ווייל ארום דעם בעט גיפינין זיך
כל מיני משחית. רוחות. ולולין. ושדין. אזוי טוהט דאס אבר לײדען
פיהל יסורים ביז ער נעמט דאס אבר צוריק אריין. ילקוט ראובני:

(תלד) טעם. וואס מיטאהר זיך נישט אפ שיידען פון דעם גוסס. כדי
ער זאל נישט שטארבען מיט עגמת נפש. ווייל דם נפש
איז זייער מיט צער אין דער שעה ווען זיא גייט ארוים פון דעם גוף אז ער
איז אליין. כל בו:

עניני שמחות

(תלה) טעם. ווס מען גיסט אויס דם וואסר ווען איינר איז געשטארבן.
כדי אז יעדער זאל ויסען אז עס איז איינער געשטארבען
וועט מען נישט בארירפען מיט דעם טויל צו רעדין. כל בו:

(תלו) עוד טעם. ווייל דער מלאך המות שווענקט אפ זיין מעסער אין
דעם וואסער. (ש"ך). ב) עס איז דא ארמז אין דער
תורה

הבא הצפון לצדיקים. (כל בו): אין מעבר יבק שפתי צדק ס"ז וועט גיברענגט נאך
עניני וידוי:

א) מען איז נוהג מסלק צו זיין די קרובים פון דעם חדר הגוסס כדי זיא זאלין איהם נישט
מיט זייער קול מצער זיין. ווייל דעמילט איז די צייט צו שווייגין פון גיוויין מען
זאל נישט מטרד זיין דיא כוונה פון דעם וואס איז זוכה ער זאל זיך דעמילט מקדש זיין
אזוי וויא די מלאכים און וויא די שרפים. אבער אז זיינע קרובים קענין זיין ביי דעם גוסס
אין שטיב און נישט וויינין איז קיין ספק אז עס איז אתענוג צו דעם מת אז זיינע לעבידיגע
קרובים זענין דארט בשעת ווען עס שיידט זיך פון איהם אפ זיין נשמה. אזוי וויא ער האט
הנאה פון זיינע קרובים די מתים וואס קימען צו איהם אזוי ווי מיר געפינין אין זוהר פ' ויחי:

ב) אין השב"ץ שטייט אז א חכם האט גיזעהן אז איינער האט גיטרינקען פון דעם וואסער
אין א שטוב וויא איינער איז גישטארבין. האט דער חכם צו איהם אן גישריגען ער
זאל נישט טרינקען אין דער צייט פון סכנת המת. אין נאך אקליינע צייט וואס ער האט
גיטרינקען איז דער מענש וואס האט גיטרינקען גישטארבין. האט מען דעם חכם גיפרעגט
ויאס

תורה עס שטייט. וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה. (אז מרים איז געשטארבען האבען דיא יודען נישט געהאט קיין וואסער). ווייל אלע האבען אויס געגאסען זייער וואסער. אין דרייא היזער ביא דעם מת בדארפען אויס גיסען דאס וואסער. אין שבת בדארף מען נישט אויס גיסען. נאר ביא דער נאכט ווען עס בלייבט פון דעם וואסער בדארף מען אין מוצאי שבת אויס גיסען:

(תלז) טעם. וואס מען טאר נישט אמת אליין איבער לאזען. נאר מען בדארף איהם היטען. כדי עס זאל אין איהם נישט אריין גיין ארוח רעה. ווארין די רוחות זענין באשאפען געווארען אהן אגוף און אזוי באלד זייא זעהן אגוף וואס איז אהן אנשמה זענין זיי זיך אין איהם מתדבק. מעבר יבק א):

(תלח) טעם. פון דעם צו מאכען די אויגען פון דעם מת. כדי ער זאל נישט זעהן איין אנדערי זאך נאך דעם וואס ער האט געזעהן דיא שכינה. ווען ער האט אזוהן זאל איהם דער זוהן צו מאכין די אויגען. ווען עס איז דא ארץ ישראל ערד זאל עס איהם דער זוהן אליין געבין אויף דיא אויגען. שם:

טעם

וואס ער האט געזעהן אין דער צייט וואס ער האט אן גישריגען. האט ער גיזאגט אז ער האט גיזעהן וויא דער מלאך המות האט זיין שווערד אין דעם וואסער אפ גישווענקט. ווען מען האט פון דעם וואסער גיקאכט אויף שבת איז דאס עסין נישט אסור:

אויך אזוי איין וואסר וואס עס איז אשאדען דער ביי בעדארף מען נישט אויס גיסען. דהיינו פארער וואסער. מינעראל וואסער אדער ווען מען האט וויין אויף נישפעלט אין די ראווינקים האבין גיווייקט איין מעת לעת בעדארף מען נישט אויס ניסען. אבער פאר איין מעת לעת איז נאך קיין שארין ראס וואסער אוים צו גיסען:

א) אין ספר מצודת דוד ווערט גיברענגט אמעשה פון איין אשה זקינה וואס האט גילעבט קרוב צו הינדערט יאהר. אין זיא איז גוועזין שלעכט אקענין ארימע לייט אין זיא האט גיהאט זיהן אין טעכטער אין ויא איז מיט זייא נישט גוועדין צו זאמין נאר פאר זיך אליין. איהרע קינדער האבין זיא מסרגם גוועזין. אין דער צייט וואס דיא קינדער זענין גיפארין גאך סחורה איז זיא גישטארבין אין קיינער האט נישט געוויסט צו זיא איז גשטארבין זיא איז אזוי גילעגין מער וויא דרייא טאג וויא די קינדער זענין גיקומען האבין דייא זיא געפינין ליגין טויט אין מיטען שטוב. דאס מויל אפין די הענד אין פיס פערקרימט די צינג ארויס גיהאנגין פון איהר מויל די אוגין אויסגען. אין אזוי וויא מען האט זיא בעגראבין פלעגט זיא קומען איעדי נאכט צו קראנקע אין איהר נישטאלט גלייך וויא זיא האט גילעבט אין פלעגט זייא דיקען אדער זיא האט זייא גישלאגין אין ביז זיבען טאג איז דער גישטארבין. און ביז פערציג טאג זענין גישטארבין מער וויא צוויי הינדערט מענשין. אין די אלע האבין

דער

(תלט) טעם. וואס מען לייגט דעם מת אויף דער ערד. וואריין אז ער ליגט אויף דעם־בעט אדער אויף איין אנדערי זאך טוהן זיך אין איהם האלטען דיא רוחות ווייל דאס איז מקבל טומאה. אבער דיא ערד איז נישט מקבל טומאה. שם:

(תמ) טעם. וואס מען דעקט צו דאס פנים פון דעם מת מיט איין לאלעך. כדי דיא מקטריגים זאלען נישט זעהען אין זיין פנים אויך נישט אין זיין שטערין וואס דארט זענין אויף געצייכענט זיינע עונות א) וועלין זיי איהם שלעכטץ טוהן. שם:

(תמא) עוד טעם. כדי מען זאל נישט דיא ארימע לייט מבייש זיין וואס זייער פנים איז שווארץ פאר הונגער. אויך איז אסור צו זעהען אין פנים פון דעם מת ער זאל נישט בייא איהם מבוזה ווערין. שם:

(תמב) טעם. ווס מען טאר נישט לאזען ליגען דעם מת איבר נאכט ב). וואריין כל זמן דער גוף ווערט נישט באגראבען. קומט נישט דיא נשמה פאר השי״ת אין קען נישט מגולגל ווערין אין איין אנדערין גוף. דריבער איז אסור צו לאזען ליגען דעם מת איבער נאכט. ווייל אפשר וועט

דער ציילט פאר דעם טויט אז זייא האבין זיא גיזעהן ווייא דיא ריסט זייא אודער וויא זיא האט זייא גישלאגין. האט מען גיטיינט דאס קבר האט מען זיא גיפינען אז די הויב פון דעם קאפ איז גיוועזן איין גישטעקט אין איהר טויל עס האט נישט ארוים גישטעקט פון דעם טויל נאר דיא שפיצין פון דער הויב. אין בלים האט איהר גירינגען פון; דעם טויל אין פון דיא אויגען. און דער טויט פון די קראנקע האט נישט אויף גיהערט ביז מען האט זיא פערברענט. פון דעם זעהט מען אז מען טאר נישט אפילו אליין איבער לאזין ווייל די שדים אין די מזיקים זיבען אזוי איין גוף וואס זייא זאלין זיך אין איהם בעהעטמין:

ט) אין ספר עבודת ישראל שטייט גישריבען אז עס איז דא צדיקים וואס זייא דער קענין אין פנים פון דעם מענש וואס איין עבירה ער האט געטיהן. אזוי וויא עס איז גיוועזן אמעשה אז האריז״ל האט גיזאגט צו אמענש אלע עבירות וואס ער האט גיטאן אין דער מענש האט איהם אויף אלע עבירות מודה גוועזען. נאר אויף איין עבירה האט ער נישט מודה גוועזען. האט האריז״ל מיט זיין האנד איבער גיגאנגין אויף זיין פנים. אין האט פאר איהם אגידער גישטעלט די עבירה אליין וואס ער האט אויף איהר עובר גוועזין:

ב) איין אונז בשבת אודער ביו״ט אין מען האט דאס מת בגראבין ערשט ביום מחר. זאל ער קיין הבדלה מאכין נאר ערשט נאך דער קבורה זאל ער איבר דעם כוס מאכין הבדלה. היינו ער זאל מאכין אברכה איבער דער משקה פון דעם כוס אין המבדיל בין קודש לחול בו׳. אובער בורא מאורי האש זאל ער נישט זאגין. א אונז אין תשובה זאל איין אנדערער אן צינדען די חנוכה לעכט אין ער זאל נאך זאגין אמן:

אמאהן

וועט השי"ת איהם היישען תיכף קומען אין איין אנדערין גוף כדי מען זאל איהם אטובה טוהן. א) זוהר:

(תמג) טעם וואס מען וואשט דעם קאפ פון דעם מת מיט אייער אוים גימישט מיט דער שאהל. דאס איז איין אלטער מנהג ווייל דאס בית הקברות פלעגט זיין ווייט פון דער שטאט. האט מען דאס גיטאן צו א סימן אז די גרעבערס זאלען דערקענען אז דאס איז א ישראל. דער טעם וואס מען האט גימאכט דעם סימן מיט אייער. ווייל דאס איז א גלגל וואס עס גייט ארום די וועלט. כלבו:

(תמד) טעם. וואס מען מאכט נישט קיין קניפען אין דיא תכריכים פון דעם מת. אזוי אויך מאכט מען נישט קיין קניפען אין זיין גארטעל ווייל דאס ווייזט אז מען גלייבט אין תחיית המתים. מעבר יבק:

(תמה) טעם. וואס מען בעדארף צו נייען די תכריכין מיט פאדים פון פלאקס ווייל פשתן הייסט עך. אזוי ווייזט עס אויף דעם עך ההייב. שם:

(תמו) טעם. וואס א מת איז חייב אין ציצית. ווייל די מצוה פון ציצית איז וייער גרוים זיי וועגין אקעגין אלע מצות. און אז מען וועט איהם נישט מאכען ציצית איז אזוי וויא מען שפעט אוים איהם ב).
תוס' נדה:

טעם

אמאלגן אין פסח איז ער חייב ביי דער נאכט צו מאכין קידוש און צו מאכין א ברכה המוציא און איז חייב בברכת המזון אבער די הגדה זאל ער נים זאגין נאר אוים הערין פון איין אנדערין. אויך זאל ער ביי דער נאכט מתפלל זיין:

א) בשער הגלגלים פון האריז"ל שטייט גישריבען אז עס איז נים דא א נריב אדער פערהאמלינגען פון וואסער אין שטראמען פון וואסער אין קוואלען וואסער וואס דארט זאל נים זיין פיהל מגולגלים. דרום בדארף דער מענטש גזהר זיין נישט צו טרינקען וואסער פון דעם ריער נאר מיט די הענד אדער הויך אבלי ווייל מען קען גיזיק ווערין: אויך גיפינען מיר אין ספר אור צדיקים. דאס איין מאהל איז האריז"ל גיגאנגען מיט זיינע תלמידים לערנין אין פעלד ארויין. האט ער דארט גיזעהן אז אויף די ביימער זענען גיזעסין פיהל טויזענדער און צעהן טויזענדער נשמות. אויך איז דארט גיוועזן א שטראם האט ער גיזעהן דאס אויף דעם וואסער זענען גישווימען פיהל טויזענדער נשמות. האט ער זיי גיפרעגט וואס זיי פערלאנגין. האבין זיי איהם גיענטפערט דאס זייא האבין גיהערט פון זיין קדושה דאס ער קען זיי מתקן זיין. וואריין זיי זענין נדחה גיווארין ווייל זיי האבין נישט תשובה גיטאן ביי זייער לעבין אויף דער וועלט. האט זיי האריז"ל מבטיח גיוועזן דאס ער וועט זיי מעלה זיין:

ב) מען איז נוהג אויך צו מאכין די קניפין פון די ציצית. און אזוי איינער האט נים

מקיים

(תמו) **טעם.** וָואס מֶען שְׁטֶעלְט דִיא מִיטָה מִיט דֶעם מֵת דְרַייא מָאהְל אַנִידֶער פַאר דֶעם זָאגִין צִדוּק הַדִין. כְּדֵי צוּ מַאכֶען פוּן אִיהְם אַנְטְלוֹיפֶען דִי רוּחוֹת הַטוּמְאָה, וָואס זַייא ווִילֶען זִיךְ אִין אִיהְם הַאלְטֶען. זַייא זָאלִין נִישְׁט מִיט אִיהְם מִיט גֵייֶן צוּ דֶער קְבוּרָה. וָוארִין אַז מֶען שְׁטֶעלְט אִיהְם אַנִידֶער גֵייֶען זַיי אַוֶועק. אִין דִי טֶעג ווָאס מֶען זָאגְט נִישְׁט צִדוּק הַדִין בֶּעדַארְף מֶען אִיהְם נִישְׁט אַנִידֶער שְׁטֶעלִין, ווַייל אִין דֶעם טָאג זֶענֶען נִישְׁט אַזוֹי דָא דִיא רוּחוֹת הַטוּמְאָה. א) ש״ךְ:

(תמח) **טעם.** וָואס דֶער מִנְהָג אִיז אַז אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין גִיט נִישְׁט דִי לָאפִּיטֶע. נָאר מֶען לֵייגְט זִי אוֹיף דֶער עֶרְד. אוֹיךְ וֶוען מֶען וָואשְׁט זִיךְ דִי הֶענְד דֶער לַאנְגְט נִישְׁט אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערִין דִיא כֵּלִי. כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט גֶעבִּין אַצָרָה צוּ זַיין חָבֵר. מעבר יבק:

טעם

מְקַיֵים גִיוֶועזֶען דִי מִצְוָה פוּן צִיצִית בַּייא זַיין לֶעבִּין אִין דֶער נָאךְ וָועט מֶען אִיהְם מַאכִין צִיצִית אִיז גְלֵייךְ ווִיא מֶען שְׁפֶּעט אוֹיס אִיהְם. דָאס בַּייא זַיין לֶעבִּין הָאט עֶר נִיט מְקַיֵים גִיוֶועזֶען דִי מִצְוָה פוּן צִיצִית אִין נָאךְ זַיין טוֹיט אִיז עֶר מְקַיֵים:

א) עֶס אִיז אַטְרוֹיסְטֶע גְרֵייטָא צוּ דֶעם פָאסֶער אַז זַיינֶע קִינְדֶער זֶענִין זִיךְ מִיט אִיהְם מִתְעַסֵק בַּייא זַיין קְבוּרָה. אִין עֶס אִיז בַּוַודַאי צוּ דִי קִינְדֶער אַגְרוֹיסֶער זְכוּת. אַזוֹי גֶעפִינִין מִיר אוֹיךְ בַּייא אַבְרָהָם אִין יִצְחָק וְיַעֲקֹב אַז זֵייעֶרֶע קִינְדֶער הָאבִּין זִיךְ מִיט זַייא מִתְעַסֵק גִיוֶועזִין. (מעבר יבק). אַז עֶס גֵייֶען רֶעגִין אוֹיף דֶער מִטָה ווַייזְט עֶס אוֹיף הִתְעוֹרְרוּת פוּן רַחֲמִים יִשְׁפוֹט צדק:

וֶוען מֶען טְרָאגְט אִיהְם צוּ דֶעם קֶבֶר זָאל מֶען זָאגִין וִיהִי נוֹעַם וכו׳. אִין נָאךְ דֶער קְבוּרָה זָאל אִיטְלִיכֶער זָאגִין דְרַייא מָאהְל דֶעם פָּסוּק וִיהִי רוּחָם כו׳. מִיט דֶעם זָאגִין אִיז מֶען פוּן אִיהְם מְסַלֵק דִי דִינִים. דֶער נָאךְ זָאלֶען אַלֶע זָאגִין וסר עונךְ וחטאתךְ תכופר. (שם). דֶער בֵּ״ז אִין סי׳ שע״ו בְּרֶענְגְט בְּשֵׁם רש״ל אַז נָאךְ דֶער קְבוּרָה זָאל מֶען זָאגִין ז״ם וִיהִי נועם דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאהְל בִּיז רְעֶם וְוֹאר״ם כִּי אִין דָאס וָואר כִּי אִיךְ. דָאס אַנְדֶערֶע וִיהִי נועם בִּיז כִּי מלאכיו. דָאס דְרִיטֶע מָאהְל בִּיז כִּי מלאכיו יצוה. דָאס פֶערְדֶע מָאהְל בִּיז יצוה לךְ. דָאס פִינְפְטֶע מָאהְל בִּיז לךְ לשמרךְ. דָאס זֶעקְסְטֶע מָאהְל בִּיז לשמרךְ בכל. דָאס זִיבֶּעטֶע מָאהְל בִּיז בכל דרכיךְ:

דֶער מַעֲבַר יַבֹּק שְׁרַייבְּט אַז מֶען זָאל אִינְטֶער דֶעם מֵת גֶעבִּין דִי עֶרְד פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּן אוֹיף דֶעם בְּרִית. אוֹיךְ אַבִּיסִיל אוֹיף זַיינֶע אוֹיגִין אִין אוֹיף זַיינֶע הֶענְד. דִי עֶרְד פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיהְם פַאר לֶעגְדִין דֶעם גוּף בִּיז אִין אתה״ש:

אִין סֵפֶר דְבָרִים נֶחֱמָדִים לְהָרַב הַצַדִיק הַקָדוֹשׁ מוהר״ר צבי אלימלך מדינוב זצוק״ל אִיז מְפוֹרָשׁ וָואס עֶס שְׁטֵייט אִין (אָבוֹת) שֶׁתַּקְוַת אֱנוֹשׁ רִמָּה. הַיְינוּ דֶער גַשְׁמִי הָאט צוּ דֶעם אַז פוּן זַיין פְלֵייש זָאל ווֶערִין ווֶערִים. דָאס פְלֵייש זָאל פְרִיהֶער פֶערְצֶערְט ווֶערִין. ווָארִין כָּל זְמַן דָאס פְלֵייש אִיז נִישְׁט פֶערְצֶערְט אִיז דֶער דִין פַארְשְׁפַּרַייט אוֹיף דֶעם גַשְׁמִי

אבער

(תמט) טעם. וָואס מֶען וַואשְׁט זִיךְ דִיא הֶענְד וֶוען מֶען גֵייט צוּרִיק פוּן דֶעם בֵּית הַקְבָרוֹת. וַוייל דִי שֵׁדִים בַּעגְלֵייטֶען דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס גֵייעֶן צוּרִיק. מֶען בַּעדַארְף זִיךְ דָאס פָּנִים אוֹיךְ אָפּ וַואשֶׁען. א) (מ״א) :

(תן) טעם. אַז וֶוען מֶען גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶעם בֵּית הַקְבָרוֹת רַאהְסְט מֶען אוֹיס גְרָאז פוּן דֶער עֶרְד. אַרֶמֶז צוּ תחיית המתים. אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט ויציצו מעיר כעשב הארץ. זֵייא וֶועלִין שְׁפְּרָאצְטְצֶען פוּן דֶער עֶרְד אַזוֹי וִויא דָאס גְרָאז טוּהְט שְׁפְּרָאצְטְצֶען. אבודרהם :

(תנא) טעם. אַז וֶוען מֶען גֵייט פוּן דֶעם בֵּית הַקְבָרוֹת וֶועצְט מֶען זִיךְ דְרַייא מָאהְל אַנִידֶער. אִין אַמַייל וָואגֶען אַז מֶען זָאל זִיךְ זִיבֶּען מָאהְל אַנִידֶער זֶעצְצֶען. דוּרְךְ דִיא רוּחוֹת וָואס זֵייא בַּאגְלֵייטֶען דָאס מֵת.

אָבֶער נִישְׁט נָאךְ דֶעם פֶערְצֶערְט וֶוערִין. אִין דֶער צְוָואָה פוּן הַגָאוֹן הַקָדוֹשׁ מוֹ״ה אִין נפתלי כ״ץ זצוק״ל וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַז עֶר הָאט גִיהֵייסֶען מַאכִין אִין זַיין אָרוֹן גְרוֹיסֶע לֶעכֶער כְּדֵי דָאס פְלַייש זָאל פְרִיהֶער פֶערְצֶערְט וֶוערִין :

אִין סֵפֶר חֲסִידִים וֶועט גִיבְּרֶענְגְט אַמַעֲשֶׂה עֶס הָאט אַמֶענְשׁ אַיין גִישְׁלִינְגֶען בלשמ״י אִין אִיז גִישְׁטָארְבִּין אִין עֶטְלִיכֶע יָאהְר אִיז עֶר צוּ זַיינֶע קִינְדֶער גִיקוּמֶען צוּ חָלוֹם אַז זַייא זָאלִין אִיהְם אוֹיף גְרָאבִּין אִין זֶעהֶן וָואס עֶס אִיז צוּ אִיהְם שְׁוֶועהְר. הָאבִּין זַייא גִימֵיינְט אֲשֶׁר הָאט מֶען אִיהְם אָפּ גֶעצְווינְגִין דִי קְלֵיידֶער אִין עֶר לִיגְט נַאקִיט. הָאבִּין זַייא אִיהְם אוֹיף גִיגְרָאבִּין הָאבִּן זַיי אִיהְם גֶעפִינִין לִיגֶען נַאכִין גְלַייךְ מֶען הָאט אִיהְם עֶרְשְׁט בֶּעגְרָאבִּין. הָאבִּין זַייא גִיוָואלְט עֶפִינִין זַיינֶע קְלֵיידֶער אִין זֶעהֶן וִויא אַזוֹי זַיין גוּף אִיז. וִויא זַייא הָאבִּין נָאר אָן גֶערִירְט אִין אִיהְם אִיז דָאס קְלַייד אַרָאפּ גִיפַאלִין אִין עֶס אִיז פוּן אִיהְם נָאר נִישְׁט אִיבֶּער גִיבְּלִיבֶּען. וָוארִין עֶר אִיז נָאךְ פַאר פִיהְל יָאהְרִין גִישְׁטָארְבִּין. אִין אִיז גִיוָוארִין אַזוֹי וִויא שְׁטוֹיבּ. אִין דֶרִיבֶּער אִיז עֶר גִיקוּמֶען צוּ חָלוֹם וָוארִין מֶען הָאט אִיהְם בֵּן גִיוֶועזִין כָּל זְמַן דֶער גוּף אִיז גִיוֶועזִין גַאנְץ :

דָארְךְ דֶעם זֶענִין פִיהְל מֶענְשִׁין גִיוָוארִינְט אִין לָאזִין נִישְׁט פוּן זִיךְ דִי צוּרָה אַרָאפּ נֶעמִין. זִיךְ צוּ פָאטִיגְרַאפִירֶען. וַוייל עֶס אִיז פַאר אִיהְם שְׁוֶוער נָאךְ זַיין שְׁטַארְבִּין. אִין סֵפֶר יַעֲרוֹת דְבַשׁ שְׁטֵייט אַז מֶען זָאל גִיזְהָר זַיין אַז אִין זַיין שְׁטִיבּ זָאל נִישְׁט זַיין קֵיין שׁוּם צוּרָה אוֹיס גִיהַאקְט פוּן הָאלְץ אוֹדֶער פוּן שְׁטֵיין. אִין אֲפִילוּ פוּן אַצוּרָה וָואס אִיז גִימָאלִין אוֹיף דֶער וַואנְט בַּעדַארְף מֶען אוֹיךְ זַיין גִיוָוארִינְט. וָוארִין אוֹיף אַזֶעלְכֶע בִּילְד אִיז שׁוֹרֶה אַרוּחַ רָעָה וָואס אִיז מַזִיק. אִין בעוה״ר אִיז מֶען נִישְׁט גִיזְהָר אִין אַיינֶער לֶערִינְט זִיךְ אָפּ פוּן דֶעם אַנְדֶערִין אָן צוּ קְלֶעפִּין זַייעֶרִי שְׁטִיבֶּער מִיט צוּרוֹת פוּן מֶענְטְשִׁין פוּן פֵייגִיל אִין חַיוֹת אִין פִיהְל. כֵּלִים פוּן קוּפֶּער אִין זִילְבֶּער קוּמֶען מִיט צוּרוֹת פוּן מֶענְטְשִׁין. מִתְחַבְּלִים אִין מִשְׁפָּחוֹתִים קוּמֶען צוּ אִיהְם אִין שְׁטִיבּ אַרַיין. וֶוען דָאס אוּנג זָאל הָאבִּין רְשׁוּת צוּ זֶעהֶן אַזוֹי וָואלְטִין זַייא נִישְׁט גִיוִיסְט. וָואס צוּ טִיהְן פַאר גְרוֹיס פַּחַד : ע״ל :

א) דֶער מִנְהָג אִיז אַז מֶען זָאל נִישְׁט אַרַיין גֵיין אִין שְׁטִיבּ פַאר דֶעם וַואשֶׁען. אִין פַאר דֶעם וָואס מֶען זֶעצְט זִיךְ אַנִידֶער דְרַייא מָאהְל. אוֹיךְ אִיז דֶער מִנְהָג אוֹיס צוּ גִיסֶען דָאס גַאנְצִי וַואסֶער פוּן דֶער כְּלִי נָאךְ דֶעם וַואשִׁין דִי הֶענְד. שם :

אין יעדער צייט ווס מען זעצט זיך אנידער מיזן זייא פון אידם אנטלויפען.
לבוש סי׳ שע״ו:

(תנב) טעם. וואס דער מנהג איז אויס צו רייסן גראז אין דער צייט ווען מען גייט פון דעם מת אין מען ווארפט דאס גראז אינטער זיך ניכט פאר זיך ווייל דיא נשמה איז מלוה דעם גוף פון דעם מת ביז צום קבר. אין די נשמה טאר נישט צוריק גיין ביז דאס קהל גיט איהר רשות או זיא מעג צוריק גיין. אין מיט דעם וואס מען רייסט אויס דאס גראז אין מען ווארפט עס אינטער זיך. דאס איז דר סימן פון רשות. עס איז גלייך ויא מען זאגט צו דער נשמה גייא צו דיין רוה. תשב״ץ:

(תנג) טעם. וואס דער מנהג איז או בייא דער ערשטער סעודה ניט מען דען אבל צו דער סעודה אייער. ווייל דיא אייער זעניין קאלעכדיג. כלומר דס איז איין גלגל וואס עס גייט ארום די וועלט. כל בו:

(תנד) טעם. וואס דער אבל טאר נישט עסן דיא ערשטי סעודה פון זיינעם. ווייל השי״ת האט געזאגט צו יחזקאל הנביא. ולחם אנשים לא תאכל. ברויט פון אנדערי מענטשין זאלסטו נישט עסין. לערנין מיר פון דעם אפ או נאר צו יחזקאל הט השי״ת אזוי געהייסן. אבער איין אנדערער אבל טאר נישט עסין פון זיינעם. נאר דאס ברויט פון אנדערי מענטשין. שבלי הלקט:

(תנה) טעם. וואס דער אבל איז אסור צו גיין אין שיך אהן געטוהן. ווייל השי״ת האט געזאגט צו יחזקאל. ונעליך תשים ברגליך. דיא זאלסטו גיין דיינע שיך אויף דיא פוס. לערנין מיר אפ או איין אנדערער אבל טאר נישט גיין די שיך אויף די פוס. מ״ק:

(תנו) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו לערנין תורה. ווייל עס שטייט. פקודי ה׳ ישרים משמחי לב. דיא תורה פון גאט איז רעכט פארטיג ויא דער פרייד דאס הארץ. אין איין אבל איז אסור אין שמחה די גאנצע זיבען טאג. שך:

(תנז) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו לייגען תפילין. ווייל השי״ת הט געזאגט צו יחזקאל פארך חבוש עליך. דיין שונקיים זאל זיין אויף דיר. דאס הייסט ער זאל גיין אין דיא תפילין. לערנין מיר אפ או איין אנדערער אבל איז אסור צו גיין אין די תפילין א):

(תנח) טעם. וואס ער טאר זיך נישט אפ שערין. ווען איך וועה דאס השי״ת האט געזאגט צו דיא קינדער פון אהרן. ראשיכם

א) דאס איז אבער נאר אין ערשטען טאג טאר ער נישט גיין אין די תפילין. ווייל אין ערשטען

אל תפרעו. אידר זאלט איך נישט לאזען דיא האר פון דעם קאפ וויל׳ד וואקסען. איז געדריינגען אז איין אנדערער אבל איז חייב די האר צו לאזען וואקסען. (מ״ק). די האר טאר מען נישט פאר דרייצעהן וואכען אפ שערין. מהרי״ל:

(תנט) טעם. וואס איין אבל איז אסור צו טוהן אמלאכה. ווייל עס שטייט אין פסוק (והפכתי חגיכם לאבל) איך וועל איבער קעררין אייערי ימים טובים צו טרויער. און אזוי וויא יו״ט איז אסור אין אמלאכה. אזוי איז איין אבל אויך אסור אין אמלאכה. מ״ק:

(תם) טעם. וואס איין אבל איז אסור אין שאלת שלום. ווייל השי״ת האט געזאגט צו יחזקאל. האנק חם. כלומר אין דער ואך זאלסטו נוהג זיין אבילות. און זאלסט נישט פרעגין צו שלום. איז איין אנדערער אבל בודאי אסור אין שאלת שלום. שם:

(תסא) טעם. וום דר מנהג איז אהן צו צינדען אלעכט אויף דעם ארט וויא ער איז געשטארבען. אלע זיבען טאג. ווייל די נשמה האט פון דעם הנאה. אזוי אויך דיא גאנצע צוועלף חדשים זאל מען לעכט אהן צינדען אין דער צייט פון דער תפלה. ווייל אין דיא צוועלף חדשים איז די צייט. וואס דער גוף ווערט פערפוילט אין דער ערד אין מען איז דן די נשמה. און דיא נשמה גייט אלע מאהל ארויף און אראפ. (מעבר יבק). ווען איינער איז געשטארבען פאר יו״ט אזוי זאל מען דאס לעכט אן צינדען דיא גאנצע זיבען טאג אין אחדר וויא מען עסט נישט דארט. און ווען ער הט נישט קיין אנדער חדר. זאל ער דם לעכט אהן צינדן אין שיהל. א״ר:

(תסב) טעם. וואס מען שטעלט אין דעם הויז פון איין אבל אלעכט אין אגלאז מיט וואסער אין אוויים שטיקעל טיכעל. ווייל אין דער צייט פון דער גזירה האט מען זיך נוהג געוועזען ווען עס איז געוועזען אחופה אדער אברית מילה. אז מען זאל דארט לעכט אהן צינדען צו אצייכען אז די וואס פאהרען דורך. זאלען ווסען אז אויף דעם ארט איז דא אחופה אדער אברית מילה אזוי וועלין זייא קומען צו הערין דיא ברכות. און כדי דיא מענטשין זאלען נישט מיינען אז דאס לעכט וואס מען האט
אהן

ערשטין טאג איז דער עיקר פון זיין ביטערקייט. צו לערנין תורה איז אסור די גאנצי זיבען טאג. ווייל די תורה דער פרייט דאס הארץ. און שמחה איז אסור די גאנצע זיבען טאג. אבער תפילין איז נישט אסור נאר דורך שיינקייט. איז נעניג אז ער זאל נישט ניין דעם ערשטין טאג אין שיינקייט אבער נאך דעם ערשטין טאג מעג ער שוין לייגין תפילין. שבלי הלקט:

אהין געצוונגען פיר דער נשמה פון דעם מת או דם איז אלעכם פון שמחה. שטעלט מען דורך דעם בייי דעם לעכט אנדאו מיט וואסער אין אויים שטיקעל טיכעל וואס איז איבער געבליבען. פון די תכריכי המת צו א סימן אז דאס לעכט איז נישט אלעכט פון שמחה. נאר מען האט דא מטהר געוועזען אמת:

(תסג) טעם. ווען מען איז מתפלל אויף דעם ארט ווי ער איז געשטארבען. די גאנצע זיבען טאג ווייל די נשמה איז אויף איהם מתאבל אין דאס אנייחא פאר דיא נשמה. (שבלי הלקט):

(תסד) טעם. וואס מען זאגט נישט ברכת כהנים בייא איין אבל. ווייל דער אבל איז אסור אין שלום. קען מען נישט זאגען ברכת לך שלום. הר אבל:

(תסה) טעם. וואס מען פאלט נישט תחנון ביי איין אבל. כדי מען זאל נישט נובר זיין דעם מדת הדין. לבוש סי׳ קל״א:

(תסו) טעם. וואס מען האט מתקן געווען צו זאגען דעם קדיש בלשון ארמית. ווייל מען איז רגיל געווען צו זאגען קדיש נאך דר

דרשה

א) אז מען גייט מנחם אבל זיין זאל מען זאגן ווען מען גייט אוועק פון דעם אבל. המקום ינחם אתכם עם שאר אבלי ציון וירושלים. ווען מען איז מנחם אבל אין שבת זאל מען זאגן שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא. קיצור של״ה:

מען זאל נישט קיהל פרויערין אויף אמת. אין ספר הק׳ אור החיים ווערט גיברענגט אויף דעם פסוק בנים אתם לה׳ אלקיכם. אז ווען איינער שטארבט ווערט ער נישט פערלוירען. עס איז נאר גלייך צו אמענטש וואס ער האט זיין זיהן געשיקט נאך סחורה אין איין אנדערע שטאט אביין אין נאך איין צייט שיקט דער פאטער נאך זיין זיהן. דער זיהן פעהלט נאר פון דעם ארט וואס ער איז פון דעם ארט אוועק גיגאנגען. אבער על פי פנים איז ער דא:

ובשם הרב הצדיק הקדוש מוהר״ר צבי הכ״ן וצוקי״ל מרימנאב אז ער האט געענטפערט צו זיין איידים הרב החסיד המופלג בתורה מו״ה ארי׳ לייביש אויף דעם וואס ער האט איהם גיפרעגט אין דער צייט ווען עס איז בייא איהם גישטארבען אקליין קינד. וואריין ער האט געהאט צער גידול בנים ל״ע. פאר וואס אז איינער וואס ער קומט פאר איהם אז ער זאל בעטען רחמים ווערט זיין תפלה אן גענומען לרצון. פאר וואס בעט ער נישט אויף זיך אליין צו השי״ת אז זיינע קינדער זאלין איהם בלייבען לעבין. אויך האט מען בייא איהם נישט געזעהן קיין שום עצבות וואריין ווען דאס קינד איז איהם גישטארבין האט ער אין שבת אין סיסען אבילות געזינגען דבה זמירות מיט גרויס שמחה. האט ער איהם געענטפערט אז מיט דעם אליין דינט מען אויך השי״ת. פאר וואס זאל דיר נישט קשה זיין אויף דעם וואס אברהם אבינו האט נישט גיבעטען פון השי״ת דאס ער זאל פון איהם נישט

פארלאנגען

דרשה. אין דארט ווענן געווען שמי הארץ. ז וואס פארשטייען נישט לשון הקודש. האט מען דארויף מתקן געווען צו זאגען דעם קדיש בלשון תרגום כדי זיי זאלען אויך פארשטייען. תוס' ברכות דף ג'.

(תסו) טעם. וואס מען האט מתקן געווען צו זאגען קדיש אויף די מתים. ווייל מיט דעם וואס מען זאגט נאך אמן איז מען ממשיך אבא הטהרה און מען מאכט קאלט דאס גיהנם אשה מיט אהאלבע. און דער כח הטומאה קען נישט שולט זיין אין זיין פאטער אדער אין זיין מוטער אין דער צייט. נאר מען ברענגט איהם אין גן עדן א). סדה"י:

(תסח) טעם. וואס דער מנהג איז צו זאגען קדיש נאר עליף חדשים. כדי ער זאל נישט מאכען אויס זיין פאטער אין מוטער רשעים. ווארין דאס משפט פון דעם רשע איז צוועלף חדשים. (רמ"א): דער מנהג איז דאס מען הערט אויף איין טאג פריער קדיש צו זאגען. דהיינו. אז די יאהר צייט איז למשל אבט טאג אין אדר. און זיבען טאג אין שבת וועט זיין ביום ב'. זאל ער נאך זאגען קדיש ביום ב' זיבען טאג אין שבת צו מנחה און די נאכט וואס נייהער צו יום ג' זאל ער שוין נישט

קדיש

פערלאנגין די עקידה פון זיין זיהן יצחק. אין השי"ת האט בודאי געוועזין זיין תפלה אן גענימען. און ווען אברהם אבינו האט אזוי נישט געטאן איז דער טעם ווייל אברהם אבינו האט געזעהן אז די עקידה פון יצחק וועט מען איהם תמיד גידענקין צו זיינע קינדער מיט רחמים. און דאס איז די עבודה פון צדיקים אז זייא דינגען מיט דעם צו השי"ת. און די מעשה האט איינער פון זיינע חסידים דער ציילט להרב הגאון מו"ה יעקב אורינשטיין זללה"ה האט ער גזאגט עס איז שוין אלאנגע צייט וואס עס איז בייא איהם געשטארבין זיין איינציגער זיהן מוהר"ר מרדכי ז"ל און ער האט נישט גינומען איין טרייסט צו זיין הארץ אוף זיין פרויערין ביז ער האט גיהערט דעם סיפור. בארות המים:

א) דער זוהר חדש ברענגט א מעשה פון א גרויסען תלמיד חכם וואס איז גיגאנגין אין די בערג פון ארדט איז האט גיהערט א גרויס קול מיט א ביטער געוויין וואס האט גישריגין ווי ביז ער האט גזעהן איין מענטש. האט איהם דער תלמיד חכם גיפרעגט ווער ביסטו. האט ער איהם גיענטפערט איך בין א רשע און מען איז מיך שוין דן פיהל יאהר אוף די גרויסע עבירות וואס איך האב גיטאן אין דער צייט פון מיין לעבין. האט איהם דער תלמיד חכם גיפרעגט וויא ער הייסט. האט ער איהם גיענטפערט אז ער גידענקט נישט זיין נאמען. ווארין די רשעים גידענקין נישט זייער נאמין. נאר ער האט איהם גיזאגט דאס ארט וויא ער האט גיוואנט. אין דעם נאמען פון זיין ווייב. איז דער חכם גיגאנגין אין זיי שטאט וויא ער האט גיוואנט. און האט אויף איהם נאך גיפרעגט האט מען איהם גיענטפערט אז ער ... ז געוועזען א גרויסער רשע ער האט נישט נאך גילאזט איין עבירה וואס ער האט אוף איהר נישט עובר געוועזען. אויך האט ער אקליינים זיהן איבער גילאזט וואס ער איז אויך אזוי איין רשע וויא זיין פאטער. האט דער חכם דעם זיהן צו זיך אהיים גענימען. און

האט

קדיש זאגען, אויך די שווארצע קליידער קען מען אים טוהן נאך צוועלף חדשים. פ״מ:

(תמט) טעם. וואס מע ווערט אהן גערופען רבנן קדיש, ווייל דאס איז אין בקשה אויף די רבנן. א״ר:

(תנ) טעם. ווס מען וויצט זיבען טאג שבעה, ווייל עס שטייט. (והפכתי חגיכם לאבל). איך וועל איבער קעהרין אייערי ימים טובים צו טרויער. אין אזוי וויא י״ט איז זיבען טאג אזוי איז אבילות אויך זיבען טאג. (ט״ק). אין דורך דעם טעם איז מען נוהג דאס מען פאלט נישט קיין תחנון ביא אין אבל. ט״ז:

(תנא) טעם. אז מען איז נישט חייב אין אבילות ביז ער ווערט אלט י״ג שנים. ווייל דער טעם פון אבילות איז כדי ער זאל האבען פחד. אין נאך זעהן זיינע מעשים. אין טוהן תשובה. אין ביא אקטן גייט נישט אהן דער טעם פון תשובה ווייל ער איז נישט בר עונשים. נאר קריעה רייסט מען איהם דורך עגמת נפש. (כאה״ט רי״ שי״ט). אין נקיבה ווען זי ווערט אלט צוועלף יאהר איז חייב אין אבילות:

(תנב) טעם. וואס דער מנהג איז אז מען איז נישט מנחם דעם אבל ביז דעם דריטען טאג. ווייל ביז דריא טאג טוהט מען

נאך

דאס מיט איהם געוואלט לערנען א. ב. דאס ער נישט געקאנט מקבל זיין. דאס דער הכם געזאגט דריא מאהל צו פערציג טאג אין דאס פאר איהם געבעטען ביז דער זיהן האט אן גיהויבען מקבל צו זיין אלע מאל מער ביז ער האט גוט געקאנט לערנען. אין מען האט איהם סמך געוועזען. דער נאך איז געקומען דער פאטער פון דעם זיהן אין חלום צו דעם חכם. אין זיין פנים האט געשיינט וויא די זון אין תמוז פון דעם לופטרקי״ם פון דער שכינה וואס דאס אוף איהם געשיינט. דאס זיך דער חכם גיוער דער שראקין און האט צו איהם געזאגט ווער ביזטו. האט דער פאטער פון דעם זיהן געזאגט צו דעם חכם וואהל איז צו דיר אין וויא גוט איז דיין חלק וואס די האסט מיך געמאכט זוכה זיין אין האסט מיך געברענגט צו דעם כבוד דורך מיין זיהן. איך ווייס טע אז מיט דעם וואס די האסט געמאכט הינדערט אין צוואנציג מאל. דאס האט מיר געהאלפין. ווייל מיינע זינד זענין אזוי גרוס געוועזין אז עס זענין געקומען שדים אין מלאכי חבלה אין האבין צו גידעקט דעם טוה פון מיין זיהן אז ער זאל נישט קענין מקבל זיין. כדי אז איך זאל נישט האבין אנחות. נאר אין דער ציים וואס איך בין גיהרנות געווארין דורך אין ענט״ס האט ער מיך גישט מקבל גיהארגות. נאר ער האט מיך דער שלאגין דורך אין פייל אין איך האב נאך גליטען צווייא טאג. אין דורך די גרויסע יסורים וואס איך האב גיהאט האב איך מקבל בתשובה געוועזען. ווארין איך האב געדאס אנחות אז אין דער ציים וואס איך בין געוועזען אטשובר האב איך מיהל יורקן מציל געוועזען פון הרינה. אין אצינד ביא יעדען מאהל וואס מיין זיהן איז העכער געזאגען האט

מען

נאך דער קענין די צורה פון דעם פנים. אין גלייך וויא ער לעבט. און אויף איינעם וואס ער לעבט קען מען נישט אהן נעהמען תנחומין. מ"ר ויקרא פי"ח:

(תעג) טעם. אז ווען מען באגראבט א מת אין ערב יו"ט אפילו פאר נאכט אין מען האט נוהג געוועזן אבילות נאר איין קליינע שעה פאר יו"ט. איז שוין יו"ט מפסיק דאס אבילות און עס איז גלייך ער האט נוהג געוועזן אבילות זיבען טאג. ווייל עס שטייט אין דער תורה ושמחת בחגך (וואלסט דיך פרייען אין דיינע ימים טובים) קומט אן עשה דרבים. וואס אלע יודען זענען געבאטען און איז דוחה איין עשה פון איחיד. לבוש סי' שצ"ט:

(תעד) טעם. וואס מען זאגט נישט הלל ביי איין אבל. ווייל עס שטייט דארט (לא המתים יהללו יה). די טויטע טאן נישט לויבען גאט. הייסט אזוי ווי מען שפעט אויס איהם. (ט"ז), ווען מען איז אבער מתפלל ביי איין אבל וואס ער איז נישט אין דעם הויז וויא דאס מת איז געוועזן. ער איז אויף איין אנדער ארט נישטארבין זאל מען זאגן הלל. נאר דער אבל זאל נישט זאגן הלל. ווייל עס שטייט דארט זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. דעם טאג האט גאט געמאכט אז מיר זאלען זיך אין איהם פרייען. א) (פתחי תשובה):

(תעה) טעם. וואס מען גייט אויף דעם בית הקברות אין א תענית. ווייל דאס בית הקברות איז דאס ארט וואס דארט רוהען די צדיקים

מען נדריגנער געמאכט מיין דין. און אזוי וויא מיין זיידען איז געוואורען בר מצוה און האט עולה תורה געווען. און האט געהיילינט נאמען גאטעס ברבים. און האט געזאגט ברכו את ה'. האט מען מיך ארויס גענומען פון דעם גיהנם. און דעם זיידען האט מען גירופען הפקולי. ווארין דאס גיהנם ווערט אן גערופען פלילה. און פקו איז די טייטש אויס ציהן. דאס הייסט. פקו פלילה מען האט דורך איהם זיין פאטער אויס געצויגען פון דעם גיהנם. און ר' שמעון הפקולי וואס ער האט מסדר געוועזן די ברכות פאר ר' גמליאל אין יבנה איז געוועזן פון זיין משפחה. פון דער מעשה קען מען אפ לערנען. מאדאך דער וואס איז געוועזן ארשע גמור. האט איהם זיין זיידען מציל געוועזן פון דעם גיהנם דורך זיין תורה. כל שכן דער וואס איז מגדל זיינע קינדער צו תורה. וועט דערפער האבין אזא זכות וואס האט קיין שיעור וערך: קיצור של"ה:

א) אויך זאל דער אבל אליין נישט זאגן למנצח יענך נאר דאס צבור. אויך זאל ער נישט זאגן אל ארך אפים. און ואני זאת בריתי. (נוהגים מגדים). אויך זאל ער נישט זאגן ויהי נועם במוצאי שבת ווייל ער איז אסור צו טאן א מלאכה. (א"ר). אזוי אויך ביים הבדלה וואס ער מאכט אין מיטען דער שבעה. זאל ער נאר אן הייבין פון די ברכות. פתחי תשובה סי' שע"ו:

צדיקים איז דאס דורך דעם אמקום קדוש. דריבער ווערט דארט די תפלה נעכער אהן גינומען. א) (מהרי"ל):

(תעו) טעם. וואס מען רייסט אוים גראז אדער מען נעמט אשטיין און מען לייגט אויף דער מצבה. דאס איז דורך כבוד המת. צו ווייזען אז ער איז גיוועזען אויף זיין קבר ב):

(תעז) טעם. וואס דער מנהג איז צו מאכען יאהר צייט אויף די פטירה פון זיין פאטער און מוטער. ווייל איעדעס יאהר גייט די נשמה אויף אנרעסערע מדרגה. אזוי בעדארף מען ויא נאך אמאהל דן זיין. ווייל עס איז דא אמאלכע עבירות וואס אויף דעם עולם הייסט עס נישט אחטא. אבער אויף דעם עולם העליון וועט דאס גירעכינט פאר אחטא. דריבער בעדארף מען איעדים יאהר פאר אידם מתפלל זיין. בשם הרב הקדוש מו"ה יעקב מנאראל זצוק"ל:

(תעח) טעם. וואס די סימחה פון אצדיק ווערט אהן גירופען פטירה. ווייל ער ווערט נפטר פון דעם צער פון דער וועלט פון דעם עולם השקר. און אז ער קומט לעולם הבא איז צו אידם אשמחה. ג) תוי"י תבא:

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים.

א) אין ספר חסידים שטייט אז די מתים האבין הנאה אז זייערי ליב־האבער און זייערי קרובים גייען אויף זייערי קברים און בעטין גיטץ אויף זייער נשמה מען טיהט זייא מיט דעם אטובה. און אויך אז מען בעט פון זייא בעטין זייא אויף די לעבדיגע מענטשין ז

ב) אויך זאל ער דיא ליגקע האנד ארויף לייגען אויף דעם קבר. (ברכי יוסף). און דרישות מהרי"ש שטייט אז ער איז גיגאנגען אויף אקבר האט ער גיזאגט. יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וזכותו יעמוד לי. אויך טאר מען זיך נישט אן לעהנין אויף דער מצבה. מ"ז:

ובשם הרב הצדיק הקדוש מבאאר"ז זצוק"ל אז מען איז נישט גוועזין אויף דעם קבר פון זייגע עלטערין צעהן יאהר זאל מען שוין מער נישט גיין אויף דעם קבר:

ג) אין דורך דעם פלעגט מאכען די קינדער פון דעם צדיק און זייגע תלמידים אסעודה אלע יאהר אין דעם טאג פון זיין פטירה. ווייל איעדים יאהר וועט ער דער הויבין אין דעם טאג פון זיין פטירה אויף אהעכערין עולם. בשם הרב הצדיק הקדוש מסשארטקוב זצוק"ל. דער רמ"א שרייבט אין סימן ת"נ אז ישעת דער צדיק וועט נפטר גייען אידם אנקעגין דרייא כתות פון מלאכים און געבין אידם שלום און זאגין יבא שלום:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: